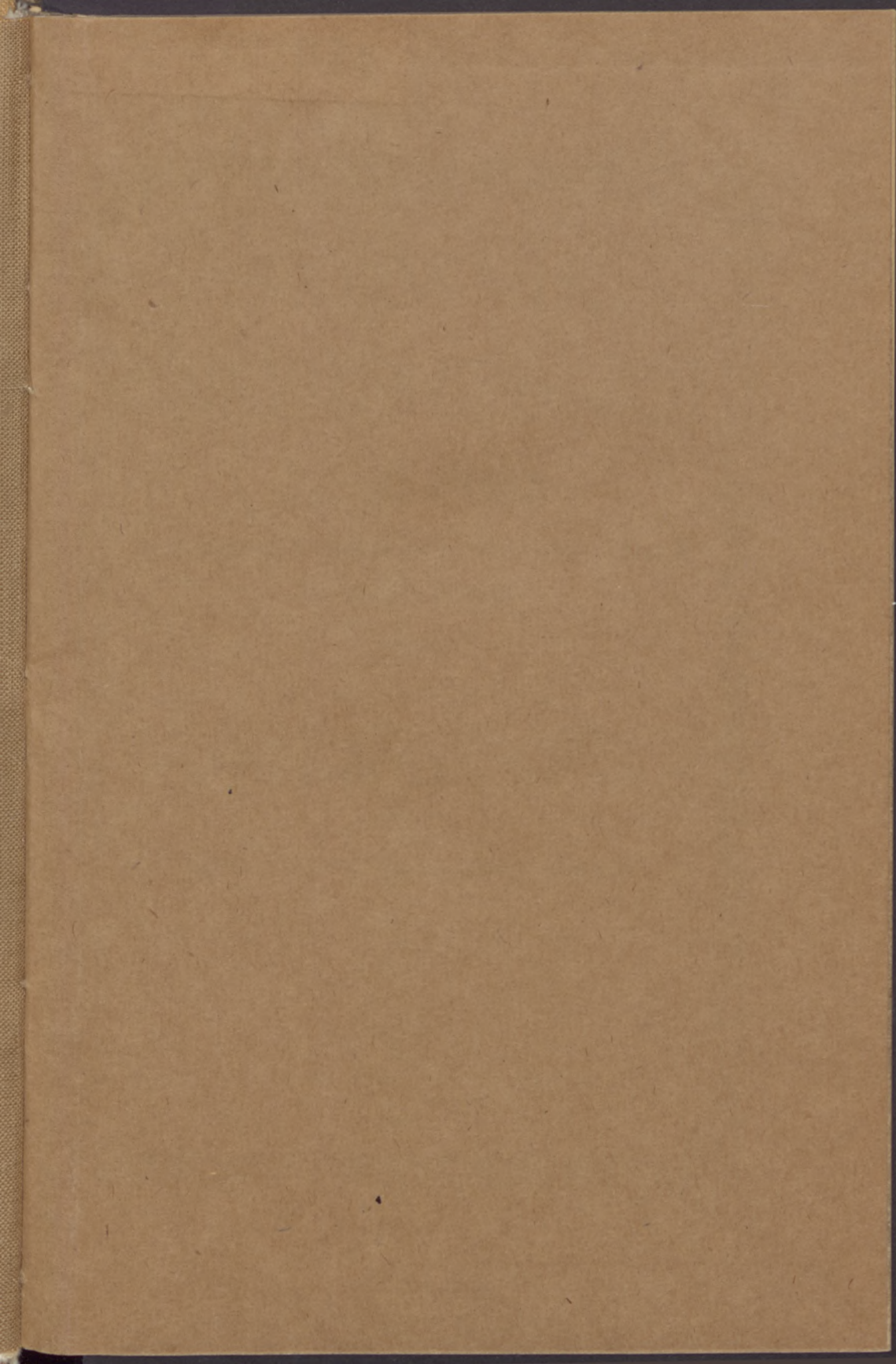

321634

SŁOWNIK
BIBLIOGRAFICZNO-BALNEOLOGICZNY
ZAKŁADÓW POLSKICH:

zdrojowokapielowych, wodolecznicznych, klimatycznych, żętycznych,
kumysowych i keńrowych,

UŁOŻYŁ

MICHAŁ ZIELENIEWSKI

DOKTOR MEDYCYNY, CHIRURGII I MAGISTER AKUSZERYI,
CZŁONEK NADZWYCZAJNY AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI W KRAKOWIE,
CZŁONEK TOWARZYSTWA PRZYJACIÓŁ NAUK W POZNANIU,
tędyż TOWARZYSTW LEKARSTWA W WARSZAWIE, WILNIE, CHARKOWIE i t. d.
BYŁY LEKARZ RZĄDOWY K. ZAKŁADU ZDROJOWEGO W KRYNICY.

WYDANIE DRUGIE PRZEROBIONE, POWIEKSZONE I UZUPEŁNIONE.

W KRAKOWIE.
NAKŁADEM AUTORA.
CZCIONKAMI Drukarni Związkowej
pod zarządę A. Szyjewskiego.

1889.

Levans Lielnievskis

the partner

of

the company of

12. 5. 89.

Michaels.

SŁOWNIK

BIBLIOGRAFICZNO-BALNEOLOGICZNY

ZAKŁADÓW POLSKICH:

zdrojowokąpielowych, wodolecznicznych, klimatycznych, żętycznych,
kumysowych i kefirowych,

UŁOŻYŁ

MICHAŁ ZIELENIEWSKI

DOKTOR MEDYCYNY, CHIRURGII I MAGISTER AKUSZERYI,
CZŁONEK NADZWYCZAJNY AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI W KRAKOWIE,
CZŁONEK TOWARZYSTWA PRZYJACIÓŁ NAUK W POZNANIU,
tudzież TOWARZYSTW LEKARSKICH: W WARSZAWIE, WILNIE, CHARKOWIE i t. d.
BYŁY LEKARZ RZĄDOWY C. K. ZAKŁADU ZDROJOWEGO W KRYNICY.

WYDANIE DRUGIE PRZEROBIONE, POWIĘKSZONE I UZUPEŁNIONE.

W KRAKOWIE.
NAKŁADEM AUTORA.

CZCIONKAMI Drukarni Związkowej
pod zarządem A. Szyjewskiego.

1889.

*„Unus quisque tanti in patriam debitor est, quantum ingenii sui vires
valent exsolvere“.*

DEUGOSZ.

321834

K. 2706/60

CIENIOM NIEODŻAŁOWANEJ PAMIĘCI

NAJDROŻSZEJ MOJEJ ŻONY

ANNY z BUCHELTÓW 1^{go} ślubu KLUGEROWEJ
2^{GO} ZIELENIEWSKIEJ

urodz. d. 10. IV. 1822 r. i zmarł. w Krakowie d. 7. XII. 1888 r.

WZOROWEJ MATKI I BABKI

PEŁNEJ CICHYCH CNÓT I POŚWIĘCENIA,

OSŁADZAJĄCEJ WŚRÓD 37^{mio} LETNIEGO WSPÓLNEGO POŻYCIA

WSZELKIE MOJE TRUDY I TROSKI,

pracę niniejszą podczas Jej choroby dokonaną

w dowód dozgonnej miłości

poświęcam.

WYDZIAŁ HISTORII I FILOZOFII

WYDZIAŁ HISTORII I FILOZOFII

WYDZIAŁ HISTORII I FILOZOFII

WYDZIAŁ HISTORII I FILOZOFII

WYDZIAŁ HISTORII I FILOZOFII

WYDZIAŁ HISTORII I FILOZOFII

WYDZIAŁ HISTORII I FILOZOFII

WYDZIAŁ HISTORII I FILOZOFII

WYDZIAŁ HISTORII I FILOZOFII

WYDZIAŁ HISTORII I FILOZOFII

WYDZIAŁ HISTORII I FILOZOFII

WYDZIAŁ HISTORII I FILOZOFII

Objaśnienia skrótów.

- All. b. Z.* *Allgemeine balneologische Zeitung. Monatschrift für Balneologie. Redacteur Dr. H. Kisch. Neuwied, 1867—1871.*
- Arch. f. B.* *Archiv für Balneologie, herausgegeben von Prof. Löschner und Dr. Spengler. Neuwied und Leipzig. 1862—1866.*
- Ath.* *Athenum, pismo zbiorowe, poświęcone: historyi, filozofii i t. d. wydawca. J. I. Kraszewski. Wilno, 1841—1848.*
- Bal. Z.* *Balneologische Zeitung. Correspondenzblatt für Hydrologie. Wetzlar und Neuwied 1857—1859.*
- B. l.* *Biesiada literacka, czasopismo tygodniowe ilustrowane, redaktor Wł. Maleszewski. Warszawa, 1863—1889.*
- B. O.* *Biblioteka naukowego Zakładu imienia Ossolińskich we Lwowie 1842—1844, tudzież 1847—1848.*
- B. w.* *Biblioteka warszawska, czasopismo miesięczne w Warszawie, 1841—1889.*
- B. R. f. P.* *Buchner's Repertorium für Pharmacie 1811—1851.*
- B. de M.* *Bulletin de la Société des Naturalistes de Moscou od r. 1829 dotychczas.*
- C.* *Czas, gazeta codzienna, wydawana w Krakowie od r. 1848 dotychczas.*
- C. a. T.* *Czasopism aptekarskiego Towarzystwa, wydawany we Lwowie 1872—1889.*
- C. O.* *Czasopism naukowy księgozbioru imienia Ossolińskich we Lwowie 1828—1832.*
- D. l.* *Dziennik literacki we Lwowie 1856—1861.*
- D. M. Ch.* *Dziennik Medycyny, Chirurgii i Farmacyi, wydawany przez Towarzystwo lekarskie w Wilnie 1822.*

- D. pol.* *Dziennik polski, gazeta codzienna we Lwowie 1867—1889.*
- D. poz.* *Dziennik poznański, gazeta codzienna w Poznaniu 1858—1889.*
- D. wil.* *Dziennik wileński. Wilno, 1805—1827.*
- G.* *Galicja, Zeitschrift. Lemberg, 1841.*
- G. kr.* *Gazeta krakowska, wydawana z przerwami w Krakowie 1835—1848.*
- G. lek.* *Gazeta lekarska, czasopismo tygodniowe wydawane w Warszawie od r. 1876 dotychczas.*
- G. lit. wars.* *Gazeta literacka warszawska 1821—1822.*
- G. lw.* *Gazeta lwowska (urzędowa), wydawana we Lwowie 1810—1889.*
- G. lw. D.* *Dodatek tygodniowy do Gazety lwow. 1851—1859.*
- G. war.* *Gazeta warszawska, wydawana w Warszawie od r. 1811 dotychczas.*
- J. f. B.* *Jahrbuch für Balneologie etc. Redacteur Dr. Kisch. Wien, 1871—1881.*
- J. G.* *Jahrbücher der k. k. geologischen Reichsanstalt. Wien, 1850—1889.*
- Iz.* *Izis polska, dziennik umiejętności, wynalazków i t. d. w Warszawie 1820—1828.*
- Kl.* *Klinika, czasopismo poświęcone umiejętnościom lekarskim, wydawane w Warszawie przez Dra Dobieszewskiego 1867—1871.*
- Kł.* *Kłosy, czasopismo tygodniowe ilustrowane, wydawane w Warszawie od r. 1865 dotychczas.*
- Kos.* *Kosmos, czasopismo polskiego Towarzystwa przyrodników. Lwów, 1876—1888.*
- Kr.* *Kronika emigracji polskiej w Paryżu 1834—1839.*
- Ln. Brn. J. f. M.* *Leonhard's und Bronn's Jahrbücher für Mineralogie etc. 1830—1849.*
- Mdc.* *Medycyna, czasopismo tygodniowe, wydawane w Warszawie od r. 1873 dotychczas.*
- Mn.* *Mnemosyne. Galizisches Abendblatt. Lemberg, 1824—1837.*
- N.* *Nowiny, czasopismo wydawane we Lwowie 1855—1856.*
- O. B. Z.* *Oesterreichisch - ungarische Badezeitung. Wien, 1872—1888.*

- P. F.* Pamiętnik farmaceutyczny krakowski, wydawany w Krakowie 1834—1836.
- P. f.* Pamiętnik fizyograficzny, wydawany w Warszawie 1881—1888.
- P. T. l. war.* Pamiętnik Towarzystwa lekarskiego warszawskiego. Warszawa, 1837—1889.
- P. T. l. wil.* Pamiętnik Towarzystwa lekarskiego wileńskiego. Wilno, 1818—1821.
- P. T. t.* Pamiętnik Towarzystwa tatrzańskiego. Kraków, 1877—1888.
- P. war.* Pamiętnik warszawski umiejętności. Nakład Zawadzkiego 1815—1821.
- Pr. P.* Praktyczne postrzeżenia. Wilno, 1846—1852.
- Prz. lek.* Przegląd lekarski, czasopismo tygodniowe, wydawane w Krakowie od r. 1862 dotychczas.
- Prz. L.* Przyjaciół ludu. Leszno. 1836—1849.
- R. lw.* Rozmaitości lwowskie, wydawane we Lwowie 1818—1859.
- R. T. n. k.* Rocznik Towarzystwa naukowego krakowskiego. Kraków, 1817—1861.
- R. T. w. p. n.* Rocznik Towarzystwa warszawskiego przyjaciół nauk. Warszawa, 1802—1830.
- R. W. L. U. J.* Rocznik Wydziału lekarskiego Uniwers. Jagiell. Kraków, 1838—1845.
- Sch. J. d. g. M.* Schmidt's Jahrbücher der gesammten Medicin, od r. 1834 dotychczas.
- Spr. K. F.* Sprawozdania Komisji fizyograficznej Akademii Umiejętności. Kraków, 1867—1888.
- T. ill.* Tygodnik ilustrowany, wydawany w Warszawie od r. 1859 dotychczas.
- T. k.* Tygodnik krakowski. Kraków, 1834.
- T. lek.* Tygodnik lekarski, wydawany w Warszawie przez Dra Natansona, 1847—1861.
- T. p.* Tygodnik petersburgski. 1840—1846.
- T. w.* Tygodnik wileński. 1819.
- V. B.* Vaterländische Blätter für Oesterreich. Wien, 1808—1820.
- W. farm.* Wiadomości farmaceutyczne, czasopismo wydawane w Warszawie od r. 1874 dotychczas.

<i>W. lek.</i>	<i>Wiadomości lekarskie, czasopismo miesięczne wydawane we Lwowie przez Dra Wiktora 1887—1888.</i>
<i>W. med. W.</i>	<i>Wiener medicinische Wochenschrift. 1851—1888.</i>
<i>W. n.</i>	<i>Wizerunki i roztrząsania naukowe. Wilno 1834—1838.</i>
<i>b. m. w.</i>	<i>bez miejsca wydania.</i>
<i>b. m. i r. w.</i>	<i>bez miejsca i roku wydania.</i>
<i>prz. aut. Sł.</i>	<i>przypis autora Słownika.</i>
<i>S.</i>	<i>Seryja.</i>
<i>Z.</i>	<i>Zeszyt.</i>

ROZKŁAD SŁOWNIKA.

	Str.
Słowo wstępne	1—9
Część I. Biblijografija zdrojowisk uważanych zbiorowo i ich urzędzeń	10—21
Część II. Opis poszczególnych zakładów zdrojowokąpielowych z wyliczeniem odnośnej ich literatury	21—142
Część III. Bibliografija hydroterapii, klimatoterapii i galaktote- rapii, uważanych ogółowo, tudzież opis namienio- nego rodzaju zakładów krajowych lub obcych, je- dnak pod kierunkiem lekarzy polaków będących, z podaniem przy każdym zakładzie odnośnej jego literatury	142—170

S P I S

zamieszczonych w Słowniku zakładów: zdrojowokąpielowych, wodo-
leczniczych, klimatycznych, żętycznych, kumysowych tudzież letnich
sanitarnych schronisk.

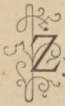
	Str.		Str.
Bardyjów	21	Bolechów	25
Bartodzieje	23	Boreciany	25
Batków	147	Borkowice	25
Birsztany	23	Bóbrka	26
Birżany	25	Bronowice	26
Bojarka	166	Bukowina	26

	Str.		Str.
Burkut pod Kosowem . . .	27	Kamieniec-Minkowce . . .	67
Busko	27	Kemmern	67
Bystra	147	Kijów	67
Chmielowa	33	Kiselka	150
Chojne	33	Kołobrzeg	67
Ciechocinek	34	Konopkówka	69
Czarkowa	38	Korezyn	159
Czarny Ostrów	38	Korsów	70
Czygielka	38	Kossów	159
Delatyn	39	Kowieńska gubernija . . .	70
Dorna	40	Kozin	70
Drohobycz	41	Kraków	71 i 166
Druskieniki	41	Krostyczów	151
Drużbaki	44	Krościenko	72
Fürstenhof	148	Krynica	72 i 151
Głębokie	49	Krynityn	89
Goczałkowice	49	Krzeszowice	89
Goździków	50	Kulaszne	
Grodzisko	148	Latoszyn	91
Hajdaszek	51	Libawa	92
Huta horostowska	159	Lisko	159
Inowłodzkie źródła	52	Lubień	92
Inowrocław	52	Lubownia nowa	96
Iwonicz	53	Lwów	97
Janów	61	Ładyczyn	97
Jarosław	62	Łęckowa	97
Jastrzębie	62	Maluny	98
Jaszczurówka	63	Marymont-Kaskada	98
Jaworze (Ernsdorf)	148	Mienia	167
Jaworzno	65	Morszyn	98 i 152
Jurowce	66	Muszyna	100
		Myśliwczów	101
		Nałęczów	101 i 152
		Niemirów	103

	Str.
Nowe miasto nad Pilicą	152
Nowomińsk	167
Nowosielica	103
Oborniki	104
Ojeów	153
Pierściec	104
Podgórze	104
Poswole	105
Pustomyty	105
Rabczyzna	109
Rabka	106
Radowce	109
Rosulna	109
Rudna	167
Rybaki	109
Rymanów	110
Sassów	154
Siekierki	112
Skole	159
Sławinek	112
Sławuta	167
Słone	113
Słońsk	113
Słotwiny	114
Słubice	114
Smerdonie	114
Sokolniki	114
Solec	114
Spas	159
Stara sól	117
Steinerhof	154
Stokliszki	117
Strychańce	118

	Str
Stryj	159
Swoszowice	118
Szczawnica	120
Szepetówka	127
Szkoło	127
Tereszów	159
Truskawiec	129
Uherce	134
Ustronі	169
Warszawa	135
Widze Łowczyńskie	135
Wieliczka	135
Wielopole	159
Wierzbno	155
Wiślica	136
Wysowa	136
Wyszków	138
Wyszogród	138
Wyżnica	138
Zagoście	139
Zagórze	159
Zaleszczyzn	139
Zakopane	155 i 160
Zamarsztynów	139
Zamość	139
Zawada	139
Zawałów	157
Zwierniki	139
Żegiestów	139
Żulin	142
Żurawniki	142

SŁOWO WSTĘPNE.

Żyjemy w czasie, w którym wysokie znaczenie wód lekarskich (pospolicie mineralnemi nazywanych) pod względem: seyjentyficznym, leczniczym, narodowo-ekonomicznym i humanitarnym powszechnie uznane, przyjęte, a nawet rozpowszechnione zostało. Źródle bowiem lekarskie nie tylko są arcyważne pod względem Fizyografii naszej ziemi; ale racjonalne ich zastosowanie, zespolone z użyciem Hygieny i Dyjetetyki, nastręcza najdzielniejszego środka ku zwalczeniu wielu chorób przewlekłych, a zarazem źródła wód lekarskich są znamenitym czynnikiem narodowej ekonomii i bogactwa krajowego; jednocześnie zaś ich urządzenie otwiera szerokie pole do humanitaryzmu przez zakładanie przy nich szpitali dla ubogich bliźnich, a przytułku i schronisk dla młodocianej dziatwy, ku odwróceniu od niej zgubnych odziedziczanych chorób, tudzież ku pozyskaniu sił w jej rozwoju, aby to młode pokolenie wyrosło na zdrowych i silnych, sobie i społeczeństwu użytecznych członków.

Poznanie, ocenienie i spożytkowanie źródeł lekarskich stało się przeto za dni naszych nieodzowną potrzebą dla społeczeństwa; o ile zaś ono będzie gruntowniejszem, tem wszechstronniejsze z tego dla nas spłyną pożytki a korzyści dla ukochanego kraju naszego.

Jeżeli nasze społeczeństwo pragnie odnieść z postępu ogólnej wiedzy rzeczywiste dla siebie korzyści, musi przedewszystkiem zwrócić się najprzód do poznania własnej ziemi. Bez znajomości zasobu płodów i bogactw bezpośrednio otaczającej nas żywej i martwej przyrody, każde dążenie: do postępu, do udoskonalenia, do wzmożenia krajowego dobrobytu i zamożności będzie szukaniem poomacku drogi wśród ciemności.

Abyśmy jednak wykazane korzyści z naszych wód lekarskich w całej pełni pozyskali, zachodzi konieczność rozpatrzenia się w tem, co dotychczas u nas na tem polu dokonaniem już zostało. Zachodzi przeto potrzeba przeglądu prac naszych, uskuteczniionych w zakresie krajowej Balneologii; potrzeba nam biblijograficznego inwentarza naszych balneologicznych publikacyj. Sporządzenie zatem dokładnego wykazu piśmiennych prac krajowej Balneologii jest bodaj jednym z pierwszych warunków dalszego tej umiejętności postępu. Namieniony wykaz stanie za gotową wskazówkę, gdzie i o ile odpowiednich wiadomości zaczerpnąć — przedstawi, czego nam brakuje — co jak najrychlej uskutecznić należy — uchroni, aby dalsze prace podjąć się mające, ominęły powtarzania — wreszcie bez niego łatwo stałoby się mogło, iż następne prace tamby się kończyły, odkąd właściwie zacząćby się powinny. Gruntowne zaznajomienie się z ojczystą Balneografią uzasadni w nas przekonanie, które z naszych wód lekarskich, a o ile mogą i powinny zastąpić współrzędne obcokrajowe — które z naszych źródeł mineralnych (na mocy swego składu chemicznego i klinicznych doświadczeń) leczniczą swą skutecznością tamte przewyższają — narreszcie poznanie ojczystych wód mineralnych posłuży nam do pozbycia się o nich błędnych pojęć i uprzedzeń, niestety szeroko jeszcze rozpowszechnionych. Należyty przegląd prac na polu krajowej Balneologii podjętych, posłuży do sprostowania niejednego błędu, mimowolnie zdawien dawna wdrożonego do rzeczzonego przedmiotu, a odda rzetelną usługę i niemałą pomoc każdemu następnemu na tej niwie pracownikowi.

Ważność i potrzebę Bibliografii krajowej Balneologii stwierdziły pierwszorzędne nasze naukowe powagi, skoro się jej poświęcali mężowie tej miary, jak PROF. MAJER tegoczesny Prezes Akademii Umiejętności, ogłoszeniem w r. 1862 *Literatury Fizyografii ziemi polskiej*, obejmującej i Balneologię krajową. W ślad za MAJEREM pokusił się o to i DR. ORKISZ, umieszczając w *Tygodniku lekarskim* (r. 1863) pobieżnie skreśloną *Biblijografię wód mineralnych polskich*; jednak zwrócił się z tej drogi, uczyniwszy na niej kilka zaledwo kroków. O ile zaś praca MAJERA obszernością rozmiarów, mozołnem a wzorowem jej wykonaniem, pozostanie na zawsze źródłową, doniosłą i arcyenną, o tyle nie może zaspokoić obecnej potrzeby, bo się kończy na r. 1861; przeto z natury rzeczy nie obejmuje publikacyj balneologicznych z ostatnio ubiegłych lat 27-miu, w którymto okresie czasu rozbudził się u nas za powodem zawiązanej (1858 r.) w byłem Towarzystwie naukowem krakowskiem Komisji balneologicznej, wielce ożywiony ruch

w dziedzinie Balneologii krajowej, nie tylko pod względem ściślejszego naukowego kierunku w tej gałęzi umiejętności lekarskich, ale i pod względem podniesienia naszych zdrojowisk do uznania ich za ważny czynnik w narodowym gospodarstwie. Pracą namienionej Komisji wiele z naszych zdrojów lekarskich ściśle naukowo zbadano, wiele ze zdrojowisk krajowych za jej staraniem odpowiednio urządzono, kilka nowych powstało, a do publikacji o Balneologii krajowej cztery razy tyle ostatnimi czasy przybyło, ile ich wyszczególnia Literatura Fizyografii ziemi polskiej MAJERA.

Dokonany przez nas Słownik bibliograficzno-balneologiczny wykazuje:

żeśmy wcale nieubodzy w zdroje wód lekarskich, skoro dotychczas zanotowano 237 miejscowości, tego rodzaju wód dostarczających;

iż wiadomości o naszych wodach lekarskich znakomicie wzrosły i rozpowszechniły się, skoro niniejszy Słownik wylicza przeszło 1350 odnośnych publikacji; wzięciem zaś udziału naszych czasopism w ogłaszaniu wiadomości o ojezystych zdrojowiskach, one niejako się spularyzowały;

iż nie zbywa nam już na dokładnym opisie niektórych naszych zdrojów lekarskich;

iż dzięki pracy naszych analityków: ALEKSANDROWICZA, CZYRNAŃSKIEGO, FUCHSA, MATUSZEWSKIEGO, MILICERA, OLSZEWSKIEGO, PAWLEWSKIEGO, RADZISZEWSKIEGO, STOPCZAŃSKIEGO, TOROSIEWICZA, TROCHANOWSKIEGO, WAWNIKIEWICZA i WĄSOWICZA, posiadamy już dokładne rozbiory chemiczne, dokonane w ciągu ostatnio ubiegłych lat 25-ciu co do zdrojów: Buska, Birsztan, Ciechocinka, Druskienik, Głębokiego, Jaszczurówki, Iwonicza, Krynicy, Krzeszowie, Lubienia Morszyzna, Nałęczowa, Pustomytów, Rabki, Rymanowa, Słotwiny, Solca, Swoszowie, Szczawnicy, Truskawca, Wysowy i Żegiestowa, z jakimi wobec dzisiejszego stanowiska Chemii analitycznej nawet przed obcymi chlubnie wystąpić możemy;

iż obecnie mamy już monografie niektórych zdrojowisk (Buska, Ciechocinka, Druskienik, Iwonicza, Krynicy, Krzeszowie, Szczawnicy i t. d.), jakimi przed 25-ciu laty wykazałbyśmy się nie potrafili;

iż w leczniczym zastosowaniu naszych wód zerwaliśmy już z wielmożnością doniedawna grubą empiryją i prostą rutyną; ale nawet iż weszliśmy na drogę ściśle umiejętnych badań w ocenieniu fizjologicznego działania naszych zdrojów lekarskich, czego przykładem są: badania o wpływie ciepłoty na chżyłość chłonięcia co do wody Iwoniczkiej i Krynickiej; o związku między chłonieniem wód lekarskich

a wydzielaniem moczu; pomijając milezieniem doniosłą pracę, dokonaną przez DR. JAWORSKIEGO *Porównawcze badania doświadczalne nad zachowaniem się: wody Karlsbadzkiej, nowej soli Karlsbadzkiej, wody Kissyngenskiej i wody przekroplonej w żołądku ludzkim.* (Zobacz: *Pamiętnik Towarzystwa lekarsk. warszaw. 1883. s. 107—160*), pracę na ścisłych doświadczeniach klinicznych opartą, jakkolwiek obokrajowej wodzie poświęconą*).

Sam wzrost publikacyj treści balneologicznej, przenoszący z końcem r. 1888 w ogólnej ich ilości przeszło 1350, a przewyższający wielokrotnie bardzo skrzętnie i nader pracowicie z końcem r. 1861 sporządzony ich wykaz przez PROF. MAJERA przekonywa, iż sprawą wód lekarskich krajowych żywo obecnie zajmują się nasi koledzy, iż w tym dziale naszej literatury rozbudził się w ostatnio ubiegłych 27min latach dotychczas niebywały ruch i postęp.

Nakoniec z dokonanego przez nas Słownika nacznie się przekonywamy, którzy lekarze zdrojowi i jakie położyli zasługi w naukowem pielęgnowaniu odnośnego zdrojowiska; którzy swą pracę przyczynili się do ich rozwoju; jakie są owoce i skutki z ich pracy, podjętej w piśmiennictwie lub w organizacji powierzonego im zdrojowiska; wreszcie ile piórem swem poświęcili trudu w poznanomieniu ogółu ze swym zakładem zdrojowym.

Jakkolwiek obecny postęp i dzisiejszy kierunek prac na polu krajowej Balneologii może wzbudzić niejake zadowolenie; jednak nie jest ono zupełne, bo praca zbyt jeszcze daleką od ostatecznego jej ukończenia; pole jej bardzo rozległe; jego obszar nader wielki, jak i tej ziemi naszym szczepem zasianej, nader rozlicznymi darami wód lekarskich od Opatrzności uposażonej; wszystkie zaś poznać, umiejętnie ocenić, rozumnie spożytkować, a na korzyść ogółu i zamożności krajowej obrócić, jest nieodwołalnym i niezaprzeczonym naszym obowiązkiem.

*) Nado: DR. JAWORSKI: *O stósowaniu leczniczem nowej soli Karlsbadzkiej i zachowaniu się tejże w przewodzie pokarmowym* (Przegląd lekarski, Kraków. 1884. Nr. 19, 22, 23, 25, 26, 27 i 29 str. 250—395). Odbitka Kraków. 1884. 8vo str. 33 i 2 tablice in folio. Toż samo po niemiecku p. t. *Ueber Wirkung, therapeutischen Werth und Gebrauch des neuen Karlsbader Quellensalzes, nebst dessen Beziehung zum Karlsbader Thermalwasser.* Wien 1886.

Tu również odnieść należy prace tegoż autora poprzednio ogłoszone: 1) *Praktyczne uwagi nad wskazaniami chorobowemi zdrojowisk w Karlsbadzie i Kissyngenu.* (Medycyna 1884. Nr. 33, 34 i 35). — 2) *O wewnętrznem stósowaniu przetworów i wód żelazistych w praktyce lekarskiej.* (Przegląd lekarski. 1883. Nr. 4).

Wiele i areyważnych działów krajowej Balneologii pozostaje jeszcze prawie nietkniętych, nieuprawionych, niemal odłogiem leżących, a zbyt jeszcze oddalone spodziewane z nich plony. Jakoż nie posiadamy poznania i ocenienia stosunków klimatycznych poszczególnych zdrojowisk; zbywa nawet na surowych ku temu materyjałach (dokładne i wieloletnie spostrzeżenia meteorologiczne), bez których ani myśleć o opracowaniu Klimatologii naszych zdrojowisk, o przyznaniu im zalet lub ujemnej strony co do właściwości i przymiotów ich podniebia. Wprawdzie i w tym kierunku mamy już niejaki usiłowania jak n. p. Klimatologię Krynicy, opracowaną przez PROF. KARLIŃSKIEGO, a osnutą na podstawie siedmnaścieletnich spostrzeżeń meteorologicznych, zebranych przez piszącego niniejszy Słownik, tudzież dalszy jej ciąg w publikacyi DR. SKÓRCZEWSKIEGO; wprawdzie Komisya fizyograficzna w Akademii Umiejętności istniejąca skrzętnie gromadzi materyjały do Klimatologii dostarczane: z Iwonicza, Krynicy, Szczawnicy i Zakopanego, jednak są to dopiero zawiązki surowych płodów; ku ich zaś nagromadzeniu i przerobieniu wiele jeszcze czasu i trudu poświęcić wypadnie.

Ocenieniem działania fizyjologicznego i terapeutycznych skutków naszych wód lekarskich, opierającem się na ścisłych naukowych badaniach, prawie żaden z naszych zakładów zdrojowych dotychczas poszczycić i wykazać się nie może; toteż w orzeczeniu o namienionem działaniu i skutku polegamy na badaniu cudzoziemców, przedsiębranem z równorzędnymi obcokrajowymi wodami; a przecież nikt nie zaprzeczy, iżby nasze wody nie wyróżniały się od tamtych w swym chemicznym składzie (ilościowym i jakościowym) swoistemi im tylko właściwemi odmianami. Praca wspomnianych badań prawie nietknięta, arecypotrzebna, a wielkie dla naszych wód rokująca korzyści, mianowicie gdy owe badania zespolone zostaną z klinicznymi doświadczeniami. Otwarte tu pole do wszechstronnej pracy dla naszych lekarzy zdrojowych pod względem Farmakodynamiki wód krajowych.

Topografija, Hydrografija i Geologija wielu naszych zdrojowisk zaledwo grubym rysem naszkicowana; innym zaś i tego brakuje.

Wysokość położenia ponad p. m. zaledwo kilku zakładów zdrojowych dokładnie dotychczas oznaczoną została.

Brakuje nam wiadomości o stosunkach miejscowej zdrowotności i śmiertelności stałych mieszkańców zdrojowisk, o tamtejszych endemicznych chorobach tudzież o przebytych tam epidemijach.

Wreszeie i wiadomościom statystycznym o naszych zakładach zdrojowych: co do uczęszczania chorych, rodzaju ich chorób, udziela-

nych w zakładzie kąpiel mineralnych, eksportu naszych wód, wyrobu i spożytkowania ich przetworów, zbywa: na umiejętnej a unormowanej podstawie, na chronologicznej ciągłości, nawet na rzetelnej liczebnej ścisłości, a przecież i ta gałąź wiadomości nie jest obojętną, jeżeli idzie o dowody wzrostu i rozwoju poszczególnych zakładów, tem więcej, o przyznanie im znaczenia w ekonomii i gospodarstwie krajowem, skoro finansowy interes (we wszelkiem za dni naszych przedsięwzięciu) niezaprzeczoną ma ważność. Do statystyki o ojczystych wodach lekarskich byłoby jeszcze bardzo pożądanem odnośne porównanie ich eksportu, poza granice naszego kraju, z importem sprowadzanych do nas współrzednych wód obcokrajowych; albowiem to przekonałoby, iż tysiąckrotnie więcej za cudze wody obcym opłacamy, aniżeli za nasze od zagranicy otrzymujemy, a ten baracz niezawodnie z każdym rokiem nie maleje, ale olbrzymio coraz więcej wzrasta z ujmą ojczystej zamożności a z dobrowolnem zubożeniem się naszym.

Również nasza literatura balneologiczna w dziale Balneotechniki bardzo skąpe wykazuje dotychczas publikacyje, a ta gałąź jest dla naszych zdrojowisk, ze względu na ich należyte i odpowiednie dzisiejszemu stanowisku umiejętności urządzenie, żywotnym warunkiem ich istnienia i rozwoju. Brak publikacyj w ojczystej literaturze o Balneotechnice, a jej lekceważenie lub nieznamość u niektórych lekarzy zdrojowych, jest może jednym z głównych powodów nieodpowiedniego urządzenia wielu naszych zdrojowisk; znajomości bowiem Balneotechniki nie szukamy ani u właścicieli zakładów zdrojowych, ani u ich administratorów; ale ona byłaby powinna przymiotem i właściwością każdego lekarza zdrojowego. Wszak na zasadach Balneotechniki polegać musi uregulowanie zdrojów lekarskich co do równomiernego odpływu z przypływem; ich ocembrowanie z materyjału odpowiedniego chemicznemu ich składowi; ich należyte nakrycie i zabezpieczenie od wpływów atmosferycznych i wód meteorycznych; ściśle matematyczny pomiar wydajności wody każdego źródła lekarskiego, celem oznaczenia ilości dostarczanej wody, jako podstawy ku spożytkowaniu, mogącej zaspokoić albo li potrzebę do picia przy źródle, albo jego eksport w handel, lub użycie do ilu i jakiego rodzaju kąpeli w naprzód zakreślonym czasie. Urządzenia balneotechniczne łaźni w niektórych naszych zdrojowiskach dowodnie przekonywują o zapoznaniu i nieuwzględnieniu Balneotechniki; stąd zdaje się pochodzić niewłaściwości w ich urządzeniu. Wszak wiadomo, iż odmiennie należy ogrzewać na kąpiel wody słone, inaczej szczyawy gazowoalkaliczne, wcale odmiennie wody żelaziste w gaz węglowy zamożne, lub zdroje mające siarkowód za główny

swój składnik. Z tego powodu nie możemy dosyć zachęcać naszych kolegów zdrojowych, aby sobie przyswoili jak najgruntowniejszą znajomość Balneotechniki, a obrócili ją na pożytek powierzzonego sobie zdrojowiska. Im bogatszy będzie u nich zasób wiadomości Balneotechniki, tem odpowiedniejszego urządzenia zdrojowiska spodziewać się możemy; gdyż lekarz zdrojowy z natury rzeczy jest pierwszym doradcą w sprawach balneotechnicznych urządzeń. Gdzie tego niedostaje, tam nieuchronne braki i wady, tam niezaspokojone wymogi balneotechniczne tam doniosłe przeznaczenie i cel zakładu zdrojowego w całej pełni nie będzie osiągniętym, tam ciężka odpowiedzialność w obliczu nauki i publiczności zdrojowej, tam rozgoryczenie z zawiedzionych nadziei i spodziewanych korzyści.

Nie tu miejsce wchodzić w szczegóły urządzeń balneotechnicznych naszych zdrojowisk; nakreśliła je już w r. 1864 praktycznie Komisja balneologiczna w Towarzystwie naukowem Krakowskiem istniejąca, wypracowawszy doniosłą instrukcję, tyczącą się urządzenia krajowych zdrojowisk, niestety przez zbyt małą liczbę zarządów zdrojowych w wykonanie u nas wprowadzoną.

Jeżeli wspomnimy, iż żadna z dzielnic ziem polskich nie jest tak bogato od przyrody obdarzoną zdrojami lekarskimi jak Galicyja — jeżeli otwarcie wyznamy, iż to naturalne jej bogactwo dotychczas nie jest wszechstronnie zbadane, ocenione i spożytkowane (lubo podobnego losu doznają wszelkie przyrodzone dary jej uposażenia) — jeżeli dodamy, iż Galicyja najdotkliwiej doświadczyła owego zapoznania doniosłej ważności swych źródeł lekarskich (pomimo zwyczki swej niedoli i nędzy nad innemi Polski dzielnicami); to powstający z tego powodu narodowy wstyd i ból, nie złorzeczeniem na przeszłość, ale całem wyteżeniem naszej wiedzy i pracy, poświęconej gruntownemu spożytkowaniu naszych źródeł lekarskich, ów rumieniec wstydu a ból serca najodpowiedniej usunąć możemy i powinniśmy.

Wszakże gdybyśmy nawet odłożyli na bok materyjalny interes z naszych źródeł mineralnych dla kraju płynący, to jeszcze mimowolnie przychodzą na myśl wzniosłe względy humanitarne i ogólnego miłosierdzia ze źródeł lekarskich pochodzące. Jakież bowiem ogromne pożytki i dobrodziejstwa spływać mogłyby na ubogą naszą ludność, gdyby krajowe zdrojowiska dla niej dostępnemi się stały.

Wspomnieć nam jeszcze należy, iż przy ułożeniu niniejszego Słownika, zgoła nie szło nam o wymogi czysto bibliograficzne, n. p. ile było ponownych wydań którejby z wymienionych publikacyj, czyli i która z nich posiada przedmowę lub registr, nie przyta-

ezamy nazwy drukarza lub nakładey i t. p.; te bowiem względy ważne dla bibliografa, obojętne są dla balneologa, pragnącego tylko poznać treść publikacyi a nie jej stronę zewnętrzną. W tem przekonaniu głównem naszym zadaniem była jak najmożliwsza dokładność i niepominięcie bodaj drobnej pracy piśmiennej, ogłoszonej drukiem przez lekarza i przez innych naukowych zawodowców a związek z Balneologiją mającej; pominąć zaś byliśmy zmuszeni lub bardzo skąpo przytoczyliśmy beletrystyczne opisy zdrojowisk, ogłaszane w czasopiśmie, tudzież korespondencyje ze zakładów zdrojowych, zamieszczane w dziennikach i gazetach; nietylko z powodu, iż istną było niemożebnością mieć pod ręką wszelkie tego rodzaju czasopisma, ku ich na nasz cel spożytkowaniu; ale głównie dla tego, iż z nadmienionych opisów lub korespondencyj trudno oczekiwać naukowego owocu.

Nieobojętna potrzeba poznania i porównania stosunków geologicznych i hydrochemicznych źródeł mineralnych obcokrajowych, ale bezpośrednio z naszymi zdrojami sąsiadujących — tudzież wzgląd na liczne do niedawna odwiedzanie przez polską publiczność jakkolwiek obcych jednak z naszymi sąsiadujących zdrojowisk, zniewoliły nas do zrobienia wzmianki w niniejszym Słowniku o niektórych zakładach zdrojowych krajów sąsiednich. Z tych przeto powodów przytoczyliśmy w naszym Słowniku wzmiankę: o Bardyowie, Drużbakach, Goczałkowicach, Jastrzębiu, Lubowni i t. p.

Kończąc „Słowo wstępne“ naszej pracy, nie godzi się nam zamileczeń, iż z umysłu nie podajemy w niniejszym Słowniku nazw niektórych krajowych miejscowości, chociaż obdarzonych od natury źródłem wody mineralnej, jeżeli prócz gołej nazwy odnośnych miejsc, zgoda nie o samem ich źródle dotychczas nie mamy do powiedzenia. To nasze dobrowolne mileczenie usprawiedliwia sam tytuł i zakres treści niniejszego Słownika, ograniczony do podania opisu polskich zakładów zdrojowych, obecnie będących lub już nieistniejących; przeto nieobowiązujący nas do alfabetycznego wyliczenia polskich miejscowości, jakkolwiek obdarzonych źródłami mineralnemi, ale nieposiadających zakładu zdrojowego, których wyszczególnienia na tem miejscu tem więcej zaniechać mogliśmy, skoro te miejscowości zaznaczyliśmy w naszym dziele *Rys Balneologii powszechnej* przy poszczególnych działach źródeł mineralnych, a mianowicie:

co do działu wód alkalicznych na str.	89—90,
„ „ „ „ słonych „ „	162—168,
„ „ „ „ siarczanych „ „	233—236,
„ „ „ „ żelazistych „ „	316—319.

Poświęciwszy 35 lat życia (z których 30 oddaliśmy na usługi i do restytucji zakładu zdrojowego w Krynicy) wyłącznie nauce Balneologii; zaznajomiwszy się z całym zasobem piśmiennictwa o naszych źródłach mineralnych, a zwiedziwszy osobiście prawie wszystkie ojezyste zdrojowiska, jesteśmy jeżeli nie uprawnieni, to przynajmniej obowiązani względem naszego kraju do skreślenia przeglądu ojezystych zakładów zdrojowych.

Mimo wielce szkodliwej a ogólnej u nas obojętności dla sprawy ojezystych zdrojowisk, przystępujemy do ponownego ogłoszenia Słownika balneologicznego, pomnąc, iż nasza ziemia i jej płody są nie tylko naszym bogactwem, ale i jedyną z przeszłości dla naszej terażniejszości i przyszłości ostoją.

Rozbudzone za dni naszych a co raz więcej rozpowszechniające się przekonanie, iż obecnie na każdym niemal punkcie sami ratować się powinniśmy a polepszenie terażniejszej niedoli w pierwszym rzędzie od nas samych zawisło; zagnała nas ku poznaniu, ocenieniu i spożytkowaniu naszych źródeł mineralnych, z którymi zespolone są arcy żywotne krajowe interesa: lecznicze, narodowoekonomiczne i humanitarne.

Podział niniejszego Słownika balneologicznego jest następujący: w I-szej jego części podajemy literaturę zdrojowisk uważanych zbiorowo; w II-giej opis poszczególnych zdrojowisk i ich Bibliografię, a w III-ciej części zamieszczamy publikacje działów z Balneologią ściśle zespolonych mianowicie: Hydroterapii, Klimatoterapii i Galaktoterapii, wraz z opisem odnośnych krajowych zakładów lub obcych, jednak pod kierownictwem lekarzy polaków będących.

Oby praca nasza była pobudką ku dalszemu jej bodaj co 25 lat uzupełnianiu!

W Krakowie d. 7. I. 1889 r.

CZEŚĆ PIERWSZA.

ZDROJOWISKA

uważane zbiorowo i ich urządzenia.

1. **Oczko Wojciech.** Cieplice. Kraków 1587, in 4to. kart jednostronnie znaczonych 39.

Tenże. Przymiot i Cieplice. Warszawa 1881. Wydanie jubileuszowe przez **Dra Klinka** 8vo maj. s. 544. 1 rycina i 3 podobizny. (Rzecz o wodach lekarskich w ogólności, jednak głównie osnowana na wodzie siarczanej krajowej, znajdującej się w Szkle, z uwagami dotyczącymi źródeł lekarskich polskich).

2. **Rzączyński Gabryel.** Historia naturalis curiosa Regni Poloniae. Sandomiriae 1721 4to. (Wzmianka o wodach lekarskich i o szkoldliwych).

3. **Rzączyński G.** Auctuarium Historiae naturalis curiosae Regni Poloniae etc. Gedani 1745. 4to. (Wzmianka o naszych wodach lekarskich podówczas używanych).

4. **Krupiński J.** O wodach mocą leczącą obdarzonych, w „Opisaniu chorób“. Lwów 1775. T. V. Rozdział 13. Str. 209—223.

5. **Kausch H. J.** Die Heilquellen zu Bukowina für Aerzte und Nichtaerzte. Breslau 1802.

6. **Bredetzky Samuel.** Reisebemerkungen über Ungern und Galizien. Wien 1809. 8vo, 2 Bde. Autor podaje opis wód siarczanych i zakładu kąpielowego w Krzeszowicach, wzmiankuje imiennie o Swoyszowicach, mówi o warzelniach soli: w Bolechowie, Dolinie, Kałuszu, Lisowicach, Nowicy i innych. Nadto pierwszy ocenia monografię Krynicy, skreśloną przez **Prof. Schultesa**, wspomina o Drużbakach i o wodach w Siwej Brodzie; tudzież dołącza współczesne dzieła, doty-

czące Galicyi pod względem: geografii, topografii i statystyki. Wspomniona publikacja Bredetzkiego jest pod wielu względami zajmującą.

7. **Bredetzky S.** Wody galicyjskie. Wyjątki z Geografii Galicyi, na przyszłość wyjść mającej. *G. Lw. Dodatek do N. 26—29.* Lwów 1811.

8. **Schindler.** Geognostische Bemerkungen über die karpathischen Gebirge im Kön. Galizien und Lodomerien. Wien 1815. (Wylczenie w Galicyi w odpowiednich miejscowościach wód: słonych, żelazistych i siarczanych).

9. **Ruprecht J.** O nowej wannie do kąpeli własnego wynalazku. *P. warsz. 1817, s. 362—368.*

10. **Barankiewicz Dr.** O wannach nakadzalnych, czyli o kąpielach fumigacyjnemi zwanych. *Dzieje dobroczynności krajowej i zagranicznej. Wilno 1821, s. 897.*

11. **Ammon** tłumacz **Cyprysiński.** Dyetetyka czyli prawidła używania wód mineralnych. Warszawa 1827.

12. **Bełza J.** O wodach mineralnych uważanych szczególnie pod względem historii i sposobów ich rozbioru. Warszawa 1829. 8vo, s. 164 z tablicą.

13. **Ressig Ignacy.** Dissertatio inaug. medica sistens brevem expositionem aquarum mineralium Galiciae. Vindobonae 1827. 8vo, p. 37.

14. **Ammon** tłumacz **Kaczkowski.** Przepisy zachowania się przy użyciu wód mineralnych tak wewnętrznem jak zewnętrznem. Lwów 1834. 8vo, s. 116. — Pochlebną ocenę rzeczzonego dzieła znajdujemy w *Wizerunkach i roztrząsaniach naukowych. Wilno 1835. T. 7, s. 160.*

15. **Bulikowski Fr.** De aquis naturalibus medicatis antiquae Poloniae. Cracoviae 1834. 8vo, s. 84. (Dissertatio inauguralis).

16. **Piątkowski Franc.** Dissertatio inaug. medicopharmacologica de aquis ferratis regni Galiciae. Viennae 1834. 8vo, p. 21.

17. **Zdroje i kąpiele mineralne polskie.** *T. k. 1834, s. 167.*

18. **Krupski K.** Łaźnie parowe. Warszawa 1835, wyd. II 1846

19. **Turek.** De aquis muriaticis regni Galiciae. Vindobonae 1834. 8vo, s. 23.

20. **Zeiszner L.** O wodach kwaśnych czyli szczawach w Karpatach. *P. f. k. 1836, T. III, s. 265—290.*

21. **Steskal Jan.** De aquis muriatico-salinis, singulariter de aqua Vieliciensis et Iwonicensis. Cracoviae 1839. (Dissertatio inauguralis).

22. **Zeiszner L.** Ergebnisse v. Torosiewicz Analysen der karpathischen Mineralquellen. *Ln. Brn. J. f. M. 1839, p. 424.*

23. **De Caro F.** Eaux minérales de la Galicie. Almanach de Carlsbad. Prague 1840.

24. **Belza J.** O wodach mineralnych w Król. Polskiem. Wiadomość wyjęta z raportu, który w języku francuskim złożył **Prof. Kitajewski** Rządowi. *B. w. 1841. T. I., s. 70—75.*

25. **Domaszewski Józef.** Przewodnik dla pijących wody mineralne. Warszawa 1841.

26. **Torosiewicz T.** O wodach lekarskich w Podgórzu. Swoszowicach, Wieliczce, Iwoniezu, tudzież o powietrzu atmosferycznem w kopalniach Wieliczki. *R. W. L. U. J. 1841, s. 356—376.*

27. **Kucharski Paweł.** Dissertatio inaug. medica. De aquis mineralibus Galicie et Lodomeriae. Vindobonae 1842.

28. **Kucharski P.** Die Heilquellen Galizien's mit Berücksichtigung ihrer chemisch. Zusammensetzung und ihrer medicinisch. Verhalten. Wien 1842.

29. **Heinrich T.** O używaniu wód mineralnych w oddaleniu od źródeł, oraz opisanie ich składu chemicznego, sposobu działania i t. d. Warszawa 1842. 8vo, s. 103.

II wydanie. Warszawa 1845.

III „ „ 1857.

30. **Majer J.** Wody lekarskie krajowe. *R. W. L. U. J. 1843. T. VI, s. 207—310.*

31. **Wiadomość** o źródłach mineralnych Galicyi. *Kalendarz lwowski 1845, 4to.*

32. **Marczykiewicz Fr.** Hydrografia m. Krakowa. Kraków 1847. 8vo, s. 103. (Rozprawa inauguralna obejmująca opisanie wód mineral. byłej Rzeczypos. krakowskiej, uwieńczona nagrodą przez Wydział lekarski Uniwers. Jagiellon.).

33. **Alth Al.** Die Mineralquellen der Bukowina und deren geologischen Verhalten. *Ln. Brn. J. f. M. 1848, p. 526.*

34. **Starkel J. C.** O łaźni parowej w krótkości zebrane uwagi. podług własnych i innych postrzeżeń. Rzeszów 1848. 8vo, s. 64. Wyd. II Rzeszów 1858. 8vo, s. 64.

35. **Adamowicz A.** O wodach mineralnych w gubernii Kowieńskiej. *P. T. l. war. 1851 T. 26. z. I, s. 75—82.*

36. **Torosiewicz T.** Źródła mineralne w Król. Galicyi i na Bukowinie. Lwów 1849. 8vo, s. 202.

37. **Lilpop K.** objaśnienie dla używających wody mineralne. Warszawa 1851. 16mo, s. 16.

38. **Lesiński Teofil.** Główniejsze wody mineralne, ich skład, działanie i wskazania do użycia i t. d. Warszawa 1851. 8vo, s. 86.

39. **Triplin T.** Wycieczki na stoki Karpat z poglądem na wody mineralne. *B. w. 1855. T. II, s. 82.*

40. **Instrukcja** dla Komisji balneologicznej z grona Towarzystwa nauk. Krakowsk. wysadzonej. Kraków 1857. 8vo, s. 5.

41. **Skobel Fr. K.** Obrazki wód podgórskich: Krynica, Bardyów, Żegiestów i Żulin. *R. T. n. k. 1857. T. III, s. 145—243.* Odbitka. Kraków 1857. 8vo, s. 90.

42. **Dietl Józef.** Uwagi nad zdrojowiskami krajowemi ze względu na ich skuteczność, zastosowanie i urządzenie. Część I. 8vo, s. VIII, 362. Kraków 1858.

43. **Radwański Jan.** Krótka wzmianka o łaźniach w Krakowie. Kraków 1858. 8vo, s. 16

44. **Torosiewicz T.** Woda źródłowa we Lwowie chemicz. rozebrana i niektóre uwagi o wodzie żelaznej w Sokolnikach i o wodach alkalicznych w Iwoniczu i Szczawnicy. Warszawa 1858. Odbitka z *P. T. l. war. 1858. T. 40, s. 165—180.*

45. **Aleksandrowicz Adolf.** Projekt urządzenia sali przeznaczonej do wzięcia pary wytwarzanej z wód lekarskich. *R. T. n. k. 1860, s. 276 z tablicą.*

46. **Dietl J.** O znaczeniu i przeznaczeniu Spółki zdrojowisk krajowych. Kraków 1860. 8vo, str. 38.

47. **Dietl J.** O zużytkowaniu wód mineralnych krajowych. *R. T. n. k. 1860. T. 27, s. 142—162.* Odbitka. Kraków 1860. 8vo, s. 21.

48. **Dietl J.** Zdanie sprawy z czynności na ogólnych zgromadzeniach balneologów krajowych, odbytych dwukrotnie w Krakowie. *R. T. n. k. 1860. T. 27.* Odbitka. Kraków 1860. 8vo, s. 18.

49. **Dietl J.** Galizische Badereisen. *W. med. W. 1859—1860.*

50. **Dietl J.** Pogląd na ruch i postęp w zdrojowiskach krajowych w r. 1859. *R. T. n. k. 1860. T. 28, s. 179—218.* Odbitka. Kraków 1860, s. 32.

51. **Księżarski F.** Plan urządzenia sali służącej do wzięcia części lotnych z wód mineralnych w temperaturze zwyczajnej. *R. T. n. k. 1860. T. 28, s. 281 z tablicą.*

52. **Księżarski F.** Plan urządzenia wanny służącej do kąpieli gazowych. *R. T. n. k. 1860. T. 28, s. 283 z tablicą.*

53. **N. N.** Wiadomość o czterech mało znanych zdrojowiskach lekarskich w Galicyi. *P. T. l. war. 1860. T. 43, s. 360.* (Jestto treściwy

wyciąg z *Rocznika Towarz. naukowego krakow. 1859. T. 26*, o zdrojach: w Rabee, Jaszczurówce, w Wysowy i Krościenku).

54. **Skobel K. Fr.** Pogląd na stan zdrojowisk krajowych. *R. T. n. k. 1860. Poczet III, T. IV.*

55. **Zieleniewski M.** Pogląd na ruch i postęp zdrojowisk ojczy-stych w r. 1860 dostrzeżony. *R. T. n. k. 1860. Poczet III, T. IV.* Odbitka. Kraków 1860. 8vo, s. 40.

56. **Żebrawski T.** Narząd do prędkiego ogrzewania wody mi-neralnej do picia. *R. T. n. k. 1860. T. 28, s. 274.*

57. **Żebrawski T.** Wanna służyć mająca do kąpieli falistej. *R. T. n. k. 1860. T. 28, s. 276 z tablicą.*

58. **Mildner Henr.** Przewodnik po Krakowie z dodaniem instruk-cyi w podróży do Szczawnicy, Krynicy, Swoszowie i Wieliczki, z nie-mieckiego przełożył **M. Czernicki.** Kraków 1861.

59. **Majer J.** Literatura Fizyjoğrafii ziemi polskiej. *R. T. n. k. 1862. Poczet III, T. VII.* (Mieści literaturę Balneologii krajowej) s. 185—234.

60. **Trembecki O.** Dyetetyka czyli ogólne prawidła zachowania się przy piciu wód lekarskich i żętycy. Kraków 1862. 8vo, s. 46.

61. **Warschauer J.** Pogląd na ruch i postęp zdrojowisk krajo-wych w r. 1861. *Prz. lek. 1862. N. 38, 39 tudzież 1863. N. 1, 2.*

62. **Żebrawski T.** Wykaz zdrojowisk lekarskich Galicyi i Buko-winy 8vo. Kraków 1862. z mapą.

63. **Orkisz Józef.** Bibliografija wód mineralnych polskich. *T. lek. war. 1863. N. 14—18.*

64. **Warszauer J.** Pogląd na ruch i postęp zdrojowisk krajo-wych w r. 1862. *Prz. lek. 1863. N. 25—31.*

65. **Instrukcyja** tycząca się urządzenia zdrojowisk krajowych przez Komisję balneologiczną ułożona. *R. T. n. k. 1864. Poczet III, T. VIII, ogólnego zbioru T. 31, s. 247—256.*

66. **Gogojewicz.** Pogląd na ruch w zdrojowiskach krajowych podczas pory zdrojowej r. 1863. *Prz. lek. 1864. N. 24, 27, 29, 31.*

67. **Ściborowski Wł.** Listy ze zdrojowisk krajowych podkarpac-kich: Szczawnica, Krynica, Żegiestów i Rabka. *T. lek. 1864. N. 45—52.*

68. **Zieleniewski M.** Rys historyczno-balneologiczny o dawnych i terażniejszych rodzajach łaźni parowej. Kraków 1864. 8vo, s. 64.

69. **Zieleniewski M.** Czy drogo czy tanio w naszych zdrojowi-skach. Kraków 1864. 8vo, s. 14.

70. **Kryszka A.** O ciśnieniu atmosferycznem ze względu na leżenie wodami mineralnemi. *P. T. l. w. 1865. T. 53, s. 321.*

71. **Ściborowski Wl.** Pogląd na ruch i postęp w zdrojowiskach krajowych za rok 1864. *Prz. lek. 1865.* Odbitka. Kraków 1865, Svo, s. 40.

72. **Tenże toż** za rok 1865. *Prz. lek. 1866. N. 20—29.*

73. **Tenże toż** za rok 1867. *Tamże 1868. N. 22—25.*

74. **Tenże toż** za rok 1868. *Tamże 1869. N. 20—27.*

75. **Tenże toż** za rok 1869. *Tamże 1870. N. 27, 29, 30.*

76. **Tenże toż** za rok 1870. *Tamże 1871. N. 23, 24, 25, 27, 28.*

77. **Kryszka A.** O kąpielach lekarskich. *P. T. lek. war. 1866. T. 56, s. 340.*

78. **Pląskowski R.** Wody mineralne. *Bluszcz. Warszawa 1866. T. I. N. 37—39, T. II. N. 41.*

79. **Ściborowski Wl.** Wiadomości o zdrojowiskach krajowych. *T. lek. 1865. N. 26—52.*

80. **Tenże toż tamże.** 1866. *N. 21—37.*

81. **Zieleniewski M.** Zawiązek szpitali w zdrojowiskach galicyjskich. *Prz. lek. 1866. N. 3—5.*

82. **Zieleniewski M.** Obszerne sprawozdania z posiedzeń Komisji balneologicznej b. Towarzystwa nauk. Krak., współcześnie podawane przez Dr. Z... znajdujemy w *G. lek. r. 1867 s. 387 — r. 1868 s. 45 — r. 1870 s. 447 — r. 1871 s. 608 i 655.*

83. **Wiadomości o posiedzeniach oddziału balneologicznego** związanego r 1870 w Towarzystwie lekar. warsz. podał *P. T. l. war. 1870. Ser. V. T. VII, s. 14, 16, 229.*

84. **Doskowski Józef.** Pogląd na ruch i postęp w zdrojowiskach krajowych w r. 1866. *Prz. lek. 1867. N. 23, 25, 27, 29, 30, 32, 33, 34.*

85. **Ściborowski Wl.** Wiadomości o zdrojowiskach krajowych. *Kalendarz krakowski Wildta 1867, str. 64—73.*

86. **Sawicki Stella Jan.** Les eaux minérales en Pologne. Strassbourg 1870.

87. **Zieleniewski M.** Tabellarische Uebersicht über Frequenz der polnischen Brunnenorte im J. 1868, *All. b. Z. 1870. Jahrg. III Heft 11., p. 249.*

88. **Alth Alojzy.** Pogląd na źródła solne i naftowe, tudzież na warzelnie soli kuchennej w Galicyi i Bukowinie. Odbitka ze *Sprawozdań Komisji fizyjoogr. za rok 1871. Kraków 1871, Svo, s. 45.*

89. **Lutostański B.** Projekt ogólnej ustawy zdrojowej, *Prz. lek.* 1871. N. 8.

90. **Skobel Kaz. Fr.** Germanizacyja na polu Balneologii. *Prz. lek.* 1871. N. 13.

91. **Zieleniewski M.** Obraz statystyczny ruchu i przemysłu w ojczystych zdrojowiskach w r. 1871. *G. lek.* 1872, s. 401.

92. **Blatteis Jakób.** Sprawy zdrojowisk krajowych. *Służba zdrowia publicznego. Lwów 1872. Zeszyt I, s. 23—26.*

93. **Kopernicki Iz.** O wymrażaniu wód mineralnych dla użytku lekarskiego. *Prz. lek.* 1872, N. 42.

94. **Schmidt Adolf.** Przewodnik dla pijących wody mineralne. Cennik składu wód mineralnych przy aptece utrzymywanych. Instytut wód mineralnych sztucznych i kąpeli. Warszawa 1872.

95. **Zieleniewski M.** Illustrowany opis zakładów zdrojowokąpielowych w Galicyi istniejących. Lwów 1872, 4to, obejmuje opisanie: Krynicę, Iwonicza, Swoszowic, Jaszezurówki, Rabki, Lubienia, Truskawca, Żegiestowa i Szczawnicy. Odbitka z czasopisma *Strzecha. Lwów 1871 i 1872.*

96. **Zieleniewski M.** Bemerkungen über die Entwicklung der wichtigereñ polnischen Brunnenanstalten in den letzt verflossenen Jahren. Wien 1872 p. 38. *Separat-Abdruck aus Kisch's Jahrbuch für Balneologie. Jahrg. I. Bd. II. Wien 1871.* (Inhalt: Bóbrka, Busko, Ciechocinek, Druskieniki, Jaszezurówka, Iwonicz, Krynica, Lubień, Rabka, Solec, Swoszowice, Szczawnica, Truskawice und Żegiestów).

97. **Zdrowowiska.** Tygodnik kąpielowy wydawany przez **Drów: Lutostańskiego, Ściborowskiego i Zieleniewskiego.**

Rocznik I. Kraków 1872. N. 1—15 in folio. Oprócz korespondencyj ze zdrojowisk i list gości zdrojowych ówczesnie przebywających: w Busku, Jaworzu, Iwoniczu, Krynicy, Rabce, Solcu, Szczawnicy, Szkle, Truskawcu i Żegiestowie, zawiera między artykułami prace: **Dra Zieleniewskiego** 1) Nasze wody lekarskie i zdrojowiska ojczyste (opis: Wieliczki, Drohobycza, Truskawca, Ciechocinka, Druskienik, Birsztan, Bóbrki, Iwonicza i Rabki) — tudzież 2) **tegoż autora:** Obraz ruchu i przemysłu w zdrojowiskach ojczystych za r. 1871 t. j. w Busku, Ciechocinku, Jaworzu, Iwoniczu, Krynicy, Lubieniu, Rabce, Solcu, Swoszowicach, Szczawnicy i Żegiestowie.

Rocznik II. Kraków 1873. N. 1—16 folio, wydawany przez **Dra Lutostańskiego** ze współudziałem lekarzy zdrojowych: **Blatteisa** z Krynicy, **Bośniackiego** z Iwonicza, **Horodyńskiego** z Karlsbadu, **Ściborowskiego** i **Trembeckiego** ze Szczawnicy. Oprócz list gości

zdrojowych przebywających ówczesznie: w Iwoniczu, Krynicy, Szczawnicy i Truskawcu, zawiera z ważniejszych artykułów prace: 1) Opis Krynicy przez **Dra Blatteisa**. 2) Opis Szczawnicy przez **Dra Lutostańskiego**. 2) Sprawozdanie z pory kąpielowej za rok 1872 z Iwoniezza, Rabki, Szczawnicy i z Truskawca.

Rocznik III. Tygodnik kąpielowy, organ Towarzystwa tatrzańskiego, wydawany za współudziałem lekarzy zdrojowych: **Blatteisa** z Krynicy, **Bośniackiego** z Iwoniezza, **Czerwiakowskiego** z Gleichenbergu, **Hasewicza** z Karlsbadu, **Ściborowskiego** i **Trembeckiego** ze Szczawnicy, tudzież Zarządu Towarzystwa tatrzańskiego pod redakcją **Dra Lutostańskiego**. Kraków 1874. N. 1—10 in 4to. Oprócz list gości zdrojowych, ówczesznie przebywających: w Iwoniczu, Krynicy, Szczawnicy, Szkle i Żegiestowie zawiera: 1) Pogląd na ruch i postęp w zdrojowiskach krajowych za r. 1873 (*obejmujący tylko Iwonicz i Szczawnicę*; prz. aut. Śł.) pióra **Dra Lutostańskiego**. 2) Prawdła zachowania się podczas leceń zdrojowych i dyjetetyczno-hygienicznych w górskich uzdrowiskach pióra **Dra Lutostańskiego**. 3) Pogląd na ruch i postęp w zdrojowiskach krajowych podczas pory zdrojowej roku 1873, ograniczający się tylko do Iwoniezza, skreślony przez **Dra Bośniackiego** i do Szczawnicy napisany przez **Dra Ściborowskiego**.

98. **Zieleniewski M.** Zakłady zdrojowokąpielne Galicyi (z ilustr. obejmuje opis: Jaszezurówki, Iwoniezza, Krynicy, Lubienia, Rabki, Swoszowie, Szczawnicy, Truskawca i Żegiestowa. *T. ill. 1871 i 1872. Serya 2, T. VII, s. 273, 292, Ser. 2, T. VIII, s. 8, 28, 44, 62. Ser. 2, T. IX, s. 213, 227, 252, 313, 334.* Odbitka (bez ilustracyj). Warszawa 1873. Zeszyt I. 8vo min., s. 63.

99. **Zieleniewski M.** Rys Balneologii powszechnej. Warszawa 1873. 8vo maj., s. 389.

100. **Wody mineralne:** Birsztany, Busk, Ciechocinek, Druskiéniki, Nowe-Miasto, Sławinek i Solec. Pod tym tytułem wychodził obok *G. lek. od 24/5 do 30/8 r. 1875* wraz z T. 18 i 19 *Dodatek tygodniowy od N. I do XVIII, in 4to*, poświęcony wyłącznie Balneologii, zawierający oprócz list gości zdrojowych ówczesznie przebywających: w Ciechocinku i Solcu, między innymi następujące ważniejsze artykuły: 1) O pożyteczności leczenia wodami mineralnemi. 2) O dyjetetycznem zachowaniu się podczas leczenia wodami mineralnemi. 3) Opis zakładu przyrodoleczniczego w Nowem-Mieście nad Pilicą. 4) Obserwacye meteorologiczne, jakie robione być mają przy źródłach wód mineralnych. 5) O wyborze zdrojowiska i właściwej do leczenia porze. 6) Leczenie mlekiem, serwatką, sokami ziołowemi

oraz kuracja winogronowa. 7) Życiorys **DRA ROM. IGNATOWSKIEGO** lekarza zdrojowego w Ciechocinku przez **Prof. Dra Girsztowta**. 8) O powietrzu pod tężniami. 9) Wody mineralne w Birsztanach przez **Dra Regniera**. 10) Obszerna korespondencyja z Buska. 11) Obszerna korespondencyja ze Solca. 12) **DR. JAN PILECKI** twórca i naczelny lekarz zakładu zdrojowego w Druskenikach przez **Prof. Girsztowta**.

101. **Illustrowany przewodnik po Krakowie i jego okolicach, z dodaniem opisu wszystkich znaczniejszych zdrojowisk w Galicyi** (Delatyn, Jaworze, Iwoniec, Konopkówka, Krynica, Krzeszowice, Kułasze, Latoszyn, Lubień, Niemirów, Rabka, Sassów, Swoszowice, Szczawnica, Szkoło, Truskawiec, Wysowa, Zakopane i Żegiestów). Kraków 1875. 8vo, s. 174, nakład księgarni i wydawnictwa „Czytelnia ludowej“ A. Nowoleckiego.

102. **Czyżewicz A.** Sprawozdanie krajowej Rady zdrowia Galicyjskiej za r. 1874. Lwów 1875. Toż za r. 1875 i 1876. Lwów 1876. (Mieści uwagi nad współczesnym stanem zakładów zdrojowych galicyjskich).

103. **Lutostański B.** Obraz czynności Komisji balneologicznej z r. 1876. Kraków 1877. 8vo, s. 13.

104. **Korczyński Edw.** Kierunek i zadanie Balneologii społecznej w ogóle, w szczególności zaś Balneologii krajowej i Komisji balneologicznej. *Prz. lek.* 1877. N. 13.

105. **Rydygier Ludwik.** O zdrojach ojczyistych i stosunku ich do zagranicznych. Odczyt na posiedzeniu wydziału Towarzystwa nauk. towarzyskiego. Poznań 1877. 8vo min., s. 18.

106. **Skórczewski B.** O wpływie ciepłoty wód lekarskich (Iwonie i Krynicy) na chyżość ich chłonięcia w przewodzie pokarmowym. Warszawa 1877. 8vo, s. 12.

107. **Skórczewski B.** O związku między chłonięciem wód lekarskich a wydzielaniem moczu. *P. T. l. war.* 1877. Odbitka. Warszawa 1877. 8vo s. 32, z tablicami.

108. **Korczyński E.** Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń Komisji balneologicznej Towarz. lekarsk. krakowskiego w r. 1877. Kraków 1878. 8vo, s. LII i 79.

109. **Lutostański B.** Bericht über die Leistungen der balneologischen Kommission des Krakauer aerztlichen Vereines im J. 1877. *O. B. Z.* 1878. Jahr. VII. N. 7 und 8.

110. **Sprawozdania** z posiedzeń Komisji balneologicznej Towarzystwa lekars. krakowskiego w r. 1878. Kraków 1879. 8vo maj., s. 37.

111. **Skórczewski B.** O zachowaniu się tętnie i żył pod wpływem strumienia gazu węglowego. *Sprawozdania z posiedzeń Wydziału matemat. przyrodniczego Akademii umiejętności.* 1878. Odbitka. Kraków 1878. 8vo, s. 38.

112. **Sprawozdania** z posiedzeń Komisji balneologicznej Tow. lek. krak. w r. 1879. *Prz. lek.* 1879. Odbitka. Kraków 1879 8vo, s. 88.

113. **Skórczewski B.** Listy balneologiczne. *Prz. lek.* 1878. N. 1, 4, 5, 6, 10 i 11.

114. **Zieleniewski M.** Nasze zakłady zdrojowokąpielne. *G. warsz.* r. 1879. N. 69, 151, 205, 221, 257, tudzież r. 1880. N. 12, 25. (Obejmuje opis: Buska, Ciechocinka, Krynicy i Truskawca).

115. **Skórczewski B.** Dyetetyka kąpielowa czyli nauka jak zachować się należy podczas leczenia w zdrojowiskach. *Zdrowie. Warszawa* 1880. Odbitka. Warszawa 1880. 8vo, s. V i 355.

116. **Korczyński E.** Sprawozdania z posiedzeń Komisji balneologicznej Tow. lek. krak. w r. 1879. Kraków 1879. 8vo maj., s. 37.

117. **Rundo Herman.** Zasady Balneologii podług dzieł F. Brauna i L. Lehmann. Warszawa 1880. 4to, s. 43.

118. **Zieleniewski M.** Nasze zdrojowiska a zapowiedziana wystawa balneologiczna w Frankfurcie w r. 1881. *Prz. lek.* 1880. N. 44.

119. **Lambda Dr.** Wycieczka uczestników IIIgo zjazdu lekarzy i przyrodników do Krynicy, Szczawnicy i Żegiestowa. *Prz. lek.* 1881. N. 32—34.

120. **Sprawozdania** z posiedzeń Komisji balneologicznej Towarzystwa lekarsk. krakowskiego w r. 1880. Kraków 1881. 8vo maj., s. 28.

121. **Jakie ostrożności** zachować należy przy picciu wód mineralnych szczególnie żelazistych z kwasem węglowym, z punktu ginekologicznego. *Mdc.* 1882. N. 52.

122. **Łucziewicz H.** Korespondencya ze szląskich zakładów kąpielowych. *G. lek.* 1882. N. 49 i 50.

123. **Łucziewicz H.** O kąpielach i łaźniach pod względem higienicznym. *Kł.* 1882. N. 888, 889.

124. **Olszewski Karol.** O napełnianiu wód żelazistych. *P. lek.* 1881. N. 45, 46. Odbitka. Kraków 1881. 8vo, s. 10.

125. **Olszewski K.** Rozbiór chemiczny wód mineralnych z 16tu zdrojów dotąd niebadanych, znajdujących się: w Jastrzębiku, Krynicy, Muszynie, Słotwinie i Szczawnicy z tablicą 1szą litografowaną a 2gą drukowaną. *S. K. F. T.* 16 1882, s. 3—36.

126. **Sprawozdania** z posiedzeń Komisji balneologicznej Towarz. lekars. krakows. w r. 1881. Kraków 1882. 8vo, s. 17.

127. **Sprawozdania** z posiedzeń Komisji balneologicznej Towarz. lekars. krakow. w r. 1882. Kraków 1883. 8vo, s. 14

128. **Dr. . . . ski** (Jasiński), Poradnik w chorobach i przewodnik do uzdrowisk opracował dla nielekarzy Dr. . . . we Lwowie 1883. 8vo, s. 132. II. wyd. Lwów 1884. 8vo, s. XVI i 132.

129. **Jaworski**. O zakładaniu stacyj kliniczno obserwacyjnych w naszych zdrojowiskach. (Wniosek podany na Zjeździe lekarzy polskich w Poznaniu w r. 1884 odbyty). [*G. lek.* 1884, s. 475—477.

130. **Ziemiński Leonard**. Opis główniejszych wód mineralnych i kąpeli, ich skład i działanie, dyjeta przy tychże potrzebna. Warszawa 1884. 16mo, s. 51.

131. **Dla czego Balneologija i Klimatologija tak małe czynią postępy?** *Mdc.* 1885, s. 376—394.

132. **Dobrzycki H.** Jakimi zdrojowiskami i leczeniami innych krajów zastąpić się dają zdrojowiska pruskie i ich leczenia. *Mdc.* 1886. N. 24, 25, s. 402—407.

133. **Fabian Dr.** O kąpielach elektrycznych. *G. lek.* 1886. N. 31—34.

134. **Lutostański B.** Przemysł zdrojowo-leczniczy. Ustawa dla zdrojowisk krajowych. *Nowa Reforma*. Kraków 1886. Odbitka. Kraków. 8vo min., s. 98.

135. **Zieleniewski M.** Rys Balneoterapii. Kraków 1886. 8vo maj., str. 391.

136. **Zieleniewski M.** Nasze wody mineralne i zakłady zdrojowo-kąpielowe. *G. lw.* 1886. (Obejmuje opis: Iwonicza, Krynicy, Lubienia, Rabki, Szczawnicy i Truskawca). Odbitka. Lwów 1886. 8vo min., s. 68.

137. **Dobrzycki Henr.** Kilka słów o wskazaniach do kąpeli elektrycznych. *Mdc.* 1887, s. 749.

138. **Smoleński St. Dr.** Bericht über Fortschritte der Balneologie in den polnischen Ländern, mit besonderer Berücksichtigung des Kurwesens in Galizien während der letzten 5 Jahre. *Sch. J. d. g. M. Jahrgang* 1887. Bd. 214. N. 5. p. 188—200. Separat-Abdruck. Lexiconformat p. 18. (Obejmuje: Busko, Czigielkę, Głębokie, Iwonicz, Krynicy, Lubień, Morszyn, Pustomyty, Rabkę, Rymanów, Swoszowice, Truskawiec, Wysowę i Żegiestów).

139. **Zieleniewski M.** Sprawy polskich zakładów zdrojowych. I) Czego najpilniej potrzeba ku ulepszeniu naszych zdrojowisk. II) Czy

drogo czy tanio w naszych zdrojowiskach. Lwów 1887. 8vo min, s. 22 i 26. Toż w *D. pol.* 1887. N. 167—188, *tudzież* N. 215—244. Drugie powiększone wydanie. Warszawa 1888. *lex. form.*, s. 22.

140. **Akta** dotyczące historii Spółki zdrojowisk krajowych, związanej w Krakowie r. 1860, a przez 12 lat trwającej, posiada Biblioteka Kórnicka.

141. **Mapa zdrojowisk** krajowych ułożona przez DRA STRANSKIEGO byłego Protomedyka Galicyi (autograf ten jest w posiadaniu Biblioteki Kórnickiej).

142. **Zieleniewski M.** Słownik biblijograficzno-balneologiczny krajowych zakładów: zdrojowo-kąpielowych, wodoleczniczych, żentycznych, kumysowych i kefirowych. *P. T. l. war.* 1887. *T. LXXXIII.* 1888. *T. LXXXIV.* Odbitka. Warszawa 1888. 8vo, s. 173. Drukiem K. Kowalewskiego. (Dla mnóstwa błędów drukarskich bez korekty pozostawionych, cały nakład tej publikacji zniszczony).

CZĘŚĆ DRUGA.

ZDROJOWISKA SZCZEGÓŁOWE.

Bardyjów

po węgiers. Bartfa, po niemiec. Bartfeld, starożytne miasteczko w król. węgierskiem (żupaństwo szaryskie), na pograniczu Galicyi, o 20 kilm. od niej oddalone, oprócz godnego uwagi kościoła parafialnego z cennymi snycerskiej roboty ołtarzami, ratusza z dawnym archiwum wzorowo uporządkowanym, kościoła i klasztoru Franciszkanów, gymnazjum i szkół niższych, *tudzież* wodociągu z miejskiej studni zasilanego, posiada zakład zdrojowokąpielny, o 3 kilom. od miasteczka odległy, r. 1785 założony, dawniej licznie przez polaków odwiedzany, a wielkimi względami Xcia Czartoryskiego generała ziem podolskich, mającego tu swą własną willę, przez długi czas (1800—1827) chojnie zaszczytany.

Tutejszy zakład ma 7 źródeł szczyawo-alkaliczno-żelazistej, z tych 3 służą do wewnętrznego użycia na miejscu, jeden źródło tak zwane źródło Kellera wyłącznie do rozsyłki; resztę zaś źródeł do użytku kąpielnego obrócono. Cztery z tych źródeł chemicznie rozebrał (r. 1858) **Hauer**. Według namienionego analityka 1000 części wody źródeł Bardyjskich zawiera co do najważniejszych składników:

	Zródł główny	Zródł doktorski	Zródł Sprudel	Zródł eksportowy czyli Kellera
węglanu sodowego	2·0943	3·1714	1·0745	2·2997
„ magnezowego	0·1176	0·1133	0·1060	0·1354
„ wapniowego	0·3816	0·4639	0·3191	0·4316
„ żelazawego	0·0878	0·0378	0·0491	0·0402
kwasu węglowego wolnego	3·2119	3·111	2·5086	3·3172

Jest tu dostatek pomieszczeń dla gości, potrzebę prześcigający, w licznych domach i willach, będących własnością węgierskiej arystokracji, tworzących 3 główne ulice w samym zakładzie, dochodzące do ogólnego placu czyli do głównej promenady.

Urządzenia balneotechniczne tutejszego zakładu są na obecny czas zaniebane i przestarzałe; sam zaś zakład stracił na wziętości i na odwiedzaniu przez gości polskich, dawniej w celu leczniczym bardzo licznie tu uczęszczających.

143. **Kitaibel**. Uwiadomienie tyczące się wody mineralnej Bardyjskiej, za pozwoleniem autora w polsk. tłumaczeniu wydane przez Dan. Kellera kupca z Bardyjowa. Kraków 1802.

144. **Keller**. Dissertatio inaugur. chemicopharmacologica de aqua minerali civitatis Bartfa. Vindobonae 1839.

145. **Dietl J.** Źródła lekarskie w Bardyowie. Kraków 1858. 8vo, s. 33. Odbitka z dzieła „Uwagi nad zdrojowiskami krajowemi“.

146. **Dietl J.** Die Heilquellen von Bartfeld. Krakau 1858. 8vo, str. 35.

147. **Janota Eug.** Historyczno-topograficzna wiadomość o wodach lekarskich w Bardyjowie. Kraków 1858. 8vo, str. 38.

148. **Łepkowski J.** Bardyjów. *Teka wileńska*. 1858.

149. **Janota Eug.** Ueber die Mineralquellen von Bartfeld. Wien 1859. Separat-Abdruck. aus dem *J. d. k. k. g. R.* 1859.

150. **Janota Eug.** Historisch-topographische Skizze des Bades Bartfeld und seiner nächsten Umgebung. Wien 1861. 8vo maj., p. 16. Separat-Abdruck aus den *Mittheilungen der k. k. geograph. Gesellschaft*. IV. Jahrg. 1. Heft, p. 141.

151. **Janota E.** Bardyjów historyczno-topograficzny opis miasta i okolicy. Z mapką i planem zakładu przy zdrojowiskach bardyjowskich. Kraków 1862.

152. **Hauer C.** Ueber die Mineralquellen von Bartfeld in Sarosser Comitatus Ungarn's. Wien 1875. 8vo, p. 44.

Bartodzieje

wieś rządowa w Królestwie Polskiem (powiat pułtowski), na gruntach odkryto tu źródło wody żelazistej, w celach leczniczych nieużytkowanej.

153. **Woda żelazista w Bartodziejach** w powiecie pułtuskim. *G. pol.* 1861. N. 153.

Birsztany

miasteczko na Litwie (gubernija wileńska, powiat trocki), od stacyi kolei żelaznej warszawsko-petersburgskiej Kowno o 32 kilom. odległe, składa się z dwóch części: starej, mieszczącej liczne domy prywatnych właścicieli, rzyms. kat. kościół, aptekę, tudzież aleję prowadzącą do nowej części miasteczka, zajmującej zakład zdrojowo kąpielny, o czterech źródłach wód słonych, posiadający 10 domów mieszkalnych, 2 hotele o 60 pokojach i gmach łaźiebny o 60 gabinetach kąpielnych. Uluźnionem miejscem przechadzki chorych jest tu tak zwany „Zwierzyńiec“, na drodze do Pren (5 kilom. od Birsztan) z pięknymi szpalerami odwiecznych lip. Tu miał się znajdować zamek myśliwski XX. Litewskich. Tutejszy zakład od r. 1854 urządzony przez **Dra Bened. Biełlińskiego i Adama Bartoszewicza**, w ostatnich latach został znacznie ulepszony. Chemicznego rozbioru wód birsztańskich, dostarczających około 6000 wiader na dobę, dokonał najpierw 1851 r. Prof. **Abicht** i aptekarz **Justyn Kuwszewicz**, następnie analizował je w r. 1860 **Szyller**; zaś w r. 1882 za staraniem **Dra Radeckiego** rozbiierał je **Johanson** w laboratoryjum Towarzystwa farmaceutycznego petersburskiego. Według namienionego analityka 1000 części wody źródojów birsztańskich zawierają:

	źródło „stary“	źródło nowy „Wiktoryi“.
ogółem składników stałych . . .	7·652	5·945
a między temi:		
chlorku sodu	0·395	3·700
„ wapnia	3·528	—
„ potasu	0·055	—
siarkanu potasowego	1·617	0·002
dwuwęglanu magnezowego . . .	1·255	0·441

Ceny w tutejszym zakładzie są: pokój miesięcznie 12 do 30 rs., kąpiel wanienna dla dorosłych 35, 45 do 60 kop., dla dzieci 20 do 25 kop., opłata zdrojowa 1 rs. od osoby, składka na orkiestrę 3, 5, 6 do 7 rs. w miarę ilości osób, funt soli birsztąńskiej 15 kop.

154. **Abicht Adolf.** O wodach mineralnych birsztąńskich. (Opis miejscowości, rozbiór wód i mapka. 1852 fol., rękopism w bibliotece Towarz. lekars. w Wilnie). Zobacz **Kosmiński Stan.** *Słownik lekarzów polskich.* Warszawa 1888, z. IV, s. 586.

155. **Wody w Birsztanach.**

1) *Gazeta codzienna.* Warszawa 1860. N. 117.

2) Historyczno-statystyczna wiadomość o birsztanach. *Tamże* 1860. N. 295.

3) Zakład zdrojowy w Birsztanach. *Tamże* 1860. N. 258 i 259.

156. **Regnier.** Wody mineralne birsztąńskie. *Pr. P.* 1862. T. V. s. 263—276.

157. **Birsztany.** *T. ill.* 1869. N. 79 i następne.

158. **Wycieczka do Birsztan i Druskienik** przez J. F. NOWAKOWSKIEGO. *T. ill.* 1869. S. 2, T. IV, s. 1—18.

159. **Pląskowski R.** Wody mineralne w Stokliszkach i Birsztanach (wiadomość od DRA ERMINIO ANDRIOLLI). *P. T. l. war.* 1871. T. 66, s. 68.

160. **Regnier A.** Birsztanskija miner. wody. Protokoły wileńskiego medycyns. obszczestwa. 1874. N. 728. s. 151—177.

161. **Regnier A.** Wody mineral. w Birsztanach. *Dodatek do Gazety lekarskiej.* Warszawa 1875. N. 13—17.

162. **Birsztany.** *Kł.* 1879. N. 728.

163. **Radecki.** Mineralnyje istoczniki w Birsztanach i diejstwie ich na organizm. Peterburg 1882. 8vo, s. XIII i 55.

164. **Przybylski.** Birsztany w sezonie leczniczym r. 1883. *Dodatek do Gazety lekarskiej.* Warszawa 1884. N. 22.

165. **Radecki I. J.** Mineralnyje istoczniki w Birsztanach i diejstwie ich na organizm. II wydanie. St. Peterburg 1885. 8vo., s. 99.

166. **Łapczyński Kazim.** Półwysep birsztąński. *P. F.* 1886. T. VI, s. 209 z mapą. (Opis topograficzny i botaniczny okolicy Birsztan).

167. **Birsztany.** Zakład zdrojowo-kąpielowy. Anons. Warszawa. 4to, s. 2. 6. r. w.

Birżany

wioska w gubernii kowieńskiej na Litwie, 14 wiorst od Smerdony odległa, według **Dra Adamowicza** posiada źródło siarczane, mniejsze co do ilości wody od źródła siarczanego Smerdońskiego, wcale nie-
zużytkowane.

Zobacz **Adamowicz** N. 36.

Bolechów

miasto rządowe w Galicyi (powiat doliniański), stacyja kolei żel. Ar-
cyks. Albrechta. Miasto ma 3700 mieszkańców i 2 parafije t. j. rzym-
sko i grecko katolicką, posiada źródło wody słonej, niegdyś był tu
zakładzik zdrojowo-kąpielny, obecnie zaniechany.

W rozprawie **Dra Ressiga** *Brevis expositio aquarum mineral.
R. Galiciae*, p. 33, podany jest rozbiór wody bolechowskiej, usku-
teczniony przez **Dra Adlera** według którego w 100 częściach wody jest:

chlorku sodu	23·244
„ wapniu	0·005
„ magnu	1·280

Tutejsza warzelnia soli dostarczyła w 1870 r. 103000 cetn. soli
kuchennej, oprócz soli bydłowej, którą od r. 1869 zaniechano produ-
kować.

168. **Torosiewicz T.** Analyse der Drochobyczer, Bolechower
und Starosoler Salzsoolen-Mutterlaugen. Separat-Abdruck aus
B. R. f. Ph. 1830. Bd. 36.

169. **Torosiewicz T.** Wyciąg z rozbioru chemicznego wywarów
surowicy drohobyckiej i bolechowskiej. *G. lw.* 1831 *tudzież R. lw.*
N. 21.

170. **Wiadomość o źródłach mineralnych w Galicyi.** *Kalen-*
darz lwowski 1845.

Borciany

wieś w gubernii kowieńskiej nad Wiliją na Litwie, blisko miasta Ja-
nowa, według **Adamowicza** posiada źródło siarczane słabe. Był tu za-
kładzik kąpielowy, z czasem zniszczony zalewem Willi.

Zobacz **Adamowicz** N. 36.

Borkowice

starożytna wieś w Król. Polskiem (powiat konecki), w pięknem po-
łożeniu wśród lasów, niegdyś własność Duninów, później własność

Małachowskich, którzy zakupiwszy okoliczne włości, utworzyli dobra Nieklania i Borkowie. Jest tu wspaniały kościół, ogród jeden z najpiękniejszych w całej okolicy, wielki piec fryszerski, w którym 1875 r. wyrobiono 50000 pudów surowca, a 1800 pudów kutego żelaza. Zdaje się, iż z tutejszej okolicy, a może z miejscowości Goździkowa (albowiem tego szczegółowo nie nadmieniono), przedstawił **Dr. Płużański** z Przysuchy Komisji balneologicznej w Towarzystwie lekarskiem warsz. zawiązanej, wodę mineralną, nadmieniając, iż we wspomnianej wsi, na przestrzeni 16 stóp kwadratowych bije kilkanaście źródeł żelazistych, obfitujących w kwas węglowy. Użycie tej wody w odpowiednich chorobach zdaniem **Dra Płużańskiego** dobre dało rezultaty.

171. **Pamiętnik Tow. leków warszaw. 1870.** S. V. Ogólnego zbioru T. 74, s. 14.

Bóbrka

wieś w Galicyi (obwód sanocki, powiat krośnieński), słynna od r. 1861 kopalnią nafty, której eksploatacja rozpoczęta na szerszą skalę przez spółkę: Trzecieski, Klobasa i Łukasiewicz, stała się źródłem dobrobytu dla całej tutejszej ludności, tudzież 2ma zdrojami szczawu alkaliczno-jodowobromowej, 1868 r. chemicznie zbadanemi przez **Prof. Stopczańskiego**, miała zawiązek zakładu zdrojowo-kapiełnego, obecnie zaniechany.

172. **Macudziński W.** Korespondencyja z Jasła — Wody mineralne bobreckie. *P. lek.* 1870. N. 36.

173. **Macudziński W.** Wiadomość o Bóbrce. Jasło 1871. 8vo, s. 24.

Bronowice

wieś w Król. Polskiem pod Lublinem, posiada źródło żelaziste, balneoterapeutycznie nieużytkowany.

174. **Krótki rys historyczno-statystyczny województwa Lubelskiego.** *Kalendarz polityczny Królestwa Polskiego. Warszawa 1829,* s. 514—572. (Namieniona rozprawa mieści wzmiankę o wodach mineralnych: w Bronowicach, Sławinku i Nałęczowie).

Bukowina

osada w Szląsku pruskim, powiat Wartenberg polski, najbliższe stacje kol. żel. Gross-Graben i Wartenberg (kolej Wrocław-Warszawa), posiada zakład zdrojowo-kapiełny z 2ma słabemi źródłami, alkaliczno-ziemno-żelazistemi, 4 domy mieszkalne i kursal.

175. **Robiński Seweryn.** De Bukowina, balneo silesiaco. Berolini 1863. 8vo, p. 32.

176. **Robiński S.** Bad Bukowina. Ein Beitrag zur Bäderekunde. Berlin. *Deutsche Klinik* 1866.

Burkut pod Kossowem

wieś w Galicyi (obwód kołomyjski), posiada źródło szczawu żelazisto-alkalicznej, składem chemicznym podobno odpowiadającej wodzie mineralnej Giesshübler; jest tu nędzny zakładzik kąpielowy do którego dojazd areyutrudniony, a pobyt dla osób nawet niechorych, z powodu przerażających niewygód, prawie jest niemożliwy.

Szkoda, iż mimo nieuzasadnionych przechwałek tutejszego źródła, dotychczas nie pozyskaliśmy i nie posiadamy dokładnego jego chemicznego rozbioru; albowiem analiza jego uskuteczniła przez **Dra Pietrzyckiego**, przy obecnej prymitywnie a nie według naukowych zasad i wymogów dokonanej oprawy źródła, tudzież wobec nieunormowanego seyntyficznie dopływu i odpływu jego wody, nie odpowiada i nie czyni zadosyć wymogom lekarskiej umiejętności. Z tego przeto powodu wyników rzeczonego rozbioru źródła Burkućkiego tutaj nie przytaczamy. Dotychczasowe używanie wody ze źródła Burkutu ograniczone jest do dyjetetycznych, ale nie do leczniczych celów.

Burkut albo Borkut, tak nazywają na Pokuciu i w ogóle u górali karpaccich wschodnich, źródła szczawu czyli „wody kwaśnej“, a ztąd i różne drobne miejscowości noszą tam tę nazwę.

Pierwszą wzmiankę o Burkucie (mylnie przezwanym Burgutem), a właściwie o wsi Żabie i tamtejszych mieszkańcach, napotkaliśmy w czasopiśmie *Kolumb* 1829. T. VIII. s. 153—158, powtórzoną z *Gazety polskiej*.

177. **Torosiewicz T.** O wodzie lekarskiej Burkut zwanej. Odbitka z *Gazety narodowej*. Lwów 1869. N. 100, s. 4.

178. **Wajgel Leop.** O Burkucie i jeziorach czarnohorskich. *P. T. tat.* 1880. T. V, 60—73.

179. **Pietrzycki Ant.** Kilka słów o Burkucie. *Prz. lek.* 1881. s. 92—113.

Busko

miasteczko w Król. Polskiem (gubernia radomska, powiat stopnicki), posiada od r. 1834 zakład zdrojowo-kąpielny o 1½ kilom. od miasteczka odległy.

W r. 1836 spółka kapitalistów warszawskich z **Drm Enochem** i dzierżawcą dóbr poklasztornych **Rzewuskim** na czele, zbudowała tu-
tejszy zakład kąpielny, mając sobie zapewniony przez lat 25 bezpłatny jego wyzysk; poczem cały zakład przeszedł w posiadanie skarbu, zrazu od r. 1865 prowadzony pod jego administracją; dopiero od r. 1879 na dłuższy czas wydzierżawiony **Drowi Dobrzańskiemu**, a reformy, do których tenże (w ciągu najbliższych pięciu lat dokonać się mających) kontraktowo się zobowiązał, dając rękojmię, iż Busko zajmie między krajowymi zdrojowiskami, godne swych wód mineralnych stanowisko.

Zakład z miasteczkiem łączy szeroka alea, drzewami wysadzona, po której komunikacja konna dogodna i niedroga; ale piesza wiele pozostawia do życzenia.

O braku pomieszczeń dla gości zdrojowych wcale tu mowy być nie może, skoro miasteczko posiada około 140 domów, między temi kilka murowanych i piętrowych; szkoda tylko, iż pokoje przeważnie są wilgotne, bez dostatecznego a przyzwoitego umeblowania i bez pościeli. Wyjątek od tego stanowią 2 domy w miasteczku i mieszkania przy samym zakładzie będące.

Zakład rozporządza trzema zdrojami solno-alkaliczno-siarczanemi, których dzienna wydajność jest około 42000 garncy wody mineralnej, tudzież 120 pokojami dla gości kąpielowych. Gmach łaźniowy swym architektonicznym kształtem i swemi rozmiarami rzeczywiście jest wytworny i wspaniały, przyozdobiony piękną kolumnadą i obszernym salonem, mieści on 56 gabinetów kąpielnych o 87 wannach. Balneotechniczne urządzenie łaźni oczekuje wielce pożądanej rekonstrukcyi.

Jest tu piękny park przeważnie z drzew liściastych, założony około r. 1836, który od owego czasu ślicznie się rozrósł. W sąsiedztwie parku wznosi się na wzgórzu od r. 1843 szpital (na 30 łóżek) dla biednych, leczenia zdrojami buskimi potrzebujących.

Uczęszczanie gości corocznie około 1200 osób. Ilość dorocznie udzielanych kąpeli mineralnych około 43000. W miesiącach letnich wre tu bardzo znaczny ruch i życie kąpielowe; w 5 restauracjach tłok bezustanny, a zabawy towarzyskie w parku, bale, reuniony, koncerty w wielkiej sali zakładu, tudzież przedstawienia sceniczne urozmaicają pobyt gościom zdrojowym.

Export roczny: wody buskiej 3000 flaszek, ługu miner. 1000 flaszek, mułu miner. 10000 funtów.

Cena jednego pokoju w zakładzie od $\frac{1}{2}$ do 1 rs., kąpeli mineralnej waniennej 50 kop., kąpeli mułowej 100 do 140 kop., flaszką

wody buskiej 17 kop., łągu mineral. 25 k., opłata zdrojowa od osoby 5 rs.

Najnowszy (1882 r.) rozbiór wody buskiej dokonany przez **Pawlewskiego** wykazuje w 1000 częściach wody:

	zdroju „rotundy“	zdroju „parasol“
części stałych ogółem	13·772	13·303
między temi: chlorku sodu	10·146	10·058
siarkanu sodowego	1·338	1·204
„ wapniowego	1·292	1·091
gazu siarkowodowego	0·0306	0·0287

180. **Werner**. Rozbiór chemiczny wody mineral. znajdującej się pod m. Busko, uskuteczniiony z polecenia Komisji rządowej spraw wewnętrznych. Warszawa 1832.

181. **Berends**. Busko i źródła mineralne pod niem znajdujące się. Warszawa 1834. 8vo min., s. 86. Przekład tegoż na język niemiecki przez **Lewestama**.

182. **Heinrich T.** Darstellung der chemischen Analyse der Heilquellen bei Busko. Warschau 1835.

183. **Telakowski**. O własnościach i skutkach wody mineralnej Buskiej. Warszawa 1835. 8vo, s. 64.

184. **Wiadomości o Busku**. *Gazeta poranna*. Warszawa 1837. N. 2.

185. **Czetyrkin**. O wodzie buskiej. Warszawa 1838 (po rosyjsku).

186. **Oczapowski**. Wiadomość o użyciu wód buskich. Warszawa 1838.

187. **Busko**. źródłem mineralnem sławne. *P. L.* 1839. *T. II.* s. 369.

188. **Fischer**. Wiadomość o Busku. *Schlesische Zeitung* 1841. N. 130—131.

189. **Krótki opis Buska** i jego okolic (z widokiem łązienek i innych budynków). Warszawa 1842. 8vo, maj., s. 21.

190. **Grygorowicz**. Opis Buska z zakładem kąpielnym. Warszawa 1849.

191. **Grygorowicz**. Spostrzeżenia lekarskie nad działaniem wody buskiej. *T. lek.* 1849. N. 23—24.

192. **Opis Buska** wraz z zakładem kąpielnym. Warszawa 1849. 8vo, s. 60.

193. **Grygorowicz**. Busko w r. 1850. *T. lek.* 1851. N. 10.

194. **Grygorowicz.** Busko w r. 1851. *T. lek. 1852. N. 12—13.*
195. **Grygorowicz.** Busko w r. 1852. *T. lek. 1853. N. 17—18.*
196. **Grygorowicz.** Busko w r. 1853. *T. lek. 1854. N. 13.*
197. **Grygorowicz.** Busko w r. 1854. *T. lek. 1855. N. 14.*
198. **Grygorowicz.** Busko w r. 1855. *T. lek. 1856. N. 16.*
199. **Dymnicki Józef.** Sprawozdanie Isze z chorób leczonych u zdrojowiska w Busku. *T. lek. 1859, s. 161—172.*
200. **Dymnicki J.** Kilka słów o Busku. *T. lek. 1859, s. 337.*
201. **Dymnicki J.** Sprawozdanie IIgie z chorób leczonych u zdrojowiska w Busku. *T. lek. 1860, s. 112—127.*
202. **Dymnicki J.** Busko i jego zdroje (monografia). Warszawa 1860. 8vo, s. 233.
203. **Dymnicki J.** Sprawozdanie IIIcie z chorób leczonych w Busku. *T. lek. 1861, s. 117—135.*
204. **Dymnicki J.** Czy źródło Buski mógłby być użyte do leczenia z choroby rżęciowej i syfilitycznej. *T. lek. 1861, s. 381—412.*
205. **Dymnicki J.** Sprawozdanie IVte z chorób leczonych u zdrojowiska w Busku. *T. lek. 1862, s. 179—206.*
206. **Dymnicki J.** Sprawozdanie Vte z chorób leczonych u zdrojowiska w Busku. *T. lek. 1863, s. 143.*
207. **Zdroje mineralne w Busku** przez **H. Woroszytę.** *T. ill. 1864. T. IX, s. 115.*
208. **Dymnicki J.** Sprawozdanie VIte i VIIme z pór zdrojowych r. 1863 i 1864 z chorób leczonych u zdrojowiska w Busku. *T. lek. 1865, s. 107—123.*
209. **Dymnicki J.** Sprawozdanie VIIIme z Buska z pory zdrojowej w r. 1865. *T. lek. 1866, s. 120—155.* Odbitka. Warszawa 1866. 8vo, s. 38.
210. **Dymnicki J.** Sprawozdanie IXte z Buska z r. 1866. *T. lek. 1867, s. 153—195.* Odbitka z ryciną. Warszawa 1867. 8vo, s. 53.
211. **Dymnicki J.** Sprawozdanie Xte z Buska z r. 1867. *T. lek. 1868, s. 113—147* z ryciną. Odbitka. Warszawa 1868. 8vo, s. 45.
212. **Dymnicki J.** Sprawozdanie XIte z Buska z r. 1868. *Kln. T. IV. 1869, s. 289—324.* Odbitka. 1869 8vo, s. 23.
213. **Dymnicki J.** Sprawozdanie XIIte z Buska z r. 1869. *Kln. T. VI. 1870, s. 198—324.* Odbitka. Warszawa 1870. 8vo, s. 39.
214. **Głogowski J.** Kilka uwag o kuracyi w Busku. *Kln. 1870.*
215. **Dymnicki J.** Odpowiedź Dra D... na kilka uwag o kuracyi w Busku skreślonych przez Dra Głogowskiego. *Kln. 1870. T. VI, s. 181.*

216. **Dymnicki J.** Sprawozdanie XIIIte z Buska za r. 1870. *Kln. 1871. T. VIII, s. 131—369.* Odbitka. Warszawa 1871. 8vo, s. 45.
217. **Głogowski J.** Dodatek do kilku uwag o leczeniu w Busku. *Kln. T. VI.*
218. **Tenże.** Toż. *Kln. T. IX.* Odbitka. 8vo, s. 26.
219. **Tenże.** Toż w osobnej odbitee. Warszawa 1871. 8vo, s. 26.
220. **Cichocki.** Rozbiór chemiczny wód buskich. *P. T. l. war. 1871 T. LXV, s. 200.*
221. **Dymnicki J.** Sprawozdanie XIVte z Buska za r. 1871. *G. lek. 1872. T. XII, s. 420—465.* Odbitka. Warszawa 1872. 8vo, s. 62.
222. **Dymnicki J.** Leczenie kily przetworami rtęci u wód siarczanych. *Służba zdrowia publicznego. Lwów 1872. Zeszyt 9.*
223. **Dymnicki J.** Sprawozdanie XVte z Buska za r. 1872. Warszawa 1873. 8vo maj., s. 71.
224. **Dymnicki J.** Przypadki przymiotu leczone w Busku podczas pory zdrojowej r. 1872. *Mdc. 1873. T. I, s. 289—385.*
225. **Dymnicki J.** Sprawozdanie XVIte z Buska za rok 1873. *Mdc. 1874. T. II, s. 245—495.* Odbitka. Warszawa 1874. 8vo maj., s. 97.
226. **Dymnicki J.** Sprawozdanie XVIIte z Buska za rok 1874. *P. T. l. war. 1875. Zeszyt 1 i 2.* Odbitka. Warszawa 1875. 8vo, s. 166.
227. **Korespondencyja z Buska** bardzo obszerna i wyczerpująca. Zobacz *Dodatek tygodniowy do Gazety lekarskiej 1875. T. XVIII.*
228. **Dymnicki J.** Sprawozdanie XVIIIte z Buska za rok 1875. *P. T. l. war. 1876. Zeszyt 2gi.* Odbitka. Warszawa 1876. 8vo, s. 126.
229. **Dymnicki J.** Busko in Russisch Polen. *J. f. B. VI. Jahrgang. 1876.*
230. **Dymnicki J.** Sprawozdanie XIX z Buska za rok 1876. *G. lek. 1877. T. XXII, s. 166—405.*
231. **Dymnicki J.** Sprawozdanie XXte z Buska za rok 1877. *G. lek. 1878.* Odbitka. Warszawa 1878. 8vo, s. 87.
232. **Dymnicki J.** Sprawozdanie XXIsze z Buska za rok 1878. *Mdc. 1879. T. VII, s. 423—502.*
233. **Dymnicki J.** Sprawozdanie XXIIgie z Buska za rok 1879. *Mdc. 1880. T. VIII, s. 340—454.* Odbitka. Warszawa 1880. 8vo, s. 26.

234. **Dymnicki J.** Rzut oka na ruch zdrojowy w Busku w r. 1879. *Zdrowie. Warszawa 1880. N. 11—12.*

235. **Majkowski J.** Sprawozdanie o chorych leczonych u zdrojowiska w Busku w r. 1879. *G. lek. 1880. T. XXVIII, s. 153—183.*

236. **Busko.** Zakład zdrojowo-kąpielowy z mapką kolei żelaznych. Warszawa 1881. 16mo, na kartonie.

237. **A. P. Busko, Kł. 1881. N. 842.**

238. **Dymnicki J.** Sprawozdanie XXIIIe z Buska za rok 1880. Warszawa 1881. 8vo, s. 28.

239. **Majkowski J.** Sprawozdanie z Buska za rok 1880. Warszawa 1881.

240. **Dymnicki J.** Sprawozdanie XXIVte z Buska za rok 1881. Warszawa 1882. 8vo, s. 55.

241. **Majkowski J.** Sprawozdanie z Buska za rok 1881. Warszawa 1882. 8vo, s. 15.

242. **Pawlewski Bron.** Rozbiór chemiczny wód mineral. w Busku. *P. F. 1882. T. I, s. 176—179.*

243. **Pawlewski B.** Kilka słów o soli buskiej. *P. F. 1882. T. II, s. 203.* Odbitka. Warszawa 1882. 4to, s. 2.

244. **Nejmann P.** Buskija mineralnyja wody. Oezerki. Warszawa 1882. 8vo, s. 45.

245. **Putiewoditiel k' Buskim mineralnym wodom** w Carstwie Polskom. Sierno-solonyje istoczniki. Warszawa 1882. 16mo, s. 4.

246. **Dymnicki J.** Sprawozdanie XXVte z Buska za rok 1882. Warszawa 1883. 8vo, s. 44.

247. **Majkowski J.** Sprawozdanie lekarskie z Buska z r. 1882. Warszawa 1883. 8vo, s. 16.

248. **Majkowski J.** Rozbiór chemiczny wody mineralnej buskiej i jej produktów leczniczych. *G. lek. 1883. N. 18.*

249. **Dymnicki J.** Sprawozdanie XXVite z czynności lekarskiej u zdrojowiska w Busku 1883 r. Warszawa 1884.

250. **Majkowski J.** Sprawozdanie lekarskie z zakładu zdrojowo-kąpielowego w Busku za rok 1883. *Mdc. 1884. N. 10.* Odbitka. Warszawa 1884. 8vo, s. 8.

251. **Busko.** Zdroje solne siarczano-wapienne. Warszawa 1885. 16mo, na kartonie.

252. **Instrukcyja** dla lekarza dzierżawcy, zawiadującego zakładem wód mineralnych w Busku i dla lekarzy tam praktykujących. *Mdc. 1885. N. 12.*

253. **Majkowski J.** Sprawozdanie lekarskie z zakładu zdrojowo-kąpielowego w Busku za rok 1884. *Mdc. 1885. T. XIII. N. 15.* Odbitka. Warszawa 1885. 8vo, s. 8.

254. **Dymnicki J.** Sprawozdanie XXVIII-me z czynności lekarskiej u zdrojowiska w Busku w czasie pory zdrojowej 1885 r. Warszawa 1886. 8vo min., s. 41.

255. **Majkowski J.** Sprawozdanie lekarskie z zakładu zdrojowo-kąpielowego w Busku za r. 1885. *Mdc. 1886. N. 16—17.*

256. **Majkowski J.** Sprawozdanie z praktyki lekarskiej przy zdrojowisku w Busku podczas pory kąpielowej 1886 r. *Mdc. 1887. N. 15—16.*

257. **Majkowski J.** Sprawozdanie z praktyki lekarskiej przy zdrojowisku w Busku podczas pory kąpielowej 1887 r. *Mdc. 1888. N. 12—15.*

Nadto o Busku zobacz:

258. **Wiślicki J. M.** Opis Królestwa Polskiego pod względem historyczno-statystycznym i t. d. Warszawa T. I i II, tudzież **Bełza J.** (Zobacz N. 25); jakoteż **Michalski A.** Nafta w Wojczy i zdrojowiska mineralne w Busku. *P. F. 1887. T. VII s. 64.*

Chmielowa

wieś w Królestwie Polskiem (gubernija łomżyńska, powiat ostrołęcki), posiada zdroj mineralny, bliżej nieoznaczony, którego wody nadesłał **Dr Zielke** do Komisji balneologicznej w Towarzystwie lekar. warsz. istniejącej. **Prf. Wawnikiewicz** obiecał Komisji baln. rozbiór namienionej wody. Zobacz:

259. **Protokół** posiedzenia Komisji balneol. w *P. T. ł. warsz. 1870. T. LXXIV s. 18.*

Chojne

wieś w Królestwie Polskiem (powiat sieradzki), leżąca nad rzeką Wartą, posiada wśród lasu od bardzo dawna istniejące źródło, odznaczające się wonią siarkową, oprawione drewnianą cembrzyną 4 łokcie kwadr. i 2 łokcie głęboką, w którym w jesieni r. 1881 zauważano niespostrzegalne dotychczas zjawisko czerwonego zabarwienia wody, przekonawszy się, że wspomniona woda zawiera mnóstwo żyłatek czerwono zabarwionych, żwawo się poruszających. Namienioną wodę oddano do dalszego zbadania **Drowi Mayzłowi**, który na posiedzeniu Towarz. lekar. warszaw. z d. 28 Lutego 1882 r. przedstawił wspomnioną wodę i dowiódł obecności w niej mnóstwa tak zwanych *Mo-*

nas Okeni, *Monas vinosa* w nielicznych egzemplarzach, nieco żywych poruszających się okrzewków *Diatameae*, *Amoeby* i inne wymoczki, pochwytyjące owe czerwone *Monas Okeni*, żywiąc się nimi. Szczegółowy opis wody w Chojnem podaje:

260. **Dr. Mayzel.** O czerwonej wodzie źródła we wsi Chojne. *P. T. l. war. 1882. T. LXXVIII, zeszyt II, s. 396.* Toż w *C. a. T. 1882, s. 201—219.*

Namienione źródło siarczane dotychczas jest nieużytkowanym.

Ciechocinek

wieś w Królestwie Polskiem (gubernija warszawska, powiat niezawski), stacyja kolei żel. warszawsko-bydgoskiej, dawniejsze warzelnie soli, a już od r. 1835 zakład zdrojowo-kapiełny, w r. 1844 restytuowany, oddawna licznie uczęszczany.

Osada Ciechocinka posiada przeszło 60 domów, mieszczących około 1000 pokoi dla gości zdrojowych, 1 hotel o 40 pokojach, szpital letni na 30 chorych, urząd pocztowy i telegraficzny, kościół filijalny a obecnie buduje się nowy ze składek, rozporządza 10ciu otworami wiertniczymi, dochodzącemi głębokości od 300 do 500 stóp, dostarczającemi wody słonej (solanki), używanej obecnie do wywarzania soli w niewielkiej ilości (rocznie 40000 pudów); głównie zaś eksploatowanemi dla dostarczenia zakładowi zdrojowo-leczniczemu niezbędnych dla niego środków balneoterapeutycznych jako to: wody mineralnej, ługu macieznego, mułu i powietrza tęźniowego, ku czemu przeważnie służą zdroje Nrm. I, II i III oznaczone. Oprócz tych zdrojów jest tu jedno źródło artezyjskie, również do użytku leczniczego obrócone.

W 4ch budynkach łaźiebnych mieści się 65 wanien, przeznaczonych na kąpiele: wodne, mułowe i borowinowe. Nadto jest 15 wanien dla osób wojskowych. Ilość rocznie udzielanych kąpieł dochodzi od 45000 do 56000. Doroczne uczęszczanie wynosi 1500 leczących się, a prawie drugie tyle osób przybywających dla letniego pobytu.

Rozbiór **Wredena i Fuchsa** (z r. 1874) solanki ciechocińskiej wykazuje w 1000 częściach wody:

			Ogólna ilość składników stałych	Ilość chlorku sodu	Odsetkowa ilość chlorku sodu
zdrój	I tak zwana solanka	4%	38·987	33·411	3·8%
"	II " " "	3%	35·439	30·203	3·3%
"	III " " "	1½%	19·398	16·580	1·6%
"	artezyski	0½%	3·743	3·053	0·6%

Rozbiór chemiczny ługu ciechocińskiego wykonał **Milicer**; szlam mineralny tutejszy chemicznie rozbięli **Wreden** i **Fuchs**; zaś poszukiwaniami jodu, bromu i ozonu w powietrzu tutejszych tężni, zajmował się **Dr. Bujwid**. Wyniki wspomnianych rozbiorów chemicznych przytoczyliśmy w naszym dziele *Rys Balneoterapii*, s. 235—236.

Ceny: elegancki pokój na 6 tygodni od 15 do 25 rs., pokój skromny od 6 do 15 rs., kąpiel solankowa od 50 do 65 kop., butelka ługu 12 kop., pud soli ciechocińskiej 1 rs. 75 kop., funt szlamu solnego 1 kop., borowiny 50 kilog. 1 rs.

261. **O źródle słonem** w województwie mazowieckiem. *Iz. 1820. II. s. 243—250.*

262. **Nowacki M.** Wody w Ciechocinku. *P. T. lek. war. 1840. T. III. s. 70.*

263. **Nowacki M.** Kilka słów o użytkowaniu wód słonych w medycynie i o zakładzie tego rodzaju w Ciechocinku. *Pr. L. 1844. T. I. s. 87—91.*

264. **Wiadomość** o użyciu lekarskiem ługu i szlamu solnego ciechocińskiego. *P. T. l. war. 1846. T. XIII. s. 111.*

265. **Ignatowski R.** O wodach mineralnych w Ciechocinku. *P. T. l. war. 1851. T. XXV. s. 35—65* tudzież *T. XXVIII. poszyt I, s. 90—158 i poszyt II s. 95—136.*

266. **Schütz P.** Krótkie przepisy używania słonych wód ciechocińskich. Warszawa 1851. 8vo, s. 35.

267. **Kłosowski.** Wiadomość dla chorych potrzebujących kuraacy wodami ciechocińskimi. Wrocław 1852.

268. **Kochański Wiktor.** Wiadomość o użytku ługu ciechocińskiego b. m. w. i r., folio pół arkusza.

269. **Nantanson L.** Wycieczka do Ciechocinka. *T. lek. 1853, s. 265.*

270. **Ignatowski R.** O wodach mineralnych w Ciechocinku. *P. T. l. war. 1851. T. XXV. s. 35—65*, tudzież *1852. T. XXVII. s. 90.*

271. **Ignatowski R.** Sprawozdanie o skuteczności wód ciechocińskich w r. 1854. *P. T. l. war. 1855. T. XXXIII. s. 165—185.*

272. **Zeiszner L.** Wiadomość o studni artezyjskiej wywieronej w Ciechocinku w Kwietniu r. 1861. *R. T. n. k. 1863. T. XXXI. Odbitka. Kraków 1863. 8vo s. 10.*

273. **Ciechocinek.** *Kł. 1869. T. XII. N. 294.*

274. **Dębski W.** Ciechocinek. Wycieczka do ... *T. ill. 1869, 2. IV, s. 180.*

275. **Ignatowski R.** Wody ciechocińskie i ich działanie. *G. lek. 1869, s. 777—812.*

276. **Ignatowski R.** Sprawozdanie o kuracyi wodami ciechocińskimi. *G. lek. 1870. T. VIII, s. 816—824.*

277. **Szpital wojskowy** w Ciechocinku (wzmianka o zaprowadzeniu i o dotacyi). *G. lek. 1870, s. 272.*

278. **Fudakowski.** Uwagi o Ciechocinku. *G. lek. 1872, s. 481.*

279. **Mieczkowski.** Krótki opis ważniejszych chorób leczonych w Ciechocinku. *G. lek. 1872, s. 756—788.*

280. **Sobieszczański T. M.** Ciechocinek. *T. ill. 1872. s. 2. T. X, s. 40.*

281. **Ignatowski R.** Ciechocinek pod względem lekarskim. *G. lek. T. XIV. 1873, s. 380—411. T. XV. s. 9—60.*

282. **Stockmann A. J.** Ciechocińskie kąpiele błotne czyli torfowe. *G. lek. 1872. T. XIII. s. 705—710.*

283. **Mieczkowski L.** Ciechocinek pod względem historycznym i lekarskim. Warszawa 1873. 8vo, s. 268.

284. **Sokołowski W. i Matuszewski A.** Woda mineralna ciechocińska, źródło t. z. „słabe“, jego własności chemiczne i fizyczne. *G. lek. 1873. T. XIV. s. 17—41.*

285. **Mieczkowski L.** Ważniejsze wypadki z praktyki lekarskiej u wód mineralnych ciechocińskich. *G. lek. 1874. T. XVI. N. 16, 24, 25 i nast.*

286. **Sznabel.** Nowe źródło żelaziste w Ciechocinku. *G. lek. 1874, s. 174.*

287. **Ciechocinek.** (Wiadomość o programie i wnioskach podanych przez **Dra Zieleniewskiego** na posiedzeniu Komitetu zarządzającego Ciechocinkiem ku ulepszeniu tamtejszego zakładu, odbytem d. 12/XII. r. 1875 w Warszawie. *G. lek. 1875, s. 15—16.*

288. **Mieczkowski L.** Ważniejsze wypadki z praktyki lekarskiej u wód mineralnych ciechocińskich z r. 1874. *G. lek. 1875. N. 12—16.*

289. **Mieczkowski.** Ważniejsze wypadki z praktyki lekarskiej u wód w Ciechocinku z r. 1875. *G. lek. 1876, s. 291—401.*

290 **Stockmann A.** Spostrzeżenia z praktyki lekarskiej w Ciechocinku. *G. lek. 1875. T. XVIII. N. 4.*

291. **Nowo budujący się kościół** w Ciechocinku. *T. ill. Ser. 3. T. I. 1876, s. 116.*

292. **Siewruk A. i Fuchs T.** Krótki opis zakładów wód w Ciechocinku. Warszawa 1876. 8vo, s. 34. Toż po rosyjsku.

293. **Gębczyński Stan.** Produkta mineralne ciechocińskie i sposób ich zastosowania. Warszawa 1876.

Toż. Warszawa 1878 i 1886. 4to, s. 4.

294. **Mieczkowski.** Ważniejsze wypadki z praktyki lekarskiej u wód w Ciechocinku z r. 1876. *G. lek. 1877, s. 184—305.*

295. **Bujwid O.** Poszukiwania jodu i bromu w powietrzu tętni ciechocińskiej. *G. lek. 1881. N. 43.*

296. **Bujwid O.** Wiadomość o źródle siarczanem w Ciechocinku. *G. lek. 1881. N. 51.* (Źródło to jest w t. z. Starym Ciechocinku. 1000 części wody zawierają: chlorku sodu 3·6 gramm, siarkanu wapniowego 3·0 grm, gazu siarkowodowego 5 mm.).

297. **Stockmann A.** Ciechocinek pod względem lekarskim. Warszawa 1882. 8vo maj., s. V i 100.

298. **Ciechocinek.** Zakład zdrojowo-kąpielny. Warszawa 1883 16mo, s. 8.

299. **Wody mineralne w Ciechocinku** z widokiem tamtejszej tętni i dworca kolei żelaznej b. m. w. i r. in folio.

Nadto o Ciechocinku zobacz:

300. **A. K.** Krótki rys historyczno-statystyczny województwa mazowieckiego. *Kalendarz polityczny Królestwa Polskiego. Warszawa 1825, s. 376—340.*

301. **Rost G. H. A.** Deutsche Bergbohrer-Schule und Bohrnhäuser der Saline Ciechocinek in Polen. Toruń 1840.

302. **Roztworowski J. N.** O warzelni soli i kąpielach w Ciechocinku. *B. w. 1864. T. I. s. 126—132.*

Czarkowa albo Czarkowy

wieś w Królestwie Polskiem (gubernija radomska, powiat pinczowski), posiada kopalnie siarki, z roczną produkcją za 40 tysięcy rs. i źródł słono-siarkowy, o którym wzmiankuje **Belza**. (Zobacz N. 25).¹

Namieniony źródł mineralny nie został leczniczo użytkowanym.

Podobnej nazwy wieś („Czarków“) będąca w Szląsku pruskim (okrąg opolski, powiat pszczyński), posiada kilka źródeł wody żelazistej i zakład kąpielowy. Rzeczona wieś należy do Xięcia Pszczyńskiego (Pless), dziedzica zdrojowiska Salzbrunnskiego, które dawniej przez Polaków licznie było odwiedzane.

Czarny Ostrów

miasteczko w dawnym województwie wołyńskim, obecnie w powiecie płoskirowskim, o 20 wiorst od Płoskirowa, stacyi kolei żel. odeskowo-wołoczyskiej.

Czarny Ostrów z kilku okolicznemi wsiami, stanowiący klucz czarno-ostrowski, należy dzisiaj do Karola hr. Przeddzieckiego. Miasteczko posiada urząd pocztowy i telegraficzny, fabrykę cukru, gorzelnię, młyny i kościół parafijalny, mieszczący prześliczny pomnik Laury Przeddzieckiej, dłuta rzeźbiarza Brodzkiego. W pałacu przerobionym z dawnego zamku jest kilka areydział malarstwa.

Następującą wzmiankę o tutejszym zdroju mineralnym podaje **Rzeczyński**: „*Ad Czarny ostrów palatinatus Vollhyniae, fons unus potus dicitur movere alvum, alter vicinus sistere*“ l. c. p. 187. (Zobacz N. 2).

Czygiełka

wieś w Królestwie węgierskiem, na pograniczu Galicji, od stacyi kolei żelaznej galicyjskiej „Grybów“ o 50 kilm. odległa, przynależna do stolicy szaryskiego komitatu, posiada źródł szczawy słono-alkalicznej jod zawierającej, ordynaryjną budą ochronioną, oprawioną w kamienną cembrzynę i pod zamknięciem będącą. Nie istnieje tu wcale zakład zdrojowy, nawet nie ma przy źródle budynku mieszkalnego, a tem mniej restauracyi.

Pierwszy rozbiór tutejszego zdroju dokonał r. 1843 **Prof. Tonio**, następnie **Dr. Kowacs** (r. 1846) i **Dr. Rick** (r. 1880) zajmowali się jego rozbiorem; ostatecznie zaś wodę Czygiełki analizował r. 1883 **Trochanowski**, wykazując w 1000 jej częściach:

stałych składników ogółem 18-097
między temi:

chlorku sodu	3-328
jodku sodu	0-014
dwuwęglanu sodowego	12-962
gazu węglowego istotnie wolnego . . .	1200 Cm. sz.

Już w r. 1884 rozesłano w handel namienionej wody 20200 flaszek. Cena 1ej flaszki 30 kr.

303. **Tonio L. Dr. Prf.** podał pierwszą dokładną wiadomość o Czygiełce w czasopiśmie *Oesterr. medic. Wochenschrift. Wien 1843, p. 123*. Oto treść jego słów o tym zdroju: „*Es sind hier (in Czigelka) mehrere Quellen, unter welchen sich die Ludwigsquelle in jeder Hinsicht auszeichnet. Das Wasser enthält: kohlensauren Kalk, Chlor-natrium, Jod- u. Bromverbindungen, viele freie Kohlensäure. An kohlensaurem Natron ist das Wasser der Ludwigsquelle das reichste in Ungarn (wahrscheinlich in Europa). Dr. Saaroszi in Eperies, hat dieses Mineralwasser in Stockungen u. Verhärtungen, in Brustkrankheiten, in Wassersuchten etc. mit dem besten Erfolge angewendet u. hierüber (in Orvosi Tárl. 1842. Bd. II. N. 9) berichtet. Ich empfahl dasselbe in mehreren ungarischen und deutschen Zeitschriften, ich wies es in d. ersten Versammlung ungarischer Aerzte und Naturforscher vor; dessen ungeachtet geschah an der Quelle nichts, und dadurch ist aller ärztliche Gebrauch gelähmt*“.

304. **Jacz A. Dr.** Die Mineralquellen der Saroser Comitates. *Zeitschrift für die Natur- und Heilkunde. 1858. N. 5—7*.

305. **Kovacs S. A. Dr.** Ueber Mineralquelle von Czigelka. *Naturforscher Versammlung. 1859 p. 251—263*.

306. **Skobel Fr. K.** Krótka wiadomość o wodach lekarskich czygieleckich, mianowicie o szczawie słono alkalicznej. *R. T. n. k. 1862. T. XXX, s. 24—48*.

307. **Chyzer C. Dr.** Die Ludwigsquelle von Czigelka. *Buda-Pest 1882. 8vo, p. 16*.

308. **Trochanowski K.** Chemiczny rozbiór wody ze zdroju Ludwika w Czygiełce. *Jarosław 1884. 8vo maj., s. 24. Toż w Sprawozdaniu c. k. szkoły wyższej realnej w Jarosławiu za rok 1884, s. 1—28*.

Delatyn

miasteczko w Galicyi, (powiat nadworniański, obwód stanisławowski), 4000 mieszkańców, leżące wśród gór karpackich, w pobliżu przejścia

przez Karpaty z doliny czarnej Cisy do doliny Prutu, posiada źródła wody słonej, warzelnie i kąpiele słone, dostarcza dobrej żętycy a dla jej użycia, tutejszego zdrowego powietrza, tudzież kąpiele rzecznych w Prucie i słonych, licznie przez chorych latem bywa odwiedzane.

Są tu urzędy: domen i lasów, salinarny, pocztowy, sąd powiatowy i notaryjat. Na miejscu są 2 kościoły: rzym. i grecko katolicki.

Udający się do Delatyna winni jechać koleją żelazną do Stanisławowa, a stąd pocztą do Delatyna się dojeżdża.

Dotychczas nie posiadamy rozbioru tutejszej wody słonej. Zdaje się, iż właściwie nie istniał tu zakład zdrojowo kąpielny; albowiem nigdzie o nim nawet wzmianki nie znajduje się. Używanie przez gości kąpiele słonych w Delatynie, prawdopodobnie ułatwiały prywatne osoby, pomieszkania gościom tam wynajmujące.

Tutejsza warzelnia soli w r. 1870 dostarczyła 75723 cetn. soli kuchennej tudzież 1353 cetn. nawozowej.

Dorna

Dwie wsie na Bukowinie, z tych Dorna Kandreny posiada 6 źródeł szczawu alkalicznej; zaś Dorna Watra ma 4 źródła szczawu żelazistej. Jest tu zakład zdrojowo-kąpielny, podobno dotychczas w pierwotnym stanie będący.

Wielce na polu Balneografii ojezystej zasłużony **Teodor Torosiewicz**, już w r. 1841 na wezwanie Władz rządowych analizował tutejsze źródła; ponieważ jednak rzeczony rozbiór dokonany został z wody do flaszek naczepianej i wspomnianemu analitykowi do Lwowa odstawionych; ponieważ i składniki gazowe tejsze wody nie na miejscu przy źródle, ale z wody we flaszkach przywiezionej oznaczone zostały; nadto ponieważ podówczas namienione źródła nie były scyjen tyficznie co do ich dopływu i odpływu unormowane, ani według zasad i wymogów Balneotechniki opravione; przeto nie przytaczamy na tem miejscu wyników wspomnianego rozbioru, jako nieodpowiadających wymogom obecnego stanowiska Balneologii. Chcącego poznać ów skład chemiczny omawianych źródeł, odśelamy do naszego dzieła *Rys Balneologii powszechnej*. Warszawa 1873, s. 317—318.

309. Źródła mineralne w Dornie Kandreni (sic) na Bukowinie. *Dod. tyg. do G. lw. 1881. N. 36—37. Toż Vaterländische Blätter. Wien 1811. N. 87.*

Drohobycz

miasto w Galicyi (powiat drohobycki, obwód samborski), posiada kilka źródeł wody słonej. Tutejsza rządowa warzelnia soli wyprodukowała w 1870 r. 84129 cetn. soli kuchennej, zatrudniając 78 robotników. Był tu zakładzik zdrojowokąpielny, obecnie zaniechany i wyszły z użycia.

O tutejszych składach soli wspomina już **X. Łubieński** w swem dziele *Świat we wszystkich swych częściach. 1741*, mówiąc „*Drohobycz miasto wslawione składami solnemi, które tam zewsząd zwożą*“. I c. p. 416.

310. **Torosiewicz Teodor**. Analyse der Drohobyczer, Bolechower und Starosoler Salzsoolen-Mutterlaugen. *B. R. f. Ph. 1830. B. 36*. Separatabdruck.

Druskieniki

miasteczko na Litwie (gubernija grodzieńska), o 17 kilom. od kolei żel. warszawsko-petersburgskiej oddalone, leżące 200 metr. n. p. m. na prawym brzegu Niemna przy ujściu rzeczki Rotniczanki do Niemna, zabudowane około 100 domami, mogącemi pomieścić do 800 przyjezdnych. W ciągu r. 1878 i 1879 wzniesiono w zakładzie kąpielowym 150 (?) eleganckich domów i urządzono kilka hoteli dla gości zdrojowych.

Tutejszą miejscowością już około r. 1796 żywo zainteresował się podkancelerzy litewski Chreptowicz; sam zaś zakład w r. 1830 doznał opieki ówczesnego gubernatora Bobiatyńskiego, a w r. 1837 żywego zainteresowania się nim jego następcy gubernatora Doppelmaira.

Sam zakład zdrojowo-kąpielny położony jest w obszernym parku, rozporządza 19tu źródłami bromosolnemi (solanka), z których zdroje oznaczone N. I, II i III wyłącznie, a N. IV poczęści używane są do picia, reszta zaś źródeł służy na kąpiele. Wydatność na dobę wszystkich źródeł dochodzi do 38000 wiader wody. Zakład dysponuje gmachem łaźniowym o 66ciu wannach (porcelanowych, miedzianych i blaszanych), ma dom zdrojowy ze salą balową, bilardową, restauracyjną i czytelnią książek, 2 hotele, od r. 1851 lecznicę wyłącznie dla ubogich chrześcijan na 12 łóżek, a od r. 1853 takąż dla starozakonnych, tudzież od r. 1856 szpital dla wojskowych osób.

Dokładnego rozbioru ilościowego wszystkich źródeł druskienickich dotychczas nie posiadamy. Analiza rzeczonych źródeł dokonana r. 1881 przez **Pawłowa** wykazuje w 1000 częściach wody różnych źródeł druskienickich od 4·169 do 10·092 gramm wszystkich stałych

składników; zaś największa odsetkowa ilość chlorku sodu namienionych źródeł wynosi 1·0 proc.

Rozbiór ługu druskienickiego według **Lescha** wykazuje w 1 litrze:

chlorku sodu	19·53
„ potasu . . .	1·58
„ wapniu . .	266·79
„ magnu . . .	184·52
bromku sodu	4·27

Zarząd zdrojowy rozsyła tutejsze wody mineralne, a wyrabia sól i ług kąpielny.

Już w r. 1860 było tu 1337 leczących się osób, a liczba ich corocznie wzrasta.

Cena kąpeli waniennej od 30 do 75 kop., funt soli druskienickiej 15 kop., opłata zdrojowa 4 rs. od osoby.

311. **Fonberg Ign.** Opisanie wody mineralnej druskienickiej. *W. N. 1835. Seryja I. T. XI. s. 5—59. Oddzielne i powiększone wydanie. Wilno 1838. 8vo, s. 80.*

Namieniony opis poświęcony głównie chemicznemu rozbirowi trzech tutejszych źródeł, z których **Fonberg** nazywa 1sze nowem, 2gie średniem a 3cie słabem, powstał skutkiem piśmiennego polecenia Nowosilcowa, wystósowanego pod d. 24/VI. 1830 r. do rektora Uniwersytetu wileńskiego „aby przedsięwzięto stósowne środki ku bliższemu rozpatrzeniu wód druskienickich“.

312. **Adamowicz A.** O wodach druskienickich. *Kuryjer wileński. 1840. N. 46.*

313. **Adamowicz A.** Książki świeżo wydane o wodzie mineralnej druskienickiej. *W. n. 1841. T. XIX. Seryja III, s. 130—136.*

314. **Choiński K.** Uwagi nad naturą, działaniem i użyciem wód Druskienickich. *P. T. l. war. 1841. T. V, s. 157—185.*

315. **Nachumowicz.** Sposób leczenia się wodami mineralnemi w Druskienikach. Grodno 1841.

316. **Regnier A.** O wodach druskienickich. *T. p. 1841, s. 231—235.*

317. **Wolfgang.** O wodzie mineralnej solnej w Druskienikach. Postrzeżenia lekarskie i przepisy dla chorych. Wilno 1841. s. 219.

318. **Adamowicz A.** Sprawozdanie z rozprawy REGNIERA o wodach druskienickich. *P. T. l. war. 1842. T. VIII, s. 139.*

319. **Adamowicz A.** Druskieniki pod Grodnem. *T. p. 1842, s. 597.*

320. **Hryniewicz.** O wodzie mineralnej druskienieckiej. Wilno 1842.

321. **Druskieniki.** *Ath.* 1843. *T. I.* s. 194—207.

322. **Wolfgang.**

1) Ondyna druskienieckich źródeł, pismo zbiorowe dla zdrowych i chorych w czasie cztero-miesięcznego u wód mineralnych pobytu. Grodno 1844.

2) Ondyna druskienieckich wód. *T. p.* 1844.

3) Ondyna (przez **Wolfganga**). Grodno 1846.

323. **Pawłowski.** Uwagi nad skutecznością wód druskienieckich i nad stanem tego zakładu. Petersburg 1847. 8vo, s. 16.

324. **Kraszewski i Wolfgang.** Druskieniki. Szkic literacko-lekarski. Wilno 1846, s. 186.

325. **Pilecki.** Druskieniki w r. 1860. *T. lek.* 1860. *N.* 18.

326. **Pilecki.** Kilka słów o Druskienikach. *T. lek.* 1860. *N.* 21.

327. **Pilecki.** Druskieniki w r. 1861. *T. lek.* 1861. *N.* 16.

328. **Pilecki.** Kratkij očerkek chemiczeskich swojstw i cielitelnoj siły druskienieckich min. wod. Rezultat 25-letnich nabliudenij. Peterburg 1867.

329. **Sołtan A.** Druskieniki. *T. ill.* 1868. *S.* 2. *T. II,* s. 88.

330. **Pilecki.** Kilka słów o Druskienikach. *G. lek.* 1873. *T. XIV.* s. 278—299.

331. **Pilecki.** Druskieniki w r. 1873. *G. lek.* 1864. *T. XVII.* *N.* 1—7.

332. **Pilecki.** Druskieniki w r. 1874. *G. lek.* 1875. *T. XVIII.* s. 265—268.

333. **Pilecki.** Druskieniki w r. 1876. *G. lek.* 1887. *T. XXII.* s. 282—284.

334. **Pilecki.** Druskieniki w r. 1877. *G. lek.* 1878. *T. XXIV.* s. 268—271.

335. **Dr. Ponomarew.** Przewodnik dla korzystania z wód druskienieckich. Grodno. 1788. (Po rosyjsku).

336. **Zdrojowiska druskienieckie.** Solanka jodobromowa. Wilno 1881. 16mo, s. 6.

337. **Bujakowski.** Obecny stan oraz wartość lecznicza źródeł druskienieckich. *Mdc.* 1883. *N.* 43, 50, 51 i 52. Odbitka. Warszawa 1884. 8vo, s. 15.

338. **Dr. Gregory Wiliam.** Druskieniki, ich środki lecznicze i klimat, przewodnik dla lekarzy i publiczności. Warszawa 1884. 16mo, s. 71. (Namieniona publikacyja **Dr. Gregory'ego** podaje artykuły o Druskienikach, pomieszczone w różnych czasopismach rosyjskich).

339. **Massalski Wł.** Szkic klimatu i jawnokwiatowej flory Dru-skienik. *P. F.* 1885. *T. V. Dz. 5.* Odbitka. Warszawa 1886. 8vo, s. 52.

340. **N. N.** Extrait de la description des eaux salines Drouske-niki, b. m. i r. w. 8vo, p. 10.

Drużbaki lub Drużbak

po niemiecku Rauschenbach, dwie wsie to jest: Drużbaki niżnie i wy-żnie, w Królestwie węgierskiem, na Spiżu, w dorzeczu Popradu, a w równym oddaleniu od miastek Gniazd i Podolińca (po niem. Knie-sen i Pudlein) położone.

Drużbaki górne posiadają nader obfite źródła wody mineralnej, właściwie cieplicy wapniowej (*akrotherma calcaria*), mającej $+ 24.2^{\circ}$ C.

Tutejszy zakład kąpielowy jest w odległości 20 minut od wsi Drużbaków. Przybysza uderzą najprzód budynki „dawnej papierni“ i gmach łaźiebny „polski dom“. Od przereczzonego budynku woda zużyta pokąpielna odpływa z wielkim szumem ze źródła zwanego „pierwotnym (*Urquelle*)“ do sąsiedniego potoku. Namienione źródło mające w najszerszym swym rozmiarze 5.4 metrów, a 19.9 met. głą-bokości, jest nader obfite, gdyż dzienny jego przyływ wynosi około 50000 hektolitrow, za biegiem swego istnienia utworzyło wokoło sie-bie wał z tufu wapniowego, wznoszący się na kilka stóp ponad zwier-ciadłem wody, któryto wał musiano przebić, dla umożliwienia dopływu wody zdrojowej do łaźienek i jej odpływu ze źródła. Woda cieplicza spływając ze źródła, tworzy nieustannie ów tuf wapniowy, zwany tu „kamieniem wodnym“, używanym do ozdoby na groby lub pomniki, a nawet do budowli.

Wśród pięknej pogody woda wspomnionego źródła jest zupełnie czystą i przezroczystą; zaś przed nadejściem niepogody staje się bia-ławą i mętną, a wywięzujący się z niego gaz węglowy wydobywa na powierzchnię wody grube zwoje wodorostów (*algae*) i mchów z niego wypływających.

Rozbiór chemiczny rzeczonego źródła dokonany w r. 1880 przez **Aurelego Scherfla** wykazuje w 1000 częściach wody:

siarkanu potasowego	0.029794
„ sodowego	0.550883
„ wapniowego	0.057673
„ magnowego	0.138324
chlorku magnu	0.036739

dwuwęglanu magnewego . . .	0-050853
„ wapniowego . . .	1-878614
„ żelazawego	0-002178
glinki	0-003413
kwasu krzemowego	0-018100
razem składników stałych	2-766571
Kwasu węglowego wolnego . .	1-092798

W ilości nieoznaczalnej wykrył **Scherfle**: liton, amon, stront, kwas fosforowy, gaz wodosiarkowy i istoty organiczne.

Inne źródło tutejszej ciepicy mające + 21-6° C. (według **Scherfla**), zwane *Spiegelbad im Walde*, dopływa dwoma silnymi strumieniami do zbiornika na wspólne kąpiele służącego.

W lesie namienione wspólne kąpiele mającym, są uroczyste spacer i miejsca do spoczynku. Z łatwo dostępnej góry „Kiczora“ rozciągają się wspaniałe krajobrazy na całą dolinę Popradu, sięgający aż do doliny Dunajca, mogący zachwycić najwybredniejszego turystę.

Znajdują się tutaj i inne źródła mineralne, z pomiędzy których godne jest wzmianki „źródło Andrzeja“. Jestto szczawa alkaliczna, używana do picia.

Nadmienić nam jeszcze należy o bardzo zajmujących trzech tutejszych mofettach, z których największa 12—14 metr. średnicy mająca, ze swego zagłębienia kształtu kraterowego, wydziela z rozpadliny na południowym brzegu owego krateru będącej, wielką ilość gazu kwasu węglowego, wypełniając rzeczonym gazem wspomniane zagłębienie do pewnej jego wysokości. Stojąc w pobliżu namienionej rozpadliny, słyszy się podziemny łoskot, podobny do szumu fal wzburzonej wody. Wokoło owej rozpadliny nie ma wcale roślinności. Zwierzęta do owego zagłębienia wpadłe, zdychają skutkiem nieoddychalnej tutejszej atmosfery; ten zaś „loch trujący“ jak go lud miejscowy zowie, stał się niedawno przyczyną utraty życia dziecięcia i dorosłego mężczyzny, chcącego takowe ratować. Ową miejscowością nawet w samobójczych zamiarach się posługiwano.

Dr Soczyński zwiedzający tutejszą miejscowość w r. 1825, wspomina, iż ów krater „ważnością swoją przewyższa Psią grootę pod Neapolem“. Namieniony krater nie uszedł uwagi i dawniejszych naszych uczonych: **Kromera**, **Petriciego**, **X. Łubińskiego** i innych.

Tutejsze wody mineralne z dawien dawna znane, już w XVI wieku były opisywane; a w XVII stuleciu pozyskały polską swoją monografię, skreśloną przez **Dra J. I. Petricego**; zaś jako lecznicze

kąpiele były już nawet w owe czasy przez polskich magnatów: księcia Zbarawskiego, Stanisława Lubomirskiego i wielu innych używane.

Družbaki w XVII wieku za czasów dawnych swych właścicieli X. X. Lubomirskich używały wielkiego rozgłosu, będąc częstką świetnej majątności książęcej ze wspnianym zamkiem, łaźnią, mennicą i t. p. okazałemi budynkami.

Obeeny właściciel tutejszego zakładu zdrojowo kąpielnego Andrzej hr. Zamoyski powziął zamiar r. 1882 wydzierżawić go spółce akcyjnej, z początku żywo krzątającej się około urzeczywistnienia jej zawiązania; skutek jednak nie odpowiedział obopólnym oczekiwaniom.

Najdawniejszą wzmiankę o Družbakach znajdujemy w dziele:

341. **Wernher'a Jerzego** Hypomnemation de administrandis Hungariae aquis. Viennae — Austriae 1541. 4to, kart jednostronnie numerowanych 19cie w następujących wyrazach: *Est vero (inter eos) fons eximius unus ad pagum, cui apud Zepusienses Germanos a rivi murmure nomen est Rauschenpach, qui instar piscinae stagnat, et plurimam aquam reddit, in qua item ligna injecta, lapide seu cortice obducuntur l. c. p. 9.*

342. **Petrici Jan Inocenty**. O wodach w Družbaku i w Łęko-wy, o zażywaniu ich i pożytkach przeciwko którym chorobom są pomocne. Kraków 1635. 4to, s. 43. — Do powyższego dzieła dodał autor „Przydatek do wód“. Kraków 1640. 4to, s. 11.

343. **Belus M. Pannonius**. Hungariae antiquae ac novae prodromus. Norimbergae 1723. Fol. Vol. z kartą geograficzną i z rycinami.

344. **X. Łubieński Wład**. Świat we wszystkich swoich częściach. Wrocław 1741. W przytoczonym dziele autor mówi: *Družbak miasteczko wstawione wodami zdrowemi, w których tam wielu chorych ludzi kąpiąc się lub pijąc, przychodzą do siebie — ma i taką wodę (w rzeczkach), która kamienie z siebie robi. W lasach zaś ma wodę, nad którą leć, ptastwo zdycha l. c. p. 417.*

345. **Rzeczyński G.** Aetuarium historiae naturalis Regni Poloniae. Gedani 1745 wspomina o Družbaku: *In Scepusio Polonae dominationi subiecto, vicus Felso Rusbach seu Ober-Rusbach fontem habet salutarem, hic suavi eoque perenni murmure tantum aquae tepidae fundit, ut infinitis cadis sufficiat. Calefacta transfunditur in casa balnearia, propter illos, qui morbos volunt depellere, et id plerumque efficacitate praesentanea advertes fieri; propterea frequens hic peregrinorum numerus l. c. p. 186.*

346. **Dr. Hambach Samuel** (lekarz okręgowy na Spiżu). *Notitia indolis et usus medic. scaturiginum Ruschbacensium*. 1778.

347. **Bredetzky Samuel**. *Neue Beiträge zur Topographie und Statistik des Königreichs Ungarn*. Wien 1807. W rzeczonem dziele jako dodatek pomieszczoną jest praca **Genersicha** p. t. **Bela und Ober-Rauschenbach** (p. 312—333), opisująca topografię i geologię namienionej okolicy z następującą wzmianką o Drużbakach: *Aus einem hohlen Wege kommt man in das Dorf, und am Ende desselben in die etwas erhabene Gegend des Bades, das vordem häufiger als gegenwärtig besucht wurde. Im hinteren Grunde des mit hoch aussteigenden Bergen begränzten Thaales sieht man links über dem aus Bergquellen sich sammelnden Wasserchen, einen weissen in das gelbgrün und rothspielenden, schief geneigten Felsen, nass, von oberern Quellen übergossen, triefend von etwa 4 bis 5 Klafter in der Länge und Breite liegen. Seine Oberfläche ist rauch, drüssigt und körnigt. Von den runden Kalkkügelchen, die von dem Wasser dieser Quellen abgesetzt werden, und erst aussen an den freier Luft erhärtet, lose, doch regelmässig neben einander zu liegen kommen. Man sieht hier und da noch Moos und Gras dazwischen gewachsen, und manche Stücke von sehr zarter Bildung nach allerhand Zügen und Formen; dass manche Meisterhand nach diesen Modellen, in welchen die Natur mit freier Hand die Einheit im Mannigfaltigen gezeichnet hat, sich üben könnte.*

Dieser ganze freiliegende Fels verdankt also sein Dasein dem sich versteinernenden Wassertropfen, oder vielmehr dem Bodensatze des durch Abfluss der Wassertheile verdickten abgesetzten Kalksinters oder Tofus.

Gleich bei dem Bade ist ein grosser Felsenkessel, im Umfange 100 Schritt und darüber, beinahe zirkelförmig, mit Mauern 4 bis 5 Schuh hoch, vom Wasser selbst angesetzt, umgeben. Das Wasser darinnen ist 2 Manns tief, vom säuerlichen Geschmack und schweflichtem Geruch, und die Eigenschaft, dass es im Winter warm quillt, und nie zufriert; im Sommer aber einen hohen Grad von Kälte annimmt. Rechts hinauf giebt es noch zwei dergleichen Kessel, die aber schon leer und vom Wasser verlassen sind. Eine derselben stösst zu gewissen Zeiten tödliche vermuthlich arsenicalische Dämpfe aus. Man hört von Ferne schon das Kochen und Poltern in der jetzt mit Steinen verschütteten Grube. Das Wasser ist also eigentlich kalkigt, oder vom aufgelösstem Kalk gesättigt etc. Diess Alles macht diess Wasser zu einem starken mineralischen Wasser; erfordert aber noch

eine genauere chemische Untersuchung und medicinische Beurtheilung der Wirkungen desselben auf dem menschlichen Körper. l. c.

Nadto autor wzmiankuje także o źródle szczawy w Drużbakach echnącym siarką, o szczawie w Łąckowcy i Kamionce, o zdroju siarczonym obok „Czerwonego Klasztoru“ będącym (zapewnie dzisiejsze źródło siarczane w Śmierdzącce), mówiąc *ein starker Schwefelbrunn, der aber noch nicht gereinigt und eingefasst ist*, wspomina o ruinach zamku ś. Kunegundy i o Mons coronae tudzież o potoku Lechnicy.

348. **Dr. Soczyński.** O Drużbakach. *Kolumb. Pamiętnik podróży. Warszawa 1829. T. V. p. 159.* Ustęp p. t. *Z dziennika podróży.*

349. **Kuntz David.** Das Zipser Komitat im Königr. Ungarn Wien 1840.

350. **Janota E.** O zaludnieniu dolin Dunajca i Popradu na Spiżu Kraków 1864.

351. **Dulsky Theodor.** *Die Nonne von Rauschenbach. Zipser Anzeiger 1867.*

352. **Nowakowski.** Korespondencyja ze Suchy. (O cieplicach w Drużbaku). *P. lek. 1870. N. 41.* Autor rzeczonej korespondencyi wspomina, iż w bibliotece Suskiej A. hr. Branickiego są dwa rękopisma „Rewizyje Województwa krakowsk. z lat 1564 i 1570“. W rękopiśmie z r. 1570 przy dochodach z ziem i Spiskiej pod wsią Drużbak niżny jest następująca uwaga: *przy tej wszi są cieplizne na górze w Kamieniu, jako wcześ woda stoy ciepła, mirabile opus naturae, ludziom wrzodliwem poziteczne.* Namieniony ustęp dowodzi, iż na 65. lat przed publikacyją **Petricego** znane już były wody Drużbaku.

353. **Elias W.** Z podróży po Spiżu. *P. T. t. 1878. T. III.*

354. **Scherfel Aureli.** Analiza wód w Drużbakach wyżnich (rozbiór powyższy za staraniem **Dra Weissa** do skutku przywiedziony, przedłożył **Dr. Bela Lengyel** Profes. Uniwersytetu Peszteńskiego Akademii umiejętności w Budapeszcie. Ów rozbiór został r. 1880 drukiem ogłoszony w czasopiśmie *Zeitschrift des allgmein. oesterreich. Apotheker-Vereins.*

355. **Weber S.** Zipser Geschichts- und Zeitbilder. Leutschau 1880.

356. **Doller i Keler.** Zdrojowisko w Drużbakach na Spiżu. Kraków 1884 in folio, s. 4. (Podane są tu wiadomości historyczne o Drużbakach, tudzież o zawiązanej spółce akcyjnej dla tutejszego zakładu kąpielowego).

357. **N. N.** Rauschenbach. *O. B. Z. 1884. N. 13.*

Głębokie

miejsce w Galicyi przy miasteczku Piwnicznej, stacyi kol. żel. Tarnowsko-Leluchowskiej, posiada 4 źródła szczawu żelazisto-alkalicznej, z wyjątkiem miejscowych osób, wcale niespożytkowanej przez obcych, dla zupełnego tutaj braku pomieszkania, restauracyi i jakiegokolwiek urządzeń.

Cztery tu będące źródła chemicznie rozebrał r. 1877, **Prf. Olszewski**, oznaczywszy takowe głoskami: A, B, C, D. Wyniki namienionego rozbioru w 1000 częściach wody wykazały:

	w z d r o j u			
	A	B	C	D
ogólną ilość stałych składników	1·267	1·733	2·081	1·896
między temi:				
węglańu sodowego	0·617	0·845	1·105	1·008
„ żelazawego	0·011	0·014	0·007	0·011
kwasu węglowego istotnie wolnego	nieoznaczono	1·100	nieoznaczono	0·500

Ponieważ namienione źródła podczas chemicznego ich badania, nie były (a i dotychczas nie są) co do swego dopływu i odpływu ani unormowane, ani odpowiednio w oprawę ujęte, a dwa z nich nawet wcale nie są nakryte; zanim przeto stanowcze orzeczenie o ich składzie chemicznym może nastąpić, należy takowe poprzednio według zasad i wymogów Balneotechniki urządzić.

358. **Trembecki O.** Wiadomość o wodach lekarskich w Głębokiem. *R. T. n. k.* 1860. *T. XXVII*, s. 256—260.

359. **Olszewski.** Rozbiór chemiczny wody mineralnej w Głębokiem (z czterech źródeł). Kraków 1881. 8vo, s. 12. Odbitka ze *Sprawozdania Komisji fizyjoigr.* 1881. *T. XV*, p. 157.

360. **Olszewski.** Wyniki rozbioru chemicznego wody mineralnej w Głębokiem. *P. lek.* 1882. *N. 39*. Toż w *C. a. T.* 1882. *N. 21*.

Goczałkowice

właściwie Goczałkowice dolne, wieś w górnym Szląsku pruskim, pół mili od m. Pszczyny nad Wisłą, stacyja kol. żel. między Krakowem a Wrocławiem (*rechte Oderuferbahn*), posiada źródło solankowe, wyciekiem otrzymany i zakład kąpielny z dwoma gmachami łaźniennymi.

Tutejsza solanka jodobromowa według rozbioru **Schwartz**a w 1000 częściach wody zawiera:

ogólną ilość części stałych . . .	40·485	gram.
między temi:		
chlorku sodu	31·548	„
„ wapniu	5·243	„
„ magnu	3·028	„
jodku magnu	0·011	„
bromku „	0·008	„
węglań żelazawego	0·490	„

Szkoda, że analityk nie oznaczył ilości kwasu węglowego wolnego, objawiającego się szumem wody w czaszy zdrojowej, a nieobojętnego w celach balneoterapeutycznych.

Ceny kąpieli, stołu i pomieszek są przystępne; z wyjątkiem opłaty zdrojowej, wynoszącej 22 marek od osoby a 28 marek od rodziny.

Wyrabia się tu na eksport stężona solanka (rocznie około 10000 litrów), tudzież sól (rocznie około 15000 klg.), oba te przetwory używane na kąpiele.

Roczna frekwencja gości zdrojowych dochodzi do 600 osób.

361. **Frycz F. M.** Zakład kąpielny w Goczalkowicach. *T. ill. 1862. T. VI, s. 212.*

362. **Babel A.** Goczalkowitz und seine jod- und bromhaltige Soolquelle. Pless. 1863. 8vo, p. 64.

363. **Babel A.** Soolbad Goczalkowitz. Bericht über die zweite Saison 1863. Pless 1864. 8vo, p. 16.

364. **Babel A.** Das jod- und bromhaltige Soolbad Goczalkowitz. Kurzgefasster Bericht über die dritte Saison 1864. Pless 1865. 8vo, p. 16.

365. **Dr. Scholz.** Goczalkowitz in *Novelle über die zum schlesischen Bädertag gehörenden Bäder.* Reinerz 1878.

Goździków

wieś w Królestwie polskiem, w gubernii sandomierskiej, w powiecie opoczyńskim, 16 mil od Warszawy a 7 mil od Radomia odległa, poza lasem na łące posiada według **Prf. Kitajewskiego** i monografii Goździkowa, skreślonej przez **Dra Rudnickiego** 3 źródła wody żelazistej.

Tutejszy zakład zdrojowo kąpielny założony na obszarze wynoszącym 9 morgów około r. 1816 przez ówczesnego właściciela Goździkowa Wojciecha Tarczewskiego, już w r. 1827 posiadał 7 budynków, mieszczących 56 pokojów dla gości kąpielowych, 25 gabinetów łazienkowych tudzież 1 dom murowany ze salą balową, restauracją i bufetem. Nadto były tu założone publiczne spacery. Dzisiaj ani śladu z tego nie pozostało.

Według rozbioru wody goździkowskiej dokonanego w r. 1821 przez **Prf. Kitajewskiego**, rzeczona woda jest ubogą w kwas węglowy; zaś ze stałych składników zawiera węglany: żelazawy, wapniowy i sodowy, tudzież odrobinę chlorku sodu i wapniu.

Do gminy Goździków ze stacją pocztową w m. Przysucha o 6 wiorst odległym, należą: Beliny, Gaj, Gawęda, Gielniów, Goździków, mający obecnie 44 domy, 413 mieszkańców i 3394 morgów ziemi, Jabłonna, Jastrząb, Karczówka, Krzesławice, Piasek, Smogorzów, Stoczki, Wymysłów, Zawada, Zielonka i Żychoczn.

O milę od Goździkowa były kopalnie żelaza i kuźnie w Drzewicach, o pół mili w m. Przysuchy, tudzież w Korytkowie i Konicach.

366. **Kitajewski A. M.** O wodach goździkowskich, wyimek z rozprawy czytanej na posiedzeniu Tow. przyj. nauk warsz. d. 30/IV. 1821 r. *P. war. 1821. T. XX, s. 243—247.*

367. **Kitajewski.** Rys krótki wypadków rozbioru chemicznego wód mineralnych goździkowskich. *R. T. w. p. n. 1822. T. XV. s. 87—108.*

368. **Rudnicki A. A.** O własnościach, skutkach i sposobie używania wody mineralnej żelazistej we wsi Goździkowie. Warszawa 1827. 8vo, s. 75 z ryciną in folio (przedstawiającą całe położenie ówczesnego tutejszego zakładu zdrojowokąpielowego i rozkład jego budynków, istniejących w r. 1824).

369. **Rudnicki A. A.** Die Mineralquelle zu Goździków. *Magazin für Heilkunde etc. in Polen. Warszawa 1829, s. 517—522.*

370. **Płużański.** Wody w Goździkowie i Borkowicach. *P. T. l. war. 1870. T. LXIV. s. 17.*

371. **Milicer N.** Rozbiór wody ze źródeł w Goździkowie. *P. T. l. war. 1876. T. LXXII. s. 344.* Właściwie jest tam tylko wzmianka, iż **Milicer** podał na posiedzeniu Towarzystwa lekars. warszaw. (z d. 28/III. 1876 r.) rezultaty dokonanych przez siebie rozbiorów wody ze źródeł w Goździkowie i obiecał obszerniejsze ze swej pracy sprawozdanie złożyć redakcyi *Pamiętnika Towarzystwa lekarskiego*; jednak pod rzeczoną wzmianką, w przypisku od Redakeyi jednocześnie wydrukowano, *lecz dotąd pomimo wielokrotnego upominania się takowego niedostarczył.* Nie wiadomo nam, czyli **Milicer** wspomniony swój rozbiór zdrojów goździkowskich gdzie indziej drukiem ogłosił; albowiem tego rodzaju publikacyi nigdzie nie napotkaliśmy.

Hajdaszek

wieś w Królestwie polskiem (gubernija radomska, powiat pinczowski), gmina Kliszów, o 8 wiorst od Pinczowa, ma posiadać zdroj siarczany

o którym wspomina **Belza** w rozprawie: „O wodach mineralnych Królestwa Polskiego“. (Zobacz N. 25).

Inowłodzkie źródła

miejsceowość Inowłódź w Królestwie polskiem (gubernija piotrkowska, powiat rawski), nad Pilicą, 2 wiorsty od m. Tomaszowa, stacyi kol. żel. iwanogrodzko-dąbrowskiej odległa, obok sprzyjających stosunków wzgórzystego położenia i leśnego otoczenia, posiada kilka źródeł mineralnych, z których dwa chemicznie dotychczas zbadane, okazały się: 1sze wapniowo alkalicznem, a 2gie żelazistem; ma warunki do urządzenia zakładu leczniczego, a przynajmniej stacyi klimatycznej.

Miejsceowość sama jest wielce starożytną osadą, stanowiącą od niepamiętnych czasów włość królewską.

Tutejsza fabryka żelaza wyrobiła w 1875 r. 24700 pudów surowca.

372. **Inowłodzkie źródła.** *Dziennik Łódzki* 1884. N. 41.

373. **Fuchs i Knihołowiecki.** Źródła Inowłodzkie, analizowane przez *W. farm.* 1884. N. 3—4. Odbitka. *Warszawa* 1884. Svo, s. 9.

374. **Wiadomość** o źródłach mineralnych inowłodzkich. *Zdrowie.* *Warszawa* 1886. N. 8, s. 19—21.

Inowrocław

po niemiecku Inowrazlaw, stacyja kol. żel., miasto powiatowe departamentu bydgoskiego w Ks. poznańskim, 11500 mieszkańców liczące, położone na wyżynie 90 metr. n. p. Bałtyku, wśród rozległej niziny, wystawionej na wichry, zrywające się z wielką gwałtownością, powodując ostry tutejszy klimat. Wielki tu brak wody do picia. Grunt pod miastem i w najbliższej jego okolicy składa się z próchnicy, niebieskiej i szarej gliny, glinki ogniotrwałej, czarnego piasku i gipsu pod którego warstwami bezpośrednio znajduje się sól kamienna. Saliny tutejsze (własność królewska) dostarczają dziennie 1000 cetn. soli.

Za inicjatywą i staraniem **Dra Wilkońskiego, Grabskiego i Rakowskiego** zawiązało się około r. 1874 „Towarzystwo akcyjne solanek inowrocławskich“, bardzo przychylnie przyjęte, a już d. 1/VI. 1876 r. otworzono tu dla publiczności zakład kąpielny, cieszący się poważną ilością gości.

Zakład leży w odległości 1 kilom. od miasta Inowrocławia, od którego w niewielkiem oddaleniu jest pełno miejsc słynnych z narodowych pamiątek.

Gmach łaźiebny stoi tuż przy rządowej warzelni, wśród wielkiego parku, zasłonięty od północnowschodu wzgórzem i miastem na wzgórzu leżącym. Od łaźienek ciągnie się 6cio rzędna drzewami wysadzona promenada, łącząca zakład kąpielny z ogrodem, noszącym nazwę „Nowy Świat“, w którym odbywa się udzielanie obcych wód mineralnych i miejscowej solanki do picia. Gmach łaźiebny składa się z dwóch skrzydeł, z których mniejsze mieści maszyneryję, zaś większe przeznaczono na salę poczekalną i 14 gabinetów łaźiebnych z wannami żelaznymi emaliowanymi, wystającymi nad podłogę o 10 centim.; nadto każdy gabinet zaopatrzony jest przyrządem do natrysków zimnych i ciepłych. Oprócz tego są dwie wspólne obszerne łaźnie z przyrządami do kąpieli natryskowych ze zwykłej wody zimnej i ciepłej oraz ze solanki, mogące naraz pomieścić 6 osób.

Dostatek pomieszczeń z ogródkami w samym Inowrocławiu dla 1000 osób zwiększa 5 will, będących obok domu gościnno zdrojowego. Komunikacyję z miastem utrzymują omnibusy i doróżki.

Rozbiór solanki inowrocławskiej (z r. 1875) wykazuje (w 1000 jej częściach) składników stałych 317·837

 między temi: chlorku sodu 306·810

 „ magnu 3·451

 bromku sodu 0·168

 jodku „ 0·0042

 siarkanu potasowego 1·705

 „ wapniowego 4·491

 węglanu „ 0·285

 „ żelazawego 0·042

Ceny: kąpiel wanienna 1 marka

 „ natryskowa 1/2 „

Opłata zdrojowa od osoby 7 „

 „ „ „ rodziny 10 „

Niedaleko salin królewskich, prywatni na gruntach wsi Rombina eksploatują od r. 1880 sól kamienną i pokłady żwiru siarczanego.

375. **Jenike L.** Inowrocław. *T. ill. 1860. T. I, s. 198.*

376. **Jerzykowski.** Krótka wiadomość o solankach inowrocławskich. *G. lek. 1876. T. XXI, s. 113—117.*

Iwonicz

wieś w Galicyi (obwód jasielski), 410 metr. n. p. m., stacyja kolei żel. transversalnej, posiada od r. 1839 zakład zdrojowo-kąpielny, o 14

kilom. od namienionej stacyi oddalony, uposażony: 4ma zdrojami, z których 2 są słono-jodo-bromowemi (tak zwane źródła: Karola i Amalii), tudzież jednym zdrojem słabo żelazistym, i jednym źródłem nieco siarczanem, a nadto zdrojem zwanym Bełkotką, słynnym obficie wydzielającym się z niego gazem bagiennym łatwo zapalnym; 3ma gmachami łaźnielnemi o 114tu wannach, tudzież jest tu oddzielny budynek o 4ech gabinetach do zimnych natrysków, nadto obszerny staw z urządzeniem do kąpielnego użytku. Jest tu około 400 pokoiów gościnnych do pomieszczenia chorych, apteka na miejscu, a od r. 1888 zaprowadzono tu w oddzielnym budynku filiję szpitala lwowskiego dla dzieci na 12 chorych. Są tu 4 restauracje, urząd pocztowy i telegraficzny, tudzież dom gościnno-zdrojowy, zwany tu hotelem.

Na potrzeby tutejszego zakładu zdrojowego służy własny wodociąg.

Urządzenia tutejszego zdrojowiska są odpowiednie i zadawalające.

Rozbiorem chemicznym źródeł iwonickich zajmowali się: **Torosiewicz** r. 1837, **Aleksandrowicz** r. 1866, wreszcie **Radziszewski** r. 1876.

1000 części wód iwonickich zawierają:

	Zdrój Karola analitik Radziszewski	Zdrój Amalii analitik Radziszewski	Zdrój żelazny analitik Aleksandrowicz	Zdrój siarczany analitik Aleksandrowicz
ogólna ilość stałych składników	10·422	8·820	0·669	0·369
między tymi:				
chlorku sodu	8·006	6·742	0·356	0·013
bromku „	0·036	0·017	—	—
jodku „	0·024	0·013	—	—
węglanu sodowego	1·635	1·292	0·025	0·027
„ wapniowego	0·215	0·202	0·125	0·267
„ żelazawego	0·005	0·009	0·024	0·001
podsiarczynu sodowego	—	—	—	0·002
kwasu węglowego istotnie wolnego	0·562	0·280	0·102	0·132

Wyniku rozbioru zdroju Heleny, około r. 1885 odkrytego, nieobfitego, a w r. 1886 przez **Trochanowskiego** analizowanego, nie podajemy z powodu dotychczasowego jego nieopublikowania i zbyt skąpej ilości balneoterapeutycznie ważnych jego składników.

Doroczne uczęszczanie gości od 1200 do 1500 osób; ilość ogólna kąpiel w jednym sezonie udzielanych od 40 do 50000; coroczny eksport wód iwoniickich około 45 tysięcy flaszek.

Wyrabiane tu są: sól, ług i muł mineralny; wszystkie te przetwory zdrojowe dotychczas chemicznie niezanalizowane.

Cena 1go pokoju na dobę od 40 kr. do 3 fl. 25 kr., flaszka wody iwoniickiej 30 kr., kąpiel mineralna wanienna od 70 kr. do 1 fl., kąpiel borowinowa 1 fl. 60 kr., kilogram soli iwoniickiej 1 fl. 50 kr., litr mułu 50 kr. Taksa zdrojowa od osoby 5 fl.

377. **Sechkin Jan.** (Rękopism). Censura o wodzie iwaniickiej r. 1630. Część z tego ogłoszona drukiem w *Roczniku Wydziału lekarskiego Uniw. Jagiell.* (Kraków. T. IV, s. 371) tak opiewa: *Woda iwaniicka ma w sobie rodzaj kleju, który naftą zowią i trochę hałunu. Pomocna jest powszechnie wszelkim chorobom z przyczyny zimnej i wilgotnej przychodzącym, lubo to samo przez się znajduje się, lubo z ciepłymi suchymi się mieszają. A mianowicie pomoc znakomitą z używania tej wody mają ludzie, których trapią zawracania głowy i bóleści rozmaite, suchoty, paraliż, kurcze, szumy w uszach, katary, kaszle, dychawice, choroby nerkowe rozmaite, zatkania boków, puchliny, pedogry i insze członkowe bóleści, świerzby, krosty, goście częstotratnie, krótko mówiąc wody siarczyste, cokolwiek pożytku ciałom chorym czynić zwykły, tegoż się spodziewać może po wodzie iwaniickiej. Ale więcej i pożyteczniej ta niż prosta siarczysta dla potężniejszej jej mocy. Sposób używania jej taki jaki i drugih cieplicznych bywać zwykły to jest, pijać ich i kąpać się w nich. Tę trudność tylko imo insze wody ta woda ma, że nie może jej dostać ile komu potrzeba. Gdyż czasem może jej być wielom dosyć, a czasem i jednemu niemasz co zażyć. Mianowicie na nowiu i na pełni bywa jej dosyć. Ten Iwaniec jest na Podgórzu w powiecie i t. d.*

378. **Conrad Israel.** Descriptio curiosa fontis cujusdam inflammabilis et medicinalis in Polonia superioribus annis reperti, jussu Regis Polonorum Serenissimi per D. Conradum Reginae Archiatrum ad D. Dionysium Lutetiam Parisiorum transmissa. Pod tym napisem znajduje się w dziele: *Acta eruditorum a. 1684 publicata. Lipsiae 1684, p. 326—327* opis źródła prawdopodobnie iwoniickiego, może Bełkocki, który tu przytaczamy: *In Poloniae minoris palatinatu Cracoviensi mons reperitur, Admirabilis appellatus, herbis et floribus aromaticis ac odoriferis pariter, ac quercubus annosis et pinis atque abietibus resinosis obsitus, fontibus, tam dulcibus quam salinis scaturiens, diversaeque indolis metallis ac mineralibus foetus; in cujus*

plagae meridionalis medio scaturigo quaedam aquae limpidissimae cum strepitu ac vibratione notabili exurgit, cujus quidem ebullitio seu turgescencia cum lunae augmento intenditur, cum decremento remittit. Limus in fundo fontis subsidens, scabiei, arthritidi inveteratae, paralyti similibusque pertinacioribus affectibus medelam adferre dicitur. Aquae odor intra scaturiginem fragrantissimus et maxime balsamicus observatur, sapore lactis illa aemulatur suavitatem, et praeter vim medicamentosam, quam diversi equorum morbi experiuntur, homines quoque modo per alvum, modo per urinam, evacuat, ita tamen ut illi, quos non statim commovet, alacritatem nihilominus et robur singulare inde percipiant, hinc ipsius accolae vix unquam morbi cujusdam patiantur insultum, sed longaevi valde, ut plurimum ad 100 et 150 annos, evadant. Longius transvehi, et sine ulla corruptione diu satis conservari potest; evaporata bituminis nigricantis speciem exhibet, ulceribus recentioribus ac vetustis valde salutarem. Nullo intra natales hyemis congelascit frigore, imo, quod mirabile, a face propius admota instar subtilissimi spiritus vini exardescit, ut flamma super aquae superficiem instar bullarum agitetur et subsultet, ideoque fons hic Ignis fatuus audiat. Atque hic quidem sponte sua nunquam exstinguitur, nisi scopis percutiatur, quemadmodum ante annos circiter 35, cum accolae accensum restinguere negligerent, per cataractas subterraneas sensim progrediendo radices arborum, et cum his totam vicinam sylvam in cineres redegit, per tres fere annos durans, antequam perfecte suffocari posset; a quo tempore publicae etiam excubiae constitutae sunt, quae frivolas ejusmodi accensiones impendant. Dum autem aliquantulum flagrat haec aqua, multum sui impetus deponit, intra 14 dies vix recuperandi. De cetero quamvis ligna admota brevi comburat haec flamma, adeo tamen subtilis est, ut aquam non calefaciat, sed hausta haec, perinde ac Lucretii fons, frigida percipitur; imo nec ipsa extra suam scaturiginem exardescit, utut in vasis exactissime clausis asservetur. Inflammabilitatem hujus fontis, cunctis superioribus saeculis ignotam, fulmen manifestavit, quod casu cum ferriens eundem accendit. Hinc lignatores ex sylva vicina accurrentes, virgultis ex caesis arboribus aquae summitatem verberando ignem restinxerunt, a quo tempore aliquoties postmodum, experimenti causa, mediante face ardente illa denuo accensa et virgultorum succusione quoque extincta fuit.

Ze wszech miar zajmujący ten opis polskiego źródła, z właściwością i przymiotami fizycznymi iwoniekiej Bełkotki, istotnie w dawnem województwie krakowskiem będącej zupełnie zgodny, a co do

jego zapalności i sposobów gaszenia, używanych dodziśdnia od tamtejszego ludu, jakby z natury przez opisującego wzięty, bezsprzecznie do źródłu Belkotki odnieść należy.

379. **Wagner.** Natur-, Wunder- und Ländermerkwürdigkeiten. Berlin 1811. Br. II. p. 121.

380. **Torosiewicz T.** Die jod- und bromhaltigen alkalin. Heilquellen in Iwonicz. Auszug aus deren physical. chemisch. Analyse. Lemberg 1838. 8vo, p. 16.

381. **Steskal J. V.** De aquis muriatico-salinis, singulariter de aqua Vieliciensis et Iwonicensis. Cracoviae 1839. 8vo, p. 59.

382. **Torosiewicz T.** Die brom- und jodhaltigen alkalin. Heilquellen und Eisenwässer zu Iwonicz. Wien 1839. 8vo min., p. 113.

383. **Torosiewicz T.** Iwoniczkie wody lekarskie w Galicyi. *Dodatek do Gazety krakowskiej* 1839. N. 63.

384. *Neueste Nachrichten* über die jod- und bromhaltigen alkalinischen Heilquellen zu Iwonicz (mit Ansicht der Badeanstalt) in folio b. m. i r. w.

385. **Torosiewicz T.** O źródłach alkalicznych jod i brom zawierających we wsi Iwonieczu. Wyciąg z fizyczno chemicznego rozbioru tychże źródeł b. m. i r. w. 4to, s. 8.

386. **Torosiewicz T.** Dodatek do sprostowania omyłek zaszłych w rozbiore wód iwoniczkiech b. m. i r. w. 16mo, s. 4.

387. **Torosiewicz T.** Die brom- und jodhaltigen alkalinischen Heilquellen zu Iwonicz. *B. R. f. Ph. Bd. XIII. H. 2. Separatabdruck.* 16mo, p. 24.

388. **Torosiewicz T.** Lettre de M. Torosiewicz au chevalier de **Caro** sur quelques eaux minérales de la Galicie b. m. i r. w. 16mo, p. 24.

389. **Kąpiele w Iwonieczu.** *P. L. 1840. T. I, s. 38—41.*

390. **Opis Iwonicza** przez Podgórczanina. *Lwowianin* 1840, s. 225—228.

391. **Woda iwoniczka.** *R. W. l. U. J. 1840, s. 309.*

392. **Barach.** Die brom- und jodhaltigen alkalinischen Heilquellen und das Eisen- und Kohlenwasserstoffgas-Wasser zu Iwonicz. Lemberg 1841.

393. **Torosiewicz T.** Die Mineralwässer zu Iwonicz im Königreiche Galizien. *Oesterr. k. privil. Wiener-Zeitung* 1841. N. 71.

394. **Wypadki doświadczeń** lekarskich z wodą iwoniczką w klinikach krakowskich. *R. W. L. U. J. 1841. T. IV, s. 22. 1842. T. V. 1843, s. 22—31. T. VI, 1844, s. 298.*

395. **Warschauer J.** De vi et efficientia aquae medicatae Iwonicensis. Cracoviae. 1843. 8vo, p. 60.

396. **Opis** 24ro godzinnego pobytu w Iwoniezu. *G. lw.* 1844. N. 102.

397. **Listki jesienne z podróży.** Lwów 1845. 8vo, s. 41 (zawiera wierszyk o Iwoniezu).

398. **Czelakowsky.** Aertzliche Beobachtungen über die Wirkungen der Iwoniezer Heilwässer in den J. 1843—1844. Wien 1846. 8vo, p. 28.

399. **Zaluski Karol.** Obraz Iwonieza. Kraków 1877. 4to, s. 11. Drukiem W. Korneckiego. Druk jako rękopism z 1850. Ważna i bardzo rzadka publikaeyja przytacza wzmianki o Iwoniezu w następujących dziełach:

a) **Tylkowski A.** Physicae curiosae pars nona. Typis monasterii Olivensis 1682. rozdział IX, p. 301—303.

b) **Bystrzonowski.** Informacya matematyczna rozumnie ciekawego Polaka. Lublin 1743. §§ 91—95.

c) **Chmielowski B.** Nowe Ateny. Lwów 1755. T. I, s. 570.

d) **Bielski J.** Widok Królestwa Polskiego. Poznań 1763. T. I, s. 35.

400. **Ogłoszenie** od Zarządu zakładu kąpielnego o wodzie mineralnej w Iwoniezu. Kraków 1854. 4to, s. 1. po polsku i po niemiecku.

401. **Z Iwonieza.** N. 1855. T. II, s. 199.

402. **Die jod- und bromhaltigen alkal. Heilquellen zu Iwoniez.** Sanok 1857. 4to, p. 2.

403. **Wody Iwonickie.** D. l. 1857. T. I, s. 364.

404. **Moszczański K.** Wody iwonicie. Sprawozdanie za rok 1857. Kraków 1857. 8vo, s. 22.

405. **Dietl J.** Źródła lekarskie w Iwoniezu. Kraków 1858. 8vo, s. 64. Odbitka z *Uwag o zdrojowiskach krajowych.*

406. **Z Iwonieza.** D. l. 1858. T. II, s. 808.

407. **Moszczański K.** Wody iwonicie. Sprawozdanie z r. 1858. Kraków 1858. 8vo, s. 22.

408. **Moszczański K.** Krótka wiadomość o źródłach lekarskich w Iwoniezu. R. T. n. k. 1859. T. 1.

409. **Czyrniański L.** Sposoby wyrabiania ługu, soli i mułu z wody iwonicie. R. T. n. k. 1860. T. XXVII, s. 271—274.

410. **Dietl J.** Die Heilquellen von Iwoniez. Krakau 1860, p. 65.

411. **Moszczański K.** Wody iwonicie. Sprawozdanie z r. 1859. Kraków 1860. 8vo, s. 21.

412. **Moszczański K.** Wody iwonickie. Sprawozdanie z r. 1860. Kraków 1861. 8vo, s. 20.

413. **Moszczański K.** Wody iwonickie. Sprawozdanie z r. 1861. Kraków 1862. 8vo, s. 18.

414. **Moszczański K.** Wody iwonickie. Sprawozdanie z r. 1862. Kraków 1863. 8vo, s. 24.

415. **Moszczański K.** Wody iwonickie. Sprawozdanie z r. 1863. Kraków 1864. 8vo, s. 16.

416. **Belza Wład.** Iwoniecz i jego okolice. Lwów 1865.

417. **Tenże.** Inne wydanie tegoż samego p. t. Iwoniecz i jego okolice. Lwów. Drukarnia ludowa 1885. 8vo, s. VII i 120, z 6ma widokami i mapką.

418. **Aleksandrowicz A.** Rozbiór chemiczny wód lekarskich w Iwoniezu. Kraków 1866. 8vo, s. 110.

419. **Iwoniecz** przez **K. Chłędowskiego**. *T. ill. 1866. T. XIV, s. 66.*

420. **Moszczański K.** Wody iwonickie. Sprawozdanie z r. 1866. Kraków 1866. 8vo, s. 16.

421. **Dietl J.** Zdroje iwonickie po ponownem ich urządzeniu i powtórny rozbiór chemiczny. Kraków 1866. 8vo, s. 49. IIgie wydanie. Kraków 1875. 8vo, s. 48.

422. **Toż samo** w tłumaczeniu francuskim, dokonaniem przez **Aleks. Kremiera**. Cracovie. 1875. 8vo, p. 50.

423. **Aleksandrowicz A.** Tłumacz **Hoff B.** *Chemische Untersuchung der Mineralquellen zu Iwoniecz.* Krakau 1867. 8vo, p. 98. (Recenzja namienionej pracy **Aleksandrowicza** przez **Dra Kischa**. *Zobacz All. b. Z. 1867. Jahrgang I. Heft 7, p. 148).*

424. **Aleksandrowicz A.,** traduite par **Switkowski**. *Analyse chimique des eaux minérales d'Iwoniecz.* Cracovie 1867. 8vo, p. 60.

425. **Iwoniecz.** Anons w języku francuskim, uskuteczniiony z powodu współudziału Iwonieczy we wystawie międzynarodowej paryskiej r. 1878. Wydanie in folio, na kartonie, s. 1. b. m. i r. w.

426. **Moszczański K.** Zdroje Iwonickie. Sprawozdanie z r. 1867. Kraków 1867. 8vo, s. 16.

427. **Dr. M. Z.** (Zieleniewski). Ilustrowany przewodnik w podróży do Iwonieczy. Kraków 1869. 16mo, s. 18.

428. **Bośniacki Zigm.** Iwoniecz w czasie pory kąpielowej r. 1870. Sprawozdanie lekarskie. Kraków 1871. 8vo, s. 39.

429. **Bośniacki Z.** Iwoniecz w czasie pory kąpielowej r. 1871. Kraków 1872. 8vo, s. 42.

430. **Bośniacki Z.** Iwoniecz w r. 1872. Kraków 1873.

431. **Bośniacki Z.** Iwonicz w r. 1873. Kraków 1874. 8vo, s. 39.
432. **Aleksandrowicz B.** List do T. Torosiewicza w sprawie rozbioru wód iwonicz. Kraków 1874. 8vo, s. 14.
433. **Bośniacki Z.** Iwonicz w r. 1874. Kraków 1875.
434. **Dietl.** Die Heilquellen von Iwonicz in Galizien deutsch. Uebersetzung von **Dr Lutostański.** Krakau 1876. 8vo, p. 50.
435. **Lutostański B.** Iwonicz w r. 1875 z widokiem chodnika krytego. Kraków 1876. 4to, s. 49.
436. **Lutostański B.** Iwonicz w r. 1876. Szpital zdrojowy w Iwoniczu. Kraków 1876. 4to, s. 21.
437. **Lutostański B.** Stosunek mieszańkowania do żoźów. Leczenia tych zboczeń zdrojem i kąpielami iwonicz. *Mdc. 1876. N. 21—36.*
438. **Lutostański B.** Iwonicz w r. 1876. Przyczynek do etnografii i topografii Iwoniceza. Kraków 1877. 4to, s. 31.
439. **Radziszewski Br.** Rozbiór chemiczny wód iwonicz. z zdrojów Karola i Amalii, tudzież gazów wydobywających się z Belkottki. *C. a. T. 1878. T. VII. N. 2 i 7.*
440. **Wąsowicz M. D.** Streszczenie teorii **Prf. Radziszewskiego**, wyjaśniającej powstawanie nafty i szczaw alkaliczno słonych. *C. a. T. 1878. T. VII. N. 16.*
441. **Dębicki K.** Iwonicz w r. 1878. Lwów 1879. 8vo, s. 46.
442. **Dębicki K.** Iwonicz. Zakład zdrojowo-kąpielowy, szczawy słone jodowo bromowe. Lwów 1880. 16mo, s. 10.
443. **Dębicki K.** Iwonicz w r. 1880. Lwów 1881. 8vo, s. 36.
444. **Dębicki K.** Iwonicz. Zakład zdrojowo-kąpielowy. Lwów 1881. (na kartonie).
445. **Świrski Ad.** Iwonicz. Zakład zdrojowo-kąpielowy. Podręcznik dla podróżujących. Jasło 1881. 8vo, s. 13.
446. **Iwonicz.** Zakład zdrojowo-kąpielowy. Lwów 1882.
447. **Świrski A.** Iwonicz w r. 1881. Jasło 1882. 8vo, s. 48.
448. Die jod- und bromhaltigen Kochsalzquellen in Iwonicz. Jasło. 1882. 8vo, p. 21.
449. **Świrski A.** Isvorde apelor sarate bromatice si jodice in Iwonicz. Budapest 1882. 8vo, p. 16.
450. **Świrski A.** A jod- es bromtalaru konyhasos Vizforrasok Iwoniczban. Budapest 1882. 8vo, p. 15.
451. **Dębicki K.** Iwonicz w r. 1882. Lwów 1883. 8vo, s. 46.
452. **Świrski A.** Iwonicz. Zakład zdrojowo-kąpielowy. Jasło 1883.

453. **Dębicki K.** Iwonicz. Zakład zdrojowo-kąpielowy. Podręcznik dla podróżujących. Lwów 1884. 8vo, s. 30 z mapą.

454. **Dębicki K.** Iwonicz w r. 1884. Lwów 1885. 8vo małe, s. 58, z mapką.

455. **Iwonicz.** Kraków 1885. (Odbitka z *Czasu* 1885). 8vo, s. 20.

456. **Rieger Z.** Iwonicz. Zakład zdrojowo-kąpielowy w Galieyi. Przegląd sezonu z r. 1885. Lwów 1886. 8vo, s. 37.

457. **Zakład zdrojowo-kąpielowy w Iwoniczu** b. m. i r. w. (autor **Dr. Franc. Murdzieński**).

458. **Mineralnyje istoczники w Iwonicze** b. m. i r. w.

459. **Das Jodbad Iwonicz** in Galizien, drugostronnie po franc. L'établissement des bains et des eaux minérales jodobromurées d'Iwoniche en Galicie. Autriche. Wydane w Krakowie b. r. (r. 1886?) w litografii Salba. 8vo.

460. **Rieger S. Dr.** Aus den Bädern Galiziens. *W. med. W.* 1886. N. 25.

461. **Zakład leczniczy w Iwoniczu.** *T. ill.* 1886. N. 174 (z widokami zakładu).

462. **Łuszczkiewicz Wład.** Erekeya kościoła w Iwoniczu r. 1226. Nowy obraz Matejki. Kraków 1887. 8vo, s. 13. Odbitka z *Czasu*.

463. **Dębicki K.** Iwonicz w r. 1886. Lwów 1887. 8vo, s. 64, z mapką.

464. **Iwonicz.** Zakład zdrojowo-kąpielowy, odznaczony dyplomem honorowym i medalem srebrnym państwowym na wystawie w Krakowie w r. 1887. Lwów 1888. 8vo, s. 15.

465. **Iwonicz.** Zakład zdrojowo-kąpielowy. Lwów b. r. w.

466. **Neueste Nachrichten über die jod- und bromhaltigen alkal. Heilquellen zu Iwonicz**, in folio z widokiem zakładu b. m. i r. w.

467. **Poll Joseph.** Brunnenarzt in Iwonicz. Aerztliche Beobachtungen der Wirkungen d. Iwoniczer Heilwasser in d. J. 1843—1844, (rękopis in folio posiada Biblioteka kórnicka, niedopuszczony do druku przez cenzurę (de dato: Lwów 1845. N. 1349).

Nadto o Iwoniczu zobacz: Nra 21, 26, 36, 42, 44, 54, 55, 64, 66, 87, 95, 96, 97, 98, 99, 105, 106, 135, 136 i 139.

Janów

miejsceowość w gubernii kowieńskiej na Litwie, w tej zaś miejscowości według **Adamowicza** są wody żelazne „mało znane“. — Zobacz **Adamowicz** N 36.

Jarosław

miasto w Galicyi (obwód przemyski), stacyja kol. żel. galicyjskiej Karola Ludwika, posiada zdroj żelazisty nieeksploatowany. Chemiczny rozbiór namienionego zdroju uskutecznił przez **Fr. Bajera**, jako wcale nieodpowiedni obecnemu stanowiisku umiejętności, milczeniem pomijamy. Zobacz **Ressig** N. 13, tudzież **Torosiewicz** N. 36.

Jastrzębie

po niemiecku Königsdorf Jastrzemb, wieś Jastrzęb górny, od swego dziedzica bar. Königsdorfa nazwany po niem. Koenigsdorf-Jastrzemb, mająca 63 domów a 262 mieszkańców, w górnym Szląsku pruskim (powiat rybnicki), tuż na pograniczu Szląska austriackiego, od stacyi kol. żel. północnej ces. Ferdynanda „Piotrowice“ o 7 kilom. odległa, posiada od r. 1862 zakład zdrojowo-kąpielny wód słonych, odkrytych r. 1850, gmach łaźiebny o 32 gabinetach kąpielnych, łaźnię parową solną, wiewalnię, 2 hotele, dom gościnno-zdrowy i około 600 pokojów dla gości kąpielowych.

Rozbiór chemiczny tutejszej solanki, wiertniczym sposobem 1850 r. otrzymanej, według **Gscheidlana** w 1000 częściach wody wykazuje:

ogólną ilość składników stałych .	12-068 gr.
miedzy temi: chlorku sodu	11-122 „
„ wapnia . .	0-451 „
„ magnu . .	0-370 „
jodku „ . .	0-007 „
bromku „ . .	0-036 „

Ku wzmocnieniu kąpeli używają tu dodatku stężonej solanki którą także eksportują na handel. Ceny przystępne, z wyjątkiem opłaty zdrojowej, wynoszącej 24 marek od rodziny.

Za kąpiel wanienną	płaci się . .	180 pf.
„ „ wielką natryskową	„ . .	130 „
„ „ nasiadową	„ . .	75 „

Urządzona w pomieszkaniu kąpiel czy wanienna czy natryskowa kosztuje 3 marki.

Doroczna frekwencyja około 700 gości zdrojowych.

468. **Faupel H. Dr.** Das Soolbad Königsdorff-Jastrzemb. Zweiter Badebericht. Gleiwitz 1863. 8vo, s. 72.

469. **Faupel H. Dr.** Das Soolbad Königsdorff-Jastrzemb. Dritter Bericht. Breslau 1864. 8vo, p. p. 43.

470. **Frycz F. M.** Zdrojowisko w Jastrzębiu. *T. ill. 1865. T. XI, s. 224.*

471. **Knoblauch Fr.** Das jod- und bromhaltige Soolbad Königsdorff-Jastrzemb in Schlesien. Breslau 1867.

472. **Gscheidlen Prof. Dr.** Analyse der Quelle zu Königsdorff-Jastrzemb. Breslau 1877.

473. **Weissenburg Dr.** Das jod- und bromhaltige Soolbad Königsdorff-Jastrzemb in Oberschlesien, seine Kurmittel und seine Wirkungen. Berlin 1879.

474. **Pawiński J.** Korespondeneyja z Jastrzębia, (solanka jodo-bromowa). *G. lek. 1882. N. 39—40.*

Jaszczurówka

miejscowość w Galicyi, położona w Tatrach, na wysokości 908 metr. n. p. m., adtyneneyja wsi Poronina, około 5 kil. od Zakopanego oddalona, posiada cieplicę obojętną (*akratotherma*), + 21° C., będącą jedyną reprezentantką tego rodzaju wód mineralnych na całym obszarze ziem polskich. Namieniony zdroj dobrowolnie z ziemi wyłoniiony i bardzo obfity, leży w dziko romantycznej wąskiej dolinie „Olczysko“, na lewym brzegu potoczka tak samo zwanego, od niepamiętnych czasów znany był tutejszej ludności z jego fizycznych właściwości: niezamarzania i unoszenia się ponad nim obłoczków pary wodnej podczas tegiej zimy, tudzież z częstego znachodzenia się obok zdroju jaszczura plamistego (*Salamandra maculosa*), od którego pochodzi nazwa ludowa tutejszego źródła „Jaszczurówka“.

Pierwszą literacką wiadomość o Jaszczurówce, wcale nieznane dawniejszym badaczom Tatrów, podał **Prof. Dr. L. Zeiszner** w swej rozprawie p. t *O temperaturze źródeł Tatrowych i pasm przyległych.* (*Biblioteka warszawska 1844. T. II, s. 257—281*), zwiedziwszy dwukrotnie tutejszą miejscowość w latach 1839 i 1840. Jednak mimo tego zdroj Jaszczurówki nie zwracał na siebie uwagi naszych naturalistów i lekarzy, dopóki **Prof. Dr. Skobel** nie ogłosił (1859) dwukrotnie w *R. T. n. k.* swoich prac o Jaszczurówce, tudzież dopóki za staraniem Komisji balneologicznej, w namienionem Towarzystwie podówczas istniejącej, zdroj Jaszczurówki nie został (r. 1861) przez **Aleksandrowicza** chemicznie rozebrany.

Wynik wspomnionego rozbioru w 1000 częściach wody jest następujący :

siarkanu wapniowego	0.100901
azotanu magnezowego	0.008374

chlorku sodu	0·028300
„ magnezu	0·024695
dwuwęglanu magnezowego	0·070956
„ wapniowego	0·032488
kwasu krzemowego	0·015000
Ogółem składników stałych	0·280714
kwasu węglowego istotnie wolnego	0·094808
azotu	0·025344
tlenu	0·001553

Gaz wydobywający się z wody w 100 częściach objętości zawiera:

azotu	96·75
tlenu	24·4
gazu kwasu węglowego . .	8·1

Gaz wydobywający się ze źródła Jaszczurówki, jest przeto prawie czystym azotem.

Na mocy wspomnionego rozbioru źródła Jaszczurówki należy do wód ciepłych obojętnych (*indifferentes thermae*).

Niedługo potem zrobiono tu zbyt doraźnie urządzenie do użycia kąpeli w Jaszczurówce, załedwo umożliwiające ich branie od najmniej wybrednych osób.

Dopiero w r. 1886 usunięto doszczętnie tutejsze pierwotne wrzekomie urządzenie kąpielne. Źródło sam na nowo ocembrowano i wystawiono obecnie istniejący budynek kąpielny, mieszczący 2 zbiorniki przeznaczone do wspólnej kąpeli (oddzielnie dla kobiet tudzież dla mężczyzn), każdy po 8 metr. szerokości a po 12 metr. długości mający, a obok nich 37 wygodnych komórek do rozbierania się kąpiących; nadto są tu 4 gabinety dla chcących się kąpać oddzielnie, tudzież jest tu urządzenie do używania natrysków spadowych.

Zwiedzając osobiście r. 1887 tutejszy zakład kąpielny, znaleźliśmy całe jego urządzenie zupełnie zadosyć czyniacem swemu przeznaczeniu i wygodzie, a bardzo licznie uczęszczany przez gości w Zakopanem przebywających, skoro dzienna ilość kąpeli tu udzielanych wynosiła 110—130. Toteż w r. 1886 wydano tu kąpeli 3462; zaś w r. 1887 liczba ich doszła do 4815. Cena kąpeli od 1 osoby 20 kr.

Lekarze mają tu przyznane przez właściciela Jaszczurówki prawo bezpłatnego używania przez cały sezon tutejszych kąpeli.

Prześliczne położenie miejscowości, otoczonej zewsząd rozległymi lasami, bardzo czyste powietrze, wysokie nad poziom morza wznie-

sienie, te same jak w Zakopanem klimatyczne stosunki (od którego tylko pół godziny drogi je oddziela), dostatek pomieszczeń w sąsiedniej adtyneney z Jaszczurówką zwanej Bystre, dają młodocianemu temu zdrojowisku podstawę, rękojmię i warunki dalszego rozwoju. W roku 1888 stanął tu dom gościnno-zdrojowy, mieszczący restaurację z przynależnymi ubikacyjami: sali jadalnej, kuchni, spiżarni i lodowni, tudzież mający 2 obszerne werandy i 6 pokoiów gościnnych, kompletną pościelą zaopatrzonych, a wspomniany dom gościnno-zdrojowy powyżej namienionego roku rzeczywiście do publicznego użytku został oddanym. Spełniła się zatem nadzieja pozyskania w naszym kraju nowego zakładu zdrojowo-kąpielnego, nadającego się wybornie na uzdrowisko klimatyczne i żętyczne, tudzież na letnie schronisko (*Sommerfrische*).

475. O Jaszczurówce wzmiankuje dziełko „Obrazy z podróży do Tatrów i Pienin“ (autorka **Stęczkowska Marya**). Kraków 1858, s. 166, podaje jego temperaturę na 16—18° R., ubolewając, iż „nikt chemicznie rzeczoney wody nie rozebrał.“

476. **Skobel Fr. K.** Krótka wiadomość o wodach lekarskich w Rabee i w Jaszczurówce w Tatrach. *R. T. n. k. 1859. T. XXVI.*

477. **Skobel Fr. K.** Jaszczurówka cieplica w Tatrach. *R. T. n. k. 1859. T. XXVI. s. 83.*

478. **Aleksandrowicz A.** Rozbiór chemiczny wody Jaszczurowej cieplicy w Tatrach. Kraków 1861.

479. **Syrawatka.** O skutkach lekarskich dostrzeżonych z użycia kąpeli w Jaszczurówce. *R. T. n. k. 1862. s. 8.*

480. **Ściborowski Wl.** Kilka słów o Jaszczurówce. *P. T. t. 1878. T. III., s. 20—27.*

481. Nadto **Dr. Zieleniewski M.** podał opis Jaszczurówki z odnośną ilustracją w czasopiśmie *Strzecha*. (Lwów 1869), tudzież w *Tygodniku ilustrowanym 1871*; obszerną zaś wiadomość o Jaszczurówce zamieścił w swem dziele: *Rys Balneologii powszechnej. Warszawa 1873, s. 369—372.*

Jaworzno

miasteczko w obecnem W. Ks. krakowskiem, około 35 kil. od Krakowa odległe, powszechnie u nas znane z kopalni węgla kamiennych i galmanu, posiada źródło wody żelazistej.

Historyczne wiadomości o rzeczonym źródle, tudzież jego rozbiór chemiczny, około r. 1818 dokonany, wykazujący w 1ym funcie wody: siarkanu żelazowego 15 gran, a dwuwęglanu żelazowego

0·5 gran, podał **Dr. Fr. Marczykiewicz** w swej rozprawie *Hidrografia miasta Krakowa i jego okręgu* (uwieńczonej nagrodą przez Wydział lekarski Uniwers. Jagiellońskiego) *Kraków 1847*, s. 82—88.

Jakkolwiek Wydział lekarski Uniw. Jag. (około r. 1818—1820) rzeczoną wodę porównał, a nawet przyznał jej pierwszeństwo przed francuską Mont d'Or i włoską Pisciarelli, jednak wody jaworznickie nie zostały zużytkowane, ani wcale nie były eksploatowane.

482. *Krótką wiadomość o wodzie mineralnej jaworznickiej. Dziennik rządowy wol. miasta Krakowa z d. 18. Grudnia 1818 r. N. 3997.*

Jurowce.

wieś w Galicyi (obwód sanocki), razem ze wsią Srogowem i przysiółkiem Popiele stanowiąca jedną gminę katastralną, właściwie terytorjum Srogowa górnego posiada źródło wody słono siarczanej.

Namienione źródło leży pod wzgórzem zwanem „Wracznie.” Nazwa ta pochodząca zapewne od skutków leczniczych tutejszej wody (wracz-lekarz), wskazuje, iż źródło musiało być zdawna znanem. Rozbiorem rzeczonyj wody zajęli się r. 1836 aptekarz **Kube** i prof. liceum przemyskiego **Wisłocki**, wykazawszy w 1ym funcie wody:

chlorku sodu	26·27	gram
węgłanu wapniowego . . .	0·58	„
„ żelazawego	0·66	„
„ manganazowego . .	0·15	„
„ magnezowego . .	3·776	„
gazu siarkowodowego . . .	1·012	cali sześć.
„ węglowego	0·609	„ „
„ azotu	0·176	„ „

Słusznie przeto tę wodę zaliczyć należy do wód słono-siarczanych.

W r. 1834 postawiono tu 6 mieszkań z łazienkami.

Do r. 1848 był tu zakładzik kąpielny, obecnie upadły, a zdroje niespożytkowane.

483. **Kąpiele kruszcowe jurowieckie** ($\frac{1}{2}$ arkusz druku b. m. i r. w., jednak widać z treści, iż w r. 1837 wydanem zostało).

484. **Kąpiele kruszcowe jurowieckie.** *P. f. k. 1863. T. III s. 290—298.*

485. **Jurowice** (sic). O kąpielach kruszczowych jurowieckich i rozbiór lekarski tej wody (z tego wyciąg w *R. W. l. U. J. 1843 T. VI, s. 290*).

Kamieniec. Minkowce.

486. **Szehin Marcin Dr.** O wodzie mineralnej kamienieckiej w Minkowcach. 1804, s. 45. Tudzież *Czas* 1883. N. 90. Fejleton. (Autor namienionego fejletonu podpisujący się „Hrabia Redux“ mówi: „gdzie Dr. Szehin odnalazł tę wodę, to tylko Panu Bogu i jemu wiadomo. Książeczkę tę ofiarował jej nakładea Tadeuszowi Czackiemu.“ *Katalog antykwarski Giejsztora. Warszawa 1888, s. 91.* nazywa autora Szahin, a nie Szehin.

Kemmern.

wioska na granicy Inflant z Kurlandją, o 5 wiorst od zatoki morskiej rygskiej, od miasta Rygi tudzież od Nitawy o 7 mil odległa, posiada 5 źródeł siarczanych zimnych, bardzo obfitych, analizowanych przez **Goebla** w Dorpacie. Według **Adamowicza** już przed r. 1851 istniał tu zakład zdrojowo-kąpielny rządowy, mający wówczas 30 porządných domków prywatnych, a dwa gmachy skarbowe, to jest łaźienki naówczas dobrze urządzone i dwupiętrowy dom mieszkalny.

Po obszerniejsze wiadomości o Kemmern odsyłamy czytelnika do dzieła **Bertensona i Woronichina** *Mineralnija wody etc. St. Peterburg. 1884.*

Z tutejszych pobliskich wód siarczanych wylicza **Adamowicz**: źródła: baldońskie, smerdońskie, maluńskie, poswolskie i widzkie, wszystkie dosyć blisko siebie, a niezbyt odległe od Kemmern położone.

487. **Adamowicz.** Krótka wiadomość o wodzie mineralnej w Kemmern w Inflantach. *P. T. I. wst. 1851. T. XXVI, s. 94.*

488. **Adamowicz.** O wodzie mineralnej Kemmern w Inflantach. *Pr. P. T. III i IV. N. 139—145.*

Kijów.

489. **Fonberg.** Quelques remarques tirées des analyses des eaux de Kiief. *B. de M. 1857. T. XXX, p. 536—544.*

Kołobrzeg.

miasto forteczne w Prusach, mające 16090 mieszkańców, na Pomorzu, przy ujściu rzeki Persante do morza wschodniego, stacyja kolei żelaznej, następczające obok kąpeli morskich przez posiadanie źródeł słonych czyli miejscowej solanki 4 do 5 %, użycia teje, w dobrze urzą-

dzonym tamtejszym zakładzie kąpielnym, mającym 2 gmachy łaźiebne o 103 gabinetach, z których jeden jest własnością **Dr. Behrend'a**, a drugi Spółki akcyjnej, licznie dla kąpeli morskich przez Polaków odwiedzanym.

W r. 1880 przebywało tu 5506 gości kąpielnych.

W Kołobrzegu uderza przedewszystkiem bujna wegetacja. Na całej przestrzeni tutejszego zakładu rozciąga się piękny gęsty park. z drzew iglastych i liściastych. Wody studziennej zdatnej do picia brak zupełny¹, któremu zaradza prywatny przemysł, rozwożąc na sprzedaż wodę źródlaną, sprowadzoną z Rosenthien. Główne dla Kołobrzegu są kąpiele morskie, dla których miesiąc Sierpień jest najodpowiedniejszy, odznaczający się stosunkowo największą ruchliwością morza; jednak o tej porze panują tu największe wiatry i deszcze, nastrożające niekorzystnych warunków klimatycznych i atmosferycznych. Mówiąc o mieście Kołobrzegu, trzeba, chociażby wobec samej jego nazwy, zapytać się, czy też jeszcze gdzie tutaj nie pozostało coś z pomników i świadków polskiej przeszłości; skoro książęta pomorscy na Szczecinie, do których Kołobrzeg należał, w wydawanych przez się dokumentach, pisali się „książętami Słowian.“ Niestety! daremno by owych śladów polskiej przeszłości tutaj teraz szukano. Dzisiaj niema już ludności słowiańskiej w okolicy słynnego w dziejach polskiego Pomorza i Kołobrzegu!

490. **Behrend M.** Das Sool- und Seebad Colberg. Colberg 1860 (Recenzja tegoż w *P. T. l. warsz. T. LIV*, s. 241, skreślona przez **Erazma Majewskiego**).

491. **Hirschfeld.** Skutki kuracyi i kąpeli w Kołobrzegu. Rogoźno 1860, 8vo, s. 51.

492. **Buenau W.** tłumacz **Dr. Kaczorowski.** Przepisy przy używaniu kąpeli solankowych i morskich, z uwzględnieniem kąpeli w Kołobrzegu, według własnych i obcych doświadczeń. Wydanie II. Poznań 1865, 8vo, s. 26.

493. **Korzeniowski H.** Niektóre wiadomości o Kołobrzegu. *P. T. l. war. 1767. T. LVIII*, s. 342.

494. Führer durch das Sool- und Seebad Colberg. IIte revirdirte Auflage d. 1864 erschienenen „Summe unseres Wissens vom Sool- und Seebad Colberg.“ 3te Auflage, mit einem Vorwort v. **Dr. Hirschfeld.** Colberg 1881. 16vo, s. 63, z litograf. planem.

495. **Hirschfeld Dr.** Die Kurerfolge des See- und Soolbades Colberg.

496. **Hirschfeld Dr.** Der Aufschwung des Sool- und Seebades Colberg.

497. **Hirschfeld Dr.** Colberger Kurbrunnen.

498. **Bünau Dr.** Regeln für den Gebrauch der Sool- und Seebäder mit besonderer Rücksicht auf das Sool- und Seebad Colberg. 4te Aufl. Colberg b. r. w. 8vo min. p. 17.

Konopkówka.

wieś w Galicyi (obwód tarnopolski), założona r. 1821 przez Jana Konopkę, właściciela dóbr Mikulińce, który niedługo po założeniu tejże osady, zaprowadził tu r. 1826 zakład zdrojowo-kąpielny wód siarczanych, zbudowawszy 60 domków mieszkalnych i gmach łazienby o 43-ch gabinetach kąpielnych.

Zakład kąpielowy rozpoczyna obszerny budynek, mieszczący 100 pokoiów mieszkalnych i długie korytarze, służące chorym do przechadzki podczas słoty; ozdabiają go figury z kamienia rzeźbione, zaopatrzony jest napisem *Vobis et posteritati*. Jakkolwiek w r. 1842 miał udzielić 72732 kąpeli; po śmierci jednak swego założyciela, puszczonej w długoletnią dzierżawę, zupełnie poszedł w zapomnienie. Obecnie zakład ten jest bardzo mało uczęszczany.

Rozbiór chemiczny tutejszego źródła, dokonany około r. 1830 przez **Torosiewiczza**, wykazujący w 1. funkcji (=12 uncyjom) wody, ogólną ilość stałych składników 2888 gran., tudzież gazu siarkowodowego 0.760 cali sześć., przytoczyliśmy w naszym dziele *Rys Balneologii powszechnej*. Warszawa 1873, s. 236—237, wraz z uwagami, dotyczącymi namienionego źródła i tamtejszego zakładu kąpielnego. W braku wszelkich nowszych badań, odnoszących się do wspomnianego źródła, nie powtarzamy rzeczzonego rozbioru na tem miejscu.

499. **Wiadomość o źródle kruszcowem w Konopkowie. R. lw. 1831 N. 24**, tudzież w *B. R. f. Ph. T. LII*, p. 284.

500. **Torosiewicz i Mossing.** Rozbiór fizyczno-chemiczny źródła siarczanego w Konopkowie w Król. Galicyi, wraz z lekarskimi uwagami o jego skutkach. Lwów 1833, 8vo, s. 125. (z 4ma tablicami litografowanymi, położenie zakładu kąpielowego w Konopkowie i widoki jego budynków przedstawiającymi).

501. **Trzy dni w Konopkowie. R. lw. 1835. N. 39.**

502. **Pudowski.** Kąpiele w Konopkowie (po polsku i po niemiecku). *R. lw. 1843. N. 74.*

503. **O Konopkowie.** Zobacz *Verhandlungen der geolog. Reichsanstalt. Wien 1876, s. 319.*

504. **Olpiński Julian.** O źródle siarczanym w Konopkowie. *Podolanin* (czasopismo). Tarnopol. 1878. N. 18—20.

505. **O Konopkówce.** Zobacz *Wszecławiat. Warszawa 1882.*
N. 14.

506. **Ortslage vom Badeort Konopkówka,** (4 tablice litografowane in 4vo b. r. w. u Pillera we Lwowie).

Korsów

po rusku Korsiw, wieś w Galicyi (obwód złoczowski), 18 kilom. od miasta Brody odległa, posiada 2 źródła żelaziste, nieeksploatowane.

507. **Titz C. Th.** Beschreibung des Korsower miner. eisenhaltigen Wassers. Lemberg 1800.

508. **Titz Karol Teodor.** Opisanie wody mineralnej korsowskiej, cząstki żelazne w sobie zawierającej. 1sze wydanie. Lwów 1800, 8vo s. 16. 2gie wydanie. Lwów. 1807. 8vo, s. 16.

Kowieńska gubernija.

Zobacz: Birżany, Boreciany, Krynityn, Meluny, Poswól, Smerdonie i Widze łowczyńskie. — **Adamowicz** (N. 35).

W r. 1844 było już według Adamowicza chorych leczących się u namienionych wód siarczanych ogółem 336 osób.

Kozin

miasteczko prywatne w powiecie krzemienieckim, o 7 mil od Łucka, niegdyś własność rodziny Kozieńskich, założone w r. 1538 na mocy przywileju Zygmunta I. W r. 1870 było tu 155 domów i 514 mieszkańców.

Nie możemy podać, czyli było kiedykolwiek powszechniejsze użycie tutejszego źródła żelazistego, który w bieżącym stuleciu zupełnie zapomnianym został.

509. **Ammon** tłumacz **Krupiński.** Analysis czyli opisanie wód mineral. kozieńskich w Król. polskiem, w powiecie krzemienieckim województwa wołyńskiego, 8vo 2½ arkusza b. m. i r. w.

510. **Opisanie wód mineralnych, w szczególności zaś kozieńskiej** w Król. polskiem w powiecie krzemienieckim województwa wołyńskiego 1773, 8vo.

511. **Krupiński.** Wiadomość o rozciękach, w szczególności o wodzie mineral. kozieńskiej. Począjów 1782 8vo, s. 299.

Dr. Krupiński, który d. 25/X. 1778 r. z **Drem Noelem** przybył tutaj dla robienia doświadczeń z wodami kozieńskimi, opisuje ów zakład zdrojowo-kąpielny w swem dziełku w następujący sposób: *Woda kozieńska w swych źródłach od dawnych czasów się zamykająca, dopiero przed kilku laty przy spuszczeniu do słamowania*

sadzawki, była postrzeżona od wstawionego w sztuce leczenia tu pod ten czas **Dr. Chir. Neysa**, od którego osądzoną była za podobną wodzie spaskiej. Przed trzema laty, źródło wyczyszczone, kamieniami ocembrowano, spód kamienny dano, zostawiczy dziury dwie, z których woda wychodzi i kształtną altanką pokryto. Po stronie altanki są wystawione dla pacjentów łazienki, niemniej wygodne, jakoteż piękną architekturą przyozdobione. Stawy około zamku (dobra Kozin były wówczas własnością Jana hr. Tarnowskiego). (prz. aut. St.) dosyć obszernie batami przyozdobione, które wód używającym do zabawy i rozrywki służyć mogą. W zimie wśród mrozów źródła równą albo jeszcze większą jak podczas słonecznych upałów, moc i tegość zachowują. Woda ze źródła ma smak inkaustu, język ściaga na końcu i w nim niejaki łaskotanie sprawuje, s. 96—70.

512. **Baranek**. O wodzie mineral. kozińskiej. Zobacz: **Dra Kościńskiego**. *Słownik lekarzów Polskich*, str. 289—298.

Kraków

posiadał w głównym Rynku tuż obok Sukiennic miejsce, dostarczające chwilowo wody słonogorzkiej, uwidocznione przy burzeniu 1844 r. kramów drewnianych, Sukiennice otaczających, którato woda wówczas rozgłośna, skłoniła Rząd b. Rzeczypospolitej krakowskiej, iż zawezwał **Prof. Floryana Sawiczewskiego** do chemicznego rozbioru rzeczzonej wody. Nie podajemy wyniku wspomnionego rozbioru; albowiem nie przyznał on namienionej wodzie ważności ani leczniczego znaczenia. To też miejsce rzeczzonej wody dostarczające, uległo zasypaniu. Obszerniejszą wiadomość o wspomnianej wodzie podał **Dr Marczykiewicz** w swej inauguralnej rozprawie *Hydrografia miasta Krakowa i jego okręgu*. Kraków 1847, s. 90—113.

Oprócz przerzeczonej wody słonogorzkiej, posiada Kraków studnię z wodą żelazistą, wykopaną około r. 1874 na podwórzu klasztoru pp. Norbertanek (półwie Zwierzyniec), której chemicznego rozbioru dokonał 1876 r. **Prof. Olszewski**. W 1000 częściach rzeczzonej wody znajduje się:

składników stałych ogółem . 0·701

a między temi:

węglań żelazawego 0·010

„ manganawego 0·004

„ wapniowego 0·020

zaś kwasu węglowego istotnie

wolnego 0·087

Na mocy wspomnionego rozbioru jest to woda bardzo słabo żelazista, zbyt mało kwasu węglowego zawierająca, przeto bez doniosłości leczniczej.

513. **Sawiczewski Flor.** Wiadomość o wodzie słonogorzkiej krakowskiej. *R. W. L. U. J.* 1845. *T. VIII*, s. 125—134. Streszczenie tegoż w *T. lek.* 1850. *N.* 50.

514. **Olszewski K.** Rozbiór chemiczny wody żelazistej ze Zwierzynica pod Krakowem. *Sprawozdanie Komisji fizyograf. Kraków* 1876, s. 81—91. Wzmianka o rzeczonej pracy Prof. Olszewskiego. *Kos.* 1876. *T. I*, s. 360.

Krościenko.

Miasteczko w Galicyi (obwód sandecki), 7 kilom. od Szczawnicy odległe, posiada dwa źródła szczawy alkaliczno-murjatywnej, swym składem chemicznym bardzo zbliżone do wód szczawnickich.

Dokładnego rozbioru źródeł krościenkowskich dotychczas weale nie posiadamy.

Był tu bardzo skromny zakładzik zdrojowy, założony około roku 1829 przez Henr. Grossa właściciela Krościenka, który go żydom wydzierżawił, upadły dla niewygód, nieporządku i zdzierstwa.

Namienione wody mineralne w handel jeszcze do niedawna rozsyłano.

Tutejsze wody mineralne obecnie wyłącznie od miejscowych osób są w użyciu; zaś były tam zakładzik zdrojowy weale teraz nie istnieje.

515. **Markowski** (rękopism). O wodzie miner. w Krościenku, r. 1827. Wspomniony rękopism przechowany jest w Bibliot. Uniw. Jag.

516. **Góry Pioniny.** *P. L.* 1839. *T. I*, s. 121. (Podany tam skład wody krościenkowskiej).

517. **Aleksandrowicz A.** Badania fizyczno-chemiczne dwóch źródeł krościenkowskich. *R. T. n. k.* 1859. *Poczet* 3, *T. XXVI*.

518. **Trembecki O.** Wiadomość o Krościenku i jego wodach lekarskich. Kraków 1859 8vo, s. 19.

519. **Warschauer J.** Wiadomość o źródłach krościenkowskich. *R. T. n. k.* 1859 *T. XXVI*, s. 145—158.

Krynica.

Bardzo rozległa wieś w Galicyi (obwód sandecki), należąca do dóbr państwowych, stanowiących fundusz religijny, mająca przeszło 2000 stałych mieszkańców, przeważnie grecko katolickiego wyznania, 580-9

metr. n. p. m. wzniesiona, od stacyi kolei żelaznej „Muszyna - Krynica“ o 10 kilom. odległa, posiada 18 źródeł szczawu, przeważnie wapniowo-żelazistej, z których 6 jest dotychczas chemicznie rozebranych, tudzież ma c. k. Zakład zdrojowo kąpielny od r. 1793 istniejący. Są tu urzędy: sąd powiatowy, notaryjat, zarząd zdrojowy, kasa prowentowa i urząd pocztowy; jest tu niedawno wzniesiony kościół grecko-katolicki i kaplica ekspozytury rzym. katolicka, do parafii Muszyny przynależna, tudzież 2 szkoły ludowe.

Rozbiorem chemicznym źródeł krynickich zajmowali się: **Hacquet** r. 1790, **Schultes** 1807 r., **Czyrniański** 1856 r., **Aleksandrowicz** 1858 r., **Prof. Stopczański** 1867 r., **Dietrich** 1880 r., **Prof. Olszewski** 1881 r., nareszcie **Prof. Stopczański** w r. 1888. Najnowszy ten rozbiór tutejszych źródeł w 1000 częściach wód krynickich wykazuje co do najważniejszych składników

	w głównym źrodo krynickim	w zdroju słotwińskim
dwuwęglanu sodowego	0.2669	0.8454
„ wapniowego	2.2388	0.8198
„ magnezowego	0.3577	1.1614
„ żelazawego	0.02996	0.0289
Kwasu węglowego istotnie wol-		
nego zmiennie	od 1.54 do 2.99	od 1.95 do 2.35
co odpowiada	1513 cent. sześć.	1188 cent. sześć.

Wspomniony rozbiór **Prof. Stopczańskiego** w całej swej osnowie jeszcze drukiem ogłoszony nie został.

Ilość wody głównego źródła krynickiego (według pomiarów dokonanych w Październiku r. 1867 przez inżyniera Janotę) wynosi na 24 godzin 71053 litrów; źródło zaś główne słotwińskie co do swej dziennej obfitości wody, pomierzonym dotychczas nie zostało.

Leczniczą wartość i balneoterapeutyczne ocenienie źródła krynickiego, w porównaniu z odnośnymi wodami żelazistymi (krajowymi i zagranicznymi), szczegółowo omówiliśmy w naszym dziele *Rys Balneoterapii*. *Kraków 1886, str. 323—328*; pomijamy przeto milczeniem rzeczony przedmiot na tem miejscu, unikając powtarzania się.

Tutejszy c. k. zakład zdrojowo kąpielny w r. 1793 założony, od r. 1800 z prywatnej, rządową własnością będący, w r. 1857 restytuowany i na nowo uorganizowany, posiada obecnie 69 domów przeznaczonych do wynajęcia dla gości zdrojowych, tudzież 3 hotele, przeszło 1200 pokoiów, 7 publicznych restauracyj, 2 cukiernie, 5 stałych sklepów z towarami kolonialnymi i norymberskimi, kaplicę,

tudzież 2 kościoły t. j. rzymsko katolicki r. 1887 wzniesiony i parafijalny grecko katolicki, kasę zaliczkową, ochotniczą uorganizowaną straż pożarną, tudzież c. k. urząd telegraficzny (dotychczas tylko podczas pory zdrojowej funkcyjonyjący).

Na obszarze rządowym zakładu zdrojowego istnieje kanalizacja i wodociąg (szkoda, iż oboje od dawna zaprowadzone, dotychczas nie są kompletnie wykończone).

Zakład posiada: 2 gmachy łazienne ze 100 wannami, metodą Schwartz ogrzewanemi, w których udzielają kąpeli: mineralnych waniennych, borowinowych (najpierwej ze wszystkich polskich zdrojowisk r. 1858 przez nas tutaj zaprowadzone), natryskowych, gazowych z kwasu węglowego (u nas jedynie tylko w Krynicy przyrządzane), balsamiczno igliwiowych i słowiańsko parowych; obszerny chodnik kryty przy zdroju do przechadzki podczas słoty; bardzo rozległe spacerery, urządzone obok źródeł mineralnych, w sąsiednim przy nich parku i w ogrodzie zakładowym; dwóch lekarzy zakładu utrzymywanych kosztem Rządu, a 6 stale podczas każdorocznej pory zdrojowej wolno praktykujących, nadto akuszerkę i felerę; stałą aptekę ze składem wód mineralnych zamiejscowych, trudniącą się wyrobem pastylek krynickich, wyciągu igliwiowego na kąpiele balsamiczne i eterycznego olejku modrzewiowego do fumigacyj; wspaniałą i kolosalną ale niedogodny dom gościnno zdrojowy (Kurhaus) od r. 1889 do publicznego użytku mający być oddanym. Zakład ma oddawna zaprowadzoną czytelnię 40 gazet i czasopism, tudzież własną wypożyczalnię książek w językach: polskim, francuskim i angielskim. Jest tu gmach teatralny i stała pracownia fotograficzna. Nadto jest tutaj od r. 1863 filijalny zakład zdrojowy, w sąsiedniej wsi Słotwiny o 1 kilom. od zdrojowiska krynickiego odległej, a od r. 1885 posiada samoistny zakład hydropatyczny, z urządzeniem w r. 1887 zaprowadzonym dla internów, którego opis poniżej podajemy. (Zobacz niniejszego Słownika Część III).

Tutejsze zdrojowisko posiada już bogaty zasób materyjału do ocenienia jego klimatycznych stosunków, pomieszczonego w publikacjach: a). *Stosunki meteorologiczne Krynicy w okresie zdrojowym lat piętnastu (1857—1871)* przez **Prof. Dra Karlińskiego** (Zobacz *Krynica dwutygodnik pod redakcją Dra Zieleniewskiego. Rocznik II. Kraków 1874. N. 2—3*). b). **Dr. Zieleniewski. O ruchu i rozwoju Zakładu zdrojowego w Krynicy z lat 1873—1877.** Kraków 1879, s. 38—48. c). **Dr. Skórczewski. Klimatologija Krynicy jako Zakładu zdrojowego.** Kraków 1883, s. 118, tudzież d). *Sprawozdania Komisji fizyograficznej Akademii umiejętności. Kraków 1877—1888,*

mieszczące wypadki postrzeżeń meteorologicznych, całorocznie w Krynicy uskutecznianych od r. 1877 do obecnego czasu.

W r. 1889, ma być tutaj zaprowadzonym przez **Dra Skórczewskiego** „Zakład dyjetetyczny“ w jego własnej willi zwanej Witoldówką, który będzie przyjmować chorych dla leczenia właściwemi środkami balneoterapeutycznymi przy zastosowaniu rodzaju dyjety, wymaganej cierpieniem chorego, pod osobistym kierunkiem **Dra Skórczewskiego**. Za tygodniowy pobyt w namienionym zakładzie t. j. za mieszkanie z pościelą, obsługę, całodziennie jedzenie (wymaganej rodzaju choroby dyjety) płacić się ma od osoby: w Lipcu i Sierpniu od 24 złr. 50 c. do 42 złr. zależnie od wielkości i jakości pomieszkania; zaś od 15/V do 30/VI, tudzież przez cały Wrzesień od złr. 17 c. 50, do złr. 24 c. 50, zależnie od pomieszkania. (Zobacz. *Witoldówka. Zakład dyjetetyczny Dra Skórczewskiego w Krynicy. Kraków 1889. Svo m., s. 24*).

Lekarzami zdrojowymi w Krynicy przez Rząd utrzymywanymi byli kolejno:

Dr. Nennel w r. 1807—1808 przez 2 lata.

Dr. Fryder. Wilhelm Harland od r. 1809 do swej śmierci (d. 14 Stycznia 1814) przez 5 lat.

Dr. Franciszek Stirba de Stirbitz od r. 1814 do swego zgonu (d. 29 Maja r. 1832) przez lat 18; po którym nie mianowano już stałych lekarzy zdrojowych dla Krynicy, ale powoływano na to stanowisko tylko czasowo przez 3 miesiące funkcyonujących tu Doktorów, jakimi z kolei byli:

Dr. Klungholtz w r. 1832,

Dr. Sporn przez lata 1833 do 1836, mianowany następnie fizykiem obwodowym w Wadowieach, a w końcu Protomedykiem zachodniej Galicyi.

Dr. Samuel Gäger w latach 1838 do 1840.

Dr. Henryk Berggrün w latach 1841 do 1845.

Dr. Bazyli Czerniański w latach 1848—1849. Po tym

Dr. Karol Czernkowski — Magister Chirurgii **Feliks Kohn i**

Dr. Leon Żuławski — trzej ostatni w latach 1850 do 1856, następnie

Autor niniejszego Słownika, pełniący przez lat 30 i mies. 2 obowiązki lekarza zdrojowego w Krynicy od r. 1857 do 1887, od których na własne żądanie d. 7. Sierpnia 1887 r. uwolnionym został.

Urządzenia balneotechniczne zupełnie są odpowiednie obecnemu stanowisku umiejętności.

Doroczna frekwencyja do r. 1887 bywała około 4000 osób. Ilość kąpiei mineralnych i borowinowych w jednym sezonie udzielanych, do niedawna dochodziła do 48 000, coroczny eksport wód krynickich był około 40000 flaszek.

Cena jednego pokoju z pościelą i obsługą na dobę od 1½ do 4 złr. Za kąpiel mineralną wanienną Iej klasy 90 ct.; za borowinową Iej klasy 1 złr. 60 ct.; za 1 flaszkę wody krynickiej 20 ct. Taksa zdrojowa i opłata na orkiestrę 4 do 6 złr. od osoby.

Do produktów zdrojowych eksportowanych na handel należą: wody mineralne ze źródła głównego krynickiego tudzież ze źródła słotwińskiego, borowina żelazista, pastylki krynickie, wyciąg krynicki z igliwia świerkowego na kąpiele i olejek eteryczny krynicki modrzewiowy do fumigacyj.

520. **Rzączyński Gabryel.** Aetuarium Historiae naturalis curiosae Regni Poloniae etc. Gedani 1745. Namienione dzieło zawiera pierwszą piśmienną wzmiankę o źródle mineralnym w Krynicy w następujących słowach: *In Muszyna et Krynica pagis Episcopatus Cracoviensis, acidulae sunt in usu frequenti, prosunt potantibus p. 187—188.*

521. **Hacquet B.** Neueste phys.-pol. Reisen in den J. 1783—1795 durch die dacischen und sarmatischen oder nördlichen Karpathen, Nürnberg 1700, 91, 94 i 96. T. I—IV in 8vo. Dzieło to zawiera obszerną wiadomość o Krynicy, z podaniem rozbioru chemicznego jej źródła mineralnego, dokonanego przez autora dzieła. T. IV, p. 117—123.

Obszerny wyciąg z opisu Krynicy dokonanego przez **Hacqueta**, przytoczyliśmy w naszej publikacyi *Zbiór wiadomości o Krynicy. Kraków 1877 in 4to.*

522. **Schultes Joseph August.** Ueber die Mineralquellen zu Krynica etc. Wien 1807. 8vo, s. 62.

Ocenę rzeczonyj publikacyi Schultesa, arcyważnej dla Krynicy, podał najprzód **Bredetzky** w swych *Reisebemerkungen über Ungarn und Galizien. Wien 1809. Bd. II. p. 177*; następnie **Prof. Dietl** w monumentalnej swej dla Krynicy monografii: *Der Kurort Krynica. Krakau 1857, p. 9*, tudzież autor niniejszego Słownika w rozprawie *Pogląd na rozwój zakładu zdrojowego w Krynicy w ciągu lat 1857—1873. Kraków 1875, s. 14.*

523. **Schultes J. A.** Sur les eaux minérales de Krynica etc. Vienne 1807. 8vo, p. 60.

524. **Die Mineralquellen zu Krynica. V. B. Jahrg. 1811. Nr. 2, p. 9.**

525. **Kowieński Filip** (dzierżawca zakładu). Bekanntmachung in Betreff der Krynicaer Heilbrunnen i po polsku. Uwiadomienie ty-czące się wody mineralnej krynickiej 1812. 8vo, s. 11.

526. **Stirba de Stirbitz**. Die Mineralquellen zu Krynica in Ost-galizien — łącznie i po polsku p. t. Opisanie źródeł mineral. w Kry-nicy, w Cyrkule sandeckim znajdujących się. Lemberg (sic) 1816. 8vo min., s. 89.

527. **Krombach Emanuel**. Darstellungen aus dem Königr. Ga-lizien, insbesondere der Karpathen im Sandezer Kreise, mit 30 mahle-rischen Ansichten etc., in folio, b. m. i r. w. (może w r. 1826) za-wiera obszerny i wierny opis ówczesnego stanu zakładu zdrojowego w Krynicy (z tego powodu nieobojętny dla historyi jego rozwoju), z widokiem zakładu in folio z napisem: *Das Dorf Krynica mit seinen Gesundheits-Brunnen, verschiedenen Bade- und Wohnhäusern im Sandezer Kreise Galiziens. Nach der Natur gezeichnet und lito-graphirt v. Krombach*. Jest to pierwszy publikowany widok tamtej-tejszego zakładu. (Dzieło bardzo rzadkie).

528. **Obrazy Galicyi**, dzieło illuminowane, wydane w litografii Pillera we Lwowie, b. r. w., mieści widok zakładu zdrojowego w Kry-nicy z napisem: *Ansicht des Badeorts Krynica im Sandezer Kreise. Widok kąpieli Krynicy w cyrkule sandeckim* (in folio).

529. **Zaleski Wacław**. Wiadomość o Krynicy i znajdujących się tamże wodach mineralnych. *R. lw.* 1829, N. 23.

530. **Kąpiele w Krynicy**. *P. L.* 1839. T. VI, s. 161, przerys z „Obrazów Galicyi“ Pillera.

531. **Łepkowski J.** Ruś Sandecka, niegdys Biskupszczyzna, z no-tat podróży. *Dodatek tygodniowy do Gazety Lwowskiej*. 1855. N. 41—42.

532. **Dietl J.** Der Kurort Krynica in den galizischen Karpathen des neusandezer Kreises, in historischer; topographischer und thera-peutischer Beziehung. Krakau 1857. 8vo, p. 217.

533. **Dietl J.** tłumacz **Zieleniewski M.** Krynica w Karpatach ga-licyjskich położona, opisana pod względem historycz., topograficz., klimatycz., botanicz., i lekarskim (tłumaczenie z autografu **Dietla**). Kraków 1857. 8vo, str. 237.

534. **Zieleniewski M.** Wody lekarskie w okręgu rządowym krakowskim położone (Krynica). *C.* 1857. N. 144—145.

535. **Żuławski Leon**. Wody kwaśne żelaziste w Krynicy i t. d. Nowy-Sącz 1857. 8vo, s. 96.

536. **Aleksandrowicz A.** Rozbiór chemiczny wody mineral. krynickiej i t. d. Kraków 1858. 8vo, s. 76.

537. **Czyrniański E.** Rozbiór chemiczny wody krynickiej. *R. T. n. k.* 1858. *Poczet* 3, *T. I.*

538. **Zieleniewski M.** Wody lekarskie okręgu rządow. krakows. Krynica w r. 1857. Kraków 1858. 8vo, s. 43.

539. **Zieleniewski M.** Gesundbrunnen im Krakauer Regierungsbezirke. Erster Badesaisonbericht über Krynica im J. 1857. Krakau 1858. 8vo. p. 30.

540. **Zieleniewski M.** Wody lekars. okręgu rządowego krakows. Krynica w r. 1857. *C. 1858. N. 24—36.*

541. **Zieleniewski M.** Wody lekarskie Galicyi zachodniej. Stan zdrojowiska w Krynicy w r. 1858. *C. 1858. N. 123—126.*

542. **Zieleniewski M.** Wody lekarskie Galicyi zachodniej. Krynica. *T. lek. 1858. N. 5—6.*

543. **Zieleniewski M.** Krynica w r. 1857. Pierwsze sprawozdanie z tutejszego zdrojowiska. *T. lek. 1858. Nr. 16—18.*

544. **Zieleniewski M.** Wody lekarskie Galicyi zachodniej. Krynica. *Przyjaciel domowy. Lwów. r. 1858 N. 18—19.*

545. **Zieleniewski M.** Die Gesundbrunnen im Krakauer Regierungsbezirke. *B. Z. 1858. N. 6.*

546. **Zieleniewski M.** Wody lekarskie Galicyi zachodniej Krynica. *Kronika wiadomości krajowych i zagranicznych. Warszawa 1858. N. 320—321.*

547. **Zieleniewski M.** Wody lekarskie okręgu rządowego krakows. Krynica w r. 1858. Kraków, 1859 r. 8vo, s. 34. Toż w *R. T. n. k.* 1859. *T. XXVI., s. 111—223.*

548. **Zieleniewski M.** Gesundbrunnen im Krakauer Regierungsbezirke. Zweiter Badesaisonbericht über Krynica im J. 1858. Krakau 1859. 8vo, p. 35.

549. **Zieleniewski M.** Zweiter Badesaisonbericht über Krynica im J. 1858. *Bal. Z. 1859. N. 7.*

550. **Zieleniewski M.** Zdroje i kąpiele w Krynicy. *T. lek. 1859. N. 17—18.*

551. **Zieleniewski M.** Krynica *D. poz. 1859. N. 54.*

552. **Zieleniewski M.** Wody lekarskie Galicyi zachodniej. Krynica. *D. poz. 1859. N. 56.*

553. **Zieleniewski M.** Wody lekarskie Galicyi zachodniej. Stan zdrojowiska w Krynicy w r. 1858. *D. poz. 1859. N. 107—108.*

554. **Zieleniewski M.** Wody lekarskie Galicyi zachodniej. Krynica. *G. war.* 1858. N. 116—118.

555. **Zieleniewski M.** Wody lekarskie Galicyi zachodniej. *Gwiazdka Cieszyńska* 1859. N. 5—7.

556. **Zieleniewski M.** Wody lekarskie Galicyi zachodniej. Stan zdrojowiska w Krynicy w r. 1858. *Przegląd powszechny, Lwów* 1859. N. 36, 37, 40, 41.

557. **Zieleniewski M.** Wody lekarskie okręgu rządowego krakowskiego. Stan zdrojowiska w Krynicy w r. 1859. Kraków 1860. 8vo, s. 41.

558. **Zieleniewski M.** Gesundbrunnen im Krakauer Regierungsbezirke. Dritter Badesaisonbericht über Krynica J. 1859. Krakau 1860 8vo, p. 23.

559. **Zieleniewski M.** Stan zdrojowiska w Krynicy w r. 1859, *T. lek.* 1860. N. 19—20.

560. **Zieleniewski M.** Zdrojowisko w Krynicy w r. 1859. *C.* 1860. N. 131—133.

561. **Zieleniewski M.** Zdrojowisko w Krynicy w r. 1859. *G. war.* 1860. N. 187, 188, 193.

562. **Zieleniewski M.** Zdrojowisko w Krynicy w r. 1859. *Gazeta codzienna, Warszawa* 1860. N. 156, 157, 159, 166, 168.

563. **Zieleniewski M.** Zdrojowisko w Krynicy w r. 1859. *D. poz.* 1860. N. 111—113.

564. **Aleksandrowicz A.** tłumacz. **Zieleniewski M.** Chemische Analyse des Krynicauer Eisensauerlings, dargestellt v. Aleksandrowicz, aus dem polnischen übersetzt v. Dr. Z. Wetzlar 1861, 8vo, p. 36.

565. **Skobel K. Fr.** Ocenienie wody krynickiej według równoważników farmakodynamicznych. *R. T. n. k.* 1861, T. XXVIII.

566. **Zieleniewski M.** Obraz stanu zdrojowiska w Krynicy w r. 1860. Warszawa 1861. 8vo, s. 27.

567. **Zieleniewski M.** Die Gesundbrunnen im Krakauer Regierungsbezirke. Vierter Badesaisonbericht über Krynica im J. 1860. *Bal. Z.* 1861. Bd. XI. N. 7—8.

568. **Zieleniewski M.** Obraz stanu zdrojowiska w Krynicy w r. 1860. *T. lek.* 1861. N. 25—27.

569. **Zieleniewski M.** O napełnianiu wód lekarskich na sprzedaż rozsyłanych, a w szczególności o napełnianiu szesawy krynickiej (z rycinami). Kraków 1861. 8vo, s. 16.

570. **Zieleniewski M.** Wody lekarskie w Galicyi istniejące. Krynica. *Głos. Lwów,* 1861. N. 111—112.

471. **Zieleniewski M.** Wody lekarskie krajowe. Krynica (z ilustracją). *T. ill.* 1861. N. 93.

572. **Zieleniewski M.** Wody lekarskie istniejące w Galicyi. Krynica. *Kuryer Wileński* 1861. N. 23.

573. **Zieleniewski M.** Stan zdrojowiska w Krynicy w r. 1861. Kraków, 1862. 8vo, s. 54.

574. **Zieleniewski M.** Stan zdrojowiska w Krynicy w r. 1861. *T. lek.* 1862. N. 23—26.

575. **Zieleniewski M.** Stan zdrojowiska w Krynicy w r. 1861. *Prz. lek.* 1862. N. 6—13.

576. **Zieleniewski M.** Przewodnik w podróży do Krynicy. Kraków. 1862. 16mo, s. 32.

577. **Zieleniewski M.** Pięć obrazów z dorocznego stanu zdrojowiska w Krynicy od 1857 do 1861. Serya I. Kraków 1862. 8vo., s. 199.

578. **Dr. Zieleniewski.** Pamiątka z Krynicy z widokiem zakładu zdrojowego. Kraków 1862. 4to.

579. **Zieleniewski M.** Treść sprawozdania o Krynicy za r. 1862. Kraków. 1862. Toż *T. lek.* 1863. N. 11—12.

580. **Zieleniewski M.** Treść sprawozdania o Krynicy za r. 1862. Kraków, 1863. 8vo, s. 15. IIgie wydanie. Warszawa 1863, 8vo.

581. **Zieleniewski M.** Korespondeneyja z Krynicy. *Prz. lek.* 1863. N. 14.

582 **Zieleniewski M.** Zdrojowiska w Galicyi. Krynica (z ilustracją). *Postęp. Wiedeń.* 1863. T. IV Nr. 11.

583. **Fritz J. M.** Bäder und Badeleben (II Heilquellen in oesterreich. Galizien. Krynica mit Illustration). Zobacz *Ueber Land und Meer. Illustrierte Zeitung.* 1864. Nr. 39, s. 313.

584. **Temple Rudolf.** Das Mineralbad Krynica mit allgemeinem Seitenblicke auf Galizien's Heilbrunnen. Separatabdruck aus den *Mittheilungen der k. k. geographischen Gesellschaft.* Wien, 1864. 8vo, maj., p. 11.

585. **Zieleniewski M.** Obraz ruchu i postępu zakładu zdrojowego w Krynicy w r. 1863. Kraków 1864. 8vo, s. 16.

586. **Zieleniewski M.** Rzut oka na ruch przy zdrojach w Krynicy w r. 1863. *T. lek.* 1864. N. 9.

587. **Zieleniewski M.** Rzut oka na ruch przy zdrojach w Krynicy w r. 1863. Warszawa 1864. 8vo.

588. **Zieleniewski M.** Czy używać kąpieli krynickich podczas czyszczeń miesięcznych. *Prz. lek.* 1864. N. 45.

589. **Zieleniewski M.** Tabellarische Uebersicht der Frequenz des k. k. Kurortes Krynica, v. 1857 bis 1863. *Arch. f. B. 1864. Bnd. III. Heft 1, p. 77.*
590. **Zieleniewski M.** Obraz ruchu i postępu zakładu zdrojowego w Krynicy w r. 1864. Kraków 1865, 8vo, s. 16.
591. **Zieleniewski M.** Obraz ruchu i postępu zdrojowiska w Krynicy w r. 1864 *T. lek. 1865. N. 13.*
592. **Zieleniewski M.** Vier Badesaisonberichte über Krynica. Krakau 1865. 8vo, p. 68.
593. **Zieleniewski M.** Zdroje lekarskie w pobliżu Krynicy. I^o Słotwiny. Kraków 1865. 8vo, s. 18.
594. **Zieleniewski M.** Zdroje lekarskie w pobliżu Krynicy. *Prz. lek. 1865. N. 10—12.*
595. **Zieleniewski M.** Zdroje lekarskie w pobliżu Krynicy istniejące. *T. lek. 1865.*
596. **Zieleniewski M.** Opis nowych łaźni w Krynicy z ilustracją. *T. ill. 1865. N. 46.*
597. **Zieleniewski M.** Obraz ruchu i postępu zakładu zdrojowego w Krynicy w r. 1865. Kraków 1866. 8vo, s. 20.
598. **Zieleniewski M.** Ruch i postęp zakładu zdrojowego w Krynicy w r. 1865, *T. lek. 1866. N. 22—23.*
599. **Zieleniewski M.** O borowinie i zastosowaniu jej na kąpiele w ogólności, z poglądem na torfowiska w Polsce i na kąpiele borowinowe udzielane w Krynicy. Warszawa 1866. 8vo maj., s. 65.
600. **Zieleniewski M.** Ruch gości zdrojowych w Krynicy. *T. lek. 1866. N. 27.*
601. **Wyrwicz Dr.** Żelaznyj mineralnyj istocznik Krynica w Galicyi, *Medycynskie Nowosti. Peterburg 1866. N. 10—11.*
602. **Zieleniewski M.** Brunnenärztliche Mittheilungen über den k. k. Kurort Krynica. *Arch. f. B. 1866. Bd. IV. Heft II., p. 122—125.*
603. **Zieleniewski M.** Nowe łaźnie w Krynicy pod względem architek., technicznym i balneoterapeutycznym. Kraków 1866, 8vo, s. 34.
604. **Zieleniewski M.** Pamiątka z Krynicy (z widokiem zakładu). Wydanie II. Kraków 1866. 4to., s. 17.
605. **Zieleniewski M.** O sposobach ogrzewania wód mineralnych na kąpiele z dołączeniem opisu wewnętrznego urządzenia łaźni w Krynicy. *Prz. lek. 1866. Nr. 9—16.*

606. **Zieleniewski M.** O sposobach ogrzewania szczaw żelazistych na kąpiele. *T. lek.* 1866. Nr. 6—7.

607. **Zieleniewski M.** Nowe łaźienki w Krynicy. *T. ill.* 1866. T. XIII, s. 217. z ilustracją.

608. **Kaszewski K.** Krynica. *Kł.* 1866. N. 47—48, s. 529—540 (z 4ma ilustracyami).

609. **Zieleniewski M.** Obraz ruchu i postępu zakładu zdrojowego w Krynicy w r. 1866. Kraków 1867. 8vo, s. 14.

610. **Zieleniewski M.** Pięć obrazów z dorocznego stanu zdrojowiska w Krynicy od r. 1862 do 1866. Seryja II. Kraków 1867. 8vo, s. 80.

611. **Zieleniewski M.** Rozwój zakładu zdrojowego w Krynicy w latach 1857 do 1867, *Prz. lek.* 1867. N. 5, 7, 9, 10 i 12.

612. **Zieleniewski M.** Pogląd na ruch zakładu zdrojowego w Krynicy w latach od 1857 do 1866. *T. lek.* 1867. N. 8—11.

613. **Zieleniewski M.** Pogląd na rozwój zakładu zdrojowego w Krynicy w ciągu ostatniego dziesięciolecia. (1857—1866), Warszawa 1867. 8vo maj., s. 29. Ocenę tej publikacji podał **Dr. Warschauer** w *Gazecie lek.* 1868., s. 125—127.

614. **Stopczński A.** Rozbiór chemiczny wody min. zdroju słowińskiego w Krynicy. Kraków. 1868. 8vo, s. 45.

615. **Zieleniewski M.** Ruch i postęp zakładu zdrojowego w Krynicy w r. 1867. *T. lek.* 1868. N. 20—21.

616. **Zieleniewski M.** Obraz ruchu i postępu zakładu zdrojowego w Krynicy w r. 1867. Kraków 1868. 8vo, s. 19.

617. **Zieleniewski M.** Der Kurort Krynica in Galizien und seine Entwicklung im letzten Decennium. Wien 1868. 8vo. p. 55.

Recenzję tej publikacji skreślił **Dr. Kisch** w czasopiśmie *Allgemeine balneologische Zeitung* 1869. Jahrg. II. Heft 12, p. 260.

618. **Zieleniewski M.** Korespondencyja z Krynicy. *G. lek.* 1868. N. 4, 9 i 12.

619. **Aleksandrowicz A.** Wyciąg z igliwia świerkowego, służący do kąpieli, wyrabiany w Krynicy przez Nitribitta aptekarza. *Prz. lek.* 1869. N. 28.

620. **Zieleniewski M.** Illustrowany przewodnik w podróży do Krynicy (z mapką). Kraków 1869. 16mo, s. 29.

621. **Zieleniewski M.** Obraz ruchu i postępu zakładu zdrojowego w Krynicy w r. 1868. Kraków 1869. 8vo, s. 17.

622. **Zieleniewski M.** Obraz ruchu i postępu zakładu zdrojowego w Krynicy w r. 1868. *Kł.* 1869. T. IV. N. 15—16.

623. **Zieleniewski M.** Obraz ruchu i postępu zakładu zdrojowo-kąpielnego w Krynicy w r. 1868. Warszawa 1869. 8vo. maj., s. 12.
624. **Zieleniewski M.** Obraz ruchu i postępu zdrojowiska w Krynicy w 1868. *Gazeta polska. Warszawa 1869. N. 137.*
625. **Zieleniewski M.** O kołaczykach krynickich (Pastilles de Krynica). Kraków 1869. 8vo, s. 12.
626. **Tenże** toż *Prz. lek. 1869. n. 2 i 3.*
627. **Zieleniewski M.** O kołaczykach z wód mineralnych krynickich. *G. lek. 1869. N. 29.* Odbitka. Warszawa, r. 1869. 8vo maj., s. 5.
628. **Zieleniewski M.** Korespondeneyja z Krynicy. *G. lek. 1869 N. 10.*
629. **Zieleniewski M.** Zakłady zdrojowo-kąpielne w Galicyi. Krynica (z ilustracyjami). *Strzecha. Lwów 1869. T. II. Zeszyt 5.*
630. **Zieleniewski M.** Przyczynek do historyi zakładu zdrojowego w Krynicy. *G. lek. 1869. N. 1—3.* Odbitka. Warszawa 1869 8vo, s. 12.
631. **Zieleniewski M.** Projektowany kryty chodnik w Krynicy (z ryciną). *T. ill. 1869. N. 75.*
632. **Hauser Dr.** Der Kurort Krynica. Wien 1870. 8vo, p. 28
633. **Zieleniewski M.** Obraz ruchu i postępu zakładu zdrojowego w Krynicy w r. 1869. Kraków 1870, 8vo, s. 21.
634. **Zieleniewski M.** Ruch i postęp zakładu zdrojowego w Krynicy w r. 1869. *G. lek. 1870, N. 39.*
635. **Zieleniewski M.** Statua Najśw. Panny Maryi w Krynicy (z ryciną). *T. ill. 1869. N. 130.*
636. **Zieleniewski M.** Obraz ruchu i postępu zakładu zdrojowego w Krynicy w r. 1870. Kraków 1871, 8vo, s. 16.
637. **Karczewski A.** Krynica i jej okolice. *Kalendarz ilustrowany J. Jaworskiego na r. 1881. Warszawa. (z 2ma rycinami).* s. 97—102.
638. **Zduń Dr.** O zdroju krynickim. *G. lek. 1871, s. 775—812.*
639. **Zieleniewski M.** Obraz ruchu i postępu c. k. zakładu zdrojowego w Krynicy w r. 1870. *G. lek. 1871. N. 41—43.* Odbitka. Warszawa 1871 in 8vo.
640. **Zieleniewski M.** Mineralquellen des k. k. Kurortes Krynica (mit Illustrat.). Krakau 1871 in 4to, p. 4.
641. **Zieleniewski M.** Zakłady zdrojowo-kąpielne w Galicyi. Krynica (z ilustracyjami). *T. ill. 1871. N. 183.*

642. **Zieleniewski M.** Obraz ruchu i postępu zakładu zdrojowego w Krynicy w r. 1871. Kraków 1872. 8vo, s. 22.

643. **Zieleniewski M.** Obraz ruchu i postępu c. k. zakładu zdrojowego w Krynicy w r. 1871. *G. lek.* 1872. N. 27—32.

644. **Zieleniewski M.** Pięć obrazów z dorocznego ruchu i postępu zdrojowiska w Krynicy od r. 1867 do 1871. Seryja III, Kraków 1872. 8vo, s. 85.

645. **Zieleniewski M.** Bemerkungen über die Entwicklung der wichtigeren polnischen Brunnenanstalten, zamieszczone w *Jahrbuch für Balneologie etc.* Wien 1872. Bd. II. Toż oddzielna broszura. Wien 1871. 8vo. p. 32.

646. **Zieleniewski M.** Krynica, w dziele **Heyl J. F.** *Zusammenstellung aller bedeutenden Kurorte und Mineralquellen Deutschlands, Oesterreichs und der Schweiz.* Berlin 1882.

647. **Zieleniewski M.** Kartograficzny opis Krynicy w języku niemieckim, francuskim i polskim, wraz ze statystyką zdrojową od 1857 do 1872. Kraków 1873 in folio.

648. **Zieleniewski M.** Krynica — czasopismo dwutygodniowe, poświęcone ojczystym zakładom zdrojowym. 4to.

Rocznik I. Kraków, r. 1873. N. 1 do 7.

Rocznik II. Kraków, r. 1874 Nr. 1 do 7. (Nr. 2 i 3 namienionego czasopisma mieści cenną pracę pióra **prof. Dr. Karlińskiego**, Dyrektora Obserwator. astronom. krakowskiego p. t. „Stosunki meteorologiczne Krynicy w okresie zdrojowym według spostrzeżeń z lat piętnastu (1857—1871).“

Rocznik III. Kraków, r. 1875. Tygodnik N. 1 do 17.

Rocznik IV. Kraków, r. 1876. Tygodnik. N. 1 do 18.

Rocznik V. Kraków, 1877. Tygodnik, Nr. 1 do 17.

649. **Zieleniewski M.** Ueber die Krynicaer Pastillen: zamieszczone w *Jahrbuch für Balneologie etc.* Wien, 1874, Bd. II. Odbitka 8° Wien 1874.

650. **Zieleniewski M.** Tabellarische Uebersicht der Frequenz des k. k. Kurortes Krynica in den J. 1857 bis 1873. *Mittheilungen des k. k. Ackerbau-Ministeriums.* Wien 1874.

651. **Zieleniewski M.** Pogląd na rozwój zakładu zdrojowego w Krynicy w ciągu lat siedmnastu od r. 1857 do 1873. *G. lek.* 1874. T. XVI N. 8, 11, 14, 15, 16, 21, 23, 24, 26, i T. XVII. N. 1, 2 i 3.

652. **Zieleniewski M.** Pogląd na rozwój zakładu zdrojowego w Krynicy w ciągu ubiegłych lat 17-stu od 1857 do 1873. Warszawa, 1874 8vo. maj., s. 63.

653. **Zieleniewski M.** Krynica i jej zakład zdrojowo-kąpielowy. Kraków 1874. 4to, s. 12. (Z widokiem źródła głównego).
654. **Zieleniewski M.** Pogląd na rozwój c. k. zakładu zdrojowego w Krynicy w ciągu 17-stu lat od 1857 do 1873. Kraków, 1875. 4to., s. 44. (Ocena tej publikacji podał Dr. B... w *G. lek.* 1875., s. 200—204).
655. **Zieleniewski M.** Mineralnyje istoczniki leczebnaho zawiedienija w Krynice. Warszawa 1875. 4to.
656. **Zieleniewski M.** C. k. zakład zdrojowy w Krynicy. Kraków 1875. 4to. (z ilustracją).
657. **Zieleniewski M.** Materiały do historii zakładu zdrojowego w Krynicy. *G. lek.* 1876. T. XX. Nr. 15, 16, 17, 20 i 23. T. XXI. Nr. 3. Odbitka. Warszawa 1877. 8vo. maj., s. 36.
658. **Zieleniewski M.** Krynica. Balneologische Skizze. *Cursalon. Zeitung für Balnologie etc.* Wien. 1876. N. 1—2.
659. **Zieleniewski M.** Zbiór wiadomości o Krynicy. Kraków 1877. 4to, s. 78 obejmujący:
- a) Materiały do historii zakładu zdrojowego.
 - b) Pogląd na jego rozwój od r. 1857 do 1873. tudzież
 - c) Opis tamtejszego zakładu zdrojowego.
660. **Blatteis Jakób.** Uwagi nad leczeniem zdrojowo-kąpielnem podczas ciąży i miesiączkowania. *Prz. lek.* 1877. N. 30—33. Odbitka. Kraków, 1877. 8vo., s. 16.
661. **Zieleniewski M.** Przyczynek po Hydrologii Krynicy. Kraków 1877. 8to., s. 16.
662. **Zieleniewski M.** Dodatek do Hydrologii Krynicy. Warszawa 1877. 8vo. maj., s. 7. Toż *G. lek.* 1877. T. XXII. Nr. 2—3.
663. **Zieleniewski M.** Materiały do historii c. k. Zakładu zdrojowego w Krynicy. Kraków 1877. 4to., s. 23.
664. **Zieleniewski M.** Zur Statistik des k. k. Kurortes Krynica. *O. B. Z.* 1877. Nr. 1 i 2. Odbitka. Wien, 1877. 12. mo., p. 8.
665. **Zieleniewski M.** Vademecum dla podróżujących do Krynicy. Kraków, 1877 (wydanie podwójne, 1sze. 4to., 2-gie. 8vo z ilustracją).
666. **Zieleniewski M.** O kołaczykach krynickich. Wyd. II. Kraków 1877. 8vo., s. 9.
667. **Lutostański B.** Uwagi nad projektem ustawy: „Statut dla zdrojowiska Krynica-Słotwiny.” Kraków, 1878, 4to, s. 3.
668. **Skórczewski. B.** Przyczyny i wywód chorobowy niektórych postaci zwątlenia żołądka i jelit, oraz leczenie tegoż w Krynicy.

P. T. l. war., 1878. *T. LXIV*, s. 372—429. Odbitka. Warszawa. 1878. 8vo. s. 58. Streszczenie tegoż: *Prz. lek.* 1878. *N. 11—15*.

669. **Zieleniewski M.** Sources minérales et établissement imp. royal desbains de Krynica. Cracovie, 1878. 16mo., s. 22. (z ilustracją.).

670. **Zieleniewski M.** Nowy pawilon dla orkiestry w Krynicy (z ilustr.). *T. ill.*, 1878.

671. **Dietrich Dr.** Chemische Analysen der drei neuen Krynica-Slotwinaer-alkalisch erdigen Eisensauerlinge. *O.B.Z. Jahrg. VIII*, 1879.

672. **Skórczewski B.** O kąpielach borowinowych. Część I-sza teoretyczna. *P. T. l. war.*, 1879. Odbitka. Warszawa, 1879, 8vo, s. 74.

673. **Zieleniewski M.** O ruchu i rozwoju c. k. zakładu zdrojowego w Krynicy od r. 1873 do 1879. Kraków, 1879. 8vo. maj. s. 68. Wydanie ponowne tegoż w skróceniu. Warszawa, drukiem Gazety lekarsk. 1879, 8vo, s. 76. Toż zamieszczone w *G. lek.* 1873. *T. XVI. N. 3, 4, 5, 8, 13, 15, 17. T. XVII. N. 3, 4, 5, 6 i 7.* Wspomnianą publikację bardzo pochwalnie ocenił **Dr. Hauser A.** w czasopiśmie *O. B. Z. 1879. Jahrg. 8, N. 23.*

674. **Zieleniewski M.** Nasze zakłady zdrojowo-kąpielowe. Krynica. *G. war.* 1879, *N. 69, 205 i 207.*

675. **Zieleniewski M.** Ustronie J. I. Kraszewskiego w Krynicy, podług pomysłu Gersona z ilustracją *B. l. 1879. N. 203.*

676. **Zieleniewski M.** Statua N. Maryi Panny w Krynicy, według pomysłu Grottgera (z ilustracją) *B. l. 1879, N. 204.*

677. **Zieleniewski M.** Wzrost i rozwój zakładu zdrojowego w Krynicy, zobacz:

a) *Wiek. Warszawa*, 1879. *N. 202.*

b) *Dziennik poznański*, 1879. *N. 208.*

c) *Gazeta lwowska*, 1879. *N. 219.*

678. **Zieleniewski M.** Analytische Uebersicht der 3 neuen Mineralquellen in Krynica. *J. f. B. 1879. Bd. IX, p. 96.*

679. **Babel B.** Przyszłość Krynicy. Lwów, 1880. 8vo s. 31.

680. **Dietrich.** Chemische Untersuchung der drei neuen Mineralquellen von Krynica. *Mineralog. und petrographische Mittheilungen. Wien*, 1880. *p. 439—449.* Odbitka, Wien, 1880. 8vo., maj.

681. **Skórczewski B.** Bóle głowy, ich przyczyny, rozwój i leczenie w Krynicy. *Mde.*, 1880.

682. **Zieleniewski M.** Zakład zdrojowy w Krynicy (z kilku ilustracjami). *B. l. 1880, n. 226—248.*

683. **Zieleniewski M.** Illustrowany opis c. k. Zakładu zdrojowego w Krynicy. Kraków, 1880. 8vo. maj., s. 75.

684. **Z. M.** Bibliografija Krynicy publikacyj **Dra Zieleniewskiego**, od r. 1857 do 1880, b. m. w. 8vo, str. 5.

685. **Bad Krynica** im Königreiche Galizien. Separatabdruck aus der *klein. illustrirt. Zeitung. Wien, 1881, 8vo, p. 9.*

686. **Macura Jan**, Mag. farm. Rozbiór chemiczny trzech nowych źródeł w Krynicy, według **Dra H. Dietricha**, streścił J. M. *C. a. T. 1881. N. 11.*

687. **Olszewski K.** Rozbiór chemiczny 16-tu źródeł dotąd niebadanych, znajdujących się: w Krynicy, Słotwinie, Jastrzębiku, Szczawniku i Muszynie. Kraków, 1881. 8vo. s. 36 (z mapką). Toż w *Spr. K. F. 1882. P. XVI. Cz. II, s. 36* (z mapką).

688. **Sprawozdanie** c. k. Komisji zdrojowej w Krynicy za lata 1867—1880. Tarnów, 1881. 8vo., s. 9.

689. **Skórczewski B.** Przyczyny i rozwój niektórych postaci biegunek, oraz ich leczenie w Krynicy. *Mdc. r. 1881. N. 35—44* Odbitka. Warszawa, 1881. 8vo, s. 35.

690. **Wąsowicz M. D.** Krynicki wyciąg igliwiowy na kąpiele balsamiczne. *C. a. T. 1881. s. 116—118.*

691. **Zieleniewski M.** O kołaczykach krynickich. Wyd. III Kraków, 1881. 8vo., s. 35.

692. **Zieleniewski M.** Ueber die Krynicaer Pastillen. II. Aufl. Wien, 1881, 8vo., p. 7.

693. **Zieleniewski M.** Krynica jej wody alkal. żelaziste i c. k. Zakład zdrojowy. Podręcznik informacyjny (z ilustracjami). Kraków, 1881. 16mo, s. 16.

694. **Zieleniewski M.** Statistisch medicinische Darstellung des k. k. Kurortes in Krynica (illustr. Ausgabe in drei Sprachen: deutsch, französ. und polnisch). Krakau, 1881. 4to.

695. **Zieleniewski M.** Opis zakładu zdrojowego w Krynicy (z 6-ma ilustracjami). *B. l. 1881. N. 289—294.*

696. **Zieleniewski M.** Krynica. *Officieller Catalog d. internationalen balneologisch. Ausstellung zu Frankfurt a. M., 1881, p. 27, 28*

697. **Krynicki wyciąg igliwiowy** na kąpiele balsamiczne. Kraków, 1881. 16mo., str. 8. (Jestto praca pióra **Dra M. Zieleniewskiego** bezimiennie drukiem ogłoszona).

698. **Krynica.** (Z. M.) Zobacz: **Heksch** *Illustr. Führer durch die Karpathen und oberungarische Badeorte. Wien 1881. p. 99—101,*

699. **Krzyżanowski K.** Rozbiór chemiczny borowiny i wody dwu źródeł z okolic Tylicza. *Spr. K. F. 1882. T. XVI. Cz. II.*

s. 225—270. Odbitka. 1882. 8vo, s. 16. (Wspomniona borowina używana jest na kąpiele w Krynicy).

700. **Skórczewski B.** Spostrzeżenia nad niektórymi zaburzeniami, powstałymi pod wpływem zakażenia malarycznego, oraz sposób leczenia tychże w Krynicy. *Kronika lekarska. Warszawa 1882. N. 14.* Toż samo w *P. T. l. war. 1882. Odbitka. 8vo, s. 88.*

701. **Krynica** (Z. M.) Zobacz: **Heksch** *Illustr. Führer durch Ungarn und Nebenländer. Wien 1882, p. 128.*

702. **Krynica.** (Z. M.). Zobacz: **Heksch** *Illustr. Führer durch die ungarischen Ostkarpathen, Galizien, Bukowina etc. Wien 1882, p. 76—84.*

703. **Zieleniewski M.** Krynica k. k. Trink- und Badeanstalt. *O. B. Z. 1882. N. 5 i 6.*

704. **Zieleniewski M.** k. k. Trink- und Badeanstalt Krynica. Zobacz: *Bäder Almanach. Frankfurt a. M. 1882, p. 212—216.*

705. **Zieleniewski M.** Zakład zdrojowy Krynicy z widokami nowych łaźni na kąpiele borowinowe i projektowanego kościoła rzymsko-katolickiego *T. ill. 1882. N. 342.*

706. **Skórczewski B.** Przewodnik dla chorych, udających się do Krynicy. Kraków 1883. 12mo, s. 96.

707. **Skórczewski B.** Klimatologija Krynicy jako zakładu zdrojowo-kąpielowego. Kraków 1883. 8vo, s. 118.

708. **Wycieczka do Krynicy.** *Wędrowiec. Warszawa 1883. N. 28.*

709. **Zieleniewski M.** Krynica (z 10 ilustr.). *Kalendarz kra-kowski Czecha na r. 1883, s. 121—134.*

710. **Zieleniewski M.** Ilustrowana Pamiątka z Krynicy. Kraków 1883. 4to, s. 23.

711. **Kasprzykiewicz T.** Widoki Krynicy. Warszawa 1884. 4to (trzy widoki chromodrukowane: a) „Chodnik kryty i źródł główny“. b) „Chodnik główny i ogród róż“. c) „Słotwinka“). Nakład i własność litografii T. Kasprzykiewicza w Warszawie.

712. **Babel B.** *Krynica*, czasopismo poświęcone sprawom polskich zdrojowisk. **Rok I.** Tarnów 1885. N. 1—18. **Rok II.** Tarnów 1886. N. 1—18. **Rok III.** Tarnów 1887. Nr. 1—18. **Rok IV.** Tarnów 1888. N. 1—18.

713. **Ebers Henryk.** C. k. Zakład wodoleczniczy w Krynicy. Lwów. 1886. 12mo, s. 12.

714. **Skórczewski B.** Przewodnik dla chorych, udających się do Krynicy. Wydanie IIgie z 3ma planami litografowanymi. Kraków 1886. 16mo, s. 97.

715. **Ebers Henryk.** C. k. Zakład wodoleczniczy w Krynicy. Sprawozdanie za r. 1886. Lwów 1887. 8vo, s. 6.

716. **Ebers H.** C. k. Zakład wodoleczniczy w Krynicy. Sprawozdanie za r. 1887 i opis zakładu. Lwów 1888. 16mo, s. 11.

717. **C. k. Zakład zdrojowy w Krynicy** (bezimiennie piórem **Dra Zieleniewskiego**). Kraków 1887. 8vo, s. 4 (z ilustracją).

Nadto o Krynicy zobacz Nra: 36, 41, 42, 50, 54, 55, 67, 95, 96, 97, 98, 99, 106, 134, 135 i 136.

Krynityn albo Kryniczyn

miasteczko rządowe w gubernii kowieńskiej w powiecie poniewieskim na Litwie, 14 wiorst od Smerdony odległe, według **Adamowicza**, posiada źródło siarczane wcale nieużytkowane. Zobacz Adamowicz: N. 35.

Krzeszowice

wieś wyglądająca na schludne miasteczko, w dzisiejszem W. Księstwie krakowskiem, stacyja kol. żel. północnej Ces. Ferdynanda, około 24 kilom. od Krakowa odległa, posiada od r. 1780 zakład zdrojowo-kąpielowy wód siarczanych, pierwiastkowo wzniesiony przez Ks. Augusta Czartoryskiego ówczesnego dziedzica hrabstwa tenczyńskiego, a następnie zabudowany przez jego córkę Ks. Izabellę Lubomirską; w ostatnim czasie przebudowaniem i należytem urządzeniem gmachu łaźniowego znakomicie ulepszony.

Rozbiór chemiczny dwóch źródeł krzeszowickich, dokonany w r. 1871 przez **Aleksandrowicza**, wykazuje w 1000 częściach wody „źródła głównego“:

stałych składników ogólną ilość . . .	2·6658
między temi: podsiarczynu sodowego	0·0076
siarkanu potasowego . .	0·0704
„ sodowego . . .	0·0725
„ wapniowego .	1·6246
„ magnezowego	0·5279
gazu siarkowodowego .	0·004692

Rozbiór szczegółowego zdroju II, zwanego Zofijnym, nie wykonał namieniony analityk, źródło ten według niego tem się jedynie różni od głównego zdroju, iż zawiera nieco więcej gazu siarkowodowego.

Krzeszowice mają szpital, będący pod kierunkiem własnego lekarza, zaopatrzony w chirurga i aptekarza, pielęgnujący głównie gór-

ników, pracujących w kopalniach rozległych dóbr skarbu krzeszowickiego, tudzież dom schronienia dla 12tu ubogich (oba te humanitarne zakłady hojną szczodrobliwością Zofii hr. Potockiej i jej syna Adama, wzniesione), wspaniałe kościół, pałac z cennym zbiorem: marmurowych antyków, portretów rodziny Ks. Lubomirskich i hr. Potockich, pędzla najpierwszych malarzy, tudzież z bogatym archiwum i biblioteką doborowych dzieł po Antonim Zyg. Helelu.

Uroczę położenie Krzeszowie zwabia do nich corocznie mnóstwo osób z Krakowa, wytechnienia i świeżego powietrza pragnących, ku czemu połączenie Krzeszowie z Krakowem koleją żelazną nadzwyczaj sprzyja. W r. 1886 przebywało tu ogółem 280 osób; wydano zaś kąpiele siarczanych 3396.

718. **Hamard**, Reise durch Oberschlesien nach Ukraina. Gotha 1787. Bd. I, p. 86, mieści wzmiankę o Krzeszowicach.

719. **Lafontaine Leopold**. Opisanie skutków ciepłych siarczanych kąpiei w Krzeszowicach. Kraków 1789.

720. **Lafontaine L.** Ueber die hiesigen miner. Wässer und Bäder. *Chirurg. medicinische Abhandlungen Polen betreffend*. Breslau 1792, p. 165—170.

721. **List z kąpiei krzeszowickich**. *Monitor krakowski* 1795. T. IV, s. 100—124.

722. **Filling Dr**, lekarz w Krzeszowicach. Ogłoszenie o kąpielach krzeszowickich. 1sze wydanie z r. 1803, 2gie późniejsze, bez daty, posiadał w swym księgozborze Ambr. Grabowski.

723. **Jaśkiewicz Jan**. O wodach siarczanych krzeszowickich, rozprawa odczytana r. 1783, drukiem ogłoszona 1804 w Krakowie.

724. **Bredetzky Samuel**. Reisebemerkenngen über Ungern und Galizien. Wien 1809. 2 Bde. 8vo. Autor podaje zajmujące szczegóły o ówczesnym (r. 1805) stanie tutejszego zakładu kąpielowego, o jego: przechadzkach w gęście angielskim założonych, o alejach, wodospadach, licznych mostkach i ławkach spoczynkowych, o jego dwóch źródłach mineralnych (siarżaniem i żelazistem), o stale oznaczonych godzinach do kąpiei (6 rano i 6 wieczorem), o ich cenie wraz z pomieszaniem lub bez tegoż, a istotnie zachwycony urządzeniem tutejszego zakładu wyraża się: *Ich werde von den Anlagen dieses Ortes so überrascht, dass ich mich den angenehmen Eindrücken, welche dieselben auf mich machten, sehr gerne überliess. Für die Gäste hat sowohl die Natur als auch die Kunst gesorgt. Die beiden Ufer der Rudawa bilden durch ihre Anlagen einen förmlichen englischen Garten. Mühlen, Wasserfälle, Brücken, Alleen, Bänke, sind in so gros-*

ser Menge und mit so viel Verstand angelegt vorhanden, dass man der Najade nichts, nur viele heilsamen Kräfte wünschen muss, um diesen Ort zu einem der besuchtesten und angenehmsten zu erheben l. c. Bd. II, p. 82—83.

725. **List z Krzeszowic**, pisany w lecie 1811. *Pamiętnik lwowski. 1818. I, s. 274.*

726. **Mosch K. T.** tłumacz **A. Kuszański**. Wody mineralne szląskie i hrabstwa glackiego, z przyłączeniem opisu Krzeszowic. Wrocław 1821, s. 301—334.

727. **Widok Krzeszowic**. *Prz. L. 1837. T. I, s. 187.*

728. **Lisowski Mikołaj**. Krzeszowice pod względem topograficzno-lekarskim. Kraków 1845. 8vo, s. 55.

729. **Pamiętka z Krzeszowic**, czyli zbiór opisów tego ustronia wierszem i prozą. Kraków 1845. 12mo, s. 178.

730. **Dietl J.** Źródła lekarskie w Krzeszowicach. Kraków 1858. 8vo, s. 32. (Odbitka z „Uwag nad zdrojowiskami“).

731. **Aleksandrowicz A.** Rozbiór chemiczny dwóch źródeł wody siarczanej w Krzeszowicach. Kraków 1871. 8vo maj., s. 51.

732. **Ściborowski Wład.** Krzeszowice jako zakład lekarsko-zdrowy. Kraków 1878. 8vo, s. 151.

733. **Krzeszowice**. Źródła siarczane krzeszowickie. *Mdc. 1882. N. 35.*

734. **Zakład kąpeli w Krzeszowicach**. *C. a. T. 1882. N. 16, s. 254—257.* Powtórzenie z *Medycyny*.

Latoszyn

wieś w Galicyi (obwód tarnowski, powiat ropeczycki), posiada zdroj słono wapniowo siarczany. Zdroje mineralne tutejsze są oddawna znane. Już **Kuropatnicki** w swej Geografii, r. 1786 wydanej, powiada o Latoszynie: *wieś domu Morskich, wybornemi wodami mineralnemi sławna, żadnego jednak niemasz koło nich rozrządzenia, lubo leży przy drodze muirowanej od Wiednia do Lwowa s. 40.* Około r. 1850 powstał tu (staraniem hr. Morskiej dziedziczki Latoszyna) zakładzik zdrojowo-kąpielny, podczas jego przezemnie w r. 1862 zwiedzania, składający się: ze zdroju mineralnego, nakrytego dachem na 6 słupach wspartym; z budynku łazienego, mieszczącego: 6 gabinetów kąpielnych z 9ciu wannami, tudzież 6 pomieszczeń z 2ma kuchniami; nadto z budynku restauracyjnego, zawierającego: salę balową, wstępny pokoił i kuchnię. W urządzeniach zdrojowo-kąpielnych nie podobnem mi było podówezas nie dostrzedz zasadniczych błędów bal-

neotechnicznych i braku celów balneoterapeutycznych. W r. 1860 przebywało tu dla leczenia się stale 58 osób, a 200 było dojeżdżających; wydano zaś ogółem 2 000 kąpiei mineralnych. Niebawem potem dobra Latoszyn przez 6 generacyj rodziny Morskich posiadane, zostały przymusowo sprzedane, a ów związek tutejszego zakładu zdrojowego, nieposiadającego od natury rzetelnej podstawy do swego bytu, upadł i zwinęty został. Dotychczas nie mamy chemicznego rozbioru źródła latoszyńskiego, albowiem analityczne badania namienionego źródła, dokonane w r. 1853 przez **Ballinga** lub **Reida** wcale nie są odpowiednie scyjentyficznym wymogom, a bynajmniej nie posiadają znamion dokładności; z tego powodu ich nie przytaczamy.

735. **Balling**. Mineralquelle in Latoszyn. Tarnower Kreis. Prag 1853, in folio $\frac{1}{2}$ ar. (wynik rozbioru chem.).

736. **Reid** (aptekarz). Rozbiór chemiczny źródła miner. w Latoszynie w obwodzie tarnowskim. Tarnów 1860, in folio $\frac{1}{2}$ ar.

737. **Latoszyn**. Sprawozdanie ze zakładu zdrojowego z r. 1860 (rękopis w posiadaniu Biblioteki kórnickiej).

738. **Starkel Józef**. Opis Latoszyna de dato Tarnów w Październiku 1861 (rękopis w posiadaniu Biblioteki kórnickiej).

739. **Zieleniewski M.** Zakład zdrojowo-kąpielny w Latoszynie. *T. lek.* 1863. *T. XVII*, s. 101—103.

Libawa

miasto nad Bałtykiem, stacja kol. żel. w gubernii kurlandzkiej, klimat zdrowy lecz nie w samym mieście, ale w nadbrzeżnych willach. Dobrze urządzonego zakład kąpiei ciepłych morskich.

740. **Frankenstein Dr.** Kąpiele morskie w Libawie. (Opis miejscowości i rozbiór chemiczny wody morskiej z brzegów Libawy). *G. lek.* 1874, s. 61.

741. **Rogowicz** — wzmianka o Libawie w *Roczniku lekarskim na r. 1888*. Warszawa 1888, s. 87.

Lubień

okazała wieś w Galicyi (obwód lwowski, powiat grodecki), 275 m. n. p. m. wzniesiona, o 7 kilom. od stacyi kol. żel. galicyjskiej Karola Ludwika „Gródek“ odległa; właściwie Lubień wielki, po rusku Liubin, posiada od r. 1794 zakład zdrojowo-kąpielny, mający 5 źródeł siarczanych, z których najznakomitsze, tak zwany źródło Ludwika obfitością dostarczanej wody przewyższa wszelkie potrzeby tutejszego zakładu kąpielnego; albowiem według pomiarów **Prof. Radziszew-**

skiego dzienny przypływ wody we wspomnionym zdroju wynosi 430000 litrów.

Okolica Lubienia rozpostarta w przedhistorycznych czasach na moczarach i trzęsawiskach, sięgających popod wzgórze Nawaryi i Szczerca, zasiedlała się stale dopiero za rządów w Haliczu Kolomana około 1220 r., który sprowadził z Węgier obcoplemiennych osadników Rumuńców czyli Bołochów, dla zabezpieczenia swego panowania w Haliczu. Sama nazwa Lubyn czyli Lubycz jest pochodzenia rumuńskiego; taką bowiem nazwę nadawano osadzie wolnej rumuńskiego pochodzenia, rozsiedlonej dworzyszczami, z obowiązkiem służenia wojskowo pod jurysdykcją wójta czyli kniazia (jak go wówczas nazywano), którego siedziskiem był Lubynhorod, zniszczony przez księcia Daniela 1241 roku, z powodu sprzeniewierzenia się kniaziów bołochowskich w wojnie z Rościsławem pretendentem do tronu halickiego. Odtąd ta miejscowość stała się pustką, z powodu wojen bratobójczych między książętami ruskimi. Dopiero po zajęciu Rusi czerwonej przez Kazimierza Wielkiego nanowo osiedlać się zaczęła. Jako królewszczyzna za rządów Jagielly została nadana rodzinie Parawa. Już na początku XV wieku Mikołaj Parawa pisze się z Lubynia starostą halickim. Po nim włość Lubynia rozpadła się na 2 części, to jest: na wielkie i małe Lubynie, poczem upadła dawna nazwa Lubyn, a przeistoczyła się w nazwę Lubienie wielkie i małe, a ostatecznie w Lubień. Od drugiej połowy XV aż do początku XVII wieku dziedzicami Lubienia wielkiego byli patrycyusze lwowscy Wilezkowie, z których Jan zasiedlił na nowo tę włość, po jej spustoszeniu r. 1624 przez Tatarów. W drugiej połowie XVII wieku włość Lubienia przeszła w posiadanie rodziny Humieckich, która ją do końca XVIII wieku dziedziczyła. Po nich posiadali ją Jabłonowscy, a od tych nabył ją ostatnimi czasy Konstanty br. Brunicki.

Oprócz 5ciu źródeł siarczanych, są ślady, iż w Lubieniu były niegdyś i źródła słone.

W dziełach dawnych polskich przyrodników wcale nie ma wzmianki o Lubieniu; lubo **Kuropatnicki** w swej *Geografii* (r. 1786, s. 140) wzmiankuje: *Lubień wieś Anny z Rzewuskich Humieckiej wodami mineralnemi słowna*. Dopiero po zajęciu Galicji przez Austrią odkryto tu siarkę, o której była w r. 1778 czteroarkuszowa rozprawa ówczesnego eksploatatora siarki niejakiego **Serza**, znachodząca się w archiwum Starostwa górniczego we Lwowie, podczas zwinięcia tegoż urzędu wyrzucona z aktami i zniszczona w piarni w Fiume. Najdawniejszą piśmienną wiadomość o źródle siarzanem w Lubieniu po-

daje w swem dziele **Haquet** *Neueste physical. politische Reisen in den J. 1794—1795 in den nördlichen Karpathen. T. IV. p. 24—28.* Następnie o źródle tutejszem podał wiadomość **T. G. Walchner** *Nachricht von den Lubiner Schwefelquelle in Ost-Galizien und aus selbigen erhaltenden Schwefel*, zamieszczona w czasopiśmie: **Moll's Jahrbuch. T. IV. p. 195.** Potem **Karol Krokiewicz** lekarz lwowski, podobno twórca urządzenia tutejszego zakładu, ogłosił drukiem r. 1798 broszurkę o Lubieniu.

Rozbiorem chemicznym źródła lubieńskiego zajmowali się: **Torosiewicz** około r. 1827, **Czyrniański** w r. 1860, nareszcie **Radziszewski** r. 1882. Według ostatniego analityka, 1000 części wody źródła nazwanego źródłem Ludwika, zawierają:

ogólną ilość składników stałych	2:5322
między temi: podsiarczynu wapniowego	0:0219
siarkanu potasowego	0:0147
„ sodowego	0:0934
„ wapniowego	1:1297
„ magnezowego	0:0219
gazu siarkowodorowego	0:1117354

Obecnie jest tu w zakładzie około 200 pokoiów dla gości zdrowych, oprócz licznych pomieszczeń w prywatnych domach; tudzież jest gmach łaźni o 50 gabinetach kąpielnych, z wannami porcelanowymi i drewnianymi. Tutejsze urządzenia balneotechniczne w ostatnim czasie znakomicie ulepszone zostały. Doroczne uczęszczanie gości 1600 osób, ilość udzielanych kąpiei mineralnych w sezonie około 22600.

Cena kąpiei mineralnej wannej 50—80 kr., mineralnej mułowej 1 fl. 20 kr., pokój na dobę od 50 kr. do 1 fl. 20 kr. (bez pościeli). Opłata zdrojowa od 1ej osoby 4 fl.

Podczas manewrów wojsk austriackich, odbywanych w Galicyi jesienią r. 1886, pałac br. Brunickiego, właściciela Lubienia, służył za kwaterę dla Cesarza Franciszka Józefa i Następcy Tronu Arcyksięcia Rudolfa; zaś budynki tutejszego zakładu zdrojowego zajęte były przez liczny orszak najwyższych dygnitarzy cywilnych i wojskowych, austriackich i zagranicznych, szczegółowo wymienionych w publikacyi p. t. *Zdroje siarczane w Lubieniu. Lwów 1887. 8vo, kart nienum. 7.* Żadne z krajowych zdrojowisk nie miało dotychczas zaszczytu, aby kiedykolwiek mieściło w swoim obřębie Cesarza Austrii z Następcą

Tronu i z tak licznem najwyższem otoczeniem; co chlubnie przemawia za urządzeniem zdrojowiska Lubienia.

742. **Krokiewicz Carl.** Allgemeine Baderegeln für Lubien. Lemberg 1798.

743. **Tegoż.** Powszechne do używania lubieńskich kąpieli reguły. Lwów 1798. 8vo, s. 8.

744. **Salamon.** Krótka wiadomość o wodach siarczanych w Lubieniu. *R. lw.* 1823. N. 35..

745. **Torosiewicz T.** Physic. chemische Analyse der mineral. Schwefelquelle zu Lubien. Wien 1828. 12mo, p. 82. Wyimek z tegoż *B. R. f. Ph. T. XXVIII*, p. 158; tudzież *R. lw.* 1828. N. 36; zaś obszerniejsza rozprawa o tem dziełku **Torosiewicza**. napisana przez **T. Żychlińskiego**, jest w *C. O.* 1828. z. II, s. 122.

746. **Kuryer Warszawski**, r. 1829, N. 309, podaje krótką wiadomość o źródle lubieńskim.

747. **Kritik über die Schwefelquelle zu Lubien**, zamieszczone w *Mn.* 1830. N. 21.

748. **Wzmianka o Lubieniu.** *D. l.* 1836, s. 800.

749. **Nowe urządzenie kąpieli w Lubieniu.** *D. l.* 1857. I, s. 508

750. **Stan zakładów kąpielowych w Galicyi.** *D. l.* 1858. II, s. 792 (głównie o Lubieniu).

751. **Wiadomość o Lubieniu.** *C.* 1859. N. 163.

752. **Czyrniański E.** Rozbiór chemiczny wód siarczanych lubieńskiej i swoszowieckiej. *R. T. n. k.* 1860. *Poczet* 3. T. IV.

753. **Krówczyński.** Lubień w r. 1860. Sprawozdanie Komisji z Jona Towarzystwa lekarzy galicyjskich. Lwów 1860. 8vo, s. 21.

754. **Korespondencyja z Lubienia.** *C.* 1862. N. 180.

755. **Dietl J.** Wzmianka o wodach siarczanych w Lubieniu. *Prz. lek.* 1863. X. 13—14.

756. **Chądyński.** O zdroju siarczanym w Lubieniu. Lwów 1866. 8vo, s. 78.

757. **Baczyński A.** O wymoczkach źródła siarczanego lubieńskiego (z 3ma rycinami w tekście), podał wiadomość w czasopiśmie *Kos.* 1877. T. II, s. 527—530.

758. **Chądyński.** Sprawozdanie Komisji w celu zbadania stanu zdrojowiska lubieńskiego. *Dwutygodnik Medycyny publicznej.* 1877.

759. **Schneider Antoni.** Monografia wsi Lubienia i źródła siarczanego, w tej miejscowości położonego. *Kos.* 1877. T. II, s. 335—347.

760. **Tatańczuch W.** Die Schwefelquellen in Lubien im J. 1879. Lemberg 1879. 8vo, s. (30 z ryciną).

761. **Sawicki Edward.** Zdroje siarczane w Lubieniu. *Prz. lek.* 1881. N. 17—21. Odbitka. Kraków 1881, s. 14.

762. **Radziszewski B.** Lubień. Wynik rozbioru chemicznego zdroju Ludwika. Lwów 1882. 8vo, s. 16. Toż w *C. a. T.* 1882. N. 10.

763. **Lubień.** Zdrojowisko kąpielowe siarczane w Lubieniu. Lwów 1882, 12mo.

764. **Jana Stanisław.** Zdroje siarczane w Lubieniu. Lwów 1883. 8vo (jeden egzem. zawiera s. 15, drugi egzem. s. 19).

765. **Lubień.** Lwów 1885. 4to. Anons.

766. **Lubień.** Statystyczno-lekarski opis zdroju siarczanego w Lubieniu (autor **Dr. Krobicki**) r. 1886. 4to, z widokiem zakładu.

767. **Zdroje siarczane w Lubieniu** (z widokiem zdroju siarczanego i mapką komunikacyi do Lubienia). Lwów 1887. 8vo min., kart nium. 7.

768. **Sztembarth C. Dr.** Zdroje siarczane w Lubieniu. Sprawozdanie z sezonu kąpielowego w r. 1887 przez Dr. C. S. Lwów 1888. 8vo, s. 24.

769. **Lubień** (rękop.). Akta statystyczne urzędowe, zdroju tamtejszego dotyczące posiada Biblioteka kórnicka.

Nadto o Lubieniu zobacz Nra: 36, 55, 95., 96, 97, 98, 99, 135 i 136.

Lubownia nowa

miasteczko stara Lubowla, także Lubomla lub Lubownia (Alt Lublau), w górnych Węgrzech (komitat spiski), 10 kilom. od stacyi kolei żel. tarnowsko-lełuchowskiej „Orłów“ odległe, graniczy od południa ze wsią Lubownią nową, posiadającą zakład zdrojowo-kąpielny, o 4 kilom. od miasteczka oddalony, leżący w południowo-wschodnim narożniku wsi Lubowni nowej, szczawy wapienno-żelazistej, chemicznie badanej najprzód przez **Prof. Kitaibla**, a następnie r. 1872 przez c. k. zakład państwowy geologiczny, ma 30 gabinetów łaźiebnych i około 90 pokojów mieszkalnych dla gości zdrojowo-kąpielowych.

Według wspomnianego rozbioru w 1m kilogramie tutejszej wody jest: składników stałych ogółem 1614 milligramów, a między temi:

węglańu wapniowego . . .	720 mm.
„ sodowego	630 „
„ magnezowego . .	121 „
„ żelazawego	126 „

Ilość gazu węglowego niepodana.

Ważne dla miłośników naszej przeszłości napisy, zamieszczone na zamku Lubowni (pamiętnym przytulkiem Jana Kazimierza i wytehnieniem Jana III, ciągnącego na Lubownię po zwycięstwie zpod Wiednia), zebrał r. 1825 **Dr. Soczyński** i zamieścił w czasopiśmie *Kolumb. Warszawa 1829. T. V. s. 159—162.*

O świetności Lubowni i Drużbaków, niegdyś majątności Ks. Lubomirskich, mianowicie: o przepychu domu książęcego, tutejszych łaźniach, mennicy, wspaniałych zjazdach, gonitwach i biesiadach wspomina według tradycji **Dr. Soczyński**. Atoli z tego przepychu i wielkości już za pobytu tutaj r. 1825 **Dra Soczyńskiego**, prócz szczątków fundamentów i zwalisk, ukazujących się między włościańskimi zagrodami, a z dawnej mennicy oprócz imienia, nie nie pozostało.

Tutejsze źródło odkryto r. 1777; następnie ocembrowano kamieniem w dwa baseny, mające po 2 metry głębokości, a po 4 metry w obwodzie. W r. 1879 było tu 398 leczących się osób.

Namieniony zakład zdrojowy (o ile nam wiadomo) nie posiada swej własnej bibliografii. Z dotyczącej literatury są nam tylko znane:

770. **Ogłoszenie o Lubowni** z r. 1854. Tudzież cennik pomieszczeń i taryfa kąpielni z r. 1860.

771. **Heksch A.** *Illustrierter Führer durch die Karpathen und oberungarischen Badeorte.* Wien 1881, zawiera opis Lubowni, s. 94—98.

Lwów

Zobacz: **Bulikowski**, N. 15. tudzież **Torosiewicz T.** N. 36 i 44.

Ładyczyn

wieś w Galicyi (obwód tarnopolski), obok zakładu zdrojowego w Kopnówce, do dóbr Mikulińce należąca, posiada źródło siarczane nieużytkowane. Wzmianka o Ładyczynie w **Rzączyńskiego**: *Historia naturalis curiosa Regni Poloniae*, jest następująca: *Ładyczyn pagus Podoliae continet aquas fontanales, quae solvunt obstructiones, vomitus cientes, pedum dolores amovent l. c. p. 187.*

Łęckowa

wieś na Spizu we Węgrzech niedaleko Drużbaków, o której wzmiankuje **Petrici** w swym opisie Drużbaków, tudzież

772. **X. Łubieński** w swym dziele *Świat* i t. d. mówiąc *Łęckowa wieś wsławiona wodami zdrowymi kwaśnymi i białości czyniącemi l. c. s. 417.*

Maluny

wieś w gubernii kowieńskiej, w powiecie poniewieskim, niegdyś własność obywatela Karpia, o 14 wiorst od miasteczka Poswola oddalona, według **Adamowicza** posiada źródło wody siarczanej. Był tu zakładzik kąpielowy. Zobacz: **Adamowicz**, N. 35.

Marymont-Kaskada

gmina wiejska pod Warszawą, kolonija zwana Kaskadą posiada kilka źródeł wody alkaliczno-wapiennej.

Rozbiór rzeczonyj wody ze źródła „drugiego“ w 1000 jej częściach według **Milicera** wykazuje:

ogólną ilość składników stałych . . .	0·1812
między temi:	
siarkanu wapniowego	0·0332
„ magnezowego	0·0115
węglanu żelazowego	0·0013
kwasu węglowego	0·0093

Są tu łaźienki. Opisu ich nigdzie nie napotkaliśmy. Około r. 1870 mieścił się tu przez jakiś czas zakład kumysowy. Właściwie Kaskada jesto lasek spacerowy między Marymontem a Bielanami pod Warszawą, o 3 wiorsty od rogatek marymonckich. Przez długi czas do r. 1863 było to ulubionem miejscem wycieczek letnich dla Warszawian.

773. **Langer Erazm i N. Milicer.** Rozbiór wody żelazno-wapiennej z Kaskady pod Marymontem. *G. lek.* 1868. T. V, s. 48.

774. **Tegoż.** Rozbiór ilościowy wody z Kaskady pod Marymontem. *G. lek.* 1869. T. VI, s. 582—583.

Morszyn

wieś w Galicyi (obwód stryjski), 320 metr. n. p. m., stacyja kolei żel. Albrechta, od r. 1875 znana jako zdrojowisko klimatyczne, następnie r. 1878 zamienione na zakład zdrojowo-kąpielowy, uzupełniony później zakładem hydropatycznym, posiada 2 źródła słono-gorzkie, budynek łaźiebny o 16tu gabinetach kąpielnych, około 60 pokoiów mieszkalnych dla gości zdrojowych, rozsyła w handel swą wodę mineralną, tudzież przetwory zdrojowe: sól morszynską, ług bromo-solankowy, ług borowinowo-solankowy i borowinę morszynską.

Rozbiór chemiczny tutejszych źródeł Bonifacego i Magdaleny
wykonał **Radziszewski**, wykazawszy, iż w 1000 częściach jego wody jest :

	w źródle Bonifacego	w źródle Magdaleny
ogólna ilość stałych składników	70·2879	56·581
między temi: siarkanu sodowego	28·4601	5·101
" potasowego	5·9000	1·343
" magnezowego	6·0813	3·624
" wapniowego	1·0843	2·281
chlorku sodu	12·2976	42·440
" potasu	5·7671	0·0085
" magnu	10·1324	0·0625
		" magnezowego
		" żelazowego
		" organicznych
		kwasu węglowego wolnego

Wyłożywszy szczegółowo ocenienie balneoterapeutycznych właściwości omawianej wody w naszym dziele: *Rys Balneoterapii. Kraków 1886, s. 343—344*, nie ponawiamy go na tem miejscu.

Cena pokoju na dobę z pościelą od 90 kr. do 1 fl. 60 kr.; flaszka wody morszyńskiej 22 kr.; kąpiel mineralna wanienna 50 do 70 kr.; borowinowa 1 fl. 50 kr. Opłata zdrojowa od osoby 3 fl.

Tutejszy zakład zdrojowy wraz z majątkiem ziemskim Morszyn darował właściciel Bonifacy Stiller (aktem notaryjalnym z d. 14 Marca 1881 r.) Towarzystwu lekarzy galicyjskich; jest więc obecnie od d. 14 Stycznia r. 1884 własnością Towarzystwa lekarzy galicyjskich, stanowiąc wyłącznie fundusz wsparcia dla wdów i sierót pozostałych po lekarzach.

775. a) **Prospekt.** b) **Odezwa Członków Komitetu zdrojowiska Morszyna.** c) **List Bonifacego Stillera**, właściciela zdrojowiska w Morszynie, który (jak powiedzieliśmy) własność ziemską Morszyna wraz ze zakładem zdrojowym przekazuje Towarzystwu lekarzy galicyjskich.

776. **Morszyn.** Zdrojowisko solankowo-borowinowe. Lwów b. r. w. 12mo, s. 9.

777. **Morszyn.** Anons in folio. Lwów b. r. w.

778. **Dzikowski.** Zakład leczniczy w Morszynie. Lwów 1878. Jedna kartka 8vo.

779. **Dzikowski.** Zakład leczniczy w Morszynie. *Prz. lek.* 1878. N. 21.

780. **Morszyn.** Zdrojowisko solankowo-borowinowe, z ilustracjami w tekście. Lwów 1880, 16mo, s. 9.

781. **Hoff B.** O borowinie Morszyna, oraz o soli borowinowej. *Prz. lek.* 1880. N. 5.

782. **Radziszewski Br.** Rozbiór chemiczny ze źródła Magdaleny w Morszynie (w streszczeniu). *C. a. T.* 1880. T. IX. N. 10.

783. **Korczyński Edw.** O zdrojach morszyńskich a w szczególności o wodzie gorzkiej morszyńskiej w porównaniu z innymi wodami. *G. lek.* 1882. Nr. 24—26. Toż, Wydanie I. Stryj 1882. 8vo. Wydanie II. Lwów 1884. 8vo.

784. **Morszyn.** Odezwa Członków Komitetu zdrojowiska morszyńskiego r. 1884 ze spisem handlów soli morszyńskiej.

785. **Tatańczuch.** Zdrojowiska morszyńskie. *Wiadomości lekarskie.* Lwów 1886. T. I, s. 154.

Muszyna

miasteczko w Galicyi (powiat sądecki), nad rz. Popradem, stacyja kol. żel. tarnowsko-leluchowskiej, dawniejsza stolica tamtejszego obszaru rozległych dóbr biskupstwa krakowskiego, posiada kilka źródeł szczawiy alkalicznej w dzikim stanie będących.

Muszyna zaskarbiła sobie od niedawna względy publiczności jako letnie schronisko dla osób pokrzepienia i wytehnienia potrzebujących, ku czemu posłużyło zwrócenie uwagi na Muszynę, skreślone w naszych publikacjach, zamieszczonych w *Czasie* r. 1884, w czasopiśmie *Zdrowie* r. 1886 i w *Gazecie lwowskiej* r. 1886 p. t. *O znaczeniu i potrzebie naszych letnich klimatycznych schronisk*; zaczęło poszło, iż odtąd Muszyna stała się corocznie pobytom przez lato kilkudziesiąt rodzin. Starzy nasi fizyografowie (**X. Łubieński, Rzączyński, Kuropatnicki** i t. d.) wzmiankują w swych dziełach o zdrojach muszyńskich.

Myśliwczów

wieś w Królestwie polskim (powiat noworadomski), leżąca na drodze z Przedbórza do Sielnicy. Istnieje tu źródło wody mineralnej żelazistej, obecnie zapomnianej i nieużytkowanej.

786. **Krótki rys historyczno-statystyczny** województwa kaliskiego. Zobacz: *Kalendarzyk polityczny Królestwa polskiego. Warszawa 1824*. Oprócz wzmianki o rudach żelaznych, najważniejsza tam wiadomość o wodzie myśliwczowskiej.

787. **Kramski M.** Krótki opis źródeł mineralnych w Myśliwczowie i ich skutków na ożywiony organizm. Rękopis przytoczony w rozprawie **Dra Bulikowskiego**. Zobacz N. 15.

Nałęczów

wieś w Królestwie polskim (gubernija lubelska, powiat nowo aleksandryjski, dawniej puławski), stacyja kolei żel. nadwiślańskiej, odległej od zakładu o 5 kilom., posiada od r. 1879 zakłady: zdrojowo-kąpielny, kumysowy i hydropatyczny z pensjonatem. Jeszcze za posiadania dóbr nałęczowskich przez Małachowskich około r. 1818 wzniesiono tu łaźienki i dom dla gości zdrojowych, używających tutejszych wód żelazistych. Po r. 1830 goście przestali tu uczęszczać, a źródła poszły zupełnie w zapomnienie. Dobra Nałęczów przeszły od Małachowskich (r. 1840) w obce ręce, a uległy podziałowi na pięć części: zaś dział obejmujący pałac i folwark Nałęczów, pozostał w ręku inżyniera Górskiego, który około r. 1878 wydzierżawił na lat 36 pałac, park i przyległy obszar ze źródłami mineralnymi spółce lekarzy, dla urządzenia istniejącego tu obecnie zakładu hydropatycznego i kąpieli żelazistych.

Rozbiorem chemicznym zdroju nałęczowskiego zajmowali się: **Celiński** w r. 1817, **Milicer** r. 1873, **Mattisen** r. 1877 i **Weinberg** r. 1881, Ostatnia ta analiza dokonana przez **Weinberga**, zupełnie jest

zgodną z rozbiorem **Milicera**. Rozbiór Milicera wykazuje w 1000 częściach wody:

ogólną ilość stałych składników . . .	0·570
między temi: węglanu wapniowego .	0·2322
„ magnezowego	0·0168
„ żelazawego . .	0·0273
kwasu węglowego wolnego	0·1950

Przytoczywszy obszerniejszy opis tutejszego zakładu zdrojowego i hydropatycznego w naszym dziele: *Rys Balneoterapii. Kraków 1886, s. 200—201*, uwolnieni jesteśmy od powtarzania się na tem miejscu.

Ceny: bilet sezonowy od osoby 5 rs., od rodziny 10 rs., pokój na dobę od 50 kop. do 1 rs., całodzienny stół od 80 kop. do 1 rs. 20 kop., kuracja hydropatyczna dziennie od 67 kop. do 1 rs. 71 kop., bilet za jedną poradę lekarską 3 rs., za dzienny dozór 37½ kop.

788. **Celiński**. Rozbiór wód mineralnych nałęczowskich w województwie lubelskiem. Warszawa 1817, łącznie po polsku i po niemiecku. 8vo, s. 34.

789. **Talko F.** Zakład wód żelazistych w Nałęczowie. *G. lek.* 1878, N. 17. Odbitka. Warszawa. 8vo, s. 8.

790. **Nowicki Fortunat**. Nałęczów, jako zakład wód leczniczych żelazistych. *Mdc.* 1880. N. 11. Odbitka. Warszawa 1880. 4to, s. 4.

791. **Ustaw** czastnaho zawiedienija mineralnych wod i hydroterapii w Nałęczowie. Warszawa 1880. 8vo, s. 17 (łącznie i po polsku).

792. **Przepisy** porządkowe dla służby i oficyjalistów Zakładu leczniczego w Nałęczowie. Warszawa 1881.

793. **Przewodnik po Nałęczowie** i jego okolicach z 3ma ilustracyjami. Warszawa 1881. 8vo, s. 40.

794. **Weinberg A. M.** Zdrojowiska żelaziste w Nałęczowie. Odbitka z *G. lek.* 1881. N. 30. Warszawa 1881.

795. **Wiercieński H.** Zakład leczniczy w Nałęczowie. *Kł.* 1881. N. 825.

796. **Nałęczów**. Zakład wód mineralnych, hydroterapii, oraz kuracyi kumysowej. Warszawa 1882. (Anons na arkuszu in folio, obejmujący opis zakładu z jego widokiem i cenniki).

797. **Opis Nałęczowa** i jego widoki podał *T. ill.* 1882. T. III.

798. **Opis Nałęczowa**. *Kłosy* r. 1882. N. 825.

799. **Fritsche G.** Nałęczów. *Mdc.* 1883. N. 32.

800. **Nowicki F.** O użyciu lekarskiem wody żelazistych źródeł nałęczowskich. Kraków 1883. 8vo, s. 14.

801. **Uwagi o eksploatacyi** Zakładu leczniczego w Nałęczowie. Warszawa 1883. 8vo, s. 50 (po rosyjsku).

802. **Wiadomość krótka o zakładzie wód mineralnych** i hydroterapii w Nałęczowie. Warszawa 1883. 8vo, s. 21 (wyszło po rosyjsku).

803. **O urządzeniu praktyki** lekarskiej w Nałęczowie i rozporządzeniu funduszem konsultacyjnym. Warszawa 1844. 8vo, s. 11.

804. **Zakład wód mineralnych** i hydroterapii w Nałęczowie. Anons, in 8vo, s. 1.

805. **Nowicki Fort.** Wiadomość o zakładzie wód mineralnych i hydroterapii w Nałęczowie (rękopis posiada Biblioteka kórnicka).

Niemirów

miasteczko w Galicyi (obwód żółkiewski, powiat Rawa Ruska), posiada od r. 1815 zakład zdrojowo-kąpielny, który rozwinął Hil. Moszczyński, dziedzic Niemirowa r. 1833. Pokojów dla gości zdrojowych 146, izdebek łazienkowych 50, z mnóstwem niedostatków co do urządzenia, dotychczas nie o wiele ulepszonych. Wielki pożar, który w r. 1834 zniszczył to miasteczko, przyczynił się do upadku i tutejszego zakładu kąpielowego, a odtąd wcale się on nie podniósł.

Dotychczas nie posiadamy ścisłego chemicznego rozbioru czterech tutejszych źródeł siarczanych; albowiem chemiczne ich badanie, dokonane w r. 1833 przez aptekarza **Hellera** i nieco wcześniej przez **Torosiewicza**, wcale nie odpowiada obecnemu stanowisku Balneologii; z tego przeto powodu rozbioru chemicznego źródeł Niemirowa nie podajemy. Tutejszy zakład zdrojowy, z przyczyny zacofanych jego urządzeń, wypuszczenia go z opieki i braku lekarskiego kierunku, obecnie zaledwo przez najuboższych chorych bywa odwiedzany.

806. **Torosiewicz T.** Wiadomość o doświadczeniach wody mineralnej w Niemirowie. *R. lw. 1832. N. 27.*

807. **Torosiewicz T.** Zur Kenntniss der Schwefelquelle zu Niemirow. *Mn. 1832. N. 62.*

808. **Heller K.** Das Niemirower Bad im Königreiche Galizien, physikalisch-chemisch untersucht. Lemberg 1833, p. 53.

809. **Seidl** (k. k. Kreisphysicus in Żółkiew). Ueber die kalte salinische Schwefelquelle zu Niemirow. Wien 1837. 8vo, p. 70 (z widokiem litografowanym zakładu).

Nowosielica czyli Nowosiółki

N. niżna i wyżna (szlachecka i królewska), wieś w Galicyi (obwód brzeżański, powiat doliński), posiada źródło siarczane, chemicznie tylko

jakościowo rozpoznany przez **Dra Rhodiusa**, lekarza obwodowego, wszakże nieużytkowany. W Nowosielicy jest torfowisko zajmujące 58 morgów, torf bardzo dobry, którego opis podał

810. **Windakiewicz** p. t. „O torfowiskach w Nowosielicy i Strutyńie przy Dolinie“, zamieszczony w *S. K. F.* 1873. *T. VII.* s. 90—97.

Oborniki

miasto powiatowe w Ks. poznańskim, 30 kilm. od Poznania, przystanek kolei żel. poznańsko-pilskiej. Pod miastem mają się znajdować źródła słone i wzgórze z kruszcami. Wykopywano tu mnóstwo popielnie i różne naczynia.

811. **Raczyński Edward**. Wspomnienia Wielkopolski, t. j. województw: poznańskiego, kaliskiego i gnieźnieńskiego. Poznań 1842. *T. I.* s. 160. Wzmiankę o tutejszym zdroju słonym potwierdza tradycja i nazwa osady pod Obornikami: „Słoniawskie Olendry“. Namienione źródło piaski zawiały. Inne źródło słone w tej okolicy ma się znajdować na gruncie między miastem a ogrodami mieszkańców. Nadto na lewym brzegu Warty, w trójkącie między wsiami Bogdanowem, Obiezierzem i miastem Obornikami, wśród wzgórków gliniastych, według tradycji, sól się ma znajdować.

Pierściec

wieś w Królestwie polskim, blisko wsi Zborowa, posiada, według **Kitajewskiego**, zdroj słono-siarkowy wcale nieużytkowany. Zobacz **Belza**, N. 24.

Podgórze

miasto w Galicyi, tuż obok Krakowa. Przy poszukiwaniu tu r. 1839 węgla kamiennego, natrafiono w głębokości 28 sążni na wodę słono-siarkową, którą zamierzano spożytkować na kąpiele, czego niebawem zaniechano.

812. **Łazienki w Podgórzu**. Uwiadomienie z podaniem wypadku doświadczeń **Usmana**. (Po polsku i po niemiecku $\frac{1}{2}$ ark.).

813. **Torosiewicz T.** Woda lekarska w Podgórzu. *R. W. L. U. J.* 1841. *T. IV.* s. 356 i r. 1843. *T. VI.* s. 297. Toż *G. lw.* 1841. *N. 41*, tudzież *B. R. f. Ph.* 74., i *G.* 1841. *N. 43*.

814. **N. N.** (Dr. Serkowski). Korespondenecja z Podgórza (wody siarczane). *Prz. lek.* 1865. *N. 21*.

Poswole

miasteczko w gubernii kowieńskiej na Litwie, 21 wiorst od Smerdony odległe, według **Adamowicza**, posiada źródło siarczane, do źródła smerdońskiego podobne, wcale nieużytkowane. Zobacz: N. 35.

815. **Wzmiankę o wodach siarczanych w Poswolu** i osiedleniu się tam **Dra Bichlera** zamieściła *G. lek.* 1876. s. 399.

Pustomyty

wieś w Galicyi, położona na drodze kolei żel., wiodącej ze Lwowa do Stryja, tuż przy jej stacyi „Glinna Nawaryja“, posiada źródło siarczane zimny.

Rozbiór chemiczny tutejszego źródła dokonał **Wąsowicz** w r. 1879, wykazawszy, iż w 1000 częściach wody znajduje się:

ogólna ilość składników stałych . . .	2·6477
między temi:	
podsiarczynu magnezowego	0·0109
węglań wapniowego	0·2989
„ magnezowego	0·0115
chlorku sodu	0·0490
„ magnu	0·0297
gazu siarkowodowego	0·100040

Od r. 1879 jest tu zakładzik zdrojowo-kąpielny o 33 pokojach dla gości zdrojowych i 13 gabinetach łaźiebnych, z 26 wannami.

Ceny: pokój na dobę od 40 kr. do 1 fl. 20 kr.; usługa dziennie 10 kr.; kąpiel wanienna mineralna 40—50 kr.; borowinowa 1 fl. 25 kr.; parowa 50 kr.; opłata zdrojowa 2 fl. od osoby.

816. **Nowacki**. Pustomyty, zakład kąpielowy siarczany, otwarty r. 1880. Lwów 1881. 8vo, s. 13.

817. **Wąsowicz Mieczysław Dunin**. Rozbiór chemiczny wody siarczanej ze źródła we wsi Pustomyty. *S. K. F.* 1881. T. XV. s. 234. Odbitka. Kraków 1881. 8vo, s. 15. Toż samo. *W. farm.* 1881. T. VIII. s. 185—201.

818. **Wąsowicz M. D.** Wynik rozbioru chemicznego ze źródła wody siarczanej w Pustomytach. *C. a. T.* 1881. N. 14 i 15, s. 228—231.

819. **Pustomyty**. Zakład kąpeli siarczanych i borowinowych, jak niemniej wodolecznicy. Lwów, 1844. 8vo, s. 4.

820. **Hacquet & Torosiewicz**. Pustomyty (manuskrypta przechowane w Bibliotece kórnickiej).

Rabka

wieś w Galicyi (powiat Nowy Targ), stacyja kolei żelaznej transwersalnej, posiada od r. 1864 zakład zdrojowo-kąpielny z 4ma zdrojami słono-jodobromowemi, powołany do życia staraniem Komisji balneologicznej r. 1861, mający obecnie 250 pokoiów dla gości zdrojowych i gmach łaźiebny o 24 gabinetach kąpielnych, 2 publiczne restauracje, filijalną aptekę, tudzież urzędy: pocztowy i telegraficzny na miejscu. Wielka łatwość dojazdu do Rabki i nader mała odległość (tylko 7 minut czasu) tutejszego zakładu zdrojowego od samej stacyi (recte przystanku) kolei żelaznej, jest nieocenioną dogodnością dla dostania się najlichniej przekazywanych namienionemu zdrojowisku pacjentów mianowicie chorej dziatwy, którato okoliczność stawia korzystnie wspomniany zakład między współrzędnemi mu zdrojowiskami naszymi: Iwoniczem i Rymanowem.

Rozbiorem chemicznym źródeł rabezańskich zajmowali się **Aleksandrowicz** r. 1866 i **Olszewski** 1885. Skład chemiczny tutejszych źródeł wykazuje w 1000 częściach wody:

	źródło Maryi (Aleksandrowicz)	źródło Rafaeli (Aleksandrowicz)	źródło Krakusa (Aleksandrowicz)	źródło Kazimierza (Olszewski)
ogólną ilość składników stałych	24·3635	24·6587	24·6017	13·0459
między temi:				
chlorku sodu	22·8654	22·9841	22·9583	11·5808
jodku „	0·04560	0·037903	0·045876	0·010853
bromku „	0·073868	0·058582	0·072974	0·028610
węgłanu sodowego . . .	0·8029	0·8721	0·7806	0·4428
„ wapniowego . . .	0·2791	0·3153	0·3380	0·1418
„ borowego . . .	0·0048	0·1683	0·1861	—
kwasu węglowego istotnie wolnego . . .	0·1386	0·1449	0·0752	0·2469

Wysoką wartość i lecznicze znaczenie ojezystych wód słono-jodobromowych, których nam dostarczają: Iwonicz, Rabka i Rymanów, tudzież ich porównanie z odpowiedniami zagranicznymi zdrojami (Heilbrunn źródło Adelajdy, Krankenheil i Kreuznach źródło Oranii), wykazaliśmy w naszym dziele *Rys Balneoterapii. Kraków*

1886, s. 24; unikając przeto powtarzania, mileżeniem ten przedmiot tutaj pomijamy.

W r. 1887 została tu urządzoną filija krakowskiego szpitala św. Ludwika dla dzieci, w którejto filii, dzięki gorliwości dyrektora rzezonego szpitala **Prof. Dra Jakubowskiego**, 24 dzieci używa kuracyi zdrojowo-kąpielnej w Rabce, przy zapewnieniu im całego utrzymania, lekarskiej pomocy i pielęgnowania. W tym celu wynajęto oddzielny budynek; domowe zaś gospodarstwo i obsługę chorych dzieci uskuteczniają Siostry miłosierdzia. Jest uzasadniona nadzieja, iż niebawem stanie tutaj własny budynek dla wspomnianej filii szpitala św. Ludwika; albowiem właściciel zdrojowiska Rabki ofiarował w tymże celu (r. 1888) grunt pod namienioną lecznicę dla chorych dzieci, odnośny zaś budynek już stawiać rozpoczęto.

Tutejszy zakład rozsyła w handel swoje wody mineralne i wyrabiane z nich przetwory: sól zdrojową i ług stężony.

Doroczne uczęszczanie gości zdrojowych do zakładu około 1000 osób, ilość corocznie udzielanych kąpeli mineralnych 10000; rozsyłanych wód rabezańskich 4000 flaszek; zaś soli rabezańskiej około 400 kilogramów.

Ceny pokoju na dobę od 80 kr. do 2 fl.; za pomieszkanie złożone z 3—4 pokoiów wraz z kuchnią dziennie 5 fl.; kąpiel mineralna wanienna od 50 do 80 kr.; flaszka wody mineralnej 21 kr.; ługu 25 kr.; kilogram soli rabezańskiej 1 fl.; opłata zdrojowa od osoby 5 fl. Ogółem niskie ceny są wyróżniającą cechą tutejszego zakładu.

821. **Skobel K. Fr.** Krótka wiadomość o wodach lekarskich w Rabce. *R. T. n. k.* 1859. *T. XXVII.* Odbitka. Kraków 1859, 8vo

822. **Wilkoszewski Awit.** Cudowna woda w Rabce, (wiersz). Cieszyn 1862. 8vo, s. 4.

823. **Aleksandrowicz A.** Rozbiór chemiczny trzech źródeł wody alkal. słonej jodobromowej w Rabce. Kraków 1866 8vo, s. 70. Wyd. IIgie. Kraków 1882.

824. **Rabka.** Die jod- und bromhaltigen Heilquellen zu Rabka. Krakau 1867.

825. **Zdrowisko w Rabce** przez **Wł. Anczyca.** *T. ill.* 1867. *T. XVI.* s. 150.

826. **Rabka.** Sources de Rabka. Eaux alcalines salées contenant de l'iode et du brome. Cracovie 1867.

827. **Rabka.** Anons in folio po francusku wydany r. 1867 w Krakowie z powodu współudziału zakładu rabezańskiego w wystawie międzynarodowej paryskiej r. 1867.

828. **Chrzanowski**. Obraz ruchu zdrojowiska w Rabee w r. 1868. Kraków 1869. 8vo, s. 8.

829. **Chrzanowski**. Obraz ruchu zdrojowiska w Rabee w r. 1869. Kraków 1870. 8vo, s. 8.

830. **Chrzanowski**. Obraz ruchu zdrojowiska w Rabee w r. 1870. Kraków 1870. 8vo, s. 13.

831. **Kopernicki Izydor**. Zakład kąpielowy w Rabee w r. 1871. Kraków 1872. 8vo, s. 48.

832. **Kopernicki I.** Zakład kąpielowy w Rabee w r. 1872. Kraków 1873. 8vo, s. 21.

833. **Lewandowski Gustaw**. Kilka słów o wodach leczniczych w Rabee. *Mdc. 1873. N. 43 i 44.*

834. **Kopernicki I.** Wiadomość o zakładzie kąpielowym w Rabee z r. 1873. Kraków 1874. 8vo, s. 19.

835. **Kopernicki I.** Zakład kąpielowy u wód słono-jodobromowych w Rabee w r. 1874. Kraków 1875. 8vo, s. 23.

836. **Ściborowski Wład.** Korespondencyja z Rabki. *Prz. lek. 1875. N. 27.*

837. **Kopernicki I.** Wiadomość o zakładzie kąpielowym w Rabee z r. 1875. Kraków 1876. 8vo, s. 23.

838. **Kopernicki I.** Wiadomość o zakładzie kąpielowym w Rabee z r. 1876. Kraków 1877, 8vo, s. 15.

839. **Korniłowicz**. Korespondencyja z Rabki. *G. lek. 1882. N. 27.*

840. **Kopff Leon**. Rabka, najsilniejsza solanka jodobromowa w Galicyi. Sprawozdanie z r. 1882. Kraków 1883. 8vo, s. 34.

841. **Olszewski K.** Rozbiór chemiczny wody rabczańskiej. Kraków 1884. 8vo, s. 11.

842. **Olszewski K.** Rozbiór chemiczny wody rabczańskiej ze źródła Kazimierza. Kraków 1884. 8vo, s. 3.

843. **Olszewski K.** Rozbiór chemiczny wody mineralnej rabczańskiej ze źródła Kazimierza. Kraków 1885. 8vo, s. 15.

844. **Rybczyński Aleks.** Rabka zakład kąpielowy z najsilniejszą solanką jodobromową w Galicyi. Sprawozdanie z r. 1884. Kraków 1885. 8vo.

845. **Rybczyński Aleks.** Rabka zakład kąpielowy z najsilniejszą solanką jodobromową w Galicyi. Sprawozdanie z r. 1885. Kraków 1886.

846. **Rabka**. Zakład kąpielowy (na kartonie składanym). 8vo, b. r. w. s. 8 z mapką dróg.

847. **Głuchowski F. M. Dr.** Rabka. Przewodnik dla chorych, udających się do Rabki. Kraków 1888. 16mo, s. 56.

848. **Smolarski.** Rabka. Sprawozdanie ze zakładu zdrojowo-kąpielowego w Rabce za r. 1887. Kraków 1888. 8vo, s. 11.

849. **Rabka** opis zakładu: 1) manuskrypt J. Zubrzyckiego, właściciela zdrojowiska z r. 1869. 2) manuskrypt tegoż z r. 1886. Oba manuskrypta posiada Biblioteka kórnicka.

Nadto o Rabce zobacz *Nra*: 67, 95, 96, 97, 98, 99, 135. 136.

Rabczyzna

miejsowość w gubernii witebskiej (dawniej Białoruś), składającej według nowszego podziału dwie gubernije i trzy powiaty, niegdyś zwano to Infantami polskimi. Dźwina zachodnia przerzyna całą długość gubernii witebskiej. Na jej prawym brzegu ciągnie się łańcuch wzgórz, tworzący położenie pagórkowate, przedstawiające w jego spadzistościach mnóstwo jezior i wód stojących w newelskiem, a ze wzgórzystej tamtejszej miejscowości zwanej Rabczyzną, u jej stóp tryszcza źródła siarczane, z których okoliczni mieszkańcy doznawali ulgi w niektórych chorobach, kąpiąc się w tej wodzie. Zakładu zdrojowo-kąpielnego prawdopodobnie tu nie było.

850. **Wzmianka o źródle siarczanem w Rabczyźnie.** *T. p.* 1844, s. 471.

Radowce

albo Radowiec po niemiecku Radautz, miasteczko na Bukowinie (obwód czerniowiecki), posiada zdroj słono-siarczany, wcale niespożytkowany. Zobacz *N.* 36.

Rosulna

wieś w Galicyi (obwód stanisławowski), znana z warzelni soli, posiada zdroj słony w celu leczniczym niespożytkowany, 25% soli kuchennej zawierający.

851. **Torosiewicz T.** Die Salzquelle zu Rosulno. Auszug aus d. k. k. Cameral. Gefällen-Verwaltung eingerichteten Analyse. *Mn.* 1837. *N.* 73, p. 290.

Rybaki

osada w gubernii płockiej (w Królestwie polskiem), w dawniejszej ziemi wyszogrodzkiej, leżąca przy m. Wyszogrodzie nad Wartą, dawniej folwark prywatny, następnie nabyty na własność rządową przez

Komisję spraw wewnętrznych na mocy rozporządzenia z d. 24 Października 1817 r., była miejscowością budowli statków spławnych prywatnych i rządowych, a dla tutejszego urzędu spławu wystawiono tu liczne domy, między temi najcenniejszy dla naczelnika urzędu; zaś w pobliżu jego ogrodu według **Gawareckiego**, jest źródło wody *prawie od dwóch wieków z podania znany, sprawiającej chęć do używania pokarmów, ich trawienie dobrze ułatwiającej i pomocnej w słabościach żołądka*. Rozbiór chemiczny tej wody w r. 1820, przez **Smołńskiego i Szobera**, przyrównywa **Gawarecki** do rozbioru źródła wody salzbruńskiej, znanego mu z dzieła **Moscha** (w tłumaczeniu **Kuszańskiego**) *Wody mineralne szląskie*, wnosząc z tego, iż źródło w Rybakach podobne jest do zdroju salzbruńskiego.

852. **Gawarecki W. H.** Opis topograficzno-historyczny ziemi wyższogrodzkiej na teraz w obwodzie i województwie płockiem. Warszawa 1823. (Tam wiadomość o wodzie lekarskiej na Rybakach, s. 70—74).

853. **L. G.** Opisanie historyczno-statystyczne województwa płockiego. *Kalendarz polityczny Królestwa polskiego. Warszawa 1828.* (Wzmianka o wodzie lekarskiej w Rybakach).

Rymanów

miasteczko w Galicyi (obwód sanocki), stacyja kolei żelaznej transwersalnej, posiada od r. 1881 zakład zdrojowo-kąpielny, około 8 kilom. od stacyi kolei żel. oddalony, w uroczej dolinie, na prawym brzegu rzeki Taby leżący, mający trzy źródła szczawu alkaliczno-słono-jodobromowej, bardzo obfite.

Rozbiór chemiczny źródeł rymanowskich, dokonany r. 1882 przez **Radziszewskiego**, wykazuje w 1000 częściach wody:

	źródło Celestyny	źródło Tytusa	źródło Klaudyi
ogólną ilość składników . .	9.093	9.153	9.121
między temi:			
chlorku sodu	5.956	6.008	6.033
„ potasu	0.112	0.086	0.085
bromku „	0.0066	0.0095	0.0065
jodku „	0.0116	0.0157	0.0078
dwuwęglanu sodowego . . .	1.314	1.327	1.3330
„ wapniowego . . .	0.670	0.643	0.659
gazu kwasu węglowego . .	0.7341	0.7945	0.7276

Od r. 1881 zaprowadzono tu zakład zdrojowo-kąpielny, który obecnie ma około 80 pokoiów dla gości i bardzo skromne łazienki o 32 gabinetach kąpielnych, a odwiedzany bywa corocznie w przecięciu przez 800 osób. Na sezon udzielają tu do 10000 kąpeli mineralnych waniennych.

Rozsyłka tutejszych wód mineralnych jest dotychczas nieznaczna (cena 1 flaszki 30 kr.); jednak soli zdrojowej sprzedaje się już corocznie do 1000 kilogr.; ług zaś mineralny na miejscu bywa spotrzebowanym.

Budujący się (r. 1888) dom zdrojowo-gościenny, tudzież rz. kat. kościół, powiększenie gmachu łaziebno, nieco dawniej wystawiony dom dla gości kąpielnych tutejszego lekarza zdrojowego **Dra Dukiet**a, i świeżo (r. 1886) wybudowany dom mieszkalny („pod Matką Boską”), własność **Wł. Zontaka** o 34 pokojach, z własną restauracją i terasą, 27 metrów długą a 9 metr. szeroką, pokrytą szklanym dachem, służącą do zebrań towarzyskich, dostarczają dowodu pomyślnego rozwoju namienionego zakładu zdrojowego.

Tutejsze zdrojowisko od r. 1886 służy corocznie za miejscowość na pobyt dla kolonii wakacyjnej dla ubogich dzieci, wysyłanych tam ze Lwowa, którąto kolonię podtrzymuje hojna ofiarność hr. Anny Potockiej, właścicielki Rymanowa, powszechnie uwielbianej za jej bezgraniczną filantropiję i poświęcenia się dla ubogich.

Namienione zdrojowisko opromienione niezrównanem publicznem miłosierdziem jego właścicielki, cechuje: towarzyska łączność, wielka swoboda a nadewszystko taniość.

Ceny: pokój dziennie od 50 kr. do 2 fl., kąpiel wanienna od 40 do 70 kr., opłata zdrojowa ze składką na orkiestrę od osoby 3 fl. Za przewóz ze stacyi kolei żelaznej do tutejszego zakładu zdrojowego płaci się: od wózka 1 fl., od małego półkrytego powozu 2 fl., zaś od wielkiego zamkniętego powozu 3 fl.

854. **Zakład zdrojowo-kąpielowy Rymanów.** Sanok 1881. 12mo, s. 12. IIgie wyd. Sanok 1882.

855. **Radziszewski Bron.** Wyniki rozbioru chemicznego źródeł mineralnych w Rymanowie. *C. a. T.* 1881. *T. IX. N. 13*, s. 209—212.

856. **Radziszewski Bron.** Rymanów. Rozbiór chemiczny wód lecarskich w Rymanowie. Lwów 1882. 8vo, s. 37.

857. **Dukiet.** Rymanów, zakład zdrojowo-kąpielny. Kraków 1882.

858. **Rymanów,** własność dzieci ś. p. hr. Stanisława Potockiego. Kraków 1886. 4to, jedna karta.

859. **Dom** „pod Matką Boską“ w zakładzie kąpielowym w **Rymanowie**. Lwów 1887. 4to, s. 3 z ryciną. (Opis rzeczzonego domu i tamtejszego zakładu zdrojowego).

860. **Rymanów**, autograf hr. Stanisławowej Potockiej, właścicielki zakładu zdrojowego w Rymanowie posiada Biblioteka kórnicka.

Siekierki.

Celiński (rękopis). O rozbiorze wody mineralnej w studni wykopanej we wsi Siekierki. Zobacz N. 15.

Sławinek

wieś w Królestwie polskiem o pół mili od Lublina, posiada 2 źródła żelaziste.

Rozbiór jednego z namienionych źródeł, zwanego „dużem“, dokonał **Orłowski**, wykazawszy w 1000 częściach wody:

chlorku potasu	0·0052
„ magnu	0·9041
siarkanu sodowego	0·0142
dwuwęglanu sodowego	0·0118
„ wapniowego	0·3518
„ magnezowego	0·1005
„ żelazawego	0·0403
„ manganowego	0·0009
fosforanu glinowego	0·0045
kwasu węglowego	0·041585
metanu	0·004334
azotu	0·000198.

Okolo r. 1824 czy 1829 powstał tu zakład zdrojowo-kąpielny, któremu rozgłos sprawiło uleczenie **Dra Wilsona** (r. 1856) tutejszemi kąpielami, wzmiankowane w jego opisie wód sławinkowskich, przytoczonym w *Tygodniku lekarskim z r. 1859*.

Zakład posiada 36 pokoi mieszkalnych dla gości. Urządzenia balneotechniczne dla braku ich opisu nie są nam wiadome.

Ceny: taksa wpisowa od osoby 3 rs., od rodziny 6 rs.; kąpiel mineralna 40 do 50 kop., borowinowa 80 kop., elektryczna 1 rs., rzeczna 10 kop.; pokój na dobę od 40 kop., za usługę 5 kop.; całodzienne utrzymanie w restauracyi 1 rs.

861. **T. Fr.** (Dr. Trojański Fr.). Wody żelazne w Sławinku pod Lublinem. *G. war. 1854. N. 193*.

862. **W. D. Sławinek** i jego wody mineralne. *T. lek.* 1856, N. 25.
863. **Karpiński W.** Rozbiór wody żelaznej sławinkowskiej pod Lublinem. *T. lek.* 1857. s. 159.
864. **Wilson Wilh.** O wodach mineralnych żelaznych w Sławinku pod Lublinem. *T. lek.* 1859 s. 177—180.
865. **O wodach** mineralnych w Sławinku pod Lublinem. *G. war.* 1860. N. 141.
866. **Suligowski F.** Wody mineralne w Sławinku. *P. T. l. war.* *T. LXIV.* 1870. s. 18.
867. **Palm B.** Chemiczna analiza węglano-żelazistych źródeł Sławinka i Bronowie pod Lublinem. *G. lek.* 1877. *T. XXIII*, s. 117—122.
868. **Palm B.** Chemische Bestimmung der kohlensauen Eisenquellen zu Sławinek und Bronowitz bei Lublin, Riga 1877.
869. **Orłowski Antoni.** Rozbiór chemiczny wód mineralnych w Sławinku. *C. a. T.* 1881. N. 17 i 18. s. 265—281.
870. **Orłowski A.** Rozbiór chemiczny wód mineralnych w Sławinku, mianowicie dwóch źródeł żelazistych (chalibokrene), dużego używanego na kąpiele i małego Kazimiry. Lublin, 1882. 8vo, s. 61
871. **Sławinek**, jego wody mineralne żelazne. *Wędrowiec.* Warszawa 1883. N. 22.
872. **Bieliński Józef.** Sławinek. Żelazistyja mineral. wody. (Lublińskiej gubernij). *Protok. zasiedl. wilen. med. obszcz.* 1884. N. 7, s. 23—29.
873. **Podgórski A.** Sławinek jako zakład zdrojowo-leczniczy. Pogadanka popularno-hygijeniczna. *Gazeta lubelska.* 1884. N. 108 i 118.
874. **Sławinek**, zakład leczniczy, zdrojowo-kąpielowy, wody żelaziste w Królestwie polskiem pod Lublinem. Dyrektor Zakładu Dr. Olechnowicz. Lublin, b. r. w. 16mo, str. nienumerow. 5.

Słone pod Rabką

wieś w Galicyi (obwód wadowicki), posiada źródło słone niezużytkowany. Zobacz N. 3.

Słońsk

wieś w Królestwie polskiem między Nieszawą a Staszowem, posiada źródło słonej wody, którego zbadaniem zajmowano się już przed r. 1830. Bank polski wzięwszy około r. 1833—34 na siebie eksploatację tutejszej wody, czynił nadzieję, że będzie mógł dostarczać z tego źródła corocznie sto tysięcy cetnarów dobrej soli. Pod względem leczniczym wcale nieużytkowano tutejszego źródła słonego.

875. **Woda słona** we wsi Słońsku pod Nieszawą. *Kr. I.* s. 27.

Słotwiny przy Krynicy, zobacz Krynica.

Słubice

wieś pod Warszawą, około r. 1780 własność Mikorskiego, Podkancelrzego Gostyńskiego i Pisarza Komisji skarbu, który tutejsze źródło kazał ocembrować i powołał do jego chemicznego zbadania **Schroeder'a**, uznane przez niego za wodę siarczaną. Zdrój ten nie został w celu lekarskim zużytkowanym.

876. **Wiadomość** o nowo odkrytych wodach mineralnych w Słubicach pod Warszawą. *Pamiętnik polityczny i historyczny r. 1785. I. s. 217—222.*

Smerdonie

miejsceowość na Litwie w powiecie poniewieskim, 45 wiorst od wód siarczanych baldońskich w Kurlandyi będących oddalona, posiada według **Adamowicza** bardzo obfite źródła wody siarczanej. Było tu w r. 1850 kilka domków prywatnych na pomieszczenie chorych; wodę siarczaną przywożono w beczkach do kąpieli, rozgrzewanej rozpalonemi kamieniami, nie było żadnych wygod. Zobacz N. 35.

877. **Blumer**. Commentatio de diversa indole aquarum praecipue de fonte Smerdoniano in M. D. Lithuaniae. Regiomonti 1789. 4to.

878. **Tiffenbach Karol, Dr. Med.**, pozostawił rękopis in folio p. t. *Commentatio de fonte Smerdoniano in Gubernio Vilnensi*, przechowany w bibliotece Towarz. lekar. wileńskiego, o czem wspomina **Dr. Bieliński** w swej rozprawie p. t. *Doktorowie Medycyny w Wilnie promowani*. Zobacz *Pamięt. Tow. lekarz. warsz. 1886, T. LXXXII, s. 885.*

Sokolniki

wieś w Galicyi (obwód lwowski), o małą milę od Lwowa odległa, posiada zdroj ziemno-żelazisty, weale nieużytkowany.

879. **Torosiewicz T.** O wodzie mineralnej w Sokolnikach. *P. f. k. 1835. T. II, s. 135.*

Solec

wieś w Królestwie polskiem (gubernija radomska, powiat stopnicki), posiada zdroj alkaliczno-słono-siarczany, pozyskany r. 1815 wiertniczym sposobem w głębokości 310 stóp, przy poszukiwaniu w tutejszej miejscowości źródeł słonych. Wspomniony zdroj spowodował zaprowa-

dzenie zakładu zdrojowo-kąpielnego, założonego około r. 1830, mającego obecnie: 7 domów mieszkalnych, hotel i łazienki o 29 gabinetach kąpielnych, dotychczas z pierwotnymi balneotechnicznymi urządzeniami.

Rozbiór chemiczny źródła soleckiego dokonany przez **Wawnikiewicza** wykazuje, iż w 1000 częściach wody znajduje się:

ogólna ilość składników stałych . . 20·30796.

między temi:

siarkowodu, siarczku sodu	0·22051
siarczku sodu	0·04325
„ magnu	0·00286
podsiarczynu sodowego	0·05063
chlorku sodu	13·95532
jodku magnu	0·01864
bromku magnu	0·02480
gazu siarkowodowego wolnego . . .	0·10009.

Z porównania ojczystych źródeł siarczanych dotychczas analizowanych okazuje się, iż co do ilości siarkowodu i połączeń siarki, Solec ma bezwzględne pierwszeństwo; o czem już wspomnieliśmy w naszym dziele *Rys Balneoterapii. Kraków 1886, str. 266—267*. Zbývá tu na ulepszeniach ku wygodzie gości, tudzież na nowych urządzeniach balneotechnicznych, odpowiednich obecnemu stanowisku Balneoterapii.

Doroczne uczęszczanie gości, od niedawna znacznie zmniejszone, wynosi około 300 osób leczących się. Cena pokoju na dobę od 20 do 90 kop., kąpiel wanienna miner. 40 kop. Opłata zdrojowa 4 rs. od osoby.

880. **Wielogłowski W.** Uwiadomienie o wodach mineralnych soleckich. Kraków, 1830 r. Toż po niemiecku. Wrocław, 1830.

881. **Plan** do Towarzystwa akcyjnego w celu założenia kąpeli w Solcu. Kraków, 1830. 4to., s. 8. Toż i po niemiecku. Wrocław, 1830.

882. **Wiadomość** o wodach siarczanych w Solcu. *P. T. lek. warsz.* 1841, T. V. s. 180—186.

883. **Rozbiór wody soleckiej.** *B. w.* 1841. II, s. 845.

884. **Woda solecka.** *R. W. L. U. J.* 1843. T. VI, s. 296.

885. **Libchen Jan Ferd.** Woda solecka, jej działanie i sposób użycia. Warszawa. 1851. 8vo.

886. **Zagórski J.** Szpital we wsi Solcu przy wodach mineralnych słono-siarczanych tamże. (Wypis z rękopismu: opis Solea z jego źródłem wody słono-siarczanej). *T. lek.* 1851. N. 41—42.

887. **Dietl J.** Źródła lekarskie w Solcu. Kraków. Odbitka z „Uwag nad zdrojowiskami krajowemi“ 1858. 8vo, str. 36.
888. **Pamiętka z wód soleckich**, obejmująca opis Zborowa i Solca. Kraków, 1859. 4to z 5ma rycinami litografowanemi.
889. **Sulicki J. T.** Sprawozdanie o ruchu i postępie zakładu zdrojowego we wsi Solcu w r. 1865. *T. lek. 1866. N. 4.*
890. **Tenże.** Opis zakładu wód mineralnych soleckich. *Tamże. 1867. N. 5—6.*
891. **Tenże.** Sprawozdanie z pory kąpielowej w zakładzie wód mineralnych soleckich w r. 1867. *G. lek. 1868. T. IV. s. 723—727.*
892. **Tenże.** Toż za r. 1868. *Tamże. 1869. T. VI. s. 679—731.*
893. **Tenże.** Toż za r. 1869. *Tamże 1870., s. 836—870.*
894. **Wawnikiewicz.** Woda mineralna słono-siarczano-alkaliczna solecka, jej własności fizyczne i skład chemiczny. Warszawa. 8vo. 1869.
895. **Solec**, anons z r. 1869. Warszawa. 4to.
896. **Wody soleckie** w porównaniu z innemi zagranicznymi, chemicznie do nich zbliżonemi. *R. T. lek. war. 1871. T. LXVI, s. 235.*
897. **Wyrzykowski.** Sprawozdanie z pory zdrojowej u wód w Solcu za r. 1870. *G. lek. 1870. s. 545—597.*
898. **Wyrzykowski.** Sprawozdanie u wód w Solcu za r. 1871. *G. lek. 1871, s. 31—32.*
899. **Wyrzykowski.** Sprawozdanie u wód w Solcu z r. 1871, *G. lek. 1872, s. 289—328.*
900. **Wyrzykowski.** Sprawozdanie u wód w Solcu za r. 1872. *G. lek. 1873, s. 209—263.*
901. **Tenże.** Toż za r. 1873. *Tamże. 1874. T. XVI. s. 257—276.*
902. **Projekt** nowego urządzenia zakładu zdrojowego w Solcu. *G. lek. 1875, s. 141.*
903. **Korespondencyja ze Solca.** Dodatek tygodniowy do *Gazety lekarskiej 1875, T. XVIII.*
904. **Wyrzykowski.** Sprawozdanie z pory zdrojowej w zakładzie wód mineralnych słono-gorzkich, siarczano-alkalicznych w Solcu za r. 1874. *G. lek. 1875. T. XVIII. N. 3 i 4, s. 40—54.*
905. **Wyrzykowski.** Sprawozdanie z pory zdrojowej u wód w Solcu za r. 1875. *G. lek. 1876, s. 326—344.*
906. **Tenże.** Toż za r. 1877. *Tamże. 1878. T. XXIV, s. 49—214.*
907. **Wyrzykowski.** Sprawozdanie lekarskie o chorobach leczonych w zakładzie wód mineralnych słonogorzkich siarczano-alkalicznych w Solcu za r. 1880. Warszawa. 1881, 8vo, maj., s. 24.

908. **Sprawozdanie** o chorych leczonych w zakładzie wód mineralnych w Soleu za r. 1882. Warszawa. 1883, 8vo maj., s. 8.

909. **Wyrzykowski**. Solec w czasie leczniczym 1884 r. Spostrzeżenia zebrane przez Dra W... Warszawa. 1885, 8vo maj., s. 8.

Starosól

miasteczko w Galicyi (obwód samborski), posiada zdroj słony i warzelnię soli. Zobacz **Torosiewicz** N. 168. O wodach słonych w Starejsoli wspomina już **Łubieński** w swem dziele *Świat we wszystkich swych częściach*. Wrocław, 1741: s. 416 mówiąc: *blisko miasta Sambora jest Starosól, miasto jako i Suminy, Spryńska Żupka, Nachmowice, Kotowie, Truskawiec (sic), Modrysz, Tyrawa Solna, Rungury i Dolina, wsie wstawione solami, których tam najwięcej warzą z wód słonych*.

Stokliszki.

Starostwo stokliskie w gubernii wileńskiej [(powiat trocki) na Litwie, 10 mil od Wilna, 12 od Grodna, a 6 od Trok, oddalone, posiada źródła wody słonej, z których już za czasów Ludwika Pocięja Hetmana W. Ks. litewskiego urządzono warzelnię soli kuchennej, później zaniechaną z powodu nieodnoszonych z tego korzyści. Następnie Chreptowicz, Podkanclerz litewski zaprosił z Wilna do Stokliszek Prof. fizyki **Mickiewicza** i Prof. chemii **Sartoryusa** dla zbadania wód stokliskich, którzy uznali rzeczzone wody za posiadające $\frac{1}{200}$ % soli kuchennej. Oprócz źródeł słonych w Stokliskach, są nadto według **Adamowicza** także wody: w Niemonowicach, w Żabunowie i w Birsztanach.

Niewiadomo czyli był zakład kąpielny w Stokliskach; o tem bowiem nie wspomina **Adamowicz** w swej rozprawie poniżej przytoczonej. Rozbiór chemiczny rzeczonych wód skutecznił aptekarz **Justyn Kuszewicz**, zamieszczony w powołanej rozprawie **Adamowicza** pod N. 911, nie odpowiada obecnym wymogom umiejętności, z tego przeto powodu mileżeniem tutaj go pomijamy.

910. **Jundziłł Stan. Bonifacy Książd**. O źródłach słonych i wodach stokliskich. Wilno, 1792.

911. **Adamowicz**. O wodach w Stokliskach. *P. T. l. war. 1851. T. XXVI, s. 84.*

912. **Kuszewicz Justyn**. O wodach w Stokliskach. *Pr. P. 1852, T. III i IV, s. 129—139.*

913. **Pląskowski Romuald**. Wody mineralne w Stokliskach i w Birsztanach, wiadomość od **Dra Erminio Andriolli**. *P. T. l. war. 1871, T. LXVI, s. 681.*

Strychańce

wieś w Galicyi (powiat tłumacki), o godzinę drogi od stacyi kolei żelaznej Jezupól oddalona, posiada według **L. Hodoły** źródło siarczane, wytryskujące w bezpośrednim sąsiedztwie skał gipsowych i alabastrowych. Zgodnie z tą wzmianką namienionego referenta, w odległości niewielu kroków od rzeźzonego źródła, znajdują się tutaj także liczne źródła żelaziste, których woda „*ma smak jakby atramentowy i ściągający, tworzące żółty osad, a pokryte iryzującą powłoką.*” Innych dalszych wiadomości o wspomnianej miejscowości i o wymienionych jej źródłach mineralnych, dotychczas w dzikim stanie będących i wcale niezużytkowanych **Hodoł** wcale nie podaje.

914. **Hodoł L.** *Kos. 1881, T. VI, s. 226.* Taż sama wiadomość powtórzona w *C. a. T. 1881, s. 186.*

Swoszowice

wieś w Galicyi (obwód wadowicki), stacyja kol. żel. transversalnej, 8 kilom. od Krakowa odległa, słynna bogatemi kopalniami siarki, posiada 2 źródła wody siarczanej i zakład kąpielny, którego początek sięga epoki pierwszego rozbioru kraju. zawdzięczając restytucję namienionego zdrojowiska Prof. Feliksowi Radwańskiemu, ówczesnemu właścicielowi Swoszowic w r. 1811; obecne zaś swoje ukształtowanie, podjęte w r. 1861, winne są Swoszowice t. z. Spółce zdrojowisk krajowych.

Wynik najnowszego rozbioru chemicznego zdrojów swoszowickich, dokonanego r. 1884 przez **Olszewskiego** jest następujący (w 1000 częściach wody):

	zdrój główny	zdrój Napoleona
ogólna ilość składników stałych . . .	2·2974	2·3575.
między temi:		
chlorku sodu	0·0058	0·0307
siarkanu sodowego	0·0825	0·2114
„ magnezowego	0·5358	0·5875
„ wapniowego	0·9577	0·8155
gazu siarkowodowego	0·0452	0·0498.

W r. 1887 tutejszy zakład przeszedł na własność nowego nabywcy, rokującego mu pożądane ulepszenia. Znajduje się tu około 65 pokojów dla gości zdrojowych i gmach łaźiebny z 14 gabinetami kąpielnymi. Urządzenia pomieszczeń i łaźienek w ostatnich latach zna-

ecznie ulepszone tu zostały. Już w r. 1869 przebywało podczas pory zdrojowej 977 osób leczących się, udzielono wówczas 13722 kąpiei mineralnych waniennych; jednak obie te cyfry w ostatnich latach znacznie zmalały.

Cena pokoju na dobę od 40 kr. do 1 fl. 50 kr., kąpiel mineralna wanienna 60 kr., mineralna mułowa fl. 1, opłata taksy kuracyjnej i na orkiestrę od osoby 4 fl. 50 kr., osoby mieszkające w zakładzie, a nieużywające kąpiei, opłacają taksy 2 fl. 25 kr.

915. Wzmianka historyczna o Swoszowicach **Mitzler** p. 801. Zobacz **Grabowski**. *Opis Krakowa, wydanie 4te, s. 344.*

916. O Swoszowicach, wspomina już w r. 1645 **Broscius**. Zobacz **Prof. Majer**. *Zawód lekarski Jana Brosciusa. R. W. L. U. J. 1842, T. V, s. 187—224.*

917. **Markowski**. Rozprawa o rozbiórce wody siarczastej swoszowickiej. *R. T. n. k. T. XI, s. 336—344.*

918. **Torosiewicz T.** Woda lekarska w Swoszowicach. *R. W. L. U. J. 1841, s. 359 i r. 1843, s. 308.* Toż *G. lw. 1841, N. 41, i w B. R. f. Ph. Bd. 74.*

919. **Dietl J.** Źródła lekarskie w Swoszowicach. Kraków, 1858 8vo, s. 24. Odbitka z *Uwag nad zdrojowiskami krajowemi.*

920. **Czyrniański E.** Rozbiór chemiczny zdrojów wody lekariskiej swoszowickiej (zobacz Lubień (N. 752).

921. **Lech A.** Stan zdrojowiska w Swoszowicach w r. 1861. Kraków, 1862 (z widokiem zakładu).

922. **Lech A.** Postrzeżenia względem ilości wody w zdroju swoszowickim w r. 1862.

923. **Lech A.** Sprawozdanie ze stanu zakładu w Swoszowicach za r. 1862. Kraków, 1863.

924. **Swoszowice** przez **Wł. L. Anczyca**. *T. ill. 1862. VI, s. 98.*

925. **Broniowski**. Balneologija krajowa. Swoszowice w r. 1869. Kraków, 1870. 8vo, s. 16.

926. **Siewruk Teofil**. Swoszowice. *Mdc. 1881. N. 44.*

927. **Olszewski**. Rozbiór chemiczny wody siarczanej swoszowickiej ze zdroju głównego i ze zdroju Napoleona, Kraków, 1884. 8vo, s. 19. Streszczenie tegoż w *C. a. T. 1884. T. XIII, N. 12.*

928. **N. N.** Swoszowice pod Krakowem. Zakład kąpielowo-leczniczy ze zdrojów siarczanych. Kraków, 1887. 12mo, s. 16.

929. **N. N.** Swoszowice nächst Krakau eine Schwefelbadeanstalt und Curort. Krakau, 1887. 12mo, s. 19. Zamieszczony tu najnowszy

rozbiór chemiczny zdroju swoszowickiego, dokonany r. 1887 przez **Trochanowskiego**, niewiele różni się od rozbioru uskutecznionego w r. 1884 przez **Olszewskiego**.

930. **O Swoszowicach** następujące manuskrypta, posiada Biblioteka kórnicka: 1) od „Spółki zdrojowisk krajowych.“ Ceny pokoiów kąpieli, jazdy omnibusem i potraw w tamtejszej restauracyi. 2) Od zarządu zdrojowego z r. 1866.

Nadto o Swoszowicach zobacz:

931. **Unger**. Blätter-Abdrücke aus dem Schwefelflötze von Swoszowice. **Haidniger's Naturwiss. Abhandlungen** 1849.

932. **Ezquerza del Bayo**. Vorkommen des Schwefels zu Swoszowice. *L. u. Brn. J. f. M.* 1834.

933. **Zeiszner L.** Opis geologiczny pokładu siarki w Swoszowicach. *R. T. n. k.* 1851. T. XX.

Szczawnica

wieś w Galicyi (obwód sandecki), o 50 kilom. odległa od stacyi kol. żel. tarnowsko-lełuchowskiej „Stary-Sącz“, składająca się z dwóch części: Szczawnica wyżnia i niżnia, tudzież ze środkowej adtyneneyi zwanej Miodziś, posiada od r. 1828 zakład zdrojowy, który starannie przez 42 lat pielęgnował jego właściciel ś. p. Józef Szalay, od niego testamentem r. 1876 przeznaczony na własność Akademii Umiejętności w Krakowie, otaczającej ów zakład najgorliwszą moralną i materalną opieką.

Chemicznym rozbiorem źródeł szczawnickich zajmowali się: **Markowski** około r. 1826, **Fonberg** r. 1829, **Torosiewicz** r. 1839 **Aleksandrowicz** 1857 r., **Stopczański** 1865 r., **Hoff** 1869 r. i **Radziszewski** r. 1879. Z tych prac najzupełniejszą jest analiza **Stopczańskiego**, wykazująca, iż w 1000 częściach wody znajduje się;

	zdrój Józefiny	zdrój Szezepana	zdrój Magdaleny	zdrój Waleryi	zdrój Szymona	zdrój Anieli	zdrój Heleny
ogólna ilość składników stałych	9.251	6.404	12.132	6.258	2.919	7.265	1.6029
między temi:							
dwuwęglanu sodowego . .	4.608	3.031	5.969	2.859	1.099	4.323	5.053
„ wapniowego . .	0.775	0.780	0.607	0.807	0.644	0.426	0.677
„ magnezowego . .	0.438	0.314	0.515	0.389	0.142	0.247	0.384
„ żelazowego . .	0.012	0.010	0.007	0.019	0.026	0.013	0.009
chlorku sodu	3.131	1.966	4.615	1.944	0.836	1.963	3.422
gazu węglowego istotnie wolnego	1.726	2.077	1.402	1.252	1.886	1.416	1.62

Jeden z ostatnio namienionych źródeł zagał; w miejsce jego powstało nowe źródło, nazwane źródłem Wandy.

Zakład rozporządza 6ciu źródłami mineralnemi, szczawowy w wysokim stopniu alkalicznej, ma około 860 pokoiów dla gości zdrojowych, łaźienki na Miodziesiu, urządzenie rzecznych kąpiel i obszerny dom gościnno-zdrowy (Kurhaus). W b. r. (1889) ma być w Szczawnicy zaprowadzonym przez Dra Kołęczkowskiego zakład wodolecznicy, którego lekarskie kierownictwo objąć ma Dr. Smoleński.

Cena jednego pokoju na dobę od 80 kr. do 2 fl. 50 kr., kąpiel wanienna miner. 60 kr., natryskowa zimna 25 kr., flaszka wody szczawnickiej 21 kr., opłata taksy kuracyjnej i składka na orkiestrę fl. 6.

Doroczna frekwencja przeszło 3000 osób, roczny eksport wód szczawnickich około 120000 flaszek. Wyrabiano tu do niedawna sól mineralną zdrojową i pastylki szczawnickie.

934. **Markowski J.** O wodach mineralnych w ogólności, a o wodzie szczawnickiej w szczególności b. m. i r. w.

935. **Wotzelko.** Wiadomość o Szczawnicy. *D. wil.* 1828. IV, s. 42.

936. Opisanie wód mineralnych szczawnickich w Karpatach z rozbiorem chemicznym. *Umiejętności i sztuki.* Wilno, 1828. III, s. 271.

937. **Wiadomość o Szczawnicy** w Karpatach i o znajdujących się tamże wodach mineralnych; wyjęta z „Dziennika wileńskiego“ podało czasopismo *Kolumb*, 1829. T. VI, s. 133—144. (Jestto wierny opis ówczesnego stanu zakładu w Szczawnicy i jego stosunków miejscowych).

938. **Fonberg i Mianowski.** Rozbiór chemiczny wody szczawnickiej. *D. wil.* 1829. N. 9.

939. **N. N.** O Szczawnicy i znajdujących się tam wodach mineralnych. *R. lw. Dodatek do G. lw.* 1829. N. 31.

940. **Herbich.** Nachricht über die Szczawnicer Gesundbrunnen. Wien. 1831.

941. **Herbich**, tłumacz **Balicki Wincenty.** Wiadomość o źródle zdrowia w Szczawnicy. Tarnów, 1831.

942. **Zawadzki.** Szczawnica. *Mn.* 1832, N. 32.

943. **Sawiczewski Józef.** Rozbiór chemiczny wody szczawnickiej ze źródła Józefiny. *P. f. k.* 1834. I. s. 29.

944. **Torosiewicz T.** Die Mineralquellen zu Szczawnica chemisch untersucht. Odbitka z *B. R. f. Ph. T.* LXXI.

945. **Torosiewicz T.** tłumacz **Mohr** fizyk miasta Krakowa. Wody szczawnickie chemicznie rozebrane. Kraków, 1840, s. 24.

946. **Kratter**. Die Mineralquellen zu Szczawnica. Lemberg 1842.
947. **Kratter**. Wody mineralne szczawnickie, tłumaczenie z niemieckiego. Lwów. 1842. 8vo, s. 114.
948. **Szczawnica** z widokiem zakładu. *Prz. L. 1844. N. 36—42.* (Są to wyjątki z monografii Szczawnicy skreślonej przez Krattera).
949. **Flechner**. Zwei Vorträge über die Heilquellen von Szczawnica in Galizien, abgehalten in der Versammlung der Gesellschaft der Aerzte in Wien am 15 Mai u. 12 December 1850. Zobacz *Zeitschrift der Gesellschaft der Aerzte. Wien. 1851, p. 396.*
950. **Zieleniewski M.** Wody lekarskie szczawnickie. Kraków. 1852. s. 127. (Zaszczytną ocenę tej publikaeyi, skreśloną piórem **L. Siemienińskiego**, zamieścił *Czas* r. 1852; należyty zaś rozbiór naszej pracy „O wodach lekarskich szczawnickich“ podał **Prof. Majer** w *B. war.* 1852. *T. IV. s. 152—156.*)
951. **Zieleniewski M.** Die Heilquellen von Szczawnica. Wien 1853. 8vo, p. 92.
952. **Aleksandrowicz A.** Rozbiór chemiczny dwóch nowych źródeł wody mineralnej szczawnickiej. Kraków, 1857, s. 44.
953. **Szalay Józef**. Wegweiser für die Reisenden nach dem Kurorte zu Szczawnica. Krakau, 1857. 8vo, p. 30, łącznie po niemiecku i po polsku.
954. **Ze Szczawnicy. C. 1857. N. 195.**
955. **Dietl Józef**. Źródła lekarskie w Szczawnicy. Kraków 1858. 8vo, s. 66. Odbitka z Uwag nad zdrojowiskami krajowemi.
956. **Szalay Józef**. Album szczawnickie czyli nadbrzeże górnego Dunajca. Czcionkami drukarni Czasu, Kraków, 1858 z 15tu ilustracyjami litografowanemi in folio, tudzież z tekstem (po części pióra **S. Morawskiego**).
957. **Szczawnica. D. l. 1858. N. 92.**
958. **Szczawnica. G. war. 1858. N. 198.**
959. **Szalay Józef**. Przewodnik dla podróżujących do wód szczawnickich. Kraków, 1859. Wyd. II. 16mo, s. 32.
960. **Warschauer J.** Brunnenärztliche Mittheilungen über die Badesaison im J. 1858 in Szczawnica. Separatabdruck aus der neuen Zeitschrift der Heilkunde. Wien, 1859. 8vo, s. 21.
961. **Warschauer J.** Sprawozdanie o chorych leczonych w Szczawnicy w r. 1858. *T. lek. 1859, s. 109—139.*
962. **Warschauer J.** Sprawozdanie z pory kąpielowej r. 1859 w Szczawnicy. *Roczn. Tow. paryzkiego lekarzy polskich. Paryż, 1860., s. 91—106.*
963. **N.** O trzech nowych źródłach w Szczawnicy. *C. 1860. N. 253.*

964. **Warschauer J.** Kurbericht aus Szezawnica im J. 1859. *Zeitschrift der Gesellschaft der Aerzte in Wien.* 1860. N. 9, 10 und 12.
965. **Trembecki O.** Przewodnik do źródeł lekarskich w Szezawnicy. Kraków, 1861. 8vo. s. 50 z mapą.
966. **Orkisz J.** Źródła lekarskie w Salzbrunie i w Szezawnicy. Warszawa. 1862, 8vo, s. 392.
967. **Szalay J.** (autograf) pismo do Komisji balneol. z dnia 18 Kwietnia 1863 r., ceny pomieszczeń i kąpielni w Szezawnicy. (Jest w Bibliotece kórnickiej).
968. **Ściborowski W.** Kilka słów o obecnym stanie zdrojowiska w Szezawnicy. *D. lit.* 1864.
969. **Szezawnica.** *T. ill.* 1864. X., s. 243.
970. **Kremer Józef.** Szezawnica. *C.* 1865. Powtórzenie tego w „*Kremera Pisma.*“ Warszawa, 1879. *T. XII*, s. 608.
971. **Stopczański A.** Rozbiór chemiczny wody mineralnej szezawnickiej z 7miu źródeł. Kraków, 1865. 8vo.
972. **Stopczański A.** Chemische Analyse von 7 Quellen des Mineralwassers zu Szezawnica. Krakau, 1865. 8vo.
973. **Ściborowski W.** Kilka słów o nowym rozbiórce wody mineralnej szezawnickiej, dokonany przez Stopczańskiego. *T. lek.* 1865. N. 19.
974. **Estreicher K.** Widoki Pienin w okolicy Szezawnicy, nakład i fotografia T. Wyspiańskiego. 4to. Lwów, 1867.
975. **Ściborowski W.** Szezawnica w r. 1866. *T. lek.* 1867. N. 27.
976. **Ściborowski W.** Korespondencyja ze Szezawnicy. *T. lek.* 1867. N. 30—31.
977. **Trembecki O.** Sprawozdanie o zdrojach leczniczych w Szezawnicy z r. 1866. Kraków, 1867. 8vo, s. 14.
978. **Dąbski.** Źródło Wandy w Szezawnicy. (Korespondencyja z Wojnicza). *Prz. lek.* 1868, N. 40.
979. **Hoff Bogd.** Protokół z 11go posiedzenia Komisji balneologicznej, dotyczący rozbioru chemicznego wody źródła Wandy w Szezawnicy. Kraków, 1868. 8vo, s. 8.
980. **Ściborowski W.** Szezawnica w r. 1867. *Kl.* 1868, *T. III*, N. 3.
981. **Trembecki O.** Sprawozdanie o zdrojach leczniczych w Szezawnicy z r. 1867. Kraków, 1868. 8vo, s. 16.
982. **Hoff B.** Oznaczenie chemiczne wody ze źródła Wandy w Szezawnicy. Kraków, 1869.

983. **Ściborowski W.** Szczawnica w r. 1868. *Kl.* 1869, *T. V*, s. 11—27.

984. **Ściborowski W.** Korespondencyja ze Szczawnicy. *Kl. T. V*, 1869. *N.* 2—7.

985. **Trembecki O.** Sprawozdanie z ruchu i postępu zdrojowisk leczniczych w Szczawnicy z r. 1868. Kraków, 1869, 8vo, s. 23.

986. **Dr. M. Z. (Zieleniewski).** Illustrowany przewodnik w podróży do Szczawnicy z mapą. Kraków, 1869. 16mo, s. 31.

987. **Elias Walery.** Illustrowany przewodnik do Tatr, Pionin i Szczawnicy. Kraków, 1870. 16mo, s. 164, z 22ma ilustracyjami i mapą Tatr.

988. **Ściborowski Wł.** Szczawnica w r. 1870. *Kl.* 1870, *Nr.* 24—25.

989. **Szczawnica**, przez **O. Winklera.** *T. ill. S. 2* 1870. *T. V*, s. 232.

990. **Lutostański B.** Korespondencyja ze Szczawnicy. *Prz. lek.* 1871 *N.* 30.

991. **Trembecki O.** Sprawozdanie z ruchu i postępu zdrojowiska leczniczego w Szczawnicy za r. 1870. Kraków, 1871. 8vo., s. 23.

992. **Ściborowski Wł.** Listy ze Szczawnicy, *Zdrowiska r. 1872 i 1873.*

993. **Trembecki O.** Sprawozdanie z ruchu i postępu zakładu zdrojów leczniczych w Szczawnicy za r. 1871. Kraków, 1872. 8vo. s. 24.

994. **Szysło W.** Kilka uwag nad wodami szczawnickimi. Sprawozdanie z tegoż przez **Dra Wyrzykowskiego.** *P. T. l. war.* 1873, *T. LXIX*, s. 54.

995. **Trembecki O.** Sprawozdanie z ruchu i postępu w czasie pory kąpielowej r. 1872 w Szczawnicy. Kraków, 1873 8vo., s. 29.

996. **Lutostański B.** Szczawnica, jej zdroje i urządzenia. Kraków, 1874. 16mo, s. 122.

997. **Ściborowski Wł.** Szczawnica w r. 1873, *Prz. lek.* 1874 *N.* 22 i 23. Toż w czasopiśmie *Zdrowiska r. 1874.*

998. **Trembecki O.** Sprawozdanie o zdrojach leczniczych w Szczawnicy za r. 1873. Kraków, 1874. 8vo, s. 19.

999. **Trembecki O.** Sprawozdanie o ruchu i postępie zakładu zdrojowego w Szczawnicy za r. 1874. Kraków, 1875, 8vo, s. 18.

1000. **Tenże.** Toż za r. 1875. Kraków, 1876. 4to, s. 22.

1001. **Hoff B.** Przyrząd do ogrzewania na kąpiele szczawy żelazistej ze źródła Szymona w Szczawnicy. *Prz. lek.* 1879. *N.* 36 (z tablicą)

1002. **Trembecki O.** Sprawozdanie z ruchu i postępu zakładu zdrojowego w Szczawnicy za rok 1876. Kraków, 1877. 8vo, s. 35.

1003. **Miodzius w Szczawnicy.** Ogłoszenie, Sącz, 1877, in folio, s. 1.

1004. **Ściborowski Wł.** Przewodnik do źródeł w Szczawnicy Kraków, 1877. 8vo, s. 92.

1005. **Trembecki O.** Sprawozdanie o ruchu i postępie zakładu źródeł leczniczych w Szczawnicy za r. 1877. Kraków, 1878. 8vo, s. 21.

1006. **Radziszewski Bronisław.** Wypadki rozbioru chemicznego źródła Wandy w Szczawnicy. *Spr. K. F. 1879. T. XIII*, tudzież Odbitka. Kraków, 1880. 8vo, s. 9. Streszczenie z tej pracy podał autor do *C. a. T. 1880. T. IX, N. 6*.

1007. **Trembecki O.** Sprawozdanie o ruchu i postępie zakładu źródeł leczniczych w Szczawnicy za r. 1878. Kraków, 1879, 8vo., s. 26.

1008. **Ściborowski Wł.** Listy ze Szczawnicy. *Prz. lek. r. 1878. N. 25; r. 1879. N. 31 i r. 1880. N. 26*.

1009. **Trembecki O.** Sprawozdanie o ruchu i postępie zakładu źródeł leczniczych w Szczawnicy za r. 1879. Kraków, 1880. 8vo, s. 13.

1010. **Trembecki O.** Sprawozdanie o rozbiorze chemicznym źródła Wandy w Szczawnicy, dokonany przez **Dra Radziszewskiego**. Kraków, 1880. 8vo, s. 9.

1011. **Dworski.** Przewodnik do Szczawnicy. Przemyśl, 1881. 12mo, s. 102.

1012. **Dworski.** List otwarty z d. 20/X r. 1881 do kolegów z uwiadomieniem o zaprowadzeniu normy na honorarium lekarskie w Szczawnicy b. m. w.

1013. **Gustawicz Bronisław.** Przyczynek do flory w Pioninach *P. T. tatr. 1881. T. VI, s. 1—23*.

1014. **Ściborowski Wł.** Wiadomość o Szczawnicy. (Dodatek do czasopism lekarskich w r. 1881, po polsku i po niemiecku).

1015. **Stummer.** Szczawnica i jej potrzeby. Kraków, 1881, 8vo, s. 27.

1016. **Trembecki O.** Sprawozdanie o ruchu i postępie ze zakładu źródeł leczniczych w Szczawnicy za r. 1880. Kraków, 1881, 8vo, s. 27.

1017. **Dworski.** Szczawnica. Przewodnik illustrowany. Przemyśl, 1882. 16mo. str. VII i 124. 7 rycin i 3 karty.

1018. **Ze Szczawnicy**, piórem **Karola Estreichera** Kraków, 1881. 8vo, s. 11, z ryciną. (Odbitka z *Czasu*).

1019. **Szczawnica**. Pismo komitetu administracyjnego dla Szczawnicy. Kraków, 1882. 8vo min, s. 61.

1020. **Dr. K. G. Szczawnica**. *Kalendarz krakowski Czecha, z r. 1882 (z widokiem domu gościnno-zdrojowego)*.

1021. **Estreicher K.** Ze Szczawnicy. Odbitka z *Czasu*. Kraków, 1882, 8vo, s. 16.

1022. **Szczawnica**. *Gazeta polska. Warszawa, 1882. N. 200—207.*

1023. **Szczawnica**. Sprawozdanie komitetu administracyjnego dla zakładu zdrojowego w Szczawnicy o zarządzie tegoż zakładu. Kraków, 1883. 8vo min., s. 35.

1024. **Trembecki O.** Sprawozdanie o ruchu i postępie ze zakładu zdrojów leczniczych w Szczawnicy z r. 1881. Kraków, 1882. 8vo, s. 39.

1025. **Kołączkowski Józef**. Szczawnica, zdrojowisko i stacja klimatyczna, ocenienie jej środków lekarskich i t. d. Kraków, 1883, 8vo, s. 106, z mapą topograficzną. Wydanie drugie „poprawne i znacznie powiększone“ z kartą topograficzną. Kraków, nakładem autora, w drukarni A. Koziańskiego. 1888. 16mo, s. 145.

1026. **Trembecki O.** Szczawnica, zakład zdrojowo-kąpielny i ruch jego w r. 1882. Kraków, 1883. 8vo, s. 8.

1027. **Uwiedomienie** ze Stycznia r. 1883, o odstąpieniu wyłącznej sprzedaży wód szczawnickich Mattoniemu, po polsku i po niemiecku.

1028. **Trembecki O.** Szczawnica, zakład zdrojowo-kąpielowy, klimatyczny, żętyczny i kumysowy i ruch w tymże w r. 1883. Kraków, 1884. 8vo, s. 8.

1029. **Szczawnica**. Odbitka z *Gazety krakowskiej*. Kraków, 1884. 12mo. s. 18.

1030. **Alth A.** Opis geognostyczny Szczawnicy i Pionin. Odbitka z T. XIII. *Rozpraw Wydziału matemat. przyrodnicz. Akademii Umiejętności*. Kraków, 1885. 8vo, s. 98.

1031. **Szczawnica**, zakład zdrojowo-kąpielowy, klimatyczny i kumysowy, ze sprawozdania za r. 1884. Kraków, 1885.

1032. **Wykaz** frekwency gości w Szczawnicy od r. 1867 do 1885, (autograf od tamtejszego zarządu zdrojowego, w posiadaniu Biblioteki kórnickiej).

1033. **Stummer**. Szczawnica, zakład zdrojowo-kąpielowy i klimatyczny, ze sprawozdania za r. 1885. Kraków, 1886.

1034. **Trembecki O.** Wody mineralne i kąpiele w Szczawnicy, l. m. i r. w. 4to s. 2.

1035. **Zakład kąpielowy w Szczawnicy** w Galicyi austryackiej. b. m. i r. w. 4to, s. 2.

1036. **Szczawnica**. Zakład lekarsko-zdrowy. Sześć zdrojów szczawu sodowo-solnej i sodowo-żelazistej, z mapą. Kraków. b. r. w.

1037. **Szczawnica**. Zakład zdrowo-kąpielowy, klimatyczny, żętyczny i kumysowy (ze sprawozdania za r. 1884). Kraków, w drukarni Czasu. 8vo. min, str. nienum. 8.

1038. **Toż** za rok 1885. Kraków, 1886. 8vo min., s. 8.

1039. **Toż** za r. 1886. Kraków. 1887. 8vo min., s. 8.

1040. **Toż** za r. 1887. Kraków, 1888. 8vo min. s. 8.

1041. **Fondation des bains de Szczawnica**. Cracovie. b. r. w. in 4to p. 4 (z widokiem litograf. zakładu).

1042. **Album des eaux minérales de Szczawnica** en Galicie. (Wydanie z powodu udziału zakładu w wystawie międzynarodowej paryskiej w 1867 r. Obejmuje 16 kart litografowanych in folio, przedstawiających okolice Szczawnicy, tudzież tekst kart. od 1—5 i od 1 do 2 b. m. i r. w.).

Nadto o Szczawnicy, zobacz: Nra 15. 20, 36, 42, 44, 55, 67, 81, 87, 95, 96, 97, 98, 99, 135 i 136.

Szepetówka

wieś na Wołyniu, 1½ mili od miasta Zaslavia, 2 mile od Sławuty odległa, w okolicy zamożnej w rudę żelazną, projektowana stacyja kolei żelaznej berdyczewsko-brzeskiej, posiada 6 zdrojów żelazistych i nader lichy zakładzik zdrowo-kąpielny o 12 wannach i kilkunastu izbach mieszkalnych. Na wspomniane źródła zwrócił uwagę naprzód **Dr. Karol Kaczkowski**; chemicznie zaś badał je aptekarz **Dziczkowski**, a potem **Dr. Hesel**.

1043. **Nowicki Fortunat**. Wiadomość o zakładzie wód lekarskich w Szepetówce na Wołyniu. *Prz. lek.* 1872. Nr. 6, 8, 9.

1044. **Dr. L. M.** Wody mineralne w Szepetówce. *G. lek.* 1872, s. 639.

Szkło

wieś w Galicyi (obwód przemyski), odległa od Lwowa 45 kilom., posiada dwa zakłady kąpielne wód siarczanych, z których jeden służy na użytek osób cywilnych, zaś drugi wyłącznie dla wojskowych.

Nie podajemy na tem miejscu rozbioru chemicznego obu wspomnianych zdrojów; albowiem ich analizę, dokonaną w r. 1835 przez **Torosiewiczza**, a według ówczesnego zwyczaju obliczoną nie w 1000

częściach wody, ale w 1 jej funcie = 12 uneyjom, zamieściliśmy w naszym dziele *Rys Balneologii powszechnej*. Warszawa, 1873, s. 246—247. Nowszego a dokładniejszego rozbioru chemicznego tutejszych źródeł wcale dotychczas nie posiadamy.

1045. **Syxt Erazm**. O Cieplicach we Skle. Książ troje przez E. Syxta napisanych. Wyd. I. Zamość w drukarni Akademiei R. P. 1627. 4to. k. nl. 8, s. 206. IIgie wydanie, Warszawa i Lwów 1780, 4to s. 407, łącznie po łacinie i po polsku.

1046. **Łubieński Wład.** (ksiądz). Świat we wszystkich swych częściach. Wrocław, 1741 in folio wspomina: *Szkoło wieś w starostwie jaworowskiem ma wody bardzo zdrowe.*

1047. **Hoffmann Fr.** List o wodach we Szkle, *Mémoires de l'Academie des sciences*. Paris, 762, p. 313.

1048. **Krupiński**. Opisanie chorób. Lwów, 1775. T. V, rozdział 13, s. 223, mówi o Szkle: *aczkołwiek w Polsce naturalnie ciepłe wody siarczyste nie znajdują się, są jednak zimne, siarczyste, jaka jest w Szkle, niedaleko Jaworowa, między Lwowem a Jarosławiem. Jest to źródło pod pagórkiem, po większej części piaszczystym, z którego woda wytryskuje z piaskiem zmieszana, w szklanke wzięta, natychmiast zostawiwszy na dnie szlanki piasek, czystą się staje. Odor ma siarczysty, przenikający, lecz nietrwający. O źródle tem trzeba wiedzieć, że niekiedy wodę przez pewien czas gubi; powtóre, że spokojne jest przed deszczem, wybucha zaś w czas pogodny. Kąpiele z wody zrobione bardzo są skuteczne w paraliżu zachynającym, w kontrakturach, w reumatyzmach, pedograch, w bólach po kościach chodzących w częściach owistych, w świeżbie i innych powierzchownych wyrzutach. Wypita, niektórym laksacye wolne sprawia.*

1049. **Bredetzky S.** Reisebemerkengeu über Ungarn und Galizien. Wien, 1809. Bd. II, p. 218—220, podaje pierwszy rozbiór chemiczny tutejszego źródła, uskuteczniiony przez **Hacqueta**. O ówczesnym stanie zakładu mówi autor: *Seit 3 Jahren hat das Aerarium daselbst ein Gebäude zur Gemächlichkeit der Badenden errichtet einen grossen Speisesaal nebst 15 Wohnungen. Den Wohnzimmer gegenüber sind die Badezimmer, in die man aus den ersteren mit 2 Schritten gelangen kann. Vor dem Badehause ist ein Garten und eine junge Lindenallee führt bis an die Chaussee. Im Garten ist eine kleine Kapelle, in welcher des Sommers täglich Messe gelesen wird. Die Quelle entspringt in einer kleinen Erdschlucht. Die Rinnen und Behälter sind ganz mit Schwefel belegt.*

Unter dem neuen Bade befindet sich das alte für das Militair. In einem langen hölzernen Zimmer sind Wannen an Wannen gereiht, deren die Soldaten bedienen. Viel ist für Bequemlichkeit der Krieger nicht geleistet. Fest an dieses Zimmer stösst ein anderes, für die ganz Schwachen bestimmt. Bei der neuen Wohnung sind auch ein Paar Wagenremisen. Herr **Smutny** hat das Bad in Arenda. Für Wohnung, Bad, Mittag- und Abendessen zahlt die Person 2 Gulden täglich. Das Essen wirklich sehr gut zubereitet und in hinlänglicher Quantität gegeben wird, so ist diese Taxe sehr billig. Sonst kostet ein Bad 15 kr. Fremde die blos ein oder zweimahl baden, zahlen 20 kr.

1050. **Zakrzewski Maryan**. O wodach kruszeowych w Galicyi, ich opisach, a w szczególności o odkryciu wód siarczanych we wsi Szkło pod Jaworowem. *C. O.* 1828. *Zeszyt III.* s. 85—113, i r. 1829, s. 68.

1051. **Torosiewicz T.** Die Schwefelquelle zu Szkło, physic. chemisch untersucht. Lemberg 1835, folio kart 12 (litografowane).

1052. O źródle siarczystem w Szkle i o wodzie mineralnej w Sokolnikach w bliskości Lwowa położonych. *P. f. k.* 1835. *T. II.* s. 150. Toż po niemiecku. *Mn.* 1835. *T. II.* N. 45.

1053. **Karger**, Sanitäts Instruction für die Militär Badeanstalt zu Szkło in Galizien. Im Auftrage des hoh. Hofkriegsgerechtliehen Re-scriptes am 30 Juli 1839, sämtlichen hierländlieden Militär-Chef-ärzten zur Wissenschaft und Benützung, folio, litografowane, p. p. 55 i 7 kart tablic.

Nadto o Szkle zobacz:

1054. **M. D.** Essai sur l'histoire littéraire de Pologne. Berlin 1788, tudzież **Oczko** N. 1.

Truskawiec

wieś w Galicyi (obwód sanocki), 8 kilom. od miasta Drohobycza, stacyi kolei żelaznej transversalnej odległa, leżąca około 400 m. n. p. m., w kotlinie otwartej ku wschodowi, a zasłoniętej od zachodu i północy lasem igliwiowym, posiada od r. 1827 zakład zdrojowo kąpielny, będący do r. 1869 własnością rządową; w tym zaś czasie sprzedany starozakonnym przemysłowcom, następnie przed 5ma laty nabyty przez spółkę gorliwych o dobro kraju obywateli, obecnie jest w toku rzetelnego ulepszenia swych urządzeń balneotechnicznych.

Truskawiec uposażony jest od przyrody wielu i rozmaitemi zdrojami mineralnemi, jako to: arcsylną 23% surowicą, świeżo w r. 1886 chemicznie rozebraną przez **Prof. Radziszewskiego**, 3ma źródłami

(Maryi, Zofii i Bronisławy) słonoglauberskimi, z których źródło Bronisławy i Zofii posiadają w najnowszym czasie bo w r. 1887 dokonany ich rozbiór przez **Pawlewskiego**, tudzież szczawę alkaliczno-magnezyjową t. zw. źródło nafty, lubo ni smakiem ni zapachem nieprzypominający tejsze; nadto borowinę o cennych własnościach, chemicznie zbadaną r. 1886 przez **Prof. Radziszewskiego**.

Rozbiór chemiczny namienionych źródeł, dokorany przez **Radziszewskiego**, wykazał następujący ich skład w 1000 częściach wody co do ważniejszych składników:

	źródło zwany naftowym	źródło Maryi	źródło Edwarda	Surowica	źródło Zofii	źródło Bronisławy
chlorku sodu	—	3.683	0.162	221.421	7.2025	11.240
" magnezu	0.028	0.394	0.358	3.513	0.096	0.310
bromku "	—	0.394	—	8.447	0.004	0.410
siarczku sodu	—	—	0.227	—	—	—
siarkanu wapniowego . . .	0.020	0.829	1.647	1.889	1.327	2.266
" sodowego	—	—	—	8.146	0.602	0.931
dwuwęglanu wapniowego	0.088	0.424	0.526	—	0.236	0.388
" magnezowego	0.020	0.016	0.012	—	0.010	0.025
" sodowego	0.144	—	—	—	—	—
gazu siarkowodorowego wol-	—	—	522 cc.	0.199 cc.	—	—
nego	—	—	—	—	—	—
gazu kwasu węglowego	—	—	—	—	—	—
wolnego	—	—	—	—	0.019	0.004

Znaczenie i wartość leczniczą ojezystych solanek i surowic, których nam dostarcza Ciechocinek i Truskawiec, nieustępujących w odsetkowej ilości zawartego w nich chlorku sodu pierwszorzędnym prostym zdrojom słonym obcokrajowym, których przedstawicielami są: Arten, Nauheim, Unna i Wittekind, wykazaliśmy w naszym dziele *Rys Balneoterapii. Kraków 1886, s. 218*. Pomijamy to na tem miejscu, unikając powtarzania się.

Zakład tutejszy posiada około 300 pokoiów gościnnych, będących jego własnością, nowe o 60 gabinetach i stare łazienki, w których przyrządzane są kąpiele: słone, słono-siarczane, siarczano-mułowe i borowinowe, rozporządza znaczną ilością dogodnych prywatnych pomieszczeń dla gości zdrojowych, ma sześć publicznych restauracji i aptekę prywatną ze składem wód mineralnych zamiejscowych.

Doręczna frekwencyja gości dla kuracyi do 1000 osób, ilość udzielanych w jednym sezonie wszelkich kąpieli mineralnych przeszło 22000.

Ceny: pokój na dobę z usługą od 80 kr. do 3 fl. 40 kr., kąpiel mineralna wanienna od 60 kr. do 1 fl., borowinowa lub siarczano-mułowa 1 fl. 60 kr. Taksa zdrojowa od osoby 3 fl., składka na orkiestrę 2 fl.

1055. **L. Ż.** O źródle w Truskawcu. *T. k. 1834, s. 151*.

1056. **Torosiewicz T.** Physicalisch-chemische Analyse der Mineralquellen zu Truskawiec. *B. R. f. Ph. 1836. T. 55*. Oddzielna odbitka z planem położenia 1836, 12mo, p. 70. Wyjątki z tego: a) *P. f. k. 1836. T. III. s. 107—116*. b) *R. lw. 1836. N. 15*. c) *Mn. 1836. N. 15—26*.

1057. **Maschek.** Ueber die Heilwirkung der Mineralquellen zu Truskawiec. *Mn. 1836. N. 79—80*.

1058. **Torosiewicz T.** Beitrag zur Kenntniss der Mineralquellen zu Truskawiec. Untersuchung der entdeckten Quelle neben dem Ferdinandsbrunnen und Beschreibung des in Truskawiec vorkommenden Fossils Ozokerit „Bergwachs“ genannt. *B. R. f. Ph. 1837. T. XI. s. 395—400*. Toż a) w *Mn. 1837*. b) w *R. lw. 1837. N. 37*.

1059. **Maschek.** Jak używać kąpieli w Truskawcu i jak się zachować w czasie ich brania należy. *G. lw. 1837. N. 82—83*.

1060. **Friedländer.** Das Bad Truskawiec in Galizien. *Medic. Jahr. d. k. k. österr. Staates 1839. T. XXI. s. 184—197*. Toż w skróceniu w *Sch. J. d. g. M. 1841. T. 29, s. 275*.

1061. **Koch Mich.** Die Mineralquellen zu Truskawiec. Wien 1842.

1062. **Torosiewicz T.** Źródła słonogorzkie w Truskawcu chemi-

cznie rozebrane. *G. lw.* 1842. *N.* 43—105. Toż w *B. R. f. Ph.* 1842. *T. XXVII.* *p.* 337—342, tudzież w skróceniu *Sch. J. d. g. M.* 1842. *T. XXVI.* *p.* 146 i w *Oesterr. Wiener Zeitung* 1842. *N.* 246.

1063. **Przegląd** postępu wiadomości o wodzie truskawieckiej. *R. W. L. U. J.* 1840. *T. III.* *s.* 312 i tamże 1843. *T. VI.* *s.* 285—290.

1064. **Torosiewicz T.** O wodach mineralnych w Truskawcu. *G. lw.* 1843. *N.* 47.

1065. **Torosiewicz T.** Beitrag zur Kenntniss der Mineralwässer zu Truskawiec und Bestimmung des Chloramoniums in der Ferdinandsquelle, wie auch in der Bittersalztrinkquelle, mit tabellarischer Zusammenstellung der Bestandtheile der sämtlichen Mineralwässer zu Truskawiec. *B. R. f. Ph.* 1842. *T. XXXI.* *p.* 318, tudzież *Mn.* 1843. *N.* 57.

1066. **Unger.** Die Mineralquellen zu Truskawiec in Galizien. Wien 1843. 8vo, *p.* 60.

1067. **Truskawiec** z okolicami opisał Mik. Maćkowie. Poznań 1850. 12mo.

1068. **Turek.** Sprawozdanie lekarskie o skutkach kąpieli i wód do picia w Truskawcu w lecie r. 1849. *G. lw.* 1850. *N.* 21.

1069. **Tenże** — **Toż** za r. 1850, tamże r. 1851. *N.* 47.

1070. **Tenże** — **Toż** za r. 1851, tamże r. 1852, *s.* 38 i w *T. lek.* 1852, *s.* 81.

1071. **Tenże** — **Toż** za r. 1852 w *Dodatku do G. lw.* 1853, *s.* 27.

1072. **Z Truskawca.** *N.* 1855. *T. II.* *s.* 135—143.

1073. **M. w P...y...i.** Wiadomość o Truskawcu. *N.* 1855. *T. II.* *s.* 198—213.

1074. **Skalkowski Wł.** Wody mineralne w Truskawcu. Lwów 1857. 8vo. str. 63.

1075. **Z Truskawca.** *N.* 1857, 1858, *s.* 800, 808.

1076. **Zakrzewski J.** Hymn przy założeniu kamienia węgielnego do kaplicy rzymsko-katolickiego obrządku w Truskawcu. Sambor 1859 in 4to.

1077. **Trompeter.** Mineralquellen von Truskawiec in Galizien. Sambor 1860. 8vo, *s.* 41.

1078. **Truskawiec.** *a)* Statut kąpielowy, *b)* Regulamin kąpielowy, *c)* Instrukcja dla Komisji kąpielowej, *d)* Instrukcja dla lekarza kąpielowego. Publikacje wydane w r. 1860, są w posiadaniu Biblioteki kórnickiej.

1079. **Wolff.** Analiza źródła Bronisławy w Truskawcu, wraz z poglądem tabelarycznym wszystkich tu znajdujących się źródeł. Lwów 1861 in folio.
1080. **Geistlener.** Aerztlicher Kurbericht für das Jahr 1862 über den Trink- und Badekurort Truskawiec. Lemberg 1863. 8vo, p. 20.
1081. **Geistlener.** Miejsce kąpielowe Truskawiec i jego źródła mineralne. Lwów 1865. 8vo, s. 64.
1082. **Geistlener.** Der Kurort Truskawiec in Ost-Galizien. Lemberg 1865. 8vo, p. 66.
1083. **Geistlener.** Zdrojowiska i kąpiele w Truskawcu. Sprawozdanie za rok 1866. *Dodatek nadzwyczajny do Gazety narodowej r. 1867 do N. 98* tudzież *Odbitka*. Lwów 1867. 4to, s. 4.
1084. **Truskawiec.** Akta dotyczące licytacyi i sprzedaży tegoż zakładu zdrojowego r. 1869, są w posiadaniu Biblioteki kórnickiej.
1085. **Rieger Z.** Truskawiec w r. 1872. Lwów 1873. 8vo, s. 20.
1086. **Rieger Z.** Truskawiec w r. 1873. Sprawozdanie lekarskie. Lwów 1874. 8vo, s. 20.
1087. **Rieger Z.** Truskawiec w r. 1874. Sprawozdanie lekarskie. Lwów 1875. 8vo, s. 14.
1088. **Rieger Z.** Truskawiec w r. 1875. Obraz ruchu i zarządu wraz ze spostrzeżeniami lekarskimi. Lwów 1876. 8vo, s. 15.
1089. **Rieger Z.** Truskawiec w r. 1876. Obraz ruchu i zarządu wraz ze spostrzeżeniami lekarskimi. Lwów 1877, 8vo, s. 15.
1090. **Rieger Z.** Truskawiec, zakład zdrojowy i ruch jego w r. 1877. Lwów 1878. 8vo, s. 7.
1091. **Rieger Z.** Truskawiec, zakład zdrojowy i ruch jego w r. 1878. Lwów 1879. 8vo, s. 7.
1092. **Rieger Z.** Zakład zdrojowy Truskawiec i ruch jego w r. 1879. Lwów 1880. 8vo, s. 7.
1093. **Radziszewski B.** Wynik rozbioru chemicznego niektórych źródeł mineralnych w Truskawcu. *Dodatek do Prz. lek. 1881. 4to, s. 2. Toż w C. a. T. 1881. N. 11 i 12.*
1094. **Rieger Z.** Zakład zdrojowy Truskawiec w r. 1880 i nowy rozbiór chemiczny jego źródeł. Lwów 1881. 8vo, s. 8.
1095. **Rieger Z.** Zakład zdrojowy Truskawiec. Sprawozdanie z ruchu i postępu w rozwoju w r. 1881. Lwów 1882. 8vo, s. 8.
1096. **Rieger Z.** Truskawiec. Sprawozdanie z ruchu i postępu w r. 1882. Lwów 1883. 8vo, s. 7.
1097. **Chłapowski Dr.** Truskawiec we wschodniej Galicyi. *Kł. 1884. N. 1002.*

1098. **Rieger Z.** Zakład zdrojowy Truskawiec w r. 1883, wraz z przewodnikiem. Lwów 1884. 4to, s. 3 (z widokiem tamtejszych łaźni).

1099. **Truskawiec** zakład zdrojowy. Sprawozdanie za r. 1883. Lwów 1885. 4to, s. 12 (z rycinami w tekście).

1100. **Truskawiec** zakład zdrojowy. Sprawozdanie za r. 1884. Lwów 1885. 8vo maj., s. 12.

1101. **Rosner Jan.** Truskawiec zakład zdrojowo-kąpielowy. Sprawozdanie za r. 1885. Kraków 1886. 8vo małe, s. 19.

1102. **Plech Aureli Dr.** Truskawiec zakład zdrojowo-kąpielowy. Sprawozdanie lekarza zdrojowego za r. 1886. Przemyśl 1887. 16mo, s. 44.

1103. **Truskawiec** zakład zdrojowo-kąpielowy. Sprawozdanie lekarza zdrojowego za r. 1887. Przemyśl 1888. 16mo, s. 39.

Nadto o Truskawcu zobacz Nra: 36, 55, 87, 95, 96, 97, 98, 114, 135, 136 i 138.

Uherce

wieś w Galicyi (obwód sanocki), leżąca na gościńcu z Dobromiła do Sanoka, 20 mil od Lwowa, a 3 od Sanoka odległa, położona na równinie, dokoła amfiteatralnie pasmem Bieszczad otoczona, rzeką Olśzanicą do Sanu wpadającą przerznięta, posiada źródło słono-siarkowe, podobno r. 1826 przez ówczesnego Uherców właściciela Karola Skibińskiego odkryte, leżące na wzgórzu po za dworem, tudzież drugi źródł szczawowy żelazistej, z których pierwsze według P.... nielekarza a autora opisu Uherców w *Rozmaitościach lwowskich* (1837, s. 314—315) ma posiadać tak wielką leczniczą skuteczność, iż w niemocach wewnętrznych najpomysłniejszy skutek przynosi, co też zjednało mu u ludu nazwisko wody świętej.

Ówczesny właściciel Uherców źródło obudował i wystawił łaźienki o 16 wannach, a w nich przeznaczył wiecznymi czasami dwa gabinety dla duchowieństwa łacińskiego i grecko-katolickiego obrządku, a jeden dla ubogich chorych. Zdaje się, iż próżna chwala tutejszych wód niebawem przeminęła; albowiem owa niby wielka skuteczność wód uherskich wcale do naszych czasów nie doszła, a prawdopodobnie sam zakład zaprzestał już istnieć.

1104. P. (**Pauli Ż.**). Uherce. *R. lw.* 1837, s. 314—315 i *Mn.* 1837. N. 71.

Warszawa

o wodzie żelazistej, napotkanej r. 1792 podczas brania fundamentów na ulicach: Ciepłej i Grzybowskiej, chemicznie badanej przez **Prof. Celińskiego**, wspomina **Dr. Bulikowski**. (Zobacz N. 15).

Widze Łowczyńskie

miejsceowość w gubernii kowieńskiej (powiat nowo-aleksandryjski) na Litwie, o 49 wiorst od miasta powiatowego, a o 4 wiorsty od Widz oddalone, według **Adamowicza** posiada cztery źródła siarczane, łączące się ze zdrojami w Smerdonie. Rzeczzone zdroje mineralne przeszło od lat 80 są znane i od miejscowych używane. (Zobacz **Adamowicz** N. 35).

Wieliczka

miasteczko w Galicyi, stacyja kolei żel. galicyjskiej Arcyksięcia Karola Ludwika, słynne w świecie ogromnemi kopalniami soli, nader obfitującami w słoną wodę, którato okoliczność dała pochop do zawiązania się r. 1837 „Towarzystwa akcyjonaryuszów łazienkowych“ pod przewodem ówczesnego c. k. starosty obwodu bocheńskiego Karola Bernda, do wystawienia około r. 1838 w Wieliczce gmachu łaźniowego na kąpiele słone, jednak wspomniony zakład kąpielny po smutnej pamięci wypadkach, zaszłych w Galicyi (w r. 1846) przestał funkcyjonować; sam zaś gmach łaźniowy niebawem na inny cel przeistoczono. Głównym promotorem spraw tutejszego zakładu kąpielowego był **Dr. Boczkowski** podówczas lekarz rządowy salin wielickich.

1105. **Krótką wiadomość** o kąpielach słonych w Wieliczce, *G. lw. 1835* tudzież *G. kr. 1835*.

1106. **Boczkowski**. O kąpielach słonych w Wieliczce. Wyjątek z rozprawy mającej być umieszczoną w Roczniku lekarskim Państwa austriackiego. *G. kr. 1836. Dodatek do N. 121. Svo, s. 7.*

1107. **Boczkowski**. Krótka wiadomość o kąpielach słonych w Wieliczce. Wiedeń 1837. Toż wydanie w Krakowie r. 1837.

1108. **Boczkowski**. Kurze Anzeige über die Wirkungen und Gebrauch der Soolenbäder in Wieliczka. Wien. 1837.

1109. **Ueber die Salzsoole** und Soolenbäder zu Wieliczka. *Medicin. Jahrb. der k. k. oesterreich. Staat. 1838. T. XV. p. 300.*

1110. **Kąpiele w Wieliczce**. *Prz. L. 1839. T. II. s. 389.*

1111. **Mehoffer**. Die Wieliczkaer Badeanstalt. *Mn. 1839. N. 42.*

1112. **Postęp wiadomości o wodzie wielickiej** od 1837 do 1839. *R. W. L. U. J. T. III, s. 309—328.*

1113. **Boczkowski**. Die Soolenbäder zu Wieliczka im Sommer 1839. *Medicin. Jahrb. d. k. k. oesterr. Staat.* p. 659. Toż w skróceniu w *Sch. J. d. g. M.* 1840. T. XXX. p. 280.

1114. **O kąpielach solnych parowych**. *G. lw.* 1840. *Dodatek nadzwyczajny do N. 57.*

1115. **Torosiewicz T.** Woda solna i kopalnie w Wieliczce. *R. W. L. U. J.* 1841. T. IV. s. 362. Toż w *B. R. f. Ph.* 1841. T. XXIV. p. 8, tudzież w *G.* 1841. N. 43—44.

1116. **Torosiewicz T.** Ueber die Mineralquellen zu Podgórze, Swoszowice, Wieliczka und Iwonicz und über die atmospher. Luft in den Salzgruben zu Wieliczka. *B. R. f. Ph.* 1841. Bd. LXXIV.

1117. **Boczkowski**. O Wieliczce pod względem historii naturalnej, dziejów i kąpeli. Bochnia 1843. 8vo.

1118. **Wieliczka** przez **J. Wagnera**. *T. ill.* 1860. Ser. II. s. 555.

1119. **Anczyc Wł.** Kilka słów o Wieliczce. *T. ill.* 1863. VIII. s. 463.

1120. **Rzętkowski St.** Wieliczka. *T. ill. S. II. T. III.* s. 40.

Wiślica

miasteczko w Królestwie polskim, posiadało źródł żelazisty, zawierający według **Kitajewskiego** znakomitą ilość węglanu żelazawego, wzmiankowany w tegoż raporcie. (Zobacz **Belza** N. 24).

Wysowa

wieś w Galicyi (obwód jasielski), posiada od r. 1882 zakład zdrojowo-kąpielowy, rozpostarty na obszarze blisko 12 morgów wynoszącym, rozporządza 5ciu zdrojami mineralnemi szczerw: alkalicznej, słono-alkalicznej i sodowo-żelazistej. Nad zdrojami „słonym i Rudolfa” wystawioną jest obszerna weranda; zaś inne trzy źródła zaopatrzone są odpowiedniemi nakryciami.

Wynik chemicznego rozbiórki tutejszych 5ciu zdrojów, dokonany przez **Radziszewskiego**, wykazuje w 1000 częściach wody:

Oplata zdrojowa (tymczasowo) 1 fl. od osoby. Roczna ilość gości dochodzi do 300 osób; ilość udzielonych w sezonie kąpeli mineralnych około 9000: rozsyłka wód wysowskich rocznie podobno 20000 flaszek. Cena za flaszkę 16 $\frac{1}{2}$ kr.

1121. **Zieleniewski M.** Kilka słów o wodach lekarskich w Wysowy. *R. T. n. k. 1859. T. XXVI.* Odbitka. Kraków 1859. 8vo, s. 21.

1122. **Tenże.** Einige Worte über Wysowaer Mineralquellen. Tessen 1859. 8vo. p. 20.

1123. **Trochanowski K.** Chemiczny rozbiór ilościowy wody mineralnej wysowskiej. *S. K. F. 1879. T. XIII.* s. 67—84.

1124. **Radziszewski B.** Wysowa. Rozbiór chemiczny wód lekarskich w Wysowy. Lwów 1882. 8vo, s. 57.

1125. **Radziszewski.** Rozbiór chemiczny wód lekarskich w Wysowy. *C. a. T. 1882. T. IX. N. 8 i 9,* s. 133—150.

1126. **Neumann Eug.** List okólny o Wysowie. 4to, 1883.

1127. **Wysowa w Galicyi.** Zakład zdrojowo-kąpielowy (autor **Dr. Lutostański?**). Kraków 1882. 12mo, s. 38. IIgie wyd. Kraków 1886. 12mo, s. 40 z mapką.

1128. **Wysowa.** Zakład zdrojowo-kąpielowy (po polsku, po niemiecku i po francusku). Kraków. 4to, s. 4 z mapką, w drukarni Związkowej b. r. w.

1129. **Wysowa** in Galizien. Kur- und Badeanstalt. Krakau 1887, 16mo, p. 43.

Wyszków

miasteczko w Królestwie polskim, odległe o 9 mil od Warszawy, posiada w oddaleniu 25 wiorst za miastem źródło alkaliczno-wapniowe, badany jakościowo chemicznie przez **A. Orłowskiego**, asystenta katedry Chemii w instytucie puławskim, jednak balneoterapeutycznie nie użytkowany.

1130. **Erlicki.** Wyszków pod względem lekarskim; woda mineralna (żelaz. wapniowo alkaliczna) w Wyszkowie. *G. lek. 1870. T. VIII.* s. 705—711.

Wyszogród

porównaj Rybaki.

Wyźnica.

Wzmianka o źródle ciepłym we wsi Wyźnicy w lubelskiem.

1131. *Gazeta codzienna. Warszawa 1860. N. 265.*

Zagoście.

Wzmianka imienna o źródle mineralnem w Zagościu. (Zobacz Belza. N. 24).

Zaleszczyń

1132. **Kuszewicz Justyn.** Uwagi nad sztucznymi wodami, oraz rozbiór chemiczny źródeł w Zaleszczynie. *Pr. P. 1846. T. I s. 101—108.*

Zamarsztynów

wieś w Galicyi pod Lwowem.

1133. **Torosiewicz T.** Ueber das Vorkommen der Quellsäure in dem Torfe von Zamarsztynów nächst Lemberg. *B. R. f. Ph. 1837. T. XI. p. 202—207.*

1134. **Torosiewicz T.** Kwas źródłowy w torfie zamarsztyńskim. *R. W. L. U. J. 1840. T. III. s. 313.*

1135. **Torosiewicz T.** O torfie w ogólności, a w szczególności o torfie zamarsztyńskim. *Tygodnik rolniczo-przemysłowy 1841. N. 44—46.*

1136. **Tenże — Toż.** *G. lw. 1841. N. 92 i 1842. N. 46.*

1137. **Tenże — Toż.** *B. R. f. Ph. Bd. LXXV. p. 153.*

1138. **Tenże — Toż.** *Wiener politechnisch. Journal 1842. N. 16—18 i r. 1843. N. 11.*

Zamość.

1139. **Wilcke J. A.** Bekanntmachung eines neu entdeckten Mineralwassers in Stadt Zamość (z tłumaczeniem polskiem). Zamość 1803.

Zawada

wieś w Galicyi pod miasteczkiem Myślenicami.

1140. **Aleksandrowicz A.** Chemiczne badania wody ze źródła w Zawadzie pod Myślenicami. *R. T. n. k. T. XI. s. 35.*

Zwierniki

koło Sandomierza.

Zobacz **Rzączyński G.** N. 3.

Żegiestów

wieś w Galicyi (obwód sandecki, stacja kolei żel. tarnowsko-łeluchowskiej), posiada zdroj szczawy wapniowo-żelazistej, mający dotychczas

jeden tylko swój rozbiór chemiczny r. 1869 przez **Aleksandrowicza** dokonany, wykazujący w 1000 częściach namienionej wody następujące najważniejsze składniki:

ogólną ilość stałych składników	2·5798
między temi: dwuwęglanu sodowego . . .	0·0578
„ wapniowego . .	1·5828
„ magnezowego .	0·7777
„ żelazowego . . .	0·0544
kwasu węglowego istotnie wolnego	2·9661.

Żałować należy, iż dotychczas nie posiadamy ponownego rozbioru chemicznego wody żegiestowskiej, skoro źródł namieniony od r. 1869 wielokrotnie był w ubiegłym czasie w swem ocembrowaniu przeistaczanym.

Od r. 1849 zaprowadzono tutaj zakład zdrojowo-kapielowy, w ostatecznie ubiegłym dwudziestolecu co do jego budynków i urządzenia znakomicie powiększony, liczący obecnie około 300 pokoi dla gości zdrojowych, gmach łazienki w r. 1887 wybudowany, posiadający 15 gabinetów na kąpiele wanienne wodne, a 4 na kąpiele borowinowe i dwupiętrowy dom gościnno zdrojowy, weześniej wzniesiony. Długoletnia choroba i śmierć właściciela tutejszego zakładu ś. p. Karola Medwetzkyego (1888 r.) stanowią czas chylenia się wspomnianego zdrojowiska, do którego dawniejsze uczęszczanie coroczne dochodziło do 1000 osób, a eksport roczny wody żegiestowskiej miał dosięgać 70000 flaszek.

Ceny: pokój na dobę z pościelą i usługą od 1 do 2 fl. 50 kr., kąpiel wanienna (systemem Schwarza ogrzewana) 75 kr., borowinowa 1 fl. 30 kr., nasiadowa 30 kr., za użycie bielizny kąpielowej 15 kr., flaszka wody żegiestowskiej 20 kr., opłata zdrojowa od osoby 5 fl.

1141. **Mohr Karol.** Uwiadomienie o wodzie mineralnej żegiestowskiej. Kraków 1850 in folio po polsku i po niemiecku.

1142. **O Żegiestowie. C. 1850.**

1143. **Żegiestów** (korespondencyja). *Die neue Zeit. Wien 1851. N. 149.*

1144. **Gogojewicz.** Zdroje lekarskie w Żegiestowie. Wrocław 1861. 8vo, s. 31.

1145. **Anczyc Wł.** Żegiestów. *T. ill. 1862. T. V. s. 150.*

1146. **Gogojewicz.** Balneografija krajowa. Żegiestów w porze zdrojowej r. 1864. Odbitka z *Czasu*. Kraków 1865. 8vo, s. 14.

1147. **Gogojewicz.** Korespondencyja o Żegiestowie. *Prz. lek. 1866. N. 17.*

1148. **Aleksandrowicz A.** Wypadki rozbioru chemicznego wody żegiestowskiej. *Prz. lek.* 1868. N. 37.
1149. **Aleksandrowicz A.** Rozbiór chemiczny wody lekarskiej w Żegiestowie. Kraków 1869. 8vo.
1150. **Ściborowski Wł.** Kilka słów o wodzie żegiestowskiej i t. d. Kraków 1869. 8vo, s. 30.
1151. **Lutostański B.** Żegiestów. Zarys balneologiczny. Kraków 1874. 8vo, s. 42.
1152. **N. N.** O wodzie mineralnej żegiestowskiej. *G. lek.* 1874, s. 382—383.
1153. **Szczepański T.** Sprawozdanie z ruchu i postępu w zakładzie zdrojowo-kąpielowym w Żegiestowie w r. 1874, Kraków 1875. 8vo, s. 17.
1154. **Tenże.** Sprawozdanie z ruchu i postępu w zakładzie zdrojowo-kąpielowym w Żegiestowie za r. 1875. Kraków 1876. 8vo, s. 23.
1155. **Tenże — Toż** za r. 1876. Kraków 1877. 8vo, s. 29.
1156. **Tenże — Toż** za r. 1878. Kraków 1879. 8vo.
1157. **Tenże.** Korespondencyja z Żegiestowa. *Prz. lek.* 1877. N. 20.
1158. **Lutostański B.** Porównanie wody żegiestowskiej z wodami żelazistymi zagranicznymi. Kraków 1879. 16mo, s. 15.
1159. **Żegiestów.** Zakład lekarski zdrojowy i kąpielowy i t. d. Kraków b. r. w. 4to jedna kartka.
1160. **Szczepański T.** Żegiestów. Zakład lekarski zdrojowy i kąpielowy. Kraków 1879. 12mo, stron nieliczbowanych 8, z widokiem fotograficznym domu zdrojowego i kartą dróg.
1161. **Szczepański T.** List okólny do lekarzy z Krakowa. 1879. 4to, s. 3.
1162. **Szczepański T.** Sprawozdanie z ruchu i postępu w zakładzie zdrojowo-kąpielowym w Żegiestowie w r. 1877. Kraków 1878. 8vo, s. 28.
1163. **Tenże — Toż** za r. 1879. Kraków 1880. 8vo, s. 11.
1164. **Tenże — Toż** za r. 1880. Kraków 1881. 8vo, s. 17.
1165. **Tenże — Toż** za r. 1881. Kraków 1882. 8vo.
1166. **Tenże — Toż** za r. 1882. Kraków 1883. 8vo min., s. 15.
1167. **Tenże — Toż** za r. 1883. Kraków 1884. 8vo, s. 16.
1168. **Szczepański T.** Przewodnik do Żegiestowa. Kraków 1884. 8vo, s. 62.
1169. **Lutostański B.** Porównanie wody żegiestowskiej z wodami żelazistymi zagranicznymi. Kraków 1887. 12mo, s. 23. Na ty-

tule wydrukowano „wyjątek z rękopisu do druku przygotowanego p. t. Opis zdrojowisk i uzdrowisk polskich“, zapowiedzianego już w r. 1879 przy pierwszej edycji tejżesamej broszurki, na którego to dzieła pojawienie się bezskutecznie dotychczas oczekuje nasza literatura.

Nadto o Żegiestowie zobacz N. 40, 53, 81, 82, 83, 84, 116,

Żulin

wieś w Królestwie węgierskiem, na samem pograniczu Galicyi, tuż obok Żegiestowa, nad rzeką Popradem, posiada kilka źródeł szczawu alkalicznej prostej, dawniej w wielkiej ilości na handel wysyłanej. Zakładu zdrojowego wcale tu nie ma. (Zobacz **Dietl** N. 42, tudzież **Skobel** N. 41).

Żurawniki

wieś w Galicyi w obwodzie złoczowskim, ostatniemi czasy majątność s. p. O. Bartmańskiego b. Wiceprezydenta Namiestnictwa i posła na Sejm krajowy.

1170. **Wittmann Ern.** Żurawniki. *Rozmaitości lwowskie* 1824. N. 25—27. Dodatek botaniczny do tegoż w N. 26 i 27 rzeczzonego czasopisma; zaś w N. 25 mieści się wzmianka o tamtejszem źródle wody żelazistej i siarczanej, balneoterapeutycznie niezużytkowanej.

CZEŚĆ TRZECIA.

Hydroterapija, Klimatoterapija i Galaktoterapija

zbiorowo uważane,

tudzież ich odnośne zakłady krajowe.

Wierni swemu programowi pomieszczenia w niniejszym Słowniku gałęzi z Balneologiją ściśle zespolonych, przystępujemy do podania bibliografii, dotyczącej Hydro-Klimato- i Galaktoterapii.

Jak w poprzednich częściach naszego Słownika naprzód podaliśmy publikacyje, poświęcone zdrojowiskom, uważanym w ogólności,

a następnie opisaliśmy poszczególne nasze zakłady zdrojowo-kapielne z odnośną ich bibliografią, tak i w niniejszej części najpierw wymienimy publikacje, traktujące ogółem o Hydroterapii, Klimatoterapii i Galaktoterapii, załączając obok każdej z namienionych gałęzi Balneologii, opis odnośnych zakładów krajowych wraz z ich bibliografią.

O ile publikacje traktujące o Hydroterapii, wcześniej, bo już w ósmym dziesiątku ośmnastego wieku u nas się pojawiły; o ile w epoce (r. 1830—1840) entuzjastycznego oszołomienia dla leceń zimną wodą, znaleźli się i u nas niepowołani ich rozkrzewiciele, zanim (aż za dni naszych) doczekaliśmy się polskiego dzieła naukowo o Hydroterapii opracowanego; o ile dotychczas posiadamy w kraju już 13 urządzonych zakładów hydropatycznych; o tyle Klimatoterapia mimo wielkiego w lecznictwie swego znaczenia i doniosłej ważności, zbyt nieliczne wykazuje w naszej literaturze publikacje, a zaledwo jedyny tylko i to dopiero od r. 1886 mamy zakład, urzędownie obdarzony zaszczytną nazwą „stacyi klimatyczno-leczniczej“, jeszcze bardzo daleki od odpowiedniego swego urządzenia, a tym jest Zakopane; dotychczas zaś nie posiadamy ani jednego u nas zakładu leczniczo-mlecznego, pomimo, iż nie zbywa nam na krajowym chowie rogacizny i owiec, a obcokrajowe zakłady (Salzbrunn, Rożnów i t. p.) używają naszych owiec do wyrobu żętycy i serwatek na leczniczy użytek. Zaiste! zbyt smutny to dowód naszej narodowej gospodarki.

Hydroterapija w ogólności.

1171. **Monet.** (Lekarz króla Stanisława Augusta). Abhandlung dass die Kälte und das kalte Wasser in Catarrhkrankheiten wahre Heilmittel sind. Warschau 1776.

1172. **Olav Gottwald** (Ksiądz Przeor Zakonu Paulinów w Częstochowie). Chleb i woda ludzka wygoda, w posileniu i uzdrowieniu ciała. Wrocław 1778. 8vo min., s. 132 (oprócz nienumerowanych: przedmowy, rejestru i spisu omyłek drukarskich). Wspomniona książeczka jest tłumaczeniem z niemieckiego: **Dr. J. S. Hahn.** „*Unterricht von der wundbaren Heilkraft des frischen Wassers bei dessen innerl. und äusserlich. Gebrauche* 1745. Nie pojmujemy dla czego **Dr. Smoleński** pisze w swej *Hydroterapii* (Kraków 1884, s. 15) jakiś *miłośnik hydroterapii*, przetłumaczył a raczej przerobił po swojemu dzieło *Jana Zygm. Hahna z r. 1745* poddając przez to w wątpliwość a nawet zaprzeczając, iż nie książdz Olav Gottwald, ale ktoś inny jest tłumaczem czyli kompilatorem namienionej książeczki; skoro tenże naj-

wyrażniej w swej przedmowie mówi: *mój ziomek słazak p. Jan Zigm. Hahn, Medycyny Dr., practicus Swidnicy miasta, wydał po niemiecku książkę in 8vo kart 290 ostatniego druku 1745, o mocy i skutkach wody zimnej świeżej, które czyni w ciele osobiłwie ludzi chorych. Ja chcąc się polskiego Królestwa stanu wszelkiego ludzior przysłużyć, tłumaczoną tu aż do liczby 40 z miłości bliźniego podaje i t. d.*

1173. **Schmidt.** Krótki rys używania kąpieli rossyjskich. Warszawa 1830.

1174. **Fabricius.** Tłumacz **Dr. Kulesza.** O kuracyi wodą zimną czyli najnowsze sposoby leczenia wielu chorób za pomocą zimnej wody. Warszawa 1835. 8vo, s. 325.

1175. **Krupski K.** Łaźnie parowe rossyjskie uważane pod względem lekarskim i dyjetetycznym etc. Warszawa 1835. IIgie wyd. 1846.

1176. **Zimna woda** jako osobiłwy środek utrzymania zdrowia i leczenia chorób. Tłumaczenie z niemieckiego przez przyjaciela ludu. Lwów 1835.

1177. **Rechowicz Kaź.** De usu aquae frigidae therapeutico. Cracoviae 1838.

1178. **Munde Karol.** Dokładne opisanie zakładu wodnego w Graefenbergu i metody leczenia Prysica (przekład z niemieckiego). Kraków 1838. 8vo, s. 222, Wyd. IIgie. 8vo min., s. 192.

1179. **Berends.** Dwa spostrzeżenia względem użycia zimnych kąpieli w cierpieniach nerwowych. *P. T. I. war. 1840. T. IV. s. 143.*

1180. **Dąbrowski Leonard.** De usu caloris medico. Cracoviae 1840.

1181. **H. S.** Duch Hydropatyj etc. Kraków 1840. 8vo, s. 107.

1182. **Kołaczkowski A.** Graefenberg i Freiwaldau, czyli krótki rys krytyczny kuracyi podług zasad używanych w zakładach wodnych Graefenbergu i Freiwaldzie. Wrocław 1840. 8vo, s. 225.

1183. **N. N.** Pryszenie uzdrowicielu rodu ludzkiego. Kraków 1840. 8vo, s. 144.

1184. **Ciechanowski J.** O Graefenbergu i metodzie hydropat. Priesnitza. *Rubon (pismo zbiorowe) 1845. T. VI.*

1185. **Gołuchowski J.** Sposób leczenia cholery zimną wodą, szczególnym skutkiem uwieczony. Warszawa 1849.

1186. **Marczewski L.** O kąpielach płynnych i parowych tak względem utrzymania zdrowia, również o użyciu ich w sztuce lekarskiej. Kalisz 1852. 8vo, s. 244.

1187. **Koehler J.** O leczeniu ran podwodnem i t. d. *P. T. I. war. 1855. T. 33, s. 181.*

1188. **Darewski**. O skuteczności zimnych tuszów na pochwę maciczną w krwotokach macicy. *P. T. l. war. 1855. T. XXXIII. s. 155.*
1189. **Darewski**. Kilka przypadków bólów kurezowych przy porodach, uleczonych za pomocą wody zimnej. *T. lek. 1855.*
1190. **Handelsmann**. Sprawozdanie ze sposobu leczenia tyfusu za pomocą zawijań w mokre prześcieradła. *T. lek. 1855.*
1191. **Koehler L.** Kąpiele pyłowe zaprowadzone w Warszawie przez Hanna, wedle prawa odkrytego przez Milego. *P. T. l. war. 1860. T. XLIV. s. 351.*
1192. **Koehler L.** Przyrząd Sales-Girona do zamienienia w drobną rosę płynów. *P. T. l. war. 1860. T. XLVIII.*
1193. **Jasiński Wład.** O leczeniu zimną wodą i innemi środkami. Przewodnik domowy. Lwów 1865. 8vo, s. 247. Z 4ma drzeworytami.
1194. **Winternitz**. Okłady zimne jako środek przeciwzapalny miejscowy. *P. T. l. war. 1866. T. LV. s. 414.*
1195. **Gruell**. Zasady racjonalnego stósowania wodnej kuracyi (według Plenigera). *G. lek. 1868. s. 295.*
1196. **Uzdowski G.** O leczeniu wodą w teoretycznem zrozumieniu i uzasadnieniu. *Dodatek do czasop. Klinika 1868. T. II. s. 75.* Odbitka. Warszawa 1868. 8vo, s. 64.
1197. **Nowak**. Zastósowanie kuracyi wodnej w chorobach chronicznych według Plenigera. *G. lek. 1870, s. 37.*
1198. **Kurcysz**. O wpływie leczenia zimną wodą na śledzionę. *G. lek. 1873, s. 187.*
1199. **Czerwiński J.** Compendium der Thermotheapie (Wasserkur). Wien. 1875. 8vo, p. 175.
1200. **Gumplowicz**. Kilka uwag o teoriach i o praktyce w Hydroterapii. *Prz. lek. 1876. N. 19, 20, 21.*
1201. **Fabian Aleks.** Przyczynek do leczenia chorób gorączkowych chłodnemi kąpielami. (Rzecz napisana na temat konkursowy Towarz. lekarsk. warszaw.). Odbitka z *P. T. l. war. 1878. 8vo, s. 133.*
1202. **Krówczyński Z.** O metodzie leczniczej zwanej gerbersdorfską. *Prz. lek. 1878. Odbitka. 1878. 8vo, s. 14.*
1203. **Gumplowicz**. Wymiana materji w Hydroterapii chorób przewłocznych. *Prz. lek. 1879. N. 27, 28.*
1204. **Kasprzycki P. P.** (inżynier). Teoryja Hydroterapii i zastósowanie jej zasad do leczenia dżumy, tyfusa, dyfterji i cholery. Lwów 1879. 8vo, s. 39.
1205. **Möldner H.** Kąpiele Schwarzenberg, węgierski Gräfenberg na Spizu. Kraków 1879. 8vo, s. 55.

1206. **Piasecki Wenanty**. Stosunek Hydroterapii do innych metod leczenia. Lwów 1880.

1207. **Smoleński S.** Hydroterapija a suchoty płucne. *Prz. lek.* 1881. Odbitka. Kraków 1881. 8vo, s. 12.

1208. **Gumplowicz M.** Kilka słów o Hydroterapii suchot płucnych. *Prz. lek. 1 i 2.* Odbitka. Kraków 1882. 8vo, s. 18.

1209. **Smoleński S.** Rzut oka na historyczny rozwój Hydroterapii. Część Isza od najdawniejszych czasów aż do naukowego jej odrodzenia przez Currieo. *P. T. l. war.* 1882. *T. LXXVIII. Zeszyt III.* s. 579—619.

1210. **Smoleński Stan.** Hydroterapija. Kraków 1884. 8vo, maj., s. IX. i 185.

1211. **Zieleniewski M.** Treść zasad Hydroterapii z dołączeniem opisu ojezystych zakładów wodoleczniczych lub pod kierownictwem Drów Polaków ówczśnie istniejących. (Obejmuje: Bystra, Fürstenhof, Jaworze, Krynica, Łopuszno, Morszyn, Nałęczów, Nowe Miasto nad Pilicą, Sasów, Ustron i Zakopane). *Mdc.* 1884. *N. 29, 30, 31, 32, 33 i 34.* Odbitka. Warszawa 1884. 8vo, maj., s. 31.

1212. **Smoleński Stan.** O naukowych podstawach Hydroterapii, wykład habilitacyjny z d. 7/3 1885. *Mdc.* 1885. *N. 24 i 27.* Odbitka. Warszawa 1885. 8vo, s. 19.

1213. **Smoleński S.** Uwagi nad Hydroterapiją niektórych nerwie oddechowych i zboczeń im pokrewnych. *Mdc.* 1887, s. 229.

1214. **Smoleński S.** Zadania Hydroterapii w chorobach serca. *W. lek.* 1887 *T. II.* s. 65.

1215. **Smoleński S.** O Hydroterapii suchot płucnych. *Prz. lek.* 1887. *N. 34—39.*

Nie mogąc przeciążyć objętości naszego Słownika wyliczaniem poszczególnych artykułów, zamieszczonych w polskich lekarskich czasopismach, a traktujących o zastosowaniu Hydroterapii w poszczególnych chorobach; z umysłu rzeczzone wyliczenie tu pomijamy, odsyłając czytelnika, pragnącego zapoznać się z namienionej treści artykułami do następujących publikacyj: 1) **Dr. Kościński**: *Wykaz rzeczy zawartych w 72 Rocznikach Pamiętnika Towarzystwa lekarskiego warszawsk. z lat od 1837 do 1876.* Warszawa 1877. 2) **Tegoż** *Słownik lekarzów polskich.* Warszawa 1883—1888. 8vo maj. *Z. I—IV.* 3) **Dr. Smoleński** *Hydroterapija.* Kraków 1884, s. 7—21 tudzież 4) **Dr. Grabowski** *Spis prac zawartych w 25 rocznikach Przeglądu lekarskiego.* Kraków 1887. 8vo maj., s. 89.

Zakłady hydropatyczne krajowe lub pod kierownictwem Drów Polaków będące.

Batków

wieś w gubernii wołyńskiej, w powiecie krzemienieckim, leżąca między miasteczkami Radziwiłłowem a Poczajowem, już około r. 1840 miała zakład hydropatyczny, urządzony podług metody Priesnitza, a jego kierownictwo było w rękach Dyoniz. Batkowskiego właściciela wsi Batkowa, nielekarza. Namieniony zakład prawdopodobnie już nie istnieje.

1216. **Pietraszewicz Aleks.** Kilka słów o wodnym zakładzie w Batkowie. Kijów 1857. 8vo, s. 20.

Bystra

mała wioska, leżąca w Beskidach Szląska austriackiego, na lewym brzegu rzeki Białki, stanowiącej granicę między Szląskiem a Galicyją, posiada od lat 10—15 zakład hydropatyczny w budynku przerobionym z poprzedniej przędzalni. Sam zakład 20 minut drogi oddalony od przystanku kolei żel. Ferdynanda „Witkowie-Bystra“, leży 480 metr. n. p. m., otoczony wzgórzami, dochodzącymi do 1000 m., zasłaniającymi go od północy i zachodu. W lesie dotykającym zakładu, urządzone są spacer, w którymto zakładzie jest 30 pokoiów gościnnych, 3 sale na restaurację i do rozrywek służące, bilard i fortepiano, tudzież 2 sale hydriyatyczne, oddzielne dla mężczyzn i dla kobiet. O ile zakład nie dorównywa komfortem w urządzeniu, o tyle zaleca się tańszością; albowiem całkowite utrzymanie w pensjonacie wraz z bardzo dobrym stołem i z wszelkimi procedurami hydropatycznymi kosztuje tygodniowo 24 do 30 fl. Roczna frekwencja dochodzi do 120 osób. W ostatnich latach kierownikiem zakładu był **Dr. Henryk Halski**.

Dodać należy, iż tuż obok zakładu przepływa wspomniana rzeczka Białka, dostarczająca aż do zbytku wody dla zakładu, rozprzeczona po całym zakładzie wodociągiem. Wielką zaletą zakładu jest klimatyczne jego położenie, zbyt mało dotychczas uwzględniane.

1217. Oprócz ryciny z napisem *Zakład wodoleczniczy Bystra pod Bielskiem — Wasserheilanstalt Bystra bei Bielitz* in folio b. m. i r. w., przedstawiającej zakład i jego okolice, nie napotkaliśmy nigdzie o nim żadnej innej publikacji.

Fürstenhof

prywatny folwark w Styryi górnej, w którym **Dr. Czerwiński** urządził zakład hydropatyczny pod jego kierunkiem obecnie zostający, mając poprzednio przez długi czas swój zakład w miejscowości Steinerhof również w Styryi będącej, który jednak zupełnie już dawno opuścił. Opis namienionego zakładu hydropatycznego podaliśmy w naszym dziele: *Rys Balneoterapii. Kraków 1886, s. 198—199*; z tego powodu nie przytaczamy go na tem miejscu.

1218. **Sawicki.** Zakład leczniczy Fürstenhof w Styryi górnej. *Prz. lek. 1878.* Odbitka. Kraków 1878. 8vo, s. 15.

1219. **Czerwiński.** Regulamin obowiązujący w zakładzie leczenia wodą w Fürstenhofie na r. 1880. Kraków 1880. 16mo. Toż — tamże na r. 1882, 83, 84, 85 i 86.

1220. **Regulamin obowiązujący** w zakładzie Fürstenhof w Styryi na r. 1885. Warszawa 1885. 8vo, s. 4.

1221. **Dobrzycki H.** Korespondencyja z Fürstenhofu z krytycznym poglądem na zakłady wodolecznicze: w Mödling pod Wiedniem, Helenenthal, Vösslau-Gainfahnen, Kaltenleutgeben, Mürtzschlag, a opis tego rodzaju zakładu w Fürstenhofie; tudzież słówko o zakładach pneumatycznych, o kąpielach hydroelektrycznych i o zakładzie ortopedyczno-gimnastycznym **Dra Jelinka** w Wiedniu. *Mdc. 1885. N. 42—44.*

Grodzisko

zakład hydropatyczny tudzież kąpiele mineralnych sztucznych i igliwowych w pobliżu Warszawy położony. O wewnętrznem urządzeniu zakładu bliższych szczegółów udzielić nie umiemy; albowiem z jego opisem nigdzie się nie spotkaliśmy. Wiadomo jedynie, iż tutejszy zakład od r. 1880 się datujący, siłami **Dra Bojasińskiego** powstały w r. 1884, doszedł zakreslonych granic i uzyskał zatwierdzenie swej ustawy przez Departament lekarski. Zakład ma posiadać budynki kąpielne, mieszkalne, hotel, restaurację, ogrody i czytelnię.

1222. **Bojasiński.** Sprawozdanie ze zakładu leczniczo-kąpielowego w Grodzisku za r. 1884. *Mdc. 1885. N. 20.*

1223. **N. N.** Sprawozdanie ze zakładu kąpielowego leczniczego w Grodzisku za 1884. Warszawa 1885. 8vo, s. 2.

Jaworze

po niemiecku Ernsdorf albo Ernsdorf bei Bielitz, wieś w Szląsku austriackim (powiat bielski), u stóp Beskidów 360 m. n. p. m. Zakład

wodolecznicy założono tu około r. 1862; w r. zaś 1870 udoskonalono go; klimat zmienny, przyostry, właściwy północnemu podnóżu podkarpackiemu, miejscowość na ogół powietrzną wilgotną nacechowana, prawie wszystkie pomieszkania przeznaczone dla gości chorych są wilgotne, przytem brak wody czystej na zaspokojenie potrzeb zakładu hydropatycznego; urządzony bowiem tu w r. zaprzyszłym (1886) wodociąg, zaopatruje tylko potrzebę wody do picia. Jest tu 22 domów mieszkalnych o 200 pokojach gościnnych, prywatna apteka, urząd pocztowy i telegraficzny, 2 hotele i 2 kościoły, mleczarnia i obszerny park spacerowy. Roczna frekwencyja przeszło 500 osób, przeważnie z polskich rodzin. Kierownikiem lekarskim do r. 1888 był tu **Doc. Dr. Smoleński** *).

Ceny tygodniowe za 1 pokój od 4 do 10 fl.; za używanie procedur hydropatycznych od osoby z obsługą po 8 fl.

1224. **Molkenkur-Anstalt Ernsdorf bei Bielitz** in oester. Schlesien. Druck in Olmütz. 1863. 4to pp. 2.

1225. **Rödert F. A. Dr. Molkenkur-Anstalt Ernsdorf.** Druck in Sternberg 1865. 4to, p. 2. (Podane tu są ceny pomieszków, stołu, kąpieli i żętycy naówczas obowiązujące).¹⁾

1226. **Pol Wincenty.** Jaworze jako zakład żętyczny. *Kł.* 1871.

*) Natychmiast po ogłoszeniu niniejszego Słownika w *Pamiętniku Towarzystwa lekar. warszaws. r. 1887 i 88. T. LXXXIII i LXXXIV* wystąpił **Dr. Smoleński** ze swym artykułem, zamieszczonym w *Medycynie r. 1888. T. XIV. N. 49, s. 828 p. t. W sprawie pokrzywdzonej opinii Zakładu leczniczego w Jaworzu*, zarzucając mi, 1) jakoby w opisie tegoż popełnił błędy, mianując klimat Jaworza zmiennym, przyostrym i właściwym północnemu podnóżu podkarpackiemu, tudzież poczytując tamtejszą miejscowość na ogół jako wilgotną; jednak nie odparł mego sądu cyframi i wynikiem obserwacyj meteorologicznych, niestety o Jaworzu weale nie publikowanych, a zatem jestto czezy i gołosłowny zarzut Dra Smoleńskiego. 2) Dr. Smoleński sądzi, iż moje wyrażenie, że pomieszkania w Jaworzu prawie wszystkie są wilgotne, jest niezgodne z prawdą. Na to oświadczam, iż każdy bardzo łatwo stwierdzić może, przy kim z nas prawda i słuszość, a wielka szkoda, iż to, co jest najrzetelniejszą prawdą, Dr. Smoleński za mój błąd poczytuje. 3) Dr. Smoleński wytyka mi, iż nie jest prawdą, że w Jaworzu brakuje czystej wody na potrzeby hydriatyczne; ale szkoda, iż zamiast gołosłownego zaprzeczenia, nie podał Dr. S. . . obliczenia i rozbioru owej brudnej wody, której dostarcza tamtejsza studnia na użytek zakładu hydropatycznego w Jaworzu; albowiem tylko tem byłby udowodnił, iż co do tego ja zbłądziłem. Gdyby Dr. S. . . wolnym był od zbytniego zamiłowania a nadewszystko od swego uprzedzenia dla zakładu w Jaworzu, zaiste nie nazywałby w moim opisie Jaworza tego błędem, co jest najrzetelniejszą prawdą; albowiem błąd a prawda, to nie synonimy.

1227. **Zakład** żętyeczny i kąpielowy w Jaworzu. (Wzmianka wszakże niewspominająca o istnieniu tam zakładu hydropatycznego, zapewne nieco później tu zaprowadzonego). *G. lek.* 1871, s. 688.

1228. **Kaufmann M.** Sprawozdanie z ruchu i postępu w zakładzie żętyecznym i wodolecznicznym w Jaworzu w r. 1871. Kraków 1872. 8vo, s. 19.

1229. **Skobel K. Fr.** Jaworze w r. 1871. *Prz. lek.* 1872. N. 2—4.

1230. **Tenże.** Opis Jaworza z przeważnem uwzględnieniem warunków geognostycznych i fauny miejscowej. *R. T. n. k.* 1872. Odbitka. Kraków 1872. 8vo, s. 15.

1231. **Jaworze.** *Kł. T. XI.*

1232. **Łuczkiwicz H.** Jaworze. *Wiek.* Warszawa 1873.

1233. **A. P.** Jaworze w Szląsku. *T. ill. S. 3. T. III.* 1876, s. 314.

1234. **Jaworze.** *T. ill.* 1877. N. 73.

1235. **Kaufmann M.** Kurort Ernsdorf. Wien. 1877.

1236. **Smoleński Stan.** Jaworze około Bielska. *Tygodnik powszechny* 1882. N. 46—47.

1237. **Smoleński S.** Kaltwasser- und Molkenheilstalt Ernsdorf (Jaworze) bei Bielitz in Schlesien. Teschen 1882.

1238. **Smoleński S.** Zakład wodolecznicy i żętyeczny Jaworze (Ernsdorf). Podręcznik informacyjny. Cieszyn 1882. 16mo, s. 24. II. wyd. 1884, 16mo, s. 23. Toż po niemiecku. Teschen 1882. 16mo, p. 21.

1239. **Zieleniewski M.** Wycieczka do Jaworza. *Prz. lek.* 1884. Odbitka. Kraków 1884. 8vo, s. 5.

1240. **O Jaworzu** — Ogłoszenie. Kraków 1887. 4to, s. 2.

1241. **Smoleński S.** O Jaworzu (autograf posiada Biblioteka kórnicka).

Kiselka mylnie Kisielka.

Realność we Lwowie na przedmieściu żółkiewskim, u stóp Wysockiego Zamku, w pięknym położeniu przy gościńcu żółkiewskim, obejmuje koszary, folwark, browar, łazienki, mały stawek do kąpieli i zakład wodolecznicy (piętrowy budynek). Właścicielem tej realności jest Karol Kiselka. Namieniony zakład jest pod lekarskim kierownictwem **Dra Majewskiego.**

1242. **Zakład leczenia wodą i gimnastyką.** *D. l.* 1859. I. N. 74, s. 543.

1243. **Korytowski.** Rezultata kuracyi wodą i gimnastyką w Kisielce pode Lwowem. Lwów 1862.

Krostyczów.

1244. **Spadowe kąpiele w Krostyczowie** na Ukrainie *P. L. 1845. T. II. s. 401.* (Widoki i wzmianka o zakładzie urządzonym na sposób grefenberskiego).

Krynica.

Tamtejsze c. k. zdrojowisko pozyskało r. 1884 zaprowadzony tu zakład hydropatyczny, z pierwotnem jego przeznaczeniem wyłącznie jako uzupełniający środek do kuracyj mineralno-zdrowych, a opis ówczesnego stanu i urządzenia owego hydropatycznego zakładu, podaliśmy w naszej publikacyi *Treść zasad Hydroterapii. Warszawa 1884, s. 30*, tudzież w naszym dziele *Rys Balneoterapii. Kraków 1886, s. 200*. W r. 1886 celem zaprowadzenia w Krynicy samoistnego hydropatycznego zakładu, dobudowano do tutejszego hydriatycznego gmachu nową jego część, z przeznaczeniem jej wyłącznie na użytek dla kobiet; poprzednio zaś wystawioną część budynku oddano dla samych mężczyzn; skutkiem jednak braku przestrzeni, oddział gmachu przeznaczony dla kobiet wypadł bardzo niefortunnie co do jego rozmieszczenia, albowiem pojedyncze gabinety są ciasne i bez należytego światła; samo zaś balneotechniczne urządzenie stało się skomplikowanym. W r. 1887 oddano tak zwany „hotel krakowski“ na wyłączne pomieszczenie dla chorych, leczenia hydropatycznego używających, zaprowadzając tu dla nich oddzielną restauracyję, wydierżawioną prywatnemu przedsiębiorcy; wynajęciem zaś pomieszczeń w namienionym hotelu trudni się c. k. Zarząd zdrojowiska.

Urządzenia balneotechniczne tutejszego zakładu hydropatycznego na ogół odpowiadają swemu zadaniu. Wodę do procedur hydropatycznych otrzymuje zakład ze sąsiedniego potoku, oczyszczaną urządzonym ku temu filtrem; jednak niejednostajny stan wysokości wody w potoku, tudzież zależność jej ciepłoty od atmosferycznej temperatury, są dla tutejszego zakładu nieobojętne, a nawet ujemną jego stronę stanowią. Kierownictwo lekarskie od r. 1885 powierzono tu **Drowi** **Henr. Ebersowi**, który następnie objął i nadzór hydropatycznej restauracyi.

Ceny: bilet na kompletne procedury hydropatyczne: za 7 dni 5 fl. 25 kr.; za 6 dni 4 fl. 50 kr.; za kąpiel wanienną, basenową, natryskową zwykłą lub szkocką, albo za nasiadową 30 kr.; za jedno-

razowe nacieranie lub opakowanie 30 kr.; za użycie prześcieradła 10 kr.; za użycie koca 20 kr. Dodawszy do powyższych opłat: za stół dziennie 2 fl.; za pokój na dobę od 50 kr. do 2 fl. 60 kr.; takse zdrojową i składkę na orkiestrę od osoby 6 fl.; tudzież honorarium lekarskie a nadto zapłatę obsługi pokojowej i łazienkowej; to koszt leczenia hydropatycznego w Krynicy, obecnie dorównywa tygodniowym opłatom, istniejącym w pierwszorzędnych europejskich hydropatycznych zakładach.

1245. **Wzmianka o otwarciu nowo urządzonego zakładu hydropatycznego 1884 r. w Krynicy.** *Prz. lek. 1884. N. 34.*

1246. **Ebers Henr.** C. k. Zakład wodolecznicy w Krynicy. Regulamin dla zakładu. 16mo b. m. i r. w. kart nienum. 3.

1247. **Tenże.** C. k. Zakład wodolecznicy w Krynicy. Sprawozdanie za r. 1885 i opis zakładu. Lwów 1886. 16mo, s. 12.

1248. **Tenże.** C. k. Zakład wodolecznicy w Krynicy. Sprawozdanie za r. 1886 i opis zakładu. Lwów 1887. 8vo min, s. 6.

1249. **Tenże.** C. k. Zakład wodolecznicy w Krynicy. Sprawozdanie za r. 1887 i opis zakładu. Lwów 1888. 8vo min., s. 11.

Morszyn.

Zobacz Morszyn. Część II. Zakłady zdrojowe, szczegółowo opisane (s. 98—100).

Nałęczów.

Zobacz Nałęczów. Część II. Zakłady zdrojowe, szczegółowo opisane (s. 101—103). Podana tam i odnośna literatura.

Wyczerpujący opis zakładu wodoleczniczego istniejącego w Nałęczowie, zamieściliśmy w naszym dziele *Rys Balneoterapii. Kraków 1886, s. 200—201*; z tego powodu tutaj go nie powtarzamy.

Nowe Miasto nad Pilicą.

Osada miejska w Królestwie polskim, powiat rawski, od Rawy 81 wiorst, od Warszawy 53 wiorst; za miastem jest zakład wodolecznicy, założony w r. 1874 przez **Dra Bilińskiego**, położony na stokach wyniosłego brzegu doliny Pilicy, posiadający piękny park przez Małachowskich tu utworzony. Namieniony zakład posiada domy łazienkowe, 100 pokoi dla leczących się, urządzenia dla internów, chodnik kryty do spacerów podczas słyty, domek na pomieszczenie ubogich studentów, skład wód mineralnych i budynek do ćwiczeń gimnastycznych. Doroczne uczęszczanie chorych około 500 osób.

Interni opłacają dziennie od 2 rs. 20 kop. do 2 rs. 90 kop.; wpisowego 5 rs.; na utrzymanie spacerów i orkiestry 2 do 3 rs.

1250. **Biliński**. Zakład przyrodolecznicy w N. Mieście nad Pilicą. (Prospekt, opis i nawoływanie do spółki). *G. lek.* 1873, s. 319 do 333.

1251. **Tenże**. Zakład przyrodolecznicy w Nowem Mieście nad Pilicą. Warszawa 1874. 4to (prospekt).

1252. **Ustawa** prywatnego zakładu terapeutycznego i w ogóle środkami naturalnemi **Dra Bilińskiego** w N. Mieście nad Pilicą. *Mdc.* 1874. N. 10.

1253. **Biliński**. Sprawozdanie z działalności zakładu przyrodoleczniczego w Nowem Mieście nad Pilicą. Warszawa 1875. 8vo, s. 29.

1254. **Opis zakładu** przyrodoleczniczego w Nowem Mieście nad Pilicą. *G. lek.* 1875. *Dodatek tygodniowy*.

1255. **Opis Nowego Miasta i zakładu wodoleczniczego** podał *T. ill.* 1875. N. 404 i 405.

1256. **Biliński**. Zakład przyrodolecznicy w Nowem Mieście nad Pilicą. Warszawa. 1876. 8vo min., s. 12.

1257. **Tenże**. Nowe Miasto nad Pilicą. (Hydroterapija). Sprawozdanie z działalności zakładu za rok 1876. Warszawa 1877, in folio s. 4.

1258. **Przewodnik do zakładu przyrodoleczniczego** w Nowem Mieście nad Pilicą. Warszawa 1878.

1259. **Biliński i Rzeczniewski**. Zakład wodolecznicy w Nowem Mieście nad Pilicą. Warszawa 1881. 4to (prospekt).

1260. **Ciż — Toż** in folio s. 4 (z widokiem zakładu).

1261. **Zakład wodolecznicy w Nowem Mieście** nad Pilicą jako dom zdrowia dla chorych nerwowych. Warszawa 1886. 8vo, s. 9.

1262. **Dr. Biliński**. Zakład hydropatyczny w Nowem Mieście nad Pilicą. (Dwa autografy posiada Biblioteka kórnicka).

Ojców

wieś w Królestwie polskiem nad rzeką Prądnik, powiat olkuski, od Krakowa 14 wiorst. Nazwa Ojców jest właściwie nazwą samego tylko zamku, przy którym uformowała się osada wiejska zwana Ojców lub Podzameze. Dalszą część doliny zwanej Ojeowską zajmuje wieś Prądnik zwany Ojeowskim. Interesujące wiadomości historyczne o tutejszej miejscowości podaje *Słownik geograficzny Królestwa polskiego*. Warszawa 1886. T. VII. s. 413—420.

O zamiarze zaprowadzenia w Ojeowie stacyi klimatycznej przez **Dra Olechnowicza** (dotychczas nieureczywistnionym), zawiadomiła *G. lek.* 1886, s. 140.

Na wystawie higienicznej odbytej w Warszawie r. 1887 przedstawiono wodę żelazistą z Ojcowa, o której podała wiadomość *G. lek.* (r. 1887. s. 514), analizowaną przez **Weinberga**, a zawierającą w 1000 częściach, stałych składników ogółem 0.625, z nieznaczną i minimalną ilością gazu węglowego wolnego; zaś ilość żelaza na metaliczne obliczonego, wynosi 0.05. Bardzo słusznie referent odradza zamiaru kuszenia się o zaprowadzenie zakładu zdrojowokąpielnego w Ojcowie z tej wody (właściwie we wsi Czajowicach *ad* Ojców będącej); albowiem kąpiele żelaziste bez gazu węglowego nie mają wartości i znaczenia terapeutycznego.

W Ojcowie istniał do r. 1863 zakład hydropatyczny, zostający pod kierunkiem Lucyjana Kowalskiego nielekarza, który wraz ze swym kierownikiem w r. 1864 przeniósł się do Krakowa, a od śmierci swego właściciela istnieć zaprzestał.

1263. **Kowalski W. L.** Zakład kąpiei fumacyjnoparowych ze zastosowaniem hydroterapii w Ojcowie r. 1858. Anons b. m. w. 4to

1264. **Tenże.** Zakład kąpiei aromatycznoparowych ze zastosowaniem hydropaty w Ojcowie. Kraków 1858. 4to (anons).

1265. **Dietl J.** Zakład hydropatyczny w Ojcowie. Kraków 1858. Odbitka z „Uwag nad zdrojowiskami krajowemi“. Kraków. 8vo, s. 19.

Sassów

miasteczko w Galicyi (powiat złoczowski), u podnóża góry Podhoreckiej nad Bugiem, posiada zakład hydropatyczny chyłący się ku upadkowi.

1266. **Sassów**, w kraju naszym najdawniej założony, obecnie na wzór zakładów zagranicznych urządzony zakład wodolecznicy. Lwów 1880. Anons in 8vo s. 1. Naówczas kierownikiem lekarskim był tu **Dr. Dubanowicz**.

1267. **Ebers Henr.** Sassów, zakład wodolecznicy w Galicyi pod Złoczowem w r. 1883. Lwów 1883.

1268. **Grzegorzewski Jan.** Sassów i jego okolice. Odbitka z *Gazety narodowej*. 8vo, s. 32.

Steinerhof.

Tutejszy zakład hydropatyczny według podania *Gazety lekarskiej* (r. 1870, s. 80) ówczesnie otwarty, przez długie lata był w posiadaniu i pod umiejętnym kierunkiem **Dra Czerwińskiego**, który następnie opuścił tutejszą miejscowość, przeniósłszy swój zakład hydropatyczny do miejscowości Fürstenhof pod m. Kapfenbergiem, również jak i Steinerhof w Styryi leżącej. Nowo otworzony r. 1886 zakład hydropatyczny

w Steinerhofie urządził baron A. Gostkowski, oddając go z początku pod lekarski kierunek **Drom M. Winnickiemu i M. Mierzwińskiemu.**

1269. **Zakład termicznolecniczy w Steinerhofie przez Dra K. D. T. ill. 1875, XVI. s. 45.** (Rzeczony artykuł dotyczy zakładu hydropatycznego, będącego wówczas pod kierownictwem Dra Czerwińskiego).

1270. **Gostkowski A. W.** Zakład leczniczy Steinerhof pod Kapfenbergiem. Wiedeń 1886. 4to, s. 4. (Prospekt, regulamin i cennik zakładu).

Wierzbno.

1271. **Natanson.** Instytut hydroterapeutyczny w Wierzbnie. *T. lek. 1854, s. 65.*

Zakopane

wieś w Tatrach galicyjskich, powiat nowotarski, przeciętnie 942 m. n. p. m. leżąca, którą poniżej opiszemy, wyliczając nasze klimatyczne uzdrowiska. Posiada dwa zakłady hydropatyczne, z których pierwszy założył tu r. 1881 **Dr. Wenanty Piasecki**, na czternasto morgowym obszarze leśnym, hypoteczną odrębność w Zakopanem stanowiącym, nazwaną „Klemensówką“. Namieniony zakład ma tak zwany „dwór leczniczy“ z 41 pokojkami mieszkalnymi skromnie umeblowanymi, na pomieszczenie chorych, hydropatycznie leczyć się mających, obszerną salę do zebrań towarzyskich i na jadalnię przeznaczoną, zaopatrzoną fortepianem i galerią dla orkiestry. Wspomniony dwór leczniczy otacza rozległy las do przechadzki służący. Tuż obok wspomnianego dworu są przyrządy gimnastyczne. W oddaleniu kilkuset kroków od namienionego dworu leczniczego jest budynek przeznaczony do udzielania procedur hydropatycznych, zasilany wodą dostarczaną o własnym spadku ze sąsiedniego potoku górskiego. Budynek ten podzielony jest na dwie części, z których jedna służy na wspólny użytek dla mężczyzn, a druga dla kobiet, mieszcząc 14 gabinecików i 2 zbiorniki do ogólnej basenowej lub natryskowej kąpieli. Regulamin tu zaprowadzony, ściśle chorych obowiązuje. Urządzenia baneotechniczne są tu uderzająco pojedyncze i zbyt skromne. Stół dla pacjentów hydropatii używających jest tu przeważnie według prawideł wegetaryjizmu. Uczęszczanie doroczne tego zakładu wynosi około 100 osób.

Ceny: za jeden pokój tygodniowo 2 do 4 fl., wzrastające w oznaczonych miesiącach od 4 do 8 fl.; za stół tygodniowo 10 do 12 fl.; za obsługę kąpielnią 2 fl.; na utrzymanie spacerów od osoby 2 fl.;

oprócz taksy 2 fl. 50 kr., pobieranej na rzecz stacyi klimatycznej w Zakopanem; za pierwszą konsultacyję 2 fl. (oddzielnie honoraryjum lekarskie za kuracyję).

Drugi tutejszy zakład hydropatyczny przez **Dra Andrzeja Chramca** d. 1 Lipca 1887 r. otwarty, założony na obszarze 5 morgów lasu, według wzoru instytutu hydropatycznego **Dra Czerwińskiego** w Fürstenhofie, ma mieć (po swem ukończeniu) 36 pokoiów gościnnych, salę do zebrań towarzyskich z bilardem i fortepianem, zarazem na jadalnię przeznaczoną, tudzież chodniki do przechadzki w otaczającym zakład lasku urządzić się mające. Procedury hydropatyczne udzielane są przeważnie w pokoju pacyenta; potrzebę zaś wody dla zakładu zaopatruje studnia 8 metr.(?) głęboka. Podczas naszego zwiedzania (d. 16/VII 1887 r.) namienionego zakładu, oprócz 4 metalowych wanien i przyrządu cyrkulacyjnego do ogrzewania wody, jeszcze nie było innych urządzeń balneotechnicznych. Mimo niedokończenia budynku i braku kompletnego urządzenia balneotechnicznego, już w r. 1887 leczyło się tu około 40 chorych, stale w zakładzie mieszkających (internów), a drugie tyle było przychodnich (externów). Namieniony zakład ma własny, ściśle chorych obowiązujący regulamin.

Opłata od osoby za mieszkanie, stół i kąpiele dziennie od 3 fl. 50 kr., 4 fl. do 5 fl.; druga i następne osoby w tymże samym pokoju mieszkające, płacą dziennie 3 fl.; jeżeli zaś nie kąpią się, opłacają 2 fl. 50 kr. Dzieci płacą dziennie do lat 4 mniej o $1\frac{1}{2}$ fl., do lat 12 mniej o 1 fl.; służba gości mniej o $2\frac{1}{2}$ fl.; tudzież płaci się od osoby na rzecz stacyi klimatycznej w Zakopanem takse 2 fl. 50 kr. Koszt zatem tygodniowej kuracyi hydropatycznej wynosi tu: w I klasie 36 fl. 50 kr.; w II klasie 29 fl. 50 kr.; w III klasie 26 fl. nie licząc w to: lekarskiego honoraryjum za kuracyję, wynagrodzenia służby łaźiebnej i pokojowej, tudzież taksy pobieranej na sezon przez zarząd stacyi klimatycznej. Skala kosztu tygodniowego zapewne odnosi się do stołowania chorych; albowiem wszystkie pomieszkania jednakowo umeblowane widzieliśmy.

1272. **Ściborowski Wł.** Kilka słów o Zakopanem. *Prz. lek.* 1877. N. 20—28.

1273. **Tenże.** Kilka słów o Zakopanem zwłaszcza pod względem klimatycznym i leczniczym. Kraków 1877. 8vo min., s. 18.

1274. **Piasecki Wenanty.** Zakład wodolecznicy w Zakopanem. Kraków 1880.

1275. **Tenże.** O kąpielach parowych i słoneczno-powietrznych i o zakładzie hydropatycznym w Zakopanem. *Prz. lek.* 1881. N. 2—4.

1276. **Tenże.** Porządek domowy w Zakładzie przyrodolecznicy na Klemensówce w Zakopanem. Kraków 1882. 32mo, s. 8.

1277. **Olszewski K.** Rozbiór chemiczny wody tatrzańskiej *P. T. tat.* 1883. *T. VIII.* s. 93—94.

1278. **Piasecki W.** Dzieje zakładu wodoleczniczego w Zakopanem. *P. T. tat.* 1883. *T. VIII.* s. 124—136.

1279. **Tenże.** Zakopane, stacja klimatycznolecnicza. Kraków 1883. 8vo min., s. 19 (na okładce „Widok zakładu przyrodoleczniczego **Dra W. Piaseckiego** z mapką komunikacji do Zakopanego“).

1280. **Tenże.** O zakładzie wodolecznicy w Zakopanem. (Autograf skreślony w r. 1883 posiada Biblioteka kórnicka).

1281. **Tenże.** Prospekt zakładu leczniczego na Klemensówce w Zakopanem. Kraków 1885. 8vo min., s. 8.

1282. **Chramiec And.** Regulamin obowiązujący w zakładzie leczniczym na Chramcówkach w Zakopanem. Kraków 1887. 8vo, s. 3 (z siecią kolei żelaznych, prowadzących do stacji „Chabówka“).

Zawałów

miasteczko w Galicyi. Tutejszy zakład wodolecznicy jest na obszarze dworskim majątności K. Raczynskiego, 456 m. n. p. m., wśród lasu u podnóża Karpat, klimat ma być umiarkowany przez osłonięcie od wiatrów górami, od stacji kolei żelaznej Halicz 24 kilom. do zakładu, posiadającego wielką obfitość źródeł $+ 7^{\circ}$ C., tworzących znaczny strumień, wpadający do rzeki „Złota Lipa“. Pokojów gościnnych 30 dwa budynki łaźiebne z urządzeniami do hydromaterii. Uczęszczanie zakładu przez chorych bardzo małe.

1283. **Przepisy i porządek** domowy obowiązujący w zakładzie wodolecznicy w Zawałowie. Lwów b. r. w. in folio.

1284. **Medwej Andrzej.** Zawałów, zakład wodolecznicy, dyjetetyczno-klimatyczny. Lwów b. r. w.

1285. **Tenże.** O zakładzie wodolecznicy w Zawałowie (autograf ten posiada Biblioteka kórnicka).

Klimatoterapija w ogólności.

1286. **Kryszka A.** Klimat. *P. T. l. war.* 1867. *T. LVIII.*

1287. **Dobński K.** O górskich miejscach klimatycznego leczenia w Karpatach. *P. T. l. war.* 1876. *T. LXXII.* s. 459. Namieniona praca **Dra Dobńskiego**, odczytana na posiedzeniu Towarzystwa lekars. warszawskiego z d. 19. IX. 1876 r., podana w obszernym streszcze-

niu w zacytowanym Pamiętniku, zawiera bardzo światłe uwagi o doniosłości i ważnem znaczeniu Hydro- Balneo- i Klimatologii w leczeniu chorób chronicznych konstytucyjnych. Autor mówiąc o Zakopanem i Szczawnicy, przyznaje tym miejscowościom z ojczystych wysoką ważność pod względem spożytkowania klimatycznolecniczego, jeżeli Klimatologija rzeczonych miejscowości będzie należycie zbadaną i ocenioną. Jestto cenna praca **Dra Dobrskiego**, którą w całej obszerności ogłoszoną radzibyśmy dla dobra ogółu oglądać, a przedewszystkiem jej postulata widzieć co rychlej urzeczywistnionemi.

1288. **Dobieszewski Zygm.** Przewodnik do klimatycznego leczenia, obejmujący stacyje klimatyczne: Włoch, Sycylii, Korsyki, Hiszpanii, Portugalii, Egiptu, Algierii, Francyi, Szwajcaryi, Tyrolu, Styryi, Bawaryi, górnej Austrii, Szląska, Węgier i Galicyi etc. Warszawa 1878. 8vo maj. s. 565.

1289. **Merunowicz.** Krajowe uzdrowiska klimatyczne. *Prz. lek.* 1881. N. 24 i 25.

1290. **O wpływie klimatu górskiego** pod względem higienicznym, fizjologicznym i leczniczym. *Mdc.* 1882. N. 41.

1291. **Sokołowski Alfred.** W sprawie leczenia klimatem swoim. (Climatothérapie nostras). *G. lek.* 1882. N. 8—9.

1292. **Urbański Wojciech.** O wpływie jakości powietrza atmosferycznego na zdrowie i życie człowieka. Lwów 1883.

1293. **Tenże.** O zależności zdrowia naszego od wpływów powietrza. Lwów 1884. 8vo, s. 60.

1294. **Zieleniewski M.** O znaczeniu i potrzebie naszych letnich schronisk. *G. lw.* 1886. N. 158, tudzież *Zdrowie.* Warszawa 1886. N. 9.

Zakłady leczniczo-klimatyczne.

Jakkolwiek nie zbywa naszemu krajowi na miejscowościach, obdarzonych wszelkiemi właściwościami i warunkami ku utworzeniu schronisk letnich, tudzież ku zaprowadzeniu odpowiednich klimatycznych uzdrowisk; jakkolwiek niektóre tego rodzaju miejscowości oddawna z tradycyi odwiedzane bywają latem przez osoby dla używania tam: świeżego powietrza, żętycy lub kąpiei rzecznych, mianowicie w Galicyi: Kossów (powiat kossowski), Delatyn (powiat nadworniański), miasto Stryj i Korezyn, oddawna odwiedzane niby jako uzdrowisko żętyczne, miasteczko Skole, tudzież Huta horostowska posiadająca

zakład żętyczny; wszakże będący bez lekarskiego kierownictwa (obie te miejscowości w powiecie stryjskim), Spas tradycyjnie odwiedzany dla używania żętycy, jakoby najlepszej dostarczający, tudzież Tereszów, obie wsie będące własnością Lud. hr. Wodzickiego (powiat staromiejski), miasteczko powiatowe Lisko, Sassów (powiat złoczowski), zaopatrzony zakładem hydropatycznym, a zarazem następczący używania żętycy, wsie Zagórz i Wielopole (powiat sanocki), Zakopane (powiat nowotarski), tudzież miasteczko Muszyna (powiat nowosądecki); jednak żadne z tych miejsc nie zostało zbadane od umiejętności co do klimatycznych stosunków, ani żadne z wyjątkiem tylko Zakopanego, nie pozyskało dotychczas urzędowo przyznanego sobie znamienia i nazwy klimatyczno-leczniczego uzdrowiska. Z braku zbadania klimatycznych stosunków i właściwości namienionych miejsc, tudzież z powodu niemal zupełnego tam niedostatku urządzeń, nieodzownych do zaspokojenia potrzeb i wymogów dla chorych, nie godzi się natęraz zaliczać owych miejscowości w poczet klimatoterapeutycznych zakładów. Niektóre z powyżej wymienionych miejsc rażą nie tylko niedostatkiem pomieszczeń, tudzież brakiem zaopatrzenia w niezbędne potrzeby dla chorych; ale nadto odstraszały arcywygórowanymi cenami: najmu mieszkania, stołowania się, żętycy i nabiadu. Któżby bowiem spodziewał się, iż za lichy pokój żądają tam 24 do 30 fl. miesięcznie, za stół 40 do 60 fl., za żętycę (używaną dziennie po 2 litry) miesięcznie 12 fl.! Chcących powziąć niejaka wiadomość o owych miejscowościach, odsyłamy do publikacyi **Dra Merunowicza** *Krajowe uzdrowiska klimatyczne*, zamieszczonej w *Przeglądzie lekarskim* (r. 1881. N. 24—25), tudzież do naszej pracy *O znaczeniu i potrzebie naszych schronisk letnich*. (Zobacz *Zdrowie* r. 1886. N. 9 i *Gazeta lwowska* r. 1886. N. 158). Żałować należy, iż publikacyja **Dra Merunowicza** nie miała materyjałów (którychby najwłaściwiej lekarze powiatowi mogli dostarczyć) do jej uzupełnienia; albowiem rzeczone materyjały ograniczyły ją tylko do Galicyi wschodniej, a zupełnie milczeniem pominięta jest zachodnia część tego kraju. Byłoby arcypożądane, aby nasze Towarzystwa lekarskie, tudzież Komisya fizyograficzna istniejąca w łonie Akademii Umiejętności, zechciały się starannie zajmować zbieraniem materyjałów do Klimatologii i Klimatoterapii kraju naszego, bez których nierychło ujrzymy klimatologiczny i klimatoterapeutyczny opis ziem polskich. Z przytoczonych przeto powodów nie podajemy szczegółowego opisu wrzekomych naszych klimatycznych uzdrowisk, jedynie empiryzmem i tradycją za takowe poczytanych; poprzestając tylko na opisanu Zakopanego, jako wyłącznym

i jedynym przedstawicielem tego rodzaju ojezystych zakładów klimatyczno-leczniczych.

Zakopane

wieś w Tatrach galicyjskich (powiat nowotarski), biorąc przeciętną miarę z trzech jej punktów: kościół parafijalny, Chramcówki i dom zajezdny w tutejszych kuźnicach, leżąca na wysokości 942 m. n. p. m., od stacyi kolei żelaznej transversalnej „Chabówka“ 43 kilom. oddalona, z którą łączy Zakopane wyborny gościniec r. 1887 zbudowany, stanowiąca gminę blisko o 4000 stałych mieszkańców, mającą 719 domów włościańskich, jako-tako sposobnych ku pomieszczeniu gości, tudzież jeden hotel i 23 will prywatnych osób dla własnego użytku, urząd pocztowy i telegraficzny, dwa zakłady hydropatyczne (poprzednio już szczegółowo opisane), od r. 1886 stałego lekarza i aptekę prywatną, niebawem w koncesyjonowaną przemienić się mającą, trzy publiczne restauracje, dwie cukiernie i kilka sklepików towarów mieszanych, przedstawia rozległą górską równinę przeszło jedną milę wzdłuż, a trzyczwarte mili wszędy rozciągającą się, od wschodu i zachodu otwartą, zaś od północy szeroką górą „Gubałówka“, a od południa łańcuchem olbrzymich Tatrów zasłoniętą, poprzeryzaną kilku potokami i poprzecznymi dolinami: „Bystra, Kościeliska, Olczyńska, Strażyska“ i t. p. W r. 1888 założono i otwarto w Zakopanem „Muzeum tatrzańskie imienia Chałubińskiego.“ Jestto zbiór przedmiotów dotyczących Historii naturalnej naszych Tatrów, przy którem ma być urządzone laboratorium dla osób zajmujących się naukowem badaniem Tatrów.

Grunt Zakopanego, mianowicie jego części, zajętych uprawną rolę lub mieszkalnemi budynkami, stanowi podłoże karpackiego piaskowca i osypisko granitu, naniesionego przez wieki z przyległych Tatr, z nieznaczną warstwą rodzajnej gliny na ornych polach, a po łąkach torfowiska, powstałego prawdopodobnie po wykarczowanych oddawna lasach, których resztkami Zakopane jest jeszcze tu i owdzie umajone.

Na mocy spostrzeżeń meteorologicznych, od r. 1876, lubo nie-stale w Zakopanem uskutecznianych, zaopatrzonem w odnośne narzędzia i barometr (dar **Prof. Dra Ignacego Baranowskiego**), którychto spostrzeżeń opublikowanie w *Rocznikach Towarzystwa tatrzańskiego*, zawdzięczamy **Drowi Wierzbickiemu**, Adjunktowi Obserwatorium astronomicznego krakowskiego, możemy już przynajmniej zaznaczyć, iż tutejszy klimat, właściwy krainie podalpejskiej (*regio subalpina*)

jest na ogół zmienny, a wahania temperatury dziennej powietrza są tu bardzo znaczne. Następująca jest:

	w Czerweu (z lat 10ciu 1877—1886, zaś w r. 1883 nie obserwo- wowano).	w Lipcu	w Sierpniu	we Wrześniu
Średnia miesięczna tempe- ratura C°	13·46	15·53	14·43	11·46
Największa ciepłota (w tem 10° leciu)	30·5 1877. d. 12	32·0 1877. d. 2.	29·0 1886. d. 30 i 31	29·0 1886. d. 1.
Najmniejsza ciepłota (w tem 10° leciu)	1·0 1886. d. 18	1·0 1886. d. 11 i 12	1·0 1885. d. 20	—3·6 1881. d. 25
Średnie zachmurzenie z 8miu lat t. j. lata 1877 do 1886, wyjawszy r. 1880 i 83.	5·3	5·0	5·0	4·9
Średnie sumy opadów atmo- sfer. z 8miu lat	171·6	215·8	125·4	58·5
Największa suma opadów z 8miu lat	400·3 1884 r.	380·1 1885 r.	372·0 1882 r.	95·8 1882 r.
Średnia liczba dni deszczo- wych z 8 lat	18	19	16	10

} w millimetrach

Dodając do powyższych dat wyniki z dostrzeżeń meteorologicznych, robionych w latach od 1867 do 1875 r. we wsi Poroninie, o milę odległej od Zakopanego; tudzież dodając do tego porównanie z rezultatami obserwacji meteorologicznych Krakowa, opublikowane przez **Dra Wierzbickiego** (zobacz *Przyczynek do Klimatologii Tatr. R. T. tatr. 1876. T. I. s. 37—43*), możemy namienić:

iż średnia roczna ciepłota, tudzież średnie temperatury wszystkich miesięcy, są tam przeciętnie o 3·01 C° niższe, aniżeli w Krakowie. W Zakopanem jest 5 miesięcy z ujemną temperaturą, t. j. od Listopada do Marca włącznie, a zatem te do zimowych zaliczyć można;

iż różnica między obu porównywanymi miejscami co do przeciętnej rocznej sumy mierzzonego opadu, jest bardzo uderzającą. Podczas gdy w Krakowie wynosi ona 279·4 m.m., to w Poroninie a prawdopodobnie i w Zakopanem jest ona blisko o drugie tyle większą. Różnicę tę tworzy przeważnie w opadach pora wiosenna i letnia t. j. miesiące od Marca do Września; a więc nie śniegi ale deszcze więcej obfite i dłużej trwające. Do najpogodniejszych miesięcy w Poroninie i Zakopanem należy zaliczyć Wrzesień i Październik. Oprócz termometrycznych i ombrometrycznych spostrzeżeń, innych a dokła-

dnym tego rodzaju obserwacji meteorologicznych ze Zakopanego nie posiadamy.

Wielce uderzającą jest zupełna czystość tutejszego powietrza, niezanieczyszczonego żadną zdrowiu szkodliwą przymieszką, istic górskiego, bardzo lekkiego i orzeźwiającego, tudzież prawie nie do uwierzenia jest tu brak kurzu nawet podczas dni skwarnych, pomimo niestarannie w czystości (jak na klimatyczne uzdrowisko), utrzymywanych tutejszych dróg, a bardzo licznie od osób pieszych i jadących uczęszczanych. Wielka rozległość tutejszej równiny sprzyja swobodnemu ruchowi i wymianie powietrza, tudzież działaniu promieni słonecznych.

Roślinność na ogół jest tu odpowiednią krainie podalpejskiej.

Niebrak dobrej wody do picia i do kuchennego użytku; jednak wielki jest tu nie losatek odpowiednich studzien wody dostarczających.

Stan zdrowia stałych mieszkańców Zakopanego jest ogółem dobry. Zdaniem **Prof. Chałubińskiego** nie ma tu chorób endemicznych, a zakaźne nie przybierają tu groźnych rozmiarów; zimnica bardzo rzadko się pojawia; charłactwo zaś malaryczne niemal bez pomocy środków lekarskich tu się usuwa.

Oddawna Zakopane odwiedzane bywało przez chorych tak zwanych piersiowych, dla rozpowszechnionego (poprzednio więcej, aniżeli obecnie) używania żętycy i górskiego powietrza. Gdy Towarzystwo tatrzańskie obrało Zakopane za rdzenny punkt rozpostartej nad naszymi Tatrami swej działalności, odtąd Zakopane stało się letnią siedzibą wielu członków namienionego Towarzystwa; skutkiem zaś tego pozyskało liczne i rozmaite urządzenia, udogodnienia a nawet inwestycje doniosłego znaczenia. Od tej zatem pory weszło Zakopane w powszechniejsze odwiedzanie jako letnie schronisko niemal przez kilkadziesiąt rodzin. Gdy od r. 1873 **Prof. Dr. Chałubiński** stale latem we własnej willi tu przebywający, nabył przekonania, iż ze wszystkich krajowych miejscowości żadna nie dorównywa Zakopanemu we warunkach i właściwościach klimatoterapeutycznych, odtąd tutejsza miejscowość nabrała niejako uzasadnione znaczenie klimatycznie lecznicze. Powyższe przekonanie **Prof. Dra Chałubińskiego**, oparte na głębokiej jego nauce i bogatym doświadczeniu, niebawem podzielili koledzy; za jego radą i przykładem poszli bardzo liczni jego pacjenci, pobudowawszy tutaj własne wille, w których nawet zimą tu przebywają, a jego poważnej myśli dała posłuch nasza inteligencja, gromadząc się latem w Zakopanem dla wytchnienia i pokrzepienia swego organizmu. Stąd poszło, iż przez lato przebywa tu liczny poczet: profesorów, lekarzy,

literatów, redaktorów, artystów i t. p. osób, używając Zakopanemu ozdoby towarzyskiej, jakiej żadne z naszych zdrojowisk latem nie posiada. Nie wspominały niezliczonych i najróżnorodniejszych dobrodziejstw, wyświadcanych w ciągu lat 15tu przez **Prof. Dra Chałubińskiego** mieszkańcom Zakopanego: radą i pomocą lekarską, czynami obywatelskimi i ofiarnością; dosyć gdy namienimy, iż jego pracy, staraniu i usilnym zabiegom winno Zakopane urzędowe przyznanie zaszczytnego znamienia i nazwy „stacyi klimatyczno - leczniczej“, tudzież pozyskanie zatwierdzonego przez c. k. Namiestnictwo (d. 3go Października 1885 r. Nr. 60205) organicznego statutu, rozumnie a praktycznie obmyślnego, mocą którego tak zwany „Wydział gospodarczy“ zarządza wewnętrznymi sprawami tutejszej stacyi klimatyczno - leczniczej, upoważniony do pobierania opłaty po fl. 2 kr. 50 od osoby, na potrzeby sanitarne ogólnego użytku i na publiczne udogodnienia. Oby wspomniany Wydział należycie pojął wzniosłe swe zadanie, a zadosyć uczynił chlubnym swym obowiązkom dobrowolnie zaangażowanym, a niezawodnie to nasze nowo do życia powołane uzdrowisko, uposażone niespożytemi darami Stwórcy, tyle znakomitych właściwości klimatycznych posiadające, doznając powszechnego umiłowania a nawet publicznej ofiarności, wkrótce może ziścić wzniosły zamiar **Dra Chałubińskiego** swego twórcy i rzetelnego dobroczyńcy; jeżeli przy rozumnej gospodarce tutejszego uzdrowiska, a za biegiem czasu, potrzeby i wymogi niezbędne dla chorych: co do opieki i pomocy lekarskiej, co do stałej na miejscu apteki, co do Higijeny pomieszczeń i restauracyj, co do urządzenia odpowiednich dla słabych osób: chodników, spoczynkowych ławek i t. p. udogodnień, znajdą tu rychłe swe zaspokojenie. Wówczas obejdziemy się zupełnie bez szukania dla nas pomocy w obcokrajowych klimatyczno - górskich uzdrowiskach. Nikt bowiem nie zaprzeczy, iż Zakopane uposażeniem jest wszelkimi przymiotami i właściwościami, jakich wymaga Umiejętność dla klimatyczno-leczniczego uzdrowiska. Wysokie nad poziom morza jego wzniesienie, najczystsze powietrze, klimat i grunt zdrowiu odpowiedni, zapewniają Zakopanemu przyrodzone warunki i trwałą podwalinę znakomitej jego ważności w osiągnięciu skutków fizjologicznych i terapeutycznych. Tu swobodniejsze, aniżeli gdziekolwiek rozszerzanie się klatki piersiowej z jednoczesnem przysporzeniem pojemności płuc; tu łatwiejsze i korzystne zmiany inercyj i ruchów serea; tu skorsza przemiana organicznej materji wraz z polepszonym odżywianiem całego ustroju. Tutejszy klimat skutecznie podziela: w niedokrewności i blednicy; w uciążliwościach trawienia powstałych skut-

kiem niedostatecznego fizycznego ruchu i zmniejszonego przyswajania tlenu; w zastoinach brzusznych; w cierpieniach krwawnicowych i polegającym na nich psychicznym przygnębieniu. On uwalnia od skłonności do nieżyków, sprzyja dychawicznemu, usuwa wiele z chorób nerwowych, a zdaniem **Prof. Baranowskiego i Chałubińskiego** sam wystarczy do gruntownego wyleczenia malarycznego charakteru. Klimat tutejszy oddaje bardzo dobre usługi w dziedzicznym usposobieniu do suchot płucnych, wzmacniając ogólną konstytucję tego rodzaju osób i usuwając pomniejsze zboczenia w budowie ich klatki piersiowej samą gimnastyką płuc, czego pouczające przykłady przytaczał nam ze swej praktyki **Prof. Chałubiński**. Nawet w początkach suchot (jeżeli choroba jest ograniczoną, a bez objawów gorączki) świetne są rezultaty dla suchotników ze Zakopanego; jest zaś ono tem odpowiedniejszym miejscem dla ich pobytu, jeżeli siły muskularne chorego są dobre, a trawienie nieupóźnione.

W Zakopanem przebywa corocznie około 3000 osób ze wszystkich dzielnic polskich.

Wynajem na całe lato włościańskiego domku o 4ch izbach i kuchni (z lichem umeblowaniem, a bez pościeli, usługi i opału) kosztuje 120 do 150 fl. Niebrak pieców w izbach przeznaczonych na pomieszkanie. Za parokonną furę ze stacyi Chabówka do Zakopanego płaci się 6 fl.; za jednokonną 3 fl.; za powóz fl. 12. Taksa na rzecz stacyi klimatycznej od osoby 2 fl. 50 kr.

Kuchnia w tutejszych trzech restauracjach ogółem niezła i tania. Nabiał znakomity.

Dotychczasowy brak łazienek do kąpieli higienicznych dotkliwie się tu uczuwać daje.

1295. **Statut klimatycznej stacyi leczniczej w Zakopanem.** Kraków, 1886. 8vo, s. 11.

1296. **Sprawozdanie z czynności gospodarczego Wydziału stacyi klimatyczno-leczniczej w Zakopanem** za r. 1886. Kraków, 1887. 8vo, s. 8.

1297. **Sprawozdanie z czynności Wydziału stacyi klimatycznej w Zakopanem** za r. 1887. Kraków, 1888. 8vo, s. 4

1298. **Zieleniewski M.** Nowo otworzona stacyja klimatyczno-lecznicza w Zakopanem. *B. l.* 1888 *N.* 27 i 28. Odbitka (z 2ma ilustracyjami). Warszawa, 1888. 8vo, s. 8.

Galaktoterapija.

Sezonowe leczenia mlekiem lub jego przetworami.

1299. **O robieniu kumysu.** *D. wil.* 1825, I. s. 96.
1300. **Petsch Jan.** Naturalny sposób leczenia za pomocą jabłecznika, mleka i wody. Kraków, 1858.
1301. **Zieleniewski M.** Mleko, serwatka i żętyca pod względem leczniczo-zdrojowym. *R. T. n. k.* 1861. T. XXVII. Odbitka. Kraków. 1861. 8vo, s. 39.
1302. **Orkisz Józef.** Mleko, serwatka i żętyca pod względem lekarskim, tudzież kuracyja wiosenna za pomocą soków z roślin świeżo wyciśniętych, Warszawa. 1862. 8vo.
1303. **Weinberg Dr.** O kumysie. *G. lek.* 1869, s. 225—305.
1304. **Jagielski Wik.** (tłumaczenie z angielskiego przez **Dra J. Kwaśnickiego**). Kumys i jego użycie w Medycynie. Warszawa, 1871. 8vo, s. 51. Toż w *G. lek.* 1871, z. 618—681.
1305. **Lutostański B.** Działanie i użycie lecznicze kumysu. Kumysarnie. Kraków, 1872. 8vo, s. 62.
1306. **Pechollier.** Najważniejsze względy przy zalecaniu kuracyi mlecznej. *P. T. l. war.* 1872. T. LXVII, s. 63.
1307. **Leczenie kumysem** i zakłady lecznicze kumysowe w Warszawie. *G. lek.* 1873, s. 350.
1308. **Mleko** jako środek przeciwko otyłości. *P. T. l. war.* 1873. T. LXIX, s. 328.
1309. **J. E.** O kumysie. *W. farm.* 1874. N. 4.
1310. **Landowski Edw.** Du kumys et de son rôle thérapeutique. *Journ. de Thérap.* 1874. N. 14, 17, 18.
1311. **J. W. Ł.** O kumysie. (Wino mleczne. Vinum lactis). *C. a. T.* 1876. T. V, s. 280 i następne.
1312. **N. N.** Ulepszony sposób robienia żętycy. *C. a. T.* 1876. T. V, s. 198.
1313. O kumysie. *W. farm.* 1877. N. 6. (Są tam podane rozbiory kumysu krowiego i kobyłego dokonane przez **Milicera**).
1314. **Tymowski J.** Zur physiolog. und therapeut. Bedeutung des Kumys, mit Rücksicht auf Milch- und Molkenkuren. München, 1877. 8vo, s. 46.
1315. **Studzieniecki Feliks Dr.** Die strenge Milchkur. Separat-Abdruck aus dem *Medic. chirurg. Centralblatte*. Nr. 25 etc. Wien, 1878. 8vo, s. 18.

1316. **Łojowski** (nielekarz). O kumysie naturalnym jako środku leczniczym na suchoty płucne (sic). Lwów, 1883. 8vo, s. 16.

1317. **N. N.** Przepis robienia kumysu według Gibsona. *C. a. T.* 1884. N. 5, s. 80.

1318. **Mieczyński A.** Kefir. *C. a. T.* 1884. N. 12, s. 218—220.

1319. **Bukowski.** Jeszcze raz o kefirze. *C. a. T.* 1884. N. 14, s. 249.

1320. **N. N.** Kefiru sposoby przyrządzania. *Tamże.* r. 1886, p. 323.

1321. **Heilpern M.** Kefir, jego pochodzenie i własności. Odbitka z *W. farm. Warszawa, 1886. 8vo, s. 43.*

1322. **Nencki L i Fabian A.** O przetworach fermentowanych z mleka, mianowicie o kumysie i kefirze. *G. lek.* 1887. s. 53—193.

1323. **Wiczkowski.** O kumysie. *W. lek.* 1887. T. I, s. 331.

Zakłady krajowe, kumysowe, kefirowe i stacje sanitarne.

Do miejscowości dotychczas dla używania żętycy odwiedzanych, o których poprzednio już wspominaliśmy, a jakimi w Galicyi są: Delatyn, Huta horostowska, Korczyn, Kossów, Sassów, Skole, Spas, Tereszów, Wielopole, Zagórz i Zakopane, należy także zaliczyć zakłady kumysowe i kefirowe, jako dostarczające przetworów wyrabianych z mleka, a używanych w celach galaktoterapeutycznych. Tego rodzaju miejscowości są następujące:

Bojarka

wieś w powiecie kijowskim, o 5 wiorst od Krukowszczyzny, pierwsza stacja kol. żel. brzesko - kijowskiej.

1324. **Zakład kumysowy Bojarka**, stacja kol. żel. kijowskiej. (Zobacz **Dr. Zieleniewski**) *Rys Balneoterapii, Kraków, 1886, s. 380.*

Kraków.

1325. **Zakład kumysowy w Krakowie Dra Grabowskiego, Jodłowskiego i Lutostańskiego.** Kraków, 1862 4to, karta 1. (Odawna zakład ten już nie istnieje).

Kulaszne

wieś i zakład klimatyczno-żętyczny, w okolicy górskiej i leśnej w Galicyi, w powiecie sanockim, 3 mile od Sanoka. Tutejszy zakład żę-

teczny leży o kilka kilom. od stacyi kolei żelaznej w Szczawnem, ma posiadać piękny ogród i spacer, wygodne pomieszkania, restaurację i wszelkie wody mineralne. Dotąd nielicznie uczęszczany.

1326. **Swirski Adam.** Kilka słów o zakładzie żętyczno - leczniczym w Kulasznie. Lwów. b. r. w. 8vo, s. 10 (może r. 1878 wydane).

1327. **Śliwiński M.** Kulaszne uzdrowisko żętyczno - klimatyczne. *Prz. lek.* 1880. N. 19.

1328. **Kulaszne.** Zakład klimatyczn o-żętyczny. Sanok, 1882.

Nadto o Kulasznie. Zobacz **Dr. Zieleniewski Rys Balneoterapii.** Kraków, 1886, s. 375.

Mienia.

Miejscowość położona w Królestwie polskiem, jedną godzinę drogi od Warszawy odległa (w dawniejszym powiecie stanisławowskim), przy drodze żelaznej warszawsko-terespolskiej. Istniała tu 4 lata (od r. 1879 do 1882) lecznica dla chorych piersiowych, położona w tu-tejszej leśnej klimatycznej okolicy, pod kierunkiem **Dra. Henr. Dobrzyckiego.** Od r. 1883 namieniona lecznica przestała funkcyjnować i do tej pory ponownie wcale nie została otwarta.

Muszyna

letnia stacyja sanitarna (opisana na str. 100—101).

Nowo-Mińsk.

1329. **Zakład leczniczy kumysowy w Nowo-Mińsku,** stacyja kol. żel. terespolskiej. Anons po rosyjsku i po polsku. Warszawa, 1883 in folio minori. (Opisu namienionego zakładu nie posiadamy).

Rudna.

1330. **Pierwszy krajowy zakład leśno - klimatyczny, mleczny i kefirowy,** urządzony przez **Łojowskiego i Dutkiewicza** w Rudnie pod Lwowem, otwarty d. 1. VI. 1884. Lwów, 1884. 16mo, s. 7.

Blizszy opis rzeczzonego zakładu nie istnieje. Los i powodzenie tegoż zakładu, urzadzzonego przez nielekarzy, wcale nam niewiadome.

Sławuta

miasto w gubernii wołyńskiej nad rzeką Horyniem, stacyja kolei żelaznej brzesko - kijowskiej, posiada od r. 1874 zakład leczniczo - klimatyczny i kumysowy, od stacyi kolei żelaznej o 4 wiorsty oddalony, położony wśród wysokopiennych lasów, rozpostarty na przestrzeni

120000 morgów, rozporządzający około 200 mieszkaniami w odosobnionych domach, przeważnie do lasu przytykających, których liczba z każdym rokiem nowowystawianemi się powiększa. Na miejscu jest urząd pocztowy i telegraficzny. Zakład ma: urządzenia na pomieszczenie chorych w internacie, stałą aptekę ze składem wód mineralnych, salę koncertową i balową, wypożyczalnię książek, czytelnię pism peryjodycznych, 1 restaurację, bilard i orkiestrę.

Środki lecznicze tutejsze, prócz aromatycznego leśnego i silnie zozonizowanego powietrza są: kumys z kobyłego mleka, urządzenia do hydriatrii, pneumoterapii, inhalacji, do kąpeli: solankowych, igliwowych i żętycznych. Kierownictwo lekarskie zakładem objął od r. 1884 **Dr. Hen. Dobrzycki**, który rozpoczętemi badaniami stosunków geofizycznych i klimatycznych tutejszej miejscowości, tudzież swemi pouczającemi sprawozdaniami o zakładzie sławuckim (zamieszczonemi w *Medycynie* r. 1885. N. 11, 12, 13; r. 1886 N. 14, 15, 16; r. 1887. N. 16, 17; r. 1888. N. 7, 8, 9 i t. d.), rokuje trwałe podwaliny rzeczonemu uzdrowisku, przeznaczonemu przeważnie dla chorych piersiowych. Doroczne uczęszczanie chorych było tu w r. 1884 osób 277; w r. 1885 osób 445; w r. 1886 osób 477; a w r. 1887 było 629 osób.

Ceny: wpisowe od dorosłej osoby 3 r.; od dzieci 1½ r.; za pierwszą konsultację 5 r.; za opiekę lekarską miesięcznie 10 r.; za jeden pokój na dobę 1 r.; za 2 pokoje od 1 do 2½ r.; za usługę 10 kop.; za obiad (table d'hôte) 80 kop.; za odniesienie tegoż do pomieszkania 20 kop.; kąpiel zwyczajna 40 kop.; igliwiowa 75 kop.; kurs leczniczy kumysu t. j. 150 butelek 50 r. s.

1331. **Zakład kumysowy** w Sławucie (prawdopodobnie pierwszą piśmienną o nim wiadomość) podała *G. lek.* 1877, s. 224.

1332. **Zejdowski S.** Leczniczy zakład kumysowy w Sławucie. *Kł.* 1880. N. 776.

1333. **Zejdowski J.** Kilka słów o leczeniu suchót płucnych kumysem z mleka kobyłego. *Mdc.* 1880. N. 17 i 18.

1334. **Sławuta.** Zakład kumysowy i stacyja sanitarna leśna. Ogłoszenie wydane przez właścicieli zakładu **Drów Zejdowskiego i Przesmyckiego**. Warszawa, 1882. 4to karta 1.

1335. **Sławuta.** Ogłoszenie przez właściciela zakładu **Dra Przesmyckiego i Dra Dobrzyckiego** Lekarza zakładu. Warszawa. b.r. w. 8vo, karta 1.

1336. **Dobrzycki Hen.** Sławuta zakład kumysowy i stacyja leśna. Sprawozdanie z działalności lekarskiej za r. 1884. *Mdc.* 1884. N. 11, 12 i 13. *Odbitka.* Warszawa, 1885. 8vo, s. 21.

1337. **Dobrzycki Hen.** Sławuta, zakład kumysowy i stacja leśna. Sprawozdanie z działalności lekarskiej za r. 1885. *Mdc.* 1886. N. 14, 15, 16. Odbitka. Warszawa, 1886. 8vo, s. 22.

1338. **Dobrzycki H.** Sławuta, zakład kumysowy i hydromineralno-kapiełny, oraz stacja leśna. *Mdc.* 1887, s. 245—265.

1339. **Dobrzycki H.** Sławuta, stacja leśna, oraz zakład kumysowy. Sprawozdanie z działalności lekarskiej za r. 1887. *Mdc.* 1888. N. 7, 8, 9 i następne.

Ustron

osada wiejska w Szląsku austriackim, należąca do tutejszego kompleksu dóbr, własność Arcyksięcia Albrechta, znana z będących tu przemysłowo-fabrycznych zakładów.

1340. **Göbel.** List otwarty o Ustroniu. b. m. i r. w.

Zakłady fabrycznego wyrobu kumysu i kefiru.

1341. O Zakładzie kumysowym **Dra Przysańskiego i Nowakowskiego** w Warszawie. Zobacz **Dr. Zieleniewski** *Rys Balneoterapii.* Kraków. 1886, s. 380.

1342. **J. R.** Kefir albo prawdziwy kumys z krowiego mleka. *Mdc.* 1883. N. 52.

1343. **Wyszyński W. Dr.** O kumysie kefirowym, odczyt na posiedzeniu Towarz. lekars. warszaw., o którym wzmianka w *P. T. l. war.* 1883. T. LXXIX, s. 611—619, podająca analizę chemiczną rzeczzonego kefiru dokonaną przez **Dra Nenckiego.**

1344. **Korczyński Edw.** O kefirze, rzecz przedstawiona na posiedzeniu Towarz. lekar. krakow. d. 5. Grudnia 1883 r. *Prz. lek.* 1884. N. 4.

1345. **Wyszyński W.** O kumysie kefirowym. *G. lek.* 1883, N. 32. *tudzież C. a. T.* 1884. N. 14.

1346. **Wenda K. i Wierogórski W.** Nowe leki, ich własności i zastosowanie. Warszawa, 1884. 8vo. (Podana na str. 77—81 obszerna wiadomość o kefirze, jego pochodzeniu, sposobach przyrządzania, tudzież o chemicznym rozbiórce kefiru, wyrobu **Dra Wyszyńskiego**, dokonanym przez **Dra Nenckiego**).

1347. **Podwysotszki W.** Kefir, kaukasisches Gährungsferment und Getränk aus Kuhmilch, seine Geschichte, Literatur, Zubereitung.

Zusammensetzung, sowie physiologische und therapeutische Bedeutung, übersetzt v. **Schultz**. Petersburg, 1884. 8vo.

1348. **Dr. Wyszynski W.** Kefir jeden z najlepszych odżywczych napojów. Warszawa, 1883. 16mo, s. 14. Wydanie IIgie. tamże, 1884. IIIcie, r. 1885. 16mo, s. 15.

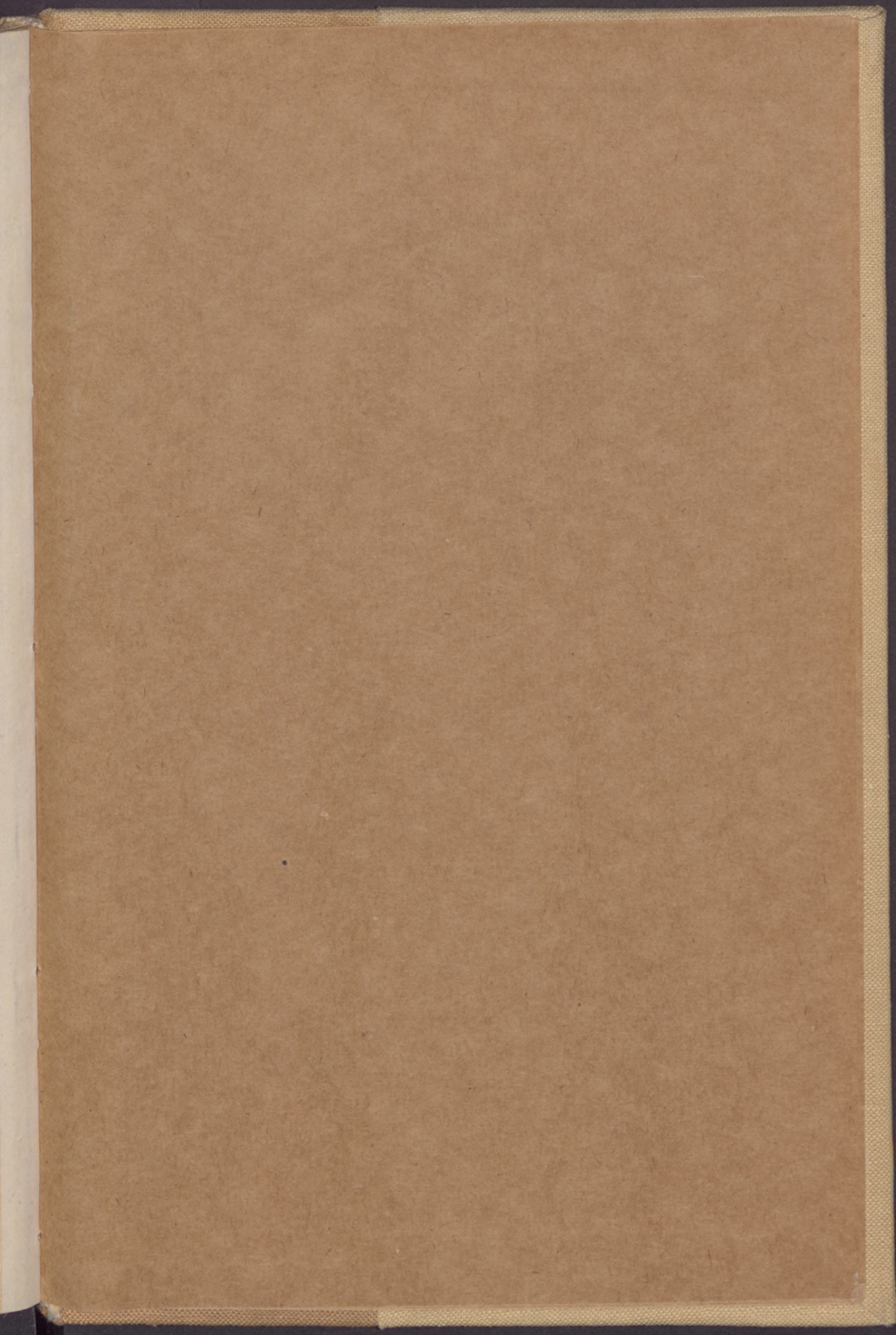
1349. **Zborowski C.** Le Kefir ou kumis du lait de vache par... élève de la faculté de Médecine de Kiev. (Extrait du Montpellier médical. 1884). Odbitka. 8vo, s. 15.

1350. **O Kefirze** wyrobu **Dra Wyszynskiego**. Zobacz **Dr. Zieleniewski** *Rys Balneoterapii*. Kraków, 1886, s. 381—385.

1351. **Heilpern M.** Kefir, jego pochodzenie i własności. (Odbitka z *W. farm.*). Warszawa, 1886. 8vo, s. 48 z 2ma drzeworytami.

1352. **Madejski Edw. Dr.** O Kefirze. Zakład kefirowy w ogrodzie zakładu ortopedycznego we Lwowie. Lwów, 1886. 8vo, s. 8.

Biblioteka Główna UMK

300022318375

